

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2021

Finanšu stabilitāte – tāds finanšu sistēmas (finanšu starpnieki, tirgus un tirgus infrastruktūra) stāvoklis, kādā tā spēj izturēt šokus, neradot nozīmīgus finanšu starpniecības un kopējo finanšu pakalpojumu piedāvājuma traucējumus.

Sistēmiskais risks – risks, ka, vienam dalībniekam nespējot nokārtot savas saistības, arī citi dalībnieki nespēs nokārtot savas saistības noteiktajā termiņā, izraisot tālāku ietekmi, kas apdraud finanšu sistēmas stabilitāti vai uzticamību, tautsaimniecības izaugsmi un labklājību.

"Finanšu Stabilitātes Pārskata" mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas finanšu sistēmas attīstību un vērst uzmanību uz sistēmiskiem riskiem.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" analizēta un novērtēta Latvijas finanšu sistēmas darbība un riski, balstoties uz datiem līdz 2021. gada marta beigām vai pārskata sagatavošanas brīdī pieejamiem datiem.

Aprēķinot kapitāla un likviditātes rādītājus un kredītriska stresa testu rezultātus, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati.

Sagatavojot grafiskos attēlus un tabulas, izmantoti šādi datu avoti:

1.1. att. – SVF, 1.2. att. – EBI, 1.3. att. – Latvijas Bankas aprēķini, Eurostat, 1.4. att. – Bloomberg, 1.5. att. – EBI, 1.6. att. – Latvijas Bankas aprēķini, CSP, Eurostat, 1.7. att. – CSP, 1.8. att. – FNA, 1.9. att. – Latvijas Bankas aprēķini, FM, Altum, 1.1. tabula – Altum, 1.10. att. – CSP, Latvijas Banka, 1.11. att. – CSP, NVA un VSAA, 1.12. att. – Latvijas Bankas sabiedriskās domas aptauja, 1.13. att. – Latvijas Banka, 1.14. att. – CSP, 1.15. att. – CSP un VID, 1.16. att. – CSP, 1.17. att. – Latvijas Bankas sabiedriskās domas aptauja, 1.18. att. un 1.19. att. – Latvijas Bankas mājsaimniecību kredītņēmēju aptauja, 1.20. att. – 1.23. att. – CSP, 1.24. att. – Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, 1.25. att. – CSP, SIA "Latio", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia", SIA "ARCO REAL ESTATE", 1.26. att. un 1.27. att. – CSP, 1.28. att. – CSP, Lietuvas Centrālais statistikas birojs, Igaunijas Centrālais statistikas birojs, 1.29. att. – CSP, 1.30. att. – 1.32. att. – SIA "Colliers International Advisors", 1.33. att. un 1.34. att. – Latvijas Bankas Kredītu reģistrs, 2.1. att. – Latvijas Bankas aprēķini, CSP, 2.2. att. – Latvijas Banka, 2.3. att. un 2.4. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.5. att. – ECB, Eurostat, 2.6. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.7. att. – Latvijas Banka, CSP, 2.8. att. – 2.10. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.11. att. – Latvijas Līzinga devēju asociācija, 2.12. att. – 2.14. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.15. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.16. att. – 2.19. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.20. att. – EBI, 2.21. att. – Latvijas Banka, 2.22. att. – ECB, Latvijas Bankas aprēķini, 2.23. att. – 2.25. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 2.26. att. – 2.32. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.33. att. un 2.34. att. – FKTK, 2.35. att. un 2.36. att. – EBI, 2.37. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 2.1. tabula – 2.5. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, 3.1. tabula – FKTK, 3.1. att. un 3.2. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 4.1. att. – Latvijas Banka, CSP, 4.2. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 4.3. att. – Latvijas Bankas aprēķini, 4.1. tabula – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 4.4. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, 4.5. att. – FKTK, EAAPI, Latvijas Bankas aprēķini, P1.1. att. – FKTK, Latvijas Banka un tās aprēķini, P1.1. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, P1.2. att. – Reuters Refinitiv, Latvijas Bankas aprēķini, P1.3. att. – P1.5. att. – FKTK, Latvijas Banka un tās aprēķini, P1.6. att. un P1.7. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, P1.8. att. – FKTK, Latvijas Bankas aprēķini, P1.9. att. un P1.10. att. – Latvijas Banka un tās aprēķini, P2.1. att. – ECB, P2.2. att. – P2.6. att. – Latvijas Bankas aprēķini, P2.7. att. – ECB, P2.8. att., P2.1. tabula un P2.2. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, P3.1. att. un P3.2. att. – Latvijas Bankas Kredītu reģistrs, P5.1. att. un P5.2. att. – Latvijas Bankas veiktā kredītiestāžu aptauja, P6.1. tabula – FKTK, CSP, Reuters, Bloomberg, Eurostat, ECB, Latvijas Banka un tās aprēķini.

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJA	7
Ārējā makrofinansiālā vide	7
Iekšējā makrofinansiālā vide	10
Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai īstenotie pasākumi Latvijā	11
Aizņēmēju finansiālā ievainojamība	16
1.1. ielikums. Pandēmijas nevienmērīgā ietekme uz mājsaimniecību maksātspēju	18
1.2. ielikums. Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz aizņēmējiem – Latvijas Bankas mājsaimniecību aptauju rezultāti	19
Nekustamā īpašuma tirgus attīstība	23
1.3. ielikums. AIF loma kredītiestāžu ieguldījumu nekustamajā īpašumā kredītriska mazināšanā	28
2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	29
Kreditēšanas attīstība	29
2.1. ielikums. Baltijas finanšu sektora konsolidācijas turpināšanās	34
Kredītrisks	35
Finansējuma un likviditātes risks	39
2.2. ielikums. 2021. gada jūnijā ES stāsies spēkā ilgtermiņa likviditātes rādītājs NSFR	41
2.3. ielikums. Kredītiestāžu likviditātes stresa testi	43
Pelnītspēja	44
Kapitalizācija	46
Kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspēja	47
3. MAKROUZRAUDZĪBAS POLITIKA	53
3.1. ielikums. Pārmaiņas kapitāla prasību ietvarā 2021. gadā	58
4. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	60
Uzkrājumu pakalpojumu sniedzēji	60
Apdrošināšanas sabiedrības	63
1. PIELIKUMS. LATVIJAS FINANŠU PAKALPOJUMU SNIEDZĒJU TURĒTĀ VĒRTSPAPĪRU PORTFEĻA PAKĻAUTĪBA KLIMATA RISKIEM	66
2. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU NFS IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES. LATVIJAS BANKAS KREDĪTU REĢISTRA MIKRODATU ANALĪZE	72
3. PIELIKUMS. NAUDAS TIRGUS ETALONLIKUMU REFORMAS TURPINĀS	79
4. PIELIKUMS. KIBERDROŠĪBAS RISKA AKTUALITĀTE TURPINA PIEAUGT	82
5. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU APTAUJA PAR RISKIEM	84
6. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS	85
7. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI	87

Saīsinājumi

9. SFPS – 9. starptautisko finanšu pārskatu standarts (<i>International Financial Reporting Standard</i>)	IT – informācijas tehnoloģijas
AIF – alternatīvo ieguldījumu fonds	ITRMO III – trešais ilgāka termiņa ceturkšņa refinansēšanas mērķoperāciju kopums (<i>targeted longer-term refinancing operations</i>)
AS – akciju sabiedrība	LSK – likviditātes seguma koeficients (<i>liquidity coverage ratio</i>)
ASV – Amerikas Savienotās Valstis	LTI – aizdevums pret ienākumiem (<i>loan-to-income</i>)
CO ₂ – oglekļa dioksīds	LTV – aizdevuma apjoma un tā nodrošinājuma vērtības attiecība (<i>loan to value</i>)
CO ₂ pmUSD – CO ₂ ekvivalentas emisijas uz miljonu USD ieņēmumu	MFI – monetārā finanšu iestāde
C-SNI – cita sistēmiski nozīmīga iestāde (<i>other systemically important institution</i>)	MVU – mazais un vidējais uzņēmums
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde	NFS – nefinanšu sabiedrība
DSTI – parāda apkalpošanas izdevumu un ienākumu attiecība (<i>debt-service-to-income</i>)	NILLTPF – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma un proliferācijas finansēšana
DTI – parāda un gada ienākumu attiecība (<i>debt-to- income</i>)	NSFR – neto stabilā finansējuma rādītājs (<i>net stable financing ratio</i>)
EBI – Eiropas banku iestāde (<i>European Banking Authority</i>)	NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ECB – Eiropas Centrālā banka (<i>European Central Bank</i>)	OCTA – obligātā civiltiesiskā apdrošināšana
EK – Eiropas Komisija (<i>European Commission</i>)	PĀAIP – Pandēmijas ārkārtas aktīvu iegādes programma (<i>Pandemic Emergency Purchase Programme; PEPP</i>)
EPI – vides veiktspējas indekss (<i>environment performance index</i>)	PKR – pretcikliskā kapitāla rezerve (<i>countercyclical capital buffer</i>)
ES – Eiropas Savienība	ROA – aktīvu atdeve (<i>return on assets</i>)
ESG – vides, sociālie un pārvaldības aspekti (<i>Environment, Social, Governance</i>)	ROE – kapitāla atdeve (<i>return on equity</i>)
EAAPI – Eiropas Apdrošināšanas un aroda pensiju iestāde (<i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i>)	RSA – riska svērtie aktīvi
EEZ – Eiropas ekonomiskā zona	SCR – maksātpējas rādītājs (<i>solvency capital ratio</i>)
ESRK – Eiropas sistēmisko risku kolēģija (<i>European Systemic Risk Board</i>)	SCRR – saliktais cikliskā riska rādītājs
EURIBOR – eiro starpbanku aizņemšanās likme	SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SNV – saistību nepildīšanas varbūtība (<i>probability of default</i>)
FNA – Finanšu nozares asociācija	SNZ – zaudējumi, kas var rasties saistību nepildīšanas gadījumā (<i>loss given default</i>)
FRS – Federālo rezervju sistēma (<i>Federal Reserve System</i>)	SRR – sistēmiskā riska rezerve (<i>systemic risk buffer</i>)
IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis	SVF – Starptautiskais valūtas fonds (<i>International Monetary Fund</i>)
IKP – iekšzemes kopprodukts	TAP – tiesiskās aizsardzības process
INK – ienākumus nenesošie kredīti	VFPS – Valsts fondēto pensiju shēma
IOSCO – Starptautiskā vērtspapīru komisiju organizācija (<i>International Organization of Securities Commissions</i>)	VSAA – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

KOPSAVILKUMS

Covid-19 pandēmija radījusi nozīmīgu šoku tautsaimniecībai, taču **Latvijas finanšu sistēma saglabājas stabila**. Kredītiestāžu un nebanku finanšu sektora finanšu rādītāji ir labi. Kredītiestāžu kapitalizācija ir rekordaugsta, tās ir likvidas un turpina gūt peļņu, lai arī mazāku. Kreditēšana pēc krasā krituma pandēmijas sākumā ir atgriezusies līmenī, kāds bija pirms pandēmijas, un pakāpeniski uzlabojas, atjaunojoties pieprasījumam un kredītiestādēm izmantojot ECB piedāvāto ilgtermiņa finansējumu ITRMO III. Gan kredītiestāžu, gan nebanku aizdevēju kredītportfeļa kvalitāte kopumā pagaidām nav pasliktinājusies, jo pandēmijas ietekme uz dažādu aizņēmēju grupām nav bijusi vienmērīga, kredītiestāžu ieguldījumi krīzes visvairāk skartajās nozarēs nav lieli, un kreditēšanas standarti kopš globālās finanšu krīzes ilgstoši saglabājušies piesardzīgi.

Turklāt **finanšu stabilitātes saglabāšanos lielā mērā nodrošinājuši apjomīgie fiskālie un monetārie atbalsta pasākumi un elastīgāka finanšu sektora uzraudzība** gan Latvijā, gan eiro zonā un citviet pasaulē. Mērķēti atbalsta pasākumi joprojām būs svarīgi, jo saglabājas liela neskaidrība par epidemioloģisko un ekonomisko attīstību Latvijā un ārvalstīs. Taču valstu iespējas turpināt sniegt fiskālo atbalstu var būt atšķirīgas, jo daudzu valstu parāda līmenis kopš pandēmijas sākuma ir nozīmīgi pieaudzis, būtiski palielinot valstu parāda atmaksājamības riskus pasaulē. Turklāt atbalsta pasākumiem līdztekus to stabilizējošai ietekmei uzkrājas arī blakusefekti¹.

Covid-19 pandēmijas ietekme uz globālo un iekšzemes tautsaimniecību un finanšu sistēmu ir galvenais sistēmiskais risks finanšu stabilitātei. Latvijā pandēmijas krīzes transmisija uz finanšu stabilitāti veidojas galvenokārt pa makroekonomisko kanālu². Krīzei ieilgstot un kavējoties atbilstošiem strukturāliem pārkārtojumiem, privātā sektora spēja izturēt krīzi var izzīst, uzņēmumu likviditātes problēmas un apgrozījuma kritums var pāraugt maksātnespējas problēmās. Caur otrreizējiem efektiem var tikt ietekmēti arī uzņēmumi, kurus krīze līdz šim nebija tieši skārusi. Latvijā uz kredītriska pieaugumu norāda pārskatīto un 2. posma kredītu kāpums. Aizdevējiem ir svarīgi laikus atzīt aktīvu kvalitātes pasliktināšanos, atšķirt un atbalstīt dzīvotspējīgus aizņēmējus. Lai novērstu slikto aktīvu uzkrāšanos, nepieciešami mehānismi slikto aktīvu izstrādei (piemēram, efektīvi maksātnespējas un strīdu ārpustiesas risināšanas procesi, efektīva tiesu sistēma). **Latvijas kredītiestāžu labā kapitalizācija, mērenais valsts un privātā sektora parāda līmenis, samērā sabalansētā attīstība pirms krīzes un dalība eiro zonā ir Covid-19 pandēmijas šoku mazinošie faktori.**

Krīzes pārvarēšanā svarīgi nodrošināt finanšu starpniecības pakalpojumu nepārtrauktību un pieejamību. **Latvijā jau pirms pandēmijas bija vērojamas nepilnības finanšu starpniecībā – ilgstoši vāja kreditēšana.** To noteikuši gan piedāvājuma, gan pieprasījuma faktori – lielais ēnu ekonomikas īpatsvars, nepilnības tiesiskajā vidē, privātajā un publiskajā pārvaldībā, kreditēšanas tirgus segmentācija, neattīstīts kapitāla tirgus, grūti prognozējams uzņēmējdarbības regulējums, nepietiekamā NFS kapitalizācija, demogrāfijas tendences un atbilstīga cilvēkkapitāla trūkums, kā arī apgrūtinātā kredītiestāžu un klientu sadarbība NILLTPF novēršanas prasību ieviešanas veida dēļ. Ar vairākiem minētajiem faktoriem skaidrojams arī tas, kāpēc kredītiestāžu aizdevumu procentu likmes Latvijas NFS ir vienas no augstākajām eiro zonā³. Šos trūkumus nerisīnot pietiekami raiti⁴ un vispusīgi, **pastāv risks, ka finanšu starpniecības strukturālās nepilnības turpinās ieilgt, ierobežojot finanšu sektora devumu tautsaimniecībai un tā attīstību.**

¹ Ne vienmēr efektīva atbalsta izlietošana, strukturālo pārkārtojumu iespējama kavēšana, ieguldījumu kvalitātes pasliktināšanās savlaicīga neatzišana, neatbilstoši finanšu aktīvu vērtējumi finanšu tirgos.

² Ārējā pieprasījuma un piegāžu sarukums, ekonomiskās aktivitātes un noskaņojuma kritums, aizņēmēju maksātnespējas samazināšanās ietekmē finanšu iestāžu kredītrisku, peļņitspēju un kreditēšanu.

³ Sk. 2. pielikumu "Kredītiestāžu NFS izsniegto kredītu procentu likmes. Latvijas Bankas Kredītu reģistra mikrodatu analīze".

⁴ Vairāki pasākumi (piemēram, iniciatīvas kapitāla tirgus attīstībai, Segto obligāciju likuma pieņemšana, pārmaiņas uzņēmumu ienākuma nodokļa regulējumā, kas veicina peļņas reinvestēšanu, maksātnespējas procesa un NILLTPF novēršanas sistēmas uzlabojumi) jau ir vai tiek veikti.

Ņemot vērā ārvalstu banku lielo nozīmi Latvijas finanšu sektorā, **kā strukturāla potenciāla ievainojamība minama Latvijas finanšu sektora atkarība no norisēm mātes bankās un to stratēģiskajiem lēmumiem** (t.sk. par darbības apjomiem, riska apetīti un kapitāla atdeves mērķiem) **un no makrofinansiālās situācijas mātes banku mītnes zemēs** (t.sk. riskiem saistībā ar mājokļu tirgus attīstību un augsto mājsaimniecību parādu). Vienlaikus krīzes apstākļos nav mazsvarīgi, ka lielāko mātes banku mītnes zemes ir viens no "drošo ostu" reģioniem, kur ir stabils makrofinansiālais stāvoklis, augstas fiskālās iespējas īstenot nepieciešamos atbalsta pasākumus, laba digitalizācijas pakāpe, attīstīti valsts, t.sk. veselības aprūpes, pakalpojumi, mātes banku finansiālie rādītāji ir labi un to aizņemšanās izmaksas – zemas.

Finanšu iestāžu informācijas sistēmu drošības risks rada pastāvīgu potenciālu sistēmisku Latvijas finanšu stabilitātes ievainojamību. Covid-19 pandēmijas apstākļos šis risks ir īpaši pieaudzis, jo arī finanšu iestāžu darbība aizvien vairāk notiek attālinātā režīmā.⁵

Arī klimata pārmaiņas un ar tām saistītie pārejas riski rada pastāvīgu potenciālu sistēmisku ievainojamību finanšu stabilitātei gan Latvijā, gan eiro zonā un citviet pasaulē. Ilgtspējai ir augsta prioritāte Latvijas Bankas risināmo jautājumu lokā. Klimata pārmaiņu risku mazināšanā nepieciešams tālredzīgs un koordinēts starpinstītūciju skatījums un rīcība. Šajā pārskatā klimata pārmaiņu ietekmes izpētes fokusā ir novērtējums par Latvijas finanšu sektora vērtspapīru portfeļa pakļautību klimata pārmaiņu riskam⁶.

Ieteikumi

1. Valsts atbalstu krīzes pārvarēšanai un izaugsmes atjaunošanai īstenot mērķtiecīgi un ilgtspējīgi. Sekot, lai valsts atbalsta programma ģimenēm ar bērniem mājokļa iegādei ar laiku neveicinātu nepamatotu kreditēšanas standartu kritumu un nesabalansētību veidošanos nekustamā īpašuma tirgū, pilnveidot programmu, lai novērstu motivāciju pieteikties valsts atbalstam tiem aizņēmējiem, kuriem pēc būtības valsts garantijas nemaz nebūtu nepieciešamas.
2. Kredītiestādēm laikus atzīt problemātiskos kredītus, veidot atbilstošus uzkrājumus, ievērot piesardzību dividenžu izmaksā.
3. Risināt ieilgušās strukturālās problēmas, kas kavē kreditēšanas attīstību.
4. Veikt pasākumus, kas palīdzētu efektīvāk novērtēt aizņēmēju kredītrisku un izstrādāt ienākumus nenesošos aktīvus.
5. Tupināt pilnveidot NILLTPF novēršanas sistēmu, lai tā būtu pēc iespējas efektīvāka un balstīta uz risku novērtējumu (privātā sektora izglītošana, skaidras, saskaņotas vadlīnijas par prasībām, starpinstītūciju koordinācija, administratīvā sloga mazināšana).

⁵ Informācijas sistēmu riska novērtējums tiek publicēts Latvijas Bankas "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" (sk. 2017. un 2020. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu", kā arī 4. pielikumu "Kiberdrošības riska aktualitāte turpina pieaugt" šajā pārskatā).

⁶ Sk. arī Latvijas Bankas 2020. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 4. pielikumu "Ar klimata pārmaiņām saistītie riski finanšu stabilitātes kontekstā".

SISTĒMISKIE RISKI LATVIJAS FINANŠU STABILITĀTEI

1. Covid-19 pandēmijas globālā un iekšzemes ietekme

Jauni Covid-19
pandēmijas viļņi
Lēna vakcinācija

Vājāka ārējā vide

Neatbilstoši atbalsta
stimuli
Fiskālais izsīkums

Nespēja strukturāli
pielāgoties

Lēnāka un nevienmērīga
ekonomiskā izaugsme

Aizņēmēju maksātspējas
kritums, emigrācija,
kreditēstāžu klientu
skaita sarukums

Vāja kreditēšana,
investīcijas un attīstība

Kreditriska un
pelnītspējas
risku pieaugums
kreditēstādēm

2. Nepilnības finanšu starpniecībā un ilgstoši vājā investīciju vide

Ēnu ekonomika
Nepietiekama NFS kapitalizācija
Grūti prognozējams uzņēmējdarbības
regulējums
Neefektīva cilvēkkapitāla attīstība
Trūkumi pārvaldībā

Tiesiskās vides
nepilnības

Neattīstīts kapitāla tirgus
Kreditēstāžu tirgus segmentācija
Iepriekšējo krīžu ietekme uz kredītu
cenu un risku apetīti
Neefektivitātes NILLTPF
novēršanas prasību īstenošanā

Ilgstoši vāja kreditēšana un investīcijas
Nekonkurētspējīga finansējuma
cena reālajam sektoram

Tautsaimniecības attīstības
atpalikšana

Vājākas pelnītspējas izredzes
finanšu sektoram

POTENCIĀLAS SISTĒMISKAS IEVAINOJAMĪBAS

Atkarība no norisēm
un politikas mātes bankās
un to mītnes zemēs

IT drošības risks

Klimata pārmaiņas un ar
tām saistītie pārejas riski

1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN AIZŅĒMĒJU MAKSĀTSPĒJA

Ārējā makrofinansiālā vide

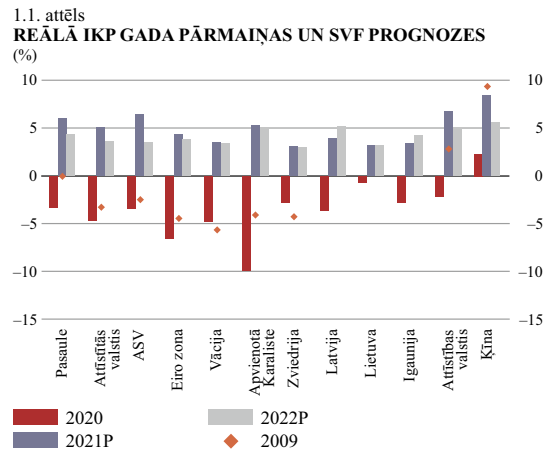
Pasaules tautsaimniecības attīstība un ekonomiskais noskaņojums turpina viļņveidīgi sekot pandēmijas dinamikai un tās ierobežošanas pasākumiem. Apjomīgie atbalsta pasākumi būtiski mazinājuši šoku tautsaimniecībai. Savukārt vakcinācijas uzsākšana un jaunās, labāk mērķētās atbalsta fiskālās programmas veicina konfidences kāpumu un būtiski uzlabo pasaules tautsaimniecības attīstības perspektīvas. Nevienmērīga ekonomiskā atveseļošanās un krasa atbalsta pasākumu pārtraukšana var palielināt kredītu zaudējumus un banku risku uztveri, ierobežojot to spēju finansēt tautsaimniecības attīstību pēc Covid-19 pandēmijas.

Saskaņā ar SVF novērtējumu⁷ 2020. gadā pasaules tautsaimniecība saruka par 3.3% (sk. 1.1. att.). Tas ir daudz labāks rezultāts, nekā prognozēts, jo **apjomīgie fiskālie un monetārie stimuli, elastīgāka finanšu sektora uzraudzības politika, kā arī kredītu moratoriji būtiski mazinājuši šoku tautsaimniecībai un darba tirgum, stresu finanšu tirgos un tā pārnesi uz finanšu sektoru.** Saskaņā ar SVF novērtējumu bez atbalsta pasākumiem pasaules IKP kritums būtu bijis vismaz trīs reizes dziļāks.

Vakcinācijas uzsākšana, papildu fiskālie stimuli, kā arī privātā sektora pielāgošanās pandēmijas apstākļiem uzlabo pasaules tautsaimniecības attīstības izredzes. Saskaņā ar SVF prognozēm 2021. un 2022. gadā pasaules IKP pieaugums varētu sasniegt attiecīgi 6.0% un 4.4%. Nenoteiktību mazina arī ASV un tās sadarbības valstu tirdzniecības attiecību stabilizēšanās, kā arī panāktā vienošanās par breksita nosacījumiem. Atliktā patēriņa, piesardzības un fiskālā atbalsta pasākumu ietekmē pasaulē nozīmīgi pieauguši iedzīvotāju uzkrājumi⁸. Mazinoties ar pandēmiju saistītajiem ierobežojumiem un nenoteiktībai, pat tikai daļēja atliktā patēriņa izmantošana veicinās

⁷ Sk. 2021. gada aprīļa IMF *World Economic Outlook*.

⁸ Saskaņā ar *Bloomberg* novērtējumu pandēmijas laikā veiktie papildu uzkrājumi (mājsaimniecību kontu atlikumi un noguldījumi virs vēsturiski vidējiem) ASV, Ķīnā, Apvienotajā Karalistē un lielākajās eiro zonas valstīs veido no 2.7% līdz pat 7.2% no IKP.

ekonomisko izaugsmi. Vienlaikus joprojām sarežģītā epidemioloģiskā situācija pasaulē, ierobežotā fiskālā telpa vairākās valstīs, kā arī Covid-19 pandēmijas izraisītās ekonomiskās krīzes sekas (piemēram, parādu apjoma kāpums, nevienmērīga ietekme uz tautsaimniecības nozarēm un dažāda lieluma uzņēmumiem, ienākumu un iespēju nevienlīdzības pieaugums, strukturālas pārmaiņas) uztur augstu nenoteiktību un palielina vidēja termiņa riskus ekonomiskajai izaugsmei un finanšu stabilitātei.

Eiropa zonā tautsaimniecības sarukums vidēji bija relatīvi lielāks nekā citās attīstītajās valstīs. 2020. gadā eiro zonas IKP saruka par 6.6%, svārstoties no 10.8% krituma Spānijā līdz 3.4% pieaugumam Īrijā⁹. Neviendabīgo attīstību eiro zonā noteica Covid-19 pandēmijas izplatības un tās ierobežojumu, vakcinācijas progresa, kā arī eiro zonas valstu tautsaimniecību struktūru un veikto atbalsta pasākumu atšķirības.

Pandēmijas šoks eiro zonas tautsaimniecībai kopumā pārsniedza 2008. gada globālās finanšu krīzes mērogu, taču monetārie, fiskālie, finanšu sektora uzraudzības, kā arī aizņēmēju atbalsta pasākumi šoreiz bija daudz apjomīgāki, ierobežojot pandēmijas seku ietekmi uz finanšu sektoru. Tie palīdzēja lielai daļai uzņēmumu un mājsaimniecību pārvarēt sākotnējo šoku. Taču, krīzei ieilgstot, uzņēmumu likviditātes problēmas un apgrozījuma kritums var strauji pāraugt maksātnespējas problēmās, kas palielina kredītrisku un

⁹ Īrijas IKP kāpums vairāk skaidrojams ar tautsaimniecības struktūru, kurā ir nozīmīga lielo starptautisko uzņēmumu loma, nevis ar nelielo pandēmijas ietekmi.

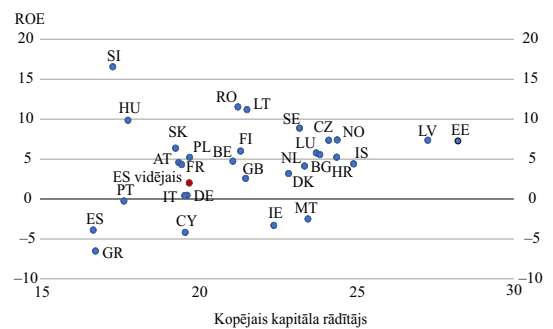
var negatīvi ietekmēt ekonomisko aktivitāti. Vienlaikus atbalsta pasākumi, piemēram, kredītu garantijas, moratoriji vai nodokļu maksājumu atlikšana, daļēji maskē uzņēmumu finansiālās problēmas un attālina INK veidošanos, apgrūtinot banku aktīvu patiesās kvalitātes novērtējumu. Līdz šim eiro zonas banku INK turpināja samazināties, taču **pārskatīto un 2. posma kredītu pieaugums liecina par kredītriska kāpumu.** Šajos apstākļos svarīgi ir laikus apzināties kredītu kvalitātes riskus, veidot atbilstošus uzkrājumus, pastiprināti uzraudzīt šos riskus, kā arī laikus plānot banku bilanču atveseļošanu.

Kopumā eiro zonas banku noturība pret šokiem saglabājas laba, taču riski finanšu stabilitātei ir būtiski pieauguši. Euro zonas banku pelnītspēja bija vāja jau pirms Covid-19 pandēmijas, un pašlaik tā kļuvusi vēl vājāka. Pieaugot gaidāmajiem kredītu zaudējumiem, kā arī samazinoties procentu maržām zemo procentu likmju apstākļos, saglabājas augsta nenoteiktība par turpmāko pelnītspēju un kredītešanas attīstību. Kopumā eiro zonas banku kapitalizācija un spēja absorbēt zaudējumus ir laba, taču valstu un banku situācija ir nevienmērīga (sk. 1.2. att.). Papildus banku vājajai pelnītspējai un kredītriska pieaugumam, eiro zonas finanšu sistēmas ievainojamību palielina spējas korekcijas risks finanšu tirgos, augošie parādi privātajā un valsts sektorā, uzņēmumu maksātspējas pasliktināšanās, kā arī risku pieaugums nebanku sektorā.

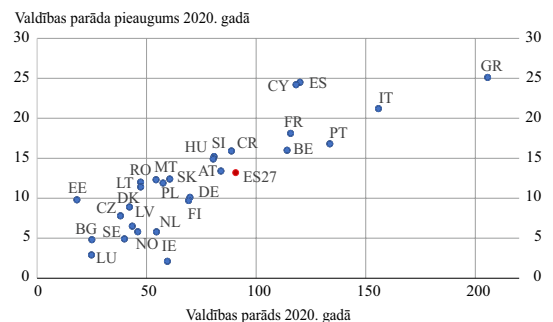
Atbalsta pasākumiem līdztekus to stabilizējošai ietekmei var būt arī nevēlami blakusefekti, kas palielina jau pirms pandēmijas uzkrāto nelīdzsvarotību. Politikas veidotājiem svarīgi rast līdzsvaru starp pārāk ātru atbalsta pasākumu pārtraukšanu un pārlietu ilgstošu un vāji mērķēta atbalsta sniegšanu, kas uztur dzīvotnespējīgus uzņēmumus un aizkavē strukturālās pārmaiņas tautsaimniecībā.

Atbalsta pasākumu finansēšana palielina valdību parādsaistību pieaugumu. Daļa no tiem veicina uzņēmumu un māsasaimniecību parāda atlikuma kāpumu, aizņēmējiem uzņemoties jaunas kredītsaistības vai palielinot parādus uz esošo parādsaistību maksājumu atlikšanas rēķina. **Tas savukārt palielina parāda ilgtspējas riskus,** t.i., bažas par spēju samaksāt parādu ilgākā termiņā. Lielāks parādu pieaugums

1.2. attēls
EIROPAS LIELĀKO BANKU PELNĪTSPĒJA UN KOPĒJAIS KAPITĀLA RĀDĪTĀJS 2020. GADĀ (EBI BANKU IZLAISE)
(%)

1.3. attēls
VALDĪBAS PARĀDS
(% no IKP)

tika novērots valstīs, kuru valdības parāda līmenis bija augsts jau pirms Covid-19 pandēmijas (sk. 1.3. att.), lai gan daļēji šā rādītāja kāpumu izskaidro liels IKP kritums. Pastiprinās arī nelabvēlīgās valdību, privātā sektora un finanšu sektora atgriezenisko saikņu spirāles (*feedback loops*) potenciālie efekti.

Neraugoties uz nenoteiktību un svārstīguma pieaugumu kopš pandēmijas sākuma, noskaņojums finanšu tirgos kopumā saglabājas optimistisks. To veicina ziņas par vakcinācijas uzsākšanu un fiskālās politikas stimuliem, savukārt centrālo banku īstenotā stimulējošā monetārā politika sekmē īpaši labvēlīgus finansēšanas nosacījumus. Pēc īslaicīga riska apetītes krituma pandēmijas sākumā atgriezušies iepriekšējos gados novērotie ienesīguma meklējumi. Tādējādi vairāku aktīvu cenas turpina augt un sasniedz rekordaugstus līmeņus. Palielinās spekulatīvo un augsta riska darījumu skaits, un tas varētu veicināt lielus un koncentrētus zaudējumus finanšu institūcijām. **Uzkrājas riski saistībā ar reālajai ekonomiskajai situācijai un tās attīstības perspektīvām neatbilstoši augstiem finanšu aktīvu vērtējumiem, kas palielina krasas korekcijas varbūtību un riskus finanšu stabilitātei.**

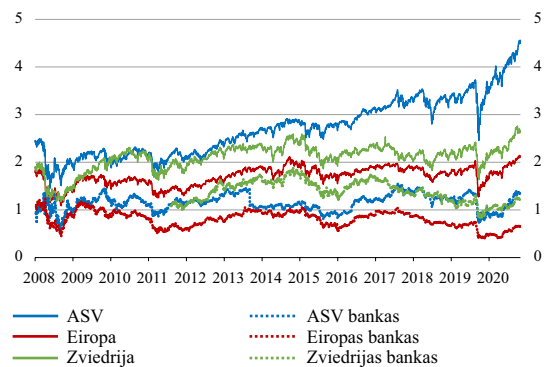
2021. gada sākumā augstākas inflācijas gaidas ASV un prognozes par attiecīgi ātrāku FRS procentu likmju kāpumu veicināja korekciju obligāciju tirgos. Uzlabojoties kopējam ekonomiskajam noskaņojumam, tas nedaudz mazināja bažas par ilgstoši zemo procentu likmju vides ietekmi uz banku peļņitspēju attīstītajās valstīs un sekmēja banku sektora akciju cenu pieaugumu. Arī tirgus finansējuma piesaistes nosacījumi bankām saglabājušies labvēlīgi. Vienlaikus **Eiropas banku vērtējumi akciju tirgos kopumā saglabājas zemi** (sk. 1.4. att.), **atspoguļojot ilgstošās strukturālās nepilnības, kā arī relatīvi vājākas atveseļošanās prognozes eiro zonā.**

Turpina palielināties ievainojamība eiro zonas nekustamo īpašumu tirgos. Tiesa, tendences mājokļu un komercīpašumu tirgos ir atšķirīgas. Cikliskās un strukturālās pārmaiņas patērējamā struktūrā un tautsaimniecībā kopumā, papildu uzkrājumi, mājāsaimniecību atbalsta pasākumi, zemāka būvniecības aktivitāte, zemās procentu likmes, kā arī ienesīguma un drošo ieguldījumu meklējumi veicinājuši strauju hipotekārās kredīvēšanas un/vai mājokļu cenu pieaugumu eiro zonas valstīs. Dažās valstīs tas tiek vērtēts kā pārmērīgs un ar mājokļu cenu būtiskas korekcijas risku, īpaši valstīs ar augstu mājāsaimniecību parāda līmeni.

Savukārt Eiropas komercīpašumu tirgū vērojams būtisks cenu un darījumu apjoma kritums, taču dinamika dažādās valstīs un tirgus segmentos nav viendabīga. Eiropas kredītiestāžu pakļautība riskam nekustamā īpašuma tirgū kopumā ir liela, savukārt nebanku finanšu iestādēm ir lieli ieguldījumi komercīpašumu tirgū. Tādējādi **krasa cenu korekcija nekustamo īpašumu tirgū varētu būtiski palielināt kredītrisku finanšu sektorā un ietekmēt investīcijas un ekonomisko aktivitāti.**

Ziemeļvalstu tautsaimniecību un finanšu sektora noturība pret Covid-19 pandēmijas raisīto šoku kopumā vērtējama kā augstāka nekā vidēji Eiropā. Tas ierobežo finanšu stabilitātes risku pieaugumu Latvijā, jo Latvijas finanšu sektors joprojām ir atkarīgs no norisēm mātes banku mītnes zemēs un mātes banku

1.4. attēls
PLAŠĀ TIRGUS INDEKSU UN BANKU AKCIJU P/B VĒRTĪBA
(cena pret bilances vērtību)

stratēģiskajiem lēmumiem¹⁰.

Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs ekonomiskā lejupslīde bijusi mazāka nekā vidēji ES. Valstu fiskālās iespējas īstenot tautsaimniecības atbalsta pasākumus bijušas samērā augstas, vienlaikus valdību parādi saglabājas relatīvi zemi arī pēc fiskālo telpu paplašināšanas Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes seku mazināšanai (sk. 1.3. att.)¹¹. Atbalstoši mikrouzraudzības un makrouzraudzības pasākumi, ieteikums saglabāt piesardzību peļņas sadalē, kā arī monetārās politikas stimuli ļauj Ziemeļvalstu kredītiestādēm turpināt kredīvēšanu un nepieciešamības gadījumā absorbēt zaudējumus. Spēcīga sociālā aizsardzība un veselības aprūpe, kā arī attīstītās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas vienlaikus ar augstu mājāsaimniecību uzkrājumu un tautsaimniecības bagātības līmeni ir nozīmīgi pandēmijas šoku mazinošie faktori Ziemeļvalstu reģionā.

Covid-19 šoks neizraisīja satricinājumus Ziemeļvalstu nekustamā īpašuma tirgū un finanšu sektorā. Aktivitāte Zviedrijas un Norvēģijas nekustamā īpašuma tirgos strauji atguvās pēc sākotnējā šoka, un ir atsācies straujš mājokļu cenu kāpums un hipotekāro kredītu atlikuma pieaugums. Arī banku ieguldījumi komercīpašumos ir samērā lieli.

¹⁰ Finanšu sistēmas reģionā ir savstarpēji saistītas, jo dažas bankas ir nozīmīgi tirgus dalībnieki vairākās Ziemeļvalstu un Baltijas reģiona valstīs. Piemēram, Zviedrija ir divu Latvijas sistēmiski nozīmīgu kredītiestāžu mātes banku mītnes zeme, savukārt Igaunijas kredītiestādes Luminor Bank AS Latvijas filiāle ir trešais lielākais kredītētājs Latvijā.

¹¹ No Ziemeļvalstīm tikai Somijā valdības parāds 2020. gadā pārsniedza 60% no IKP.

Tas nozīmē, ka iepriekš uzkrātie riski saistībā ar nesabalansētu nekustamā īpašuma tirgus attīstību un lielo mājsaimniecību parāda atlikumu joprojām ir būtiski.

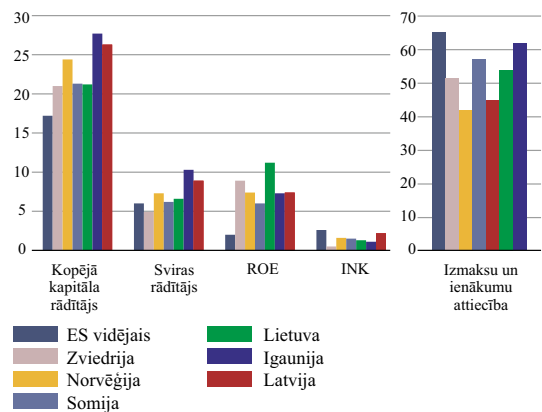
Ziemeļvalstu finanšu sektoru noturību pret šokiem balsta lielāko banku grupu labie finanšu rādītāji. 2020. gadā Ziemeļvalstu banku pelnītspēja ir mazinājusies, taču salīdzinājumā ar ES banku vidējiem rādītājiem tā joprojām ir laba (sk. 1.5. att.). Zviedrijas banku akcijas pilnīgi atguva zaudētās pozīcijas pēc pandēmijas sākumā piedzīvotā šoka. To kreditriska un akciju vērtējums finanšu tirgos kopumā saglabājas samērā labs, un Ziemeļvalstu aizņemšanās izmaksas ir zemas. Ziemeļvalstu lielākās bankas ir atkarīgas no tirgus finansējuma, un tautsaimniecības ir atvērtas, tāpēc labvēlīgi finanšu nosacījumi, tirgus dalībnieku un ārvalstu investoru uzticēšanās, kā arī norises ārējos tirgos ir to finanšu stabilitātes un tautsaimniecības izaugsmes būtiski faktori, kas pastarpināti var ietekmēt arī Ziemeļvalstu banku kreditēšanas politiku Baltijas reģionā un šā reģiona ekonomisko izaugsmi.

Iekšējā makrofinansiālā vide

Covid-19 pandēmijas ietekme uz tautsaimniecības izaugsmi, aizņēmēju maksātpēju un finanšu sistēmu joprojām ir galvenais sistēmiskais risks Latvijas finanšu stabilitātei. Vienlaikus finansējuma nosacījumi gan privātajam sektoram, gan valdībai kopumā nav pasliktinājušies, iedarbināti apjomīgi valsts atbalsta pasākumi, un uzsākta vakcinācija, kas ļauj prognozēt ekonomisko atveseļošanos turpmākajos divos gados.

Covid-19 pandēmijas ietekmē 2020. gadā Latvijas tautsaimniecība saruka par 3.6%. IKP kritums bija mazāks, nekā sākotnēji prognozēts, jo valdības un cita veida atbalsts un vairāku tautsaimniecības dalībnieku spēja pielāgoties pandēmijas ierobežojumiem uzlaboja tautsaimniecības noturību, turklāt finansējuma nosacījumi gan privātajam sektoram, gan valstij kopumā nav pasliktinājušies. Ekonomiskās aktivitātes sarukums Latvijā bija mazāks nekā vidēji ES. Tas daļēji skaidrojams ar Latvijas tautsaimniecības un eksporta struktūru (piemēram, tūrisma nozares īpatsvars ir mazāks), kā arī ar būtiskās makroekonomiskās nelīdzsvarotības

1.5. attēls
ZIEMEĻVALSTU, BALTIJAS VALSTU UN EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTU BANKU GALVENIE FINANŠU RĀDĪTĀJI (EBI BANKU IZLASE)
(%)

neesamību pirms pandēmijas (atšķirībā no 2008. gada globālās krīzes).

Ekonomiskā aktivitāte Latvijā cieši saistīta ar epidemioloģisko situāciju. Saslimstībai mazinoties, 2020. gada 2. pusgadā IKP pieaugums atjaunojās, bet pandēmijas otrā viļņa laikā – 2021. gada 1. ceturksnī – tautsaimniecības izaugsme atkal kritās. Saskaņā ar Latvijas Bankas 2021. gada jūnija prognozēm Latvijas IKP 2021. gadā palielināsies par 3.3%, bet 2022. gadā – par 6.5%. Izaugsmi balstīs ierobežojumu mazināšana līdz ar vakcinēto iedzīvotāju skaita pieaugumu, fiskālais atbalsts un tautsaimniecības dalībnieku konfidences pakāpeniska uzlabošanās. Taču pandēmija un ar to saistītie ierobežojumi, kā arī nepietiekami ātrs vakcinācijas process joprojām ir būtiski izaugsmes riski, kas palielina aizņēmēju maksātpējas riskus.

Pandēmijas līdzšinējā ietekme uz tautsaimniecības nozaru sniegumu bijusi ļoti nevienmērīga (sk. 1.6. att.). Pandēmijas ierobežošanas pasākumi vismagāk skāruši izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozari un mākslas, izklaides un atpūtas nozari, taču finanšu sektora ieguldījumi šajās nozarēs ir samērā nelieli. Nozīmīgs kritums ir arī transporta nozarē – papildus Covid-19 pandēmijas šokam uz autokravu un pasažieru gaisa pārvadājumiem šo nozari turpināja ietekmēt Krievijas kravu tranzīta samazināšanās caur Latvijas ostām. Vienlaikus Covid-19 pandēmija maz skāra lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozari. Ar valsts pakalpojumiem cieši saistītās nozarēs (veselības aprūpē, valsts pārvaldē un izglītībā) turpinājās izaugsme. Būvniecības attīstību stabilizēja valdības

investīcijas infrastruktūrā. Relatīvi sekmīgāka bija arī apstrādes rūpniecības nozares un tirdzniecības nozares darbība.

Ekonomisko lejupslīdi visnozīmīgāk ietekmējis privātā patēriņa kritums, bet investīcijas un ārējais pieprasījums izrādījās noturīgāki (sk. 1.7. att.). Patēriņa sarukumu būtiski ietekmēja pandēmijas ierobežošanai ieviestie pasākumi, kas padarīja neiespējamu daļu tēriņu, nodarbinātības un ienākumu kritums daļai iedzīvotāju, kā arī iedzīvotāju piesardzība. Tiek prognozēts, ka 2021. gadā privātais patēriņš būtiski atjaunosies un būs tautsaimniecības izaugsmes galvenais dzinējspēks. To veicinās pandēmijas laika uzkrājumu izmantošana un saņemtais fiskālais atbalsts.

Investīciju aktivitāte kopumā saglabājas kūtra, jo augstās nenoteiktības apstākļos privātā sektora investori kļuvuši piesardzīgi – daļa investoru atliek ieguldījumu plānus, un arī uzņēmumu kredītēšana ir vāja. Turpmāk investīciju attīstību varētu stimulēt ekonomiskā noskaņojuma uzlabošanās un ES atveseļošanas fonda *Next Generation EU* finansējuma pakāpeniska pieejamība. **Ilgstoši vājā investīciju vide un kredītēšana Latvijā norāda uz ieilgušām strukturālām nepilnībām tautsaimniecībā un finanšu starpniecībā, kuru novēršana ir svarīga ilgtermiņa izaugsmes spēcīnāšanai un finanšu sektora attīstībai** (sk. nodaļu par kredītēšanas attīstību).

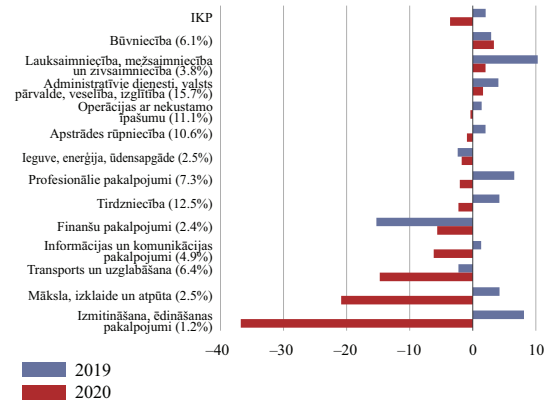
Epidemioloģiskā situācija pasaulē un globālais ekonomiskās aktivitātes kritums noteicis ārējā pieprasījuma sarukumu. Latvijas preču konkurētspēja bija samērā noturīga, turklāt preču eksportu veicināja gan tirdzniecības partnervalstu tautsaimniecības veiksmīgāka attīstība, gan Latvijas preču eksporta struktūra – tajā pietiekami būtisku īpatsvaru veido preces, pēc kurām pieprasījums pandēmijas apstākļos bijis noturīgāks. Vienlaikus Latvijas pakalpojumu eksports būtiski saruka, un tas noteica kopējā eksporta kritumu. Savukārt iekšzemes pieprasījuma kritums atspoguļojās preču un pakalpojumu importa sarukumā.

Valdības patēriņš un pasākumi krīzes mazināšanai sniedz būtisku atbalstu Latvijas tautsaimniecībai. Latvijas dalība eiro zonā un iepriekšējos gados ievērotā fiskālā disciplīna valdībai radīja labas iespējas aizņemties, savukārt ECB atbalstošā monetārā

1.6. attēls

IKP NO RAŽOŠANAS ASPEKTA

(gada pārmaiņas; %, sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzināti dati)

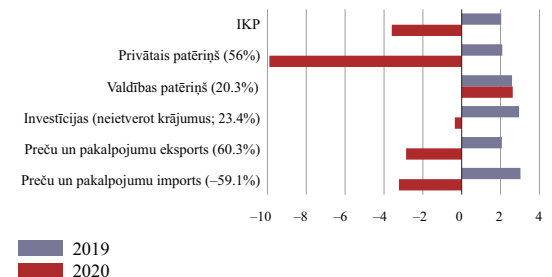

Pie ass iekavās norādīts attiecīgās nozares īpatsvars IKP 2020. gadā (% no nominālā IKP).

1.7. attēls

IKP NO IZLIETOJUMA ASPEKTA

(gada pārmaiņas; %, sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzināti dati)

Pie ass iekavās norādīts attiecīgā IKP komponenta īpatsvars IKP 2020. gadā (% no nominālā IKP).

politika veicināja finansējumu ar ļoti izdevīgiem nosacījumiem. Budžeta deficīts un valdības parāds 2020. gada beigās sasniedza augstāko līmeni kopš iepriekšējās krīzes – attiecīgi 4.5% un 43.5% no IKP. Valsts finanšu ilgtspēja nav apdraudēta, taču valdības atbalstam būtu arvien vairāk jāorientējas uz mērķtiecīgākiem pēckrīzes ekonomiskajiem stimuliem un ilgtermiņa investīcijām cilvēkkapitālā un produktīvā tautsaimniecības attīstībā. Jāatzīmē, ka Covid-19 krīzes laikā visas vadošās kredītreitingu aģentūras saglabāja Latvijas kredītreitingu nemainīgu.

Covid-19 pandēmijas seku mazināšanai īstenotie pasākumi Latvijā

Valsts atbalsta pasākumi, stimulējošā monetārā politika, elastīgāka finanšu sektora uzraudzības politika¹², kā arī kredītu moratoriji un kredītiestāžu individuālie risinājumi aizņēmējiem palīdzēja daļai

¹² Sk. nodaļu par kapitalizāciju un makrouzraudzības politiku.

uzņēmumu un mājsaimniecību pārvarēt īstermiņa likviditātes problēmas un mazināja pandēmijas ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, un tas savukārt būtiski ierobežoja šoka pārnesei uz finanšu sektoru. Svarīgi ir sniegt mērķētu atbalstu krīzes skartajiem uzņēmumiem un mājsaimniecībām. Vienlaikus jāveicina uzņēmumu pielāgošanās jaunajiem apstākļiem un iedzīvotāju prasmju attīstīšana, tādējādi sekmējot ilgtspējīgu kredītešanas un tautsaimniecības atveseļošanu, kā arī ierobežojot blakusefektus, t.sk. vidējā termiņa finanšu stabilitātes risku pieaugumu.

Monetārā politika

Reaģējot uz Covid-19 pandēmijas izraisītā šoka sekām tautsaimniecībā un finanšu tirgos, ECB lēma par tūlītēju monetārās politikas atbalstu. Tika palielināta ierastā aktīvu iegādes programma. Turklāt tika izmantoti vairāki netradicionālās monetārās politikas instrumenti. ECB padome lēma par jaunas PĀAIP uzsākšanu un aktīvu iegādes apjoma palielināšanu, vairākkārt tika uzlaboti finansēšanas nosacījumi ITRMO III¹³. **ECB īstenotie pasākumi ir bijuši būtiski, lai mazinātu pandēmijas negatīvo ietekmi uz tautsaimniecību, nodrošinātu likviditātes atbalstu eiro zonas finanšu sistēmai, atbalstītu labvēlīgus finansēšanas nosacījumus, veicinātu kredītešanu un sekmētu stabilitāti finanšu tirgos.**

Atbalstošā monetārā politika sniedz būtiskus tiešus un netiešus ieguvumus Latvijai. Mazinot pandēmijas negatīvo ietekmi uz eiro zonas tautsaimniecību, ECB monetārās politikas pasākumi sekmē konfidenci un ārējo pieprasījumu Latvijā. Latvijai kā eiro zonas dalībvalstij pieejami labvēlīgi aizņemšanās nosacījumi starptautiskajos finanšu tirgos. Eirosistēma kopumā nopirkusi 1/3 no visām Latvijas valsts obligācijām, t.sk. PĀAIP ietvaros – gandrīz par 1.1 mljrd. eiro. Vairākas Latvijas kredītiestādes piedalījās ITRMO III izsolēs. Par rekordzemām procentu likmēm Latvijas kredītiestādes ir aizņēmušās 1.3 mljrd. eiro. Šīs operācijas sniedz kredītiestādēm iespēju saņemt piemaksu no centrālās bankas par aizņemto finanšu līdzekļu novirzīšanu kredītešanai. ECB un Ziemeļvalstu centrālo banku stimulējošās monetārās politikas

ietekmē finansējuma izmaksas Latvijas kredītiestādēm saglabājās zemas. Savukārt finansējuma nosacījumi privātajam sektoram kopumā nav pasliktinājušies, lai gan kredītu procentu likmes Latvijas uzņēmumiem un mājsaimniecībām joprojām ir vienas no augstākajām eiro zonā.

Kredītu moratoriji un kredītiestāžu individuālie atbalsta pasākumi aizņēmējiem

Lai mazinātu likviditātes stresu aizņēmējiem, vairākās Eiropas valstīs tika izziņoti kredītu moratoriji vai citi risinājumi kredītņēmēju atbalstam. Latvijā šāda veida atbalsta pasākumi nosacīti iedalāmi trijās grupās:

1) FNA atbilstoši EBI pamatnostādņēm izstrādāja vienotus moratorijus fiziskajām un juridiskajām personām¹⁴ ar mērķi piedāvāt standartizētu risinājumu aizņēmējiem, kuri nonākuši grūtībās Covid-19 noteikto ierobežojumu dēļ. Latvijā moratoriji paredzēja iespēju uz noteiktu laiku atlikt aizdevuma pamatsummas maksājumus (līdz 12 mēnešiem – kredītiem mājsaimniecībām mājokļa iegādei, līdz sešiem mēnešiem – kredītiem uzņēmumiem, kā arī līzings un patēriņa kredītiem mājsaimniecībām). Pieteikumu iesniegšanas un apstiprināšanas termiņš beidzās 2020. gada 30. septembrī, un moratoriji netika atjaunoti aizņēmēju zemā pieprasījuma dēļ.

2) Normatīvajos aktos tika noteikts aizdevuma pamatsummas atmaksas moratorijs studiju un studējošo kredītiem līdz sešiem mēnešiem, kas tika piemērots uz kredītņēmēja pieprasījuma pamata līdz 2020. gada 31. decembrim. Šādu kredītu apjoms ir niecīgs.

3) Latvijas kredītiestādes bija pretimnākošas un jau kopš 2020. gada marta piedāvāja individuālus risinājumus pandēmijas ietekmē finanšu grūtībās nonākušajiem aizņēmējiem. Individuālie risinājumi kumulatīvi tika izmantoti pat vairāk nekā vienotais moratorijs, un tas varētu būt saistīts ar diviem faktoriem: pirmkārt, lielai daļai kredītu pamatsummas maksājumi tika atlikti, jau pirms stājās spēkā vienotie moratoriji; otrkārt, uz vienoto moratoriju nevarēja pretendēt aizņēmēji ar kopējo saistību apjomu virs 5 milj. eiro, kuriem risinājumus ierasts pieskaņot individuāli.

¹³ Sk. 2021. gada martā publicēto Latvijas Bankas "Makroekonomisko Norišu Pārskatu".

¹⁴ Stājās spēkā attiecīgi 2020. gada 29. aprīlī un 5. maijā.

Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra datiem **kopš pandēmijas sākuma kredītu moratoriji un individuālie risinājumi kopumā tika piemēroti 9% no iekšzemes kredītu atlikuma apjoma.** Savukārt FNA apkopotā informācija¹⁵ liecina, ka no pandēmijas sākuma līdz 2020. gada 30. septembrim saistību izpilde tika atlikta 13 393 līgumiem par kopējo summu 1.1 mljrd. eiro, turklāt skaita ziņā lielākā daļa vienošanos tika atlikta jau pirms vienoto moratoriju ieviešanas (sk. 1.8. att.). Pēc vienoto moratoriju termiņa beigām no 1. oktobra līdz 31. martam saistību izpilde individuālā kārtā tika atlikta samērā nelielam aizņēmēju skaitam – 1135 līgumiem par kopējo summu 168 milj. eiro.

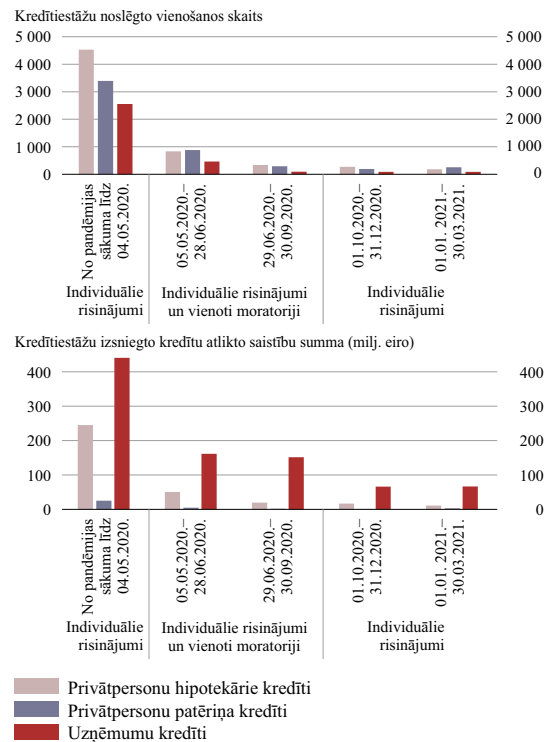
Moratoriji un individuālie atbalsta pasākumi mazināja pandēmijas ekonomisko seku tūlītējo ietekmi uz aizņēmēju finanšu situāciju un kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāti, tādējādi ierobežojot ekonomiskās aktivitātes kritumu un īstermiņa riskus finanšu stabilitātei. Vienlaikus šāda veida atbalsts var veicināt "atliktā" kredītriska pieaugumu kredītportfeļos un tādējādi palēnināt kredītiestāžu bilancu kvalitātes uzlabošanās procesu ilgtermiņā, attiecīgi ierobežojot kredītiestāžu spēju finansēt tautsaimniecības attīstību pēc pandēmijas (sk. nodaļu par kredītrisku).

Fiskālie atbalsta pasākumi

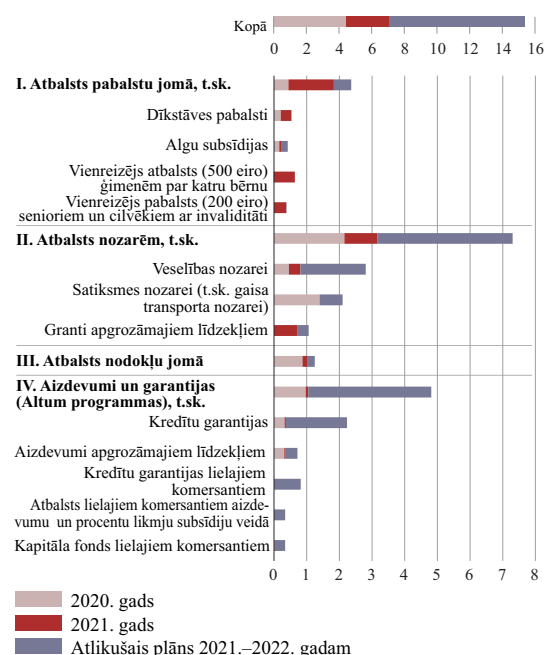
Valdības atbalstam bija noteicoša loma pandēmijas un ierobežojošo pasākumu ietekmes uz Latvijas tautsaimniecību mazināšanā. Līdz šim sniegto atbalsta pasākumu apjoms Covid-19 izraisītās krīzes pārvarēšanai atbilst 7.1% no 2020. gada IKP. Kopumā kopš 2020. gada marta piešķirtais un atlikušais 2021.–2022. gadam apstiprinātais atbalsta apjoms atbilst 15.7% no 2020. gada IKP¹⁶ (sk. 1.9. att.).

Valsts atbalsts ir bijis mainīgs gan instrumentu klāsta, gan apjoma ziņā. Kopumā atbalsta pasākumus var iedalīt piecās grupās: atbalsts iedzīvotājiem pabalstu veidā, tiešais atbalsts tautsaimniecības nozarēm, nodokļu

1.8. attēls
VIENOŠANOS PAR SAISTĪBU IZPILDES ATLIKŠANU SKAITS UN ATLIKTO SAISTĪBU SUMMA (FNA BIEDRI)

1.9. attēls
VALSTS ATBALSTA PASĀKUMI COVID-19 PANDĒMIJAS SEKU MAZINĀŠANAI LATVIJĀ, TO FAKTISKĀ IZMANTOŠANA UN ATLIKUŠAIS PLĀNOTAIS APJOMS 2021. GADA APRĪĻA BEIGĀS
(% no 2020. gada IKP)

¹⁵ Apkopota FNA biedru sniegtā statistika par moratorijiem juridiskajām personām un privātpersonām.

¹⁶ Dati par 2021. gada aprīļa beigām. Vēlāk apstiprinātie atbalsta pasākumi nav iekļauti analizē.

pasākumi, AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" (tālāk tekstā – Altum) sniegtie aizdevumi un garantijas, kā arī papildu ES fondu finansējums.

Pabalstiem, t.sk. nodarbinātības saglabāšanas pasākumiem, ir bijusi svarīga loma patērētāju noskaņojuma un ekonomiskās aktivitātes atbalstā Eiropas valstīs. Latvijā pirmās ārkārtējās situācijas laikā šie instrumenti tika izmantoti samērā maz, un to klāsts tika paplašināts vēlāk. Tāpēc **to ietekme uz Latvijas iedzīvotāju maksātspēju un konfidenci ir bijusi novēlota.** Covid-19 pandēmijas pirmā viļņa laikā dīkstāves pabalstu piešķiršanas kritēriji bija visai strikti, tāpēc programmas faktiskā izmantošana bija vājāka, nekā gaidīts. Taču 2020. gada vasarā ienākumu saglabāšanas pasākumu klāsts tika paplašināts – ievestas daļējas dīkstāves jeb algu subsīdijas atsevišķiem sektoriem (eksportējošajiem un tūrisma nozares uzņēmumiem), vēlāk piedāvātas pilnīgas dīkstāves un daļējas dīkstāves pabalsti visām nozarēm. Vienlaikus gandrīz puse no pabalstiem ļoti īsā laikā tika sadalīta nemērķētā veidā, 2021. gada pavasarī izmaksājot vienreizēju pabalstu visām ģimenēm ar bērniem, pensionāriem un citām sabiedrības grupām neatkarīgi no tā, cik smagi pandēmijas ekonomiskās sekas skārušas pabalsta saņēmējus plašo sabiedrības grupu ietvaros. Slimības un bezdarbnieku palīdzības pabalstu īpatsvars ir bijis samērā neliels.

Gandrīz pusi no atbalsta pakotnes faktiskā izlietojuma Latvijā veido atbalsts tautsaimniecības nozarēm, taču tā tiešā ietekme uz ekonomisko aktivitāti ir bijusi relatīvi ierobežota, jo lielākā daļa no tā tika piešķirta satiksmes nozarei (t.sk. 0.9% no 2020. gada IKP – gaisa transporta nozarei), kā arī veselības aprūpei. Otrajā krīzes vilnī tika ieviesti apgrozāmo līdzekļu granti, kas mērķēti un iekļaujoši paplašināja atbalstu uzņēmējiem.

Vairākās Eiropas valstīs ar nodokļiem saistītie pasākumi sniedz būtisku atbalstu uzņēmumu un daļēji arī māsaimniecību izdevumu mazināšanai.

Latvijā ar nodokļiem saistītie pasākumi ietver samaksas termiņu pagarinājumu visiem nodokļu veidiem līdz trim gadiem, kā arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa avansa atcelšanu un pārmaksātā pievienotās vērtības nodokļa atmaksu īsākā termiņā. **Vienlaikus piešķirtie nodokļu**

samaksas termiņu pagarinājumi faktiski palielina parādsaistību apjomu uzņēmumiem, tādējādi pēc atbalsta termiņa beigām var atklāties parādu atmaksas problēmas uzņēmumiem ar pārmērīgām parādsaistībām.

Daudzās valstīs finanšu instrumentiem, īpaši garantijām, ir nozīmīga loma kopējā atbalsta pakotnē. Arī **Latvijā Altum ieviesa vairākus jaunus finanšu instrumentus**¹⁷ (sk. 1.1. tabulu).

Altum apgrozāmo līdzekļu aizdevumi sniedz likviditātes atbalstu pandēmijas skartajiem uzņēmumiem. Vājās kredītešanas apstākļos Altum finanšu instrumentu loma kredītešanas tirgū ir pieaugusi: **apgrozāmo līdzekļu un citu veidu Altum aizdevumi kompensēja no jauna izsniegto kredītu plūsmas sarukumu tautsaimniecībā** (sk. nodaļu par kredītešanu).

Dažās Eiropas valstīs (t.sk. visās trijās Baltijas valstīs) ir izstrādāti mehānismi valsts līdzdalībai pašu kapitālā. **Altum nodibinājusi kapitāla fondu ar mērķi sniegt finansējumu lielajiem uzņēmumiem, kuru darbību negatīvi ietekmējusi pandēmija un kuri ir gatavi pielāgot vai pārveidot līdzšinējo komercdarbības modeli.** Papildus 50 milj. eiro lielajam valsts finansējumam tiek piesaistīts arī privātais finansējums, turklāt investori – vairāki Latvijas pensiju fondu pārvaldnieki – publiski pauduši gatavību vairākkārt palielināt finansējumu, ja būs uzņēmēju pieprasījums.

Lai atbalstītu aizņēmējus, kuru darbību ietekmēja Covid-19 izplatība, Altum izstrādāja divas kredītu garantiju programmas. Kredītu brīvdienu garantiju programmai tika paredzēti ievērojami līdzekļi, taču no plānotā apjoma izmantoti tikai 16%. Savukārt intereses par lielo uzņēmumu garantiju programmu nav.

¹⁷ Pandēmijas laikā tika apstiprināta arī Altum ilgtermiņa aizdevumu un to procentu likmju subsīdiju programma Latvijas uzņēmumu eksporta un konkurētspējas saglabāšanai un palielināšanai, kā arī dzīvotspējīgu projektu īstenošanai, taču tā netiek klasificēta kā instruments pandēmijas skartajiem uzņēmumiem, tāpēc šikāk nav apskatīta.

1.1. tabula

ALTUM FINANŠU INSTRUMENTI PANDĒMIJAS SKARTAJIEM UZŅĒMUMIEM

Atbalsta pasākums	Nosacījumi	Programmas apjoms
Apgrozāmo līdzekļu aizdevumi	Līdz 1 milj. eiro Termiņš – līdz 1–3 gadiem Kreditbrīvdienas – līdz 1 gadam Samazinātas procentu likmes un atvieglotas nodrošinājuma prasības	Līdz 210 milj. eiro
Kreditbrīvdienas garantijas (individuālās un portfelgarantijas)	Līdz 5 milj. eiro Termiņš – līdz 3–6 gadiem Garantiju segums – līdz 50% Jaunajiem un esošajiem kredītiem Kreditbrīvdienas	Indikatīvais garantēto kredītu apjoms – līdz 655 milj. eiro
Kredītu garantijas lielajiem uzņēmumiem	Līdz 15 milj. eiro Termiņš – līdz 8 gadiem Garantiju segums – līdz 90% Jaunajiem un esošajiem kredītiem Kreditbrīvdienas	Indikatīvais garantēto kredītu apjoms – līdz 240 milj. eiro
Kapitāla fonds	Ieguldījumi uzņēmuma kapitālā, mezonīna finansējums, uzņēmuma parādu vērtspapīru emisijas iegāde Līdz 10 milj. eiro Investīciju periods – līdz 7 gadiem (iespējams pagarināt par 1 gadu)	100 milj. eiro (valsts finansējums 50 milj. eiro)
Eksporta garantijas	Līdz 2 milj. eiro zaudējumiem, kas radušies ar vienu ārvalstu pircēju	Papildu finansējums nav piešķirts

Avots: Altum

Latvijā kredītu garantijas galvenokārt tika piešķirtas kā papildu nodrošinājums esošajām aizņēmēju saistībām un kā instruments aizdevuma pamatsummas maksājumu atlikšanai. Attiecīgi Altum kredītu garantiju ietekme uz kredītēšanu vērtējama kā neliela. Tas varētu būt saistīts ar vairākiem faktoriem, piemēram, kopumā vājo kredītēšanas dinamiku arī laikā pirms pandēmijas, zināmu "konkurenci" ar kredītiestāžu izstrādāto moratoriju, kā arī programmas nosacījumiem (piemēram, relatīvi zems garantijas segums, pandēmijas ietekmes pamatojums). Saskaņā ar ESRK apkopoto informāciju¹⁸ par atbalsta programmām kredītu garantijas ir maz izmantotas arī pārējās Baltijas valstīs un Eiropā kopumā, izņemot dažas valstis (piemēram, Spāniju, Franciju, Itāliju, Portugāli).

Latvijas valdības atbalsta pasākumiem bija centrālā loma krīzes ietekmes mazināšanā, pasargājot tautsaimniecību no masveida bankrotu un darba zaudēšanas viļņa un tādējādi sekmējot finanšu sektora noturību pret pandēmijas izraisīto krīzi.

Latvijas Bankas novērtējums liecina, ka pandēmijas otrā viļņa seku mazināšanai izziņotie valsts atbalsta pasākumi var palielināt Latvijas IKP pieaugumu līdz 3.5%¹⁹.

Nozaru dalījumā vislielāko atbalstu saņēmušas tirdzniecība un apstrādes rūpniecība, bet izmitināšanas nozare bija trešais lielākais atbalsta saņēmējs ar Covid-19 pandēmiju saistīto atbalsta programmu ietvaros²⁰. Vienlaikus valsts atbalstu saņēma arī tādas nozares kā būvniecība un informācijas un komunikācijas pakalpojumi, kurām 2020. gadu kopumā var uzskatīt par veiksmīgu. Otrā pandēmijas viļņa laikā valdība piedāvāja daudz plašāku atbalsta tvērumu. Lai gan aptuveni 1/3 no kopējās atbalsta pakotnes joprojām bija parādu veidojoši atbalsta pasākumi (aizdevumi, garantijas, nodokļu samaksas termiņu pagarinājumi), šo instrumentu faktiskā izmantošana kopumā bijusi neliela (mazāk nekā 1% no IKP).

¹⁸ Sk. ESRK 2020. gada februārī publicēto pārskatu *Financial stability implications of support measures to protect the real economy from the COVID-19 pandemic*.

¹⁹ Sk. 2021. gada martā publicēto Latvijas Bankas "Makroekonomisko Norišu Pārskatu".

²⁰ Sk. Brusārde, B. (Latvijas Banka). Uzņēmējdarbība Covid-19 gadā: krīze un atbilde.

Epidemioloģiskā situācija joprojām ir sarežģīta, tāpēc svarīgi turpināt sniegt mērķētu likviditātes un ienākumu atbalstu krīzes skartajiem uzņēmumiem un mājsaimniecībām. Vienlaikus, atbalsta pasākumiem ieilgstot, tie var sekmēt neproduktīvu valsts resursu vai banku kredītresursu sadali. Tāpēc **atbalsta mehānismi jāveido gudri**, palielinot uz maksāspējas stiprināšanu un uzņēmumu pielāgošanos jaunajiem apstākļiem vērsto atbalsta pasākumu lomu, veicot ilgtermiņa investīcijas cilvēkkapitālā un produktivitātes veicināšanā, **sekmējot ilgtspējīgu kreditēšanas un tautsaimniecības atveseļošanu, kā arī izvairoties no blakusefektiem, t.sk. vidējā termiņa finanšu stabilitātes risku pieauguma.**

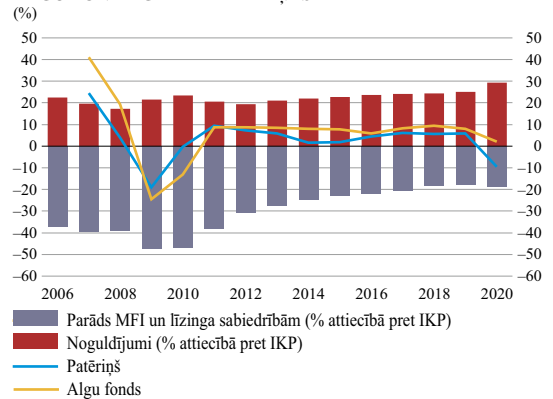
Aizņēmēju finansiālā ievainojamība

Covid-19 pandēmijas ietekme uz dažādu aizņēmēju grupu maksāspēju bijusi nevienmērīga. Visticamāk pandēmijas skarto nozaru uzņēmumu finansiālā ievainojamība ir būtiski pieaugusi. Turklāt šo nozaru finanšu radītāji, kā arī šajās nozarēs nodarbināto ienākumi bija zemāki nekā pārējās nozarēs jau pirms krīzes. Valsts atbalsta pasākumu ietekmē, kā arī saglabājoties izaugsmei dažās nozarēs, mājsaimniecību vidējā maksāspēja un kredītu maksājumu disciplīna nav pasliktinājusies – kopējie uzkrājumi un darba algu fonds ir pat pieauguši. NFS finansiālā ievainojamība kopumā vēl nav nozīmīgi palielinājusies, taču augstie maksāspējas riski krīzes visvairāk skartajās nozarēs un šo nozaru atkarība no valsts atbalsta, kā arī lielā neskaidrība un dažādi otrreizējie efekti palielina riskus arī krīzes mazāk skartajās nozarēs.

Mājsaimniecību maksāspēja

Covid-19 pandēmija nozīmīgi ietekmēja tos iedzīvotājus, kas nodarbināti krīzes visvairāk skartajās nozarēs, taču kopumā Latvijas mājsaimniecību maksāspēja nav būtiski pasliktinājusies – algu fonds un kopējie uzkrājumi ir palielinājušies (sk. 1.10. att.). 2020. gadā mājsaimniecību kopējais algu fonds²¹ pieauga par 2.1% (ieskaitot

1.10. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU NOGULDĪJUMI UN PARĀDS MFI UN LĪZINGA SABIEDRĪBĀM, MĀJSAIMNIECĪBU PATĒRĪNA UN ALGU FONDA GADA PĀRMAIŅAS

izmaksātos dīkstāves pabalstus un algu subsīdijas, – par 3.2%). Tas ir mērenāk nekā 2019. gadā (pieaugums – 8.0%). Taču algu fonda pārmaiņas dažādās nozarēs bija nevienmērīgas. Krīzes tieši skartajās nozarēs algu fonds saruka būtiski, piemēram, tūrisma nozarē un izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – gandrīz par 1/3. Turklāt šajās nozarēs nodarbināto atalgojums bija zemāks nekā citās nozarēs jau pirms pandēmijas (sk. 1.1. ielikumu). Par pandēmijas nevienlīdzīgo ietekmi uz mājsaimniecību ienākumiem liecina arī Latvijas Bankas aptauju rezultāti (sk. 1.2. ielikumu).

Valsts atbalsta pasākumi palīdzēja mazināt krīzes ietekmi uz nodarbinātību (sk. nodaļu par valsts atbalsta pasākumiem). Darba meklētāju īpatsvars pandēmijas laikā pieauga mēreni – no 6.0% 2019. gada beigās līdz 8.1% šā gada 1. ceturksnī. Taču nodarbinātība būtiski saruka viesmīlības, tūrisma un transporta nozarē, kā arī gados jaunu iedzīvotāju un tādu iedzīvotāju, kuru ienākumi ir samērā zemi, grupā.

Turklāt, Covid-19 pandēmijai ieilgstot, pieaug bezdarbnieku skaits, kuri, beidzoties bezdarba pabalstu izmaksai, paliek bez ienākumiem (sk. 1.11. att.). Covid-19 pandēmijas apstākļos 2020. gada martā tika ieviests bezdarbnieka palīdzības pabalsts²², kas tiek izmaksāts pēc tam, kad beidzas

²¹ Krīzes apstākļos mājsaimniecību kopējās maksāspējas pārmaiņas labāk raksturo algu fonda dinamika, nevis vidējās algas pārmaiņas, jo darba algu fonds atspoguļo gan nodarbināto saņemto atalgojuma, gan nostrādāto stundu skaita pārmaiņas.

²² Bezdarbnieka palīdzības pabalstus 180 eiro apjomā plānots izmaksāt līdz 2021. gada 30. jūnijam. Pabalsta izmaksas laiks nav ilgāks par sešiem vai četriem mēnešiem (atkarībā no pabalsta izmaksas uzsākšanas datuma). Bezdarbnieka palīdzības pabalsta saņēmēju skaits aug. 2021. gada martā to saņēma 8216 iedzīvotāju.

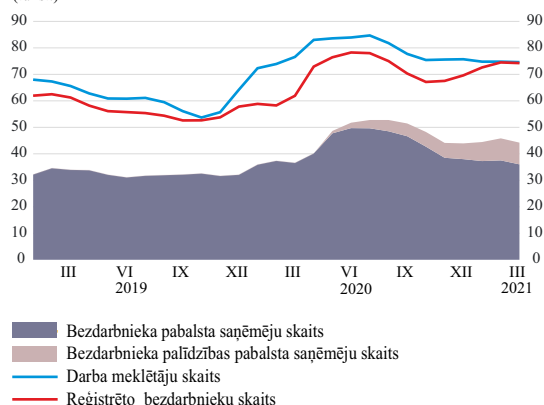
bezdarbnieka pabalsta izmaksas termiņš (8 mēneši) tiem bezdarbniekiem, kuri joprojām nevar atrast darbu. Bezdarbnieka palīdzības pabalstu izmaksu visiem tā saņēmējiem neatkarīgi no pabalsta saņemšanas ilguma plānots pārtraukt 2021. gada jūnija beigās. **Atkarībā no aktuālās pandēmijas izplatības un ar to saistītajiem ierobežojumiem būtu apsverams jūnija beigās nepiemērot šādu strauju izmaksu pārtraukšanu neatkarīgi no šā pabalsta saņemšanas ilguma vai būtisku ierobežojumu saglabāšanās scenārija gadījumā pat apsvērt bezdarbnieka palīdzības pabalsta izmaksas termiņa pagarināšanu.** Pabalsta izmaksu varētu pārtraukt ne agrāk, kā pēc tam, kad ar Covid-19 pandēmiju saistītie ierobežojumi tiks būtiski samazināti. Turklāt nepieciešams arī intensificēt valsts mērķtiecīgu atbalstu iedzīvotājiem jaunu darba prasmju apgūšanai.

Covid-19 pandēmija nevienlīdzīgi ietekmējusi mājsaimniecību uzkrājumus – kopējie mājsaimniecību uzkrājumi tautsaimniecībā vidēji ir palielinājušies, bet lielai daļai iedzīvotāju uzkrājumi ir nepietiekami vai to nav vispār. Ielīgstot ar pandēmiju saistītajiem ierobežojumiem, arvien lielākai daļai iedzīvotāju uzkrājumi pamazām izsīkst. Saskaņā ar iedzīvotāju aptaujas rezultātiem 2020. gada beigās iedzīvotāju bez uzkrājumiem vai ar nepietiekamiem uzkrājumiem īpatsvars sasniedza gandrīz 70% (sk. 1.12. att.). Valsts atbalsta pasākumu²³ ietekmē 2021. gada martā iedzīvotāju bez uzkrājumiem īpatsvars būtiski saruka. Vienlaikus daļai mājsaimniecību, ņemot vērā valsts atbalsta pasākumus, ierobežotās iespējas tērēt gūtos ienākumus un piesardzību tēriņos, kopējie uzkrājumi pieauga. 2020. gadā Latvijas mājsaimniecību patēriņš samazinājās par 9.5%, bet kopējie noguldījumi MFI pieauga par 12.8%. Līdzīgi arī citviet pasaulē – mājsaimniecību kopējie uzkrājumi sasnieguši rekordaugstu līmeni.

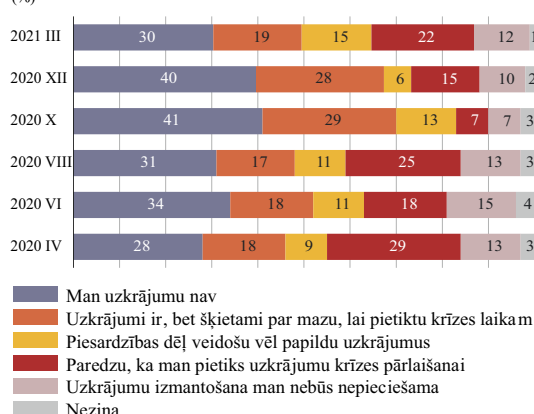
Kopumā mājsaimniecību maksāspēja joprojām ir noturīga – to kopējais parāda līmenis un procentu

²³ 2021. gada martā ģimenēm ar bērniem tika izmaksāts vienreizējs valsts atbalsts 500 eiro apjomā par katru bērnu. No 2021. gada 1. janvāra palielināts minimālais dīkstāves pabalsta apjoms – no 330 eiro uz 500 eiro. 2020. gada decembrī tika uzsākta un 2021. gada 1. ceturksnī turpināta arī algu subsīdiju izmaksa lielākā apjomā. Aprīlī arī pensionāriem un personām ar invaliditāti tika izmaksāti 200 eiro pabalsti.

1.11. attēls
BEZDARBNIEKA PABALSTA UN BEZDARBNIEKA PALĪDZĪBAS PABALSTA SAŅĒMĒJU SKAITS
(tūkst.)

1.12. attēls
IEDZĪVOTĀJU ATBILDES UZ APTAUJAS JAUTĀJUMU "KĀDA IR JŪSU UZKRĀJUMU SITUĀCIJA KRĪZES LAIKĀ?"
(%)

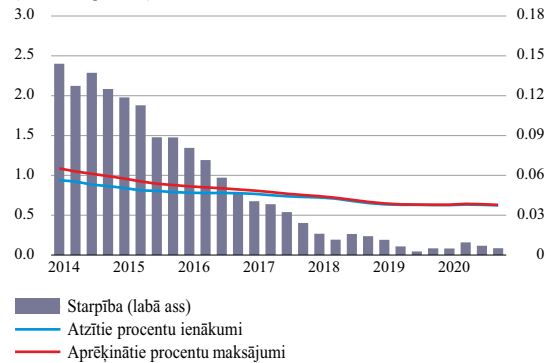
maksājumu slogs ir zems, un maksājumu disciplīna nav pasliktinājusies. Latvijas mājsaimniecību parādsaistību līmenis²⁴ attiecībā pret IKP ir viens no zemākajiem ES (2020. gada beigās – 19.7%; 2019. gada beigās – 19.0%²⁵). Attiecīgi arī mājsaimniecību kredītu procentu maksājumi ir mazi (2020. gadā MFI – 0.62% attiecībā pret IKP, bet nebanku kredītētājiem – 0.41% attiecībā pret IKP). Arī aprēķināto un atzīto mājsaimniecību kredītu procentu maksājumu starpība nav augusi, un tas liecina, ka maksājumu disciplīna nav pasliktinājusies (sk. 1.13. att.).

²⁴ Parāds MFI, līzings sabiedrībām, un citiem nebanku finanšu sektora (ne līzings) dalībniekiem.

²⁵ 2020. gadā parāda pieaugums par 0.7 procentu punktiem pret IKP galvenokārt radies IKP krituma dēļ. Mājsaimniecību parāda atlikums absolūtā izteiksmē nav būtiski mainījies.

1.13. attēls

STARPĪBA STARP APRĒĶINĀTAJIEM UN ATZĪTAJIEM MĀJSAIMNIECĪBU PROCENTU MAKSĀJUMIEM MFI
(% attiecībā pret IKP)

1.1. IELIKUMS. PANDĒMIJAS NEVIENMĒRĪGĀ IETEKME UZ MĀJSAIMNIECĪBU MAKSĀTSPĒJU

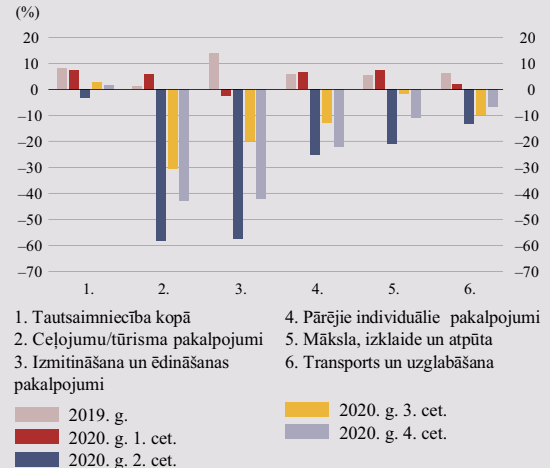
Pandēmija būtiski ietekmējusi iedzīvotājus, kuriem ir samērā zemi ienākumi, jauniešus un nodarbinātos, kuriem ir maza darba pieredze, galvenokārt ēdināšanas un izmitināšanas pakalpojumu, mākslas izklaides un atpūtas, tūrisma, transporta un individuālo pakalpojumu nozarē. Krīzes visvairāk skarto iedzīvotāju grupas lielums vērtējams aptuveni 17–18% apmērā no visiem 2019. gadā nodarbinātajiem, t.i., nosauktajās nozarēs nodarbinātie 2019. gadā veidoja 17% no kopējā nodarbināto skaita. Arī iedzīvotāju vecumgrupas – jaunieši līdz 29 gadiem –, kuriem darbs šajā krīzē tika uzteikts visvairāk, īpatsvars kopējā nodarbināto skaitā bija līdzīgs (18%).

Krīzes negatīvā ietekme uz nodarbināto ienākumiem tās visvairāk skartajās nozarēs bijusi ilgstoša un būtiska. 2020. gadā darba algu fonds tūrisma nozarē kritās par 32.5%, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē – par 31.1%, individuālajos pakalposumos – 13.8%, bet transporta, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozarē – attiecīgi par 6.9% un 7.0%. Visās krīzes smagāk skartajās nozarēs, izņemot mākslas, izklaides un atpūtas nozari, arī 2020. gada 3. ceturksnī, kad ierobežojumi bija būtiski mazināti, nodarbināto ienākumi bijuši daudz zemāki nekā pirms pandēmijas (sk. 1.14. att.). Lielai daļai šajās nozarēs nodarbināto finansiālā ievainojamība kļuvusi augsta un maksātspēja – ļoti atkarīga no valsts atbalsta pasākumiem, kas krīzes negatīvo ietekmi mazinājuši tikai daļēji. Šajās nozarēs nodarbināto kopējo ienākumu kritums 2020. gadā bija būtiski lielāks nekā dažādos valsts atbalsta pasākumos saņemtie līdzekļi.

Krīzes smagāk skartajās nozarēs nodarbināto ienākumi bija samērā zemi arī pirms pandēmijas. Saskaņā ar VID datiem 2019. gadā aptuveni puse izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē, kā arī citu pakalpojumu nozarē nodarbināto saņēma minimālo vai par to mazāku algu (sk. 1.15. att.). Pirmkārt, tas nozīmē, ka būtiskai daļai šajās nozarēs nodarbināto bija ierobežotas iespējas veidot uzkrājumus

1.14. attēls

ALGU FONDA GADA PĀRMAIŅAS KRĪZES VISVAIKĀK SKARTAJĀS TAUTSAIMNIECĪBAS NOZARĒS
(%)

un aizņemties jau pirms krīzes²⁶. Mazāki uzkrājumi palielina pandēmijas negatīvo ietekmi, jo nav pieejams finanšu drošības spilvens. Otrkārt, tas varētu liecināt arī par augstāku ēnu ekonomikas īpatsvaru šajās nozarēs, kas savukārt mazina tajās nodarbināto iespējas saņemt pietiekamas valsts sociālās garantijas.

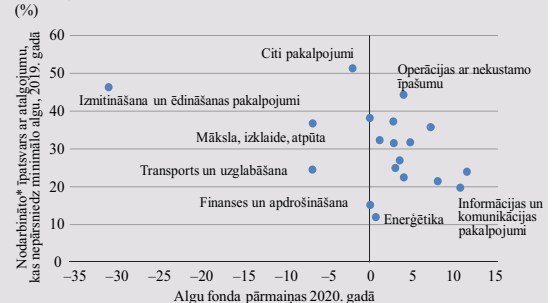
Nozare "Citi pakalpojumi" ietver datoru, individuālās lietošanas priekšmetu un mājsaimniecības piederumu remontu, sabiedrisko un politisko organizāciju darbību, kā arī dažādus individuālus pakalpojumus. Algu fonda kritumu šajā nozarē kopumā galvenokārt noteica būtiskais algu fonda sarukums individuālo pakalpojumu (t.sk. frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumu) apakšnozarē.

Covid-19 pandēmijas apstākļos visvairāk kritās jauniešu nodarbinātība (sk. 1.16. att.). 2020. gadā par 30 gadiem jaunāku nodarbināto skaits saruka par 9.7%, savukārt kopējais nodarbināto skaits – par 2.3%. Tas liecina, ka Covid-19 pandēmijas vistiešāk skartajās nozarēs bijis augstāks jauniešu nodarbināto īpatsvars un ka uzņēmumi sākotnēji darbu uzteica mazāk pieredzējušiem, nesen algotiem darbiniekiem. **Strauja valsts atbalsta pasākumu pārtraukšana vai lēnāka atgūšanās no pandēmijas nekā citās valstīs rada emigrācijas riskus pandēmijas vairāk skarto, īpaši gados jauno un mobilo, iedzīvotāju grupās.**

²⁶ Mazāk turīgo mājsaimniecību uzkrājumu līmeni labi atspoguļo CSP EU-SILC mājsaimniecību aptaujas rezultāti – 2020. gadā vairāk nekā pusei vismazāk turīgo mājsaimniecību kvintiles nebija uzkrājumu. Nākamajā mazāk turīgo mājsaimniecību kvintilē uzkrājumu nebija 40%.

1.15. attēls

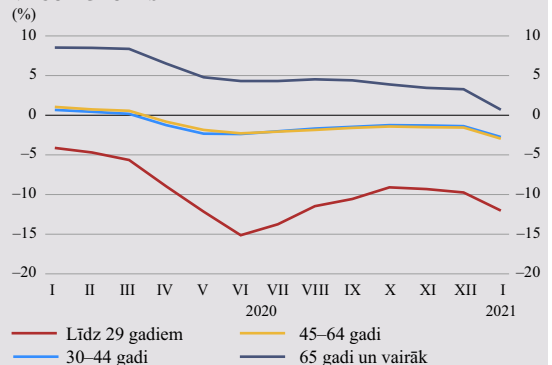
ALGU FONDA GADA PĀRMAIŅAS UN NODARBINĀTO AR ATALGOJUMU, KAS NEPĀRSNIEDZ MINIMĀLO ALGU, ĪPATSVARS

* Vispārējā nodokļu režīmā nodarbinātie.

1.16. attēls

NODARBINĀTO SKAITA GADA PĀRMAIŅAS DAŽĀDĀS VECUMGRUPĀS

1.2. IELIKUMS. COVID-19 PANDĒMIJAS NEGATĪVĀ IETEKME UZ AIZŅĒMĒJIEM – LATVIJAS BANKAS MĀJSAIMNIECĪBU APTAUJU REZULTĀTI

Latvijas Banka veikusi regulāro sabiedriskās domas aptauju Latvijā²⁷ un mājsaimniecību kredītņēmēju aptauju²⁸. Tajās ietverti arī jautājumi par Covid-19 pandēmijas ietekmi uz nodarbinātību un ienākumiem.

Saskaņā ar sabiedriskās domas aptaujas rezultātiem lielākā daļa aptaujāto iedzīvotāju, kas līdz pandēmijas sākumam bija nodarbināti²⁹, atzīst, ka to nodarbinātība Covid-19 pandēmijas periodā nav mazinājusies, bet

²⁷ Latvijas Bankas uzdevumā aptauju veica SIA "LATVIJAS FAKTI", un iedzīvotāji tika aptaujāti 2020. gada aprīlī, jūnijā, augustā un oktobrī, kā arī 2021. gada martā.

²⁸ Regulārā mājsaimniecību kredītņēmēju aptauja tiek veikta, lai novērtētu kredītņēmēju finanšu situāciju un noturību pret procentu likmju kāpuma, bezdarba pieauguma un ienākumu krituma šokiem. Iepriekšējās aptaujas rezultātus un analīzes metodoloģijas aprakstu sk. Āriņš, Mikus, Siņenko, Nadežda, Laube, Laura. Uz aptaujas datiem balstīts mājsaimniecību kredītņēmēju finansiālās ievainojamības novērtējums. Latvijas Banka, Diskusijas materiāls Nr. 1, 2014, kā arī Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatā".

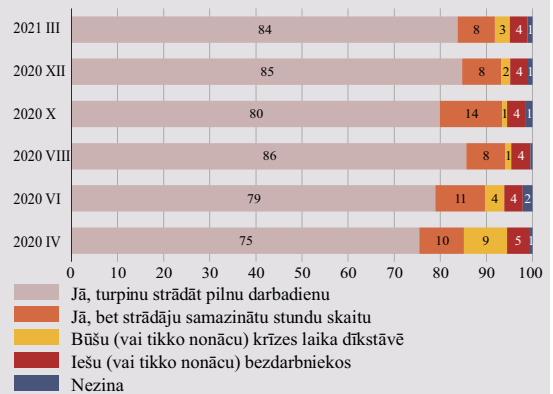
²⁹ Katrā sabiedriskās domas aptaujā no 2020. gada aprīļa līdz 2021. gada martam aptaujāti vidēji 685 nodarbinātie vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

vidēji 17% respondentu atzinuši, ka periodā no 2020. gada aprīļa līdz 2021. gada martam nonākuši dīkstāvē vai strādājuši samazinātu darba stundu skaitu, tikko reģistrējušies vai reģistrēsies kā bezdarbnieki (sk. 1.17. att.). Visbiežāk tie ir gados jauni nodarbinātie (vecuma grupā no 15 līdz 34 gadiem) un nodarbinātie ar samērā zemiem ienākumiem (ar mēneša ienākumiem uz vienu mājsaimniecības locekli līdz 300 eiro).

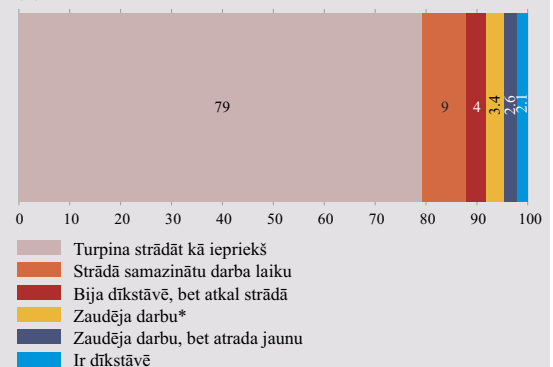
Līdzīga situācija vērojama arī kredītņēmēju grupā. Latvijas Bankas mājsaimniecību kredītņēmēju aptaujā³⁰, kurā apsekotas mājsaimniecības ar vismaz vienu mājokļa kredītu, iegūtie rezultāti liecina, ka Covid-19 pandēmijas ietekmē 9% aptaujāto strādā samazinātu darba stundu skaitu, 4% no izlases nodarbinātajiem bija nonākuši dīkstāvē, bet atkal strādā, 2% aptaujāto aptaujas laikā bija dīkstāvē. Savukārt bez darba bija palikuši 3% no nodarbinātajiem, un vēl 3% aptaujāto, kuri bija zaudējuši darbu, to jau bija atraduši (sk. 1.18. att.).

Covid-19 pandēmijas ietekme uz mājsaimniecību kredītņēmēju ienākumiem ir bijusi nevienmērīga. 23% mājsaimniecību ienākumi ir kritušies, bet 39% mājsaimniecību tie pēdējā gada laikā pat pieauguši (sk. 1.19. att.).

1.17. attēls
IEDZĪVOTĀJU, KAS LĪDZ COVID-19 PANDEMIJAS SĀKUMAM BIJA NODARBINĀTI (VECUMGRUPĀ 15–64 GADI), ATBILDES UZ APTAUJAS JAUTĀJUMU "VAI JUMS IR PASTĀVĪGS DARBS UZŅĒMUMĀ, ORGANIZĀCIJĀ?" (%)

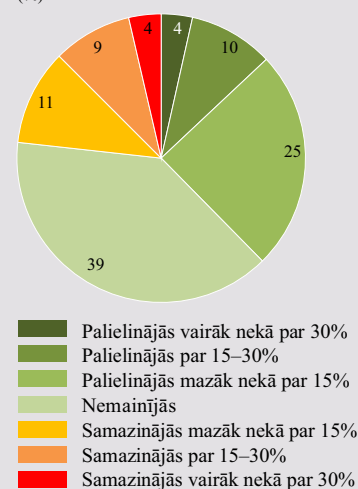

1.18. attēls
NODARBINĀTO* IEDZĪVOTĀJU AR KREDĪTSAISTĪBĀM (VECUMGRUPĀ 15–64 GADI) ATBILDES UZ JAUTĀJUMU "KĀ JŪSU NODARBINĀTĪBU IR IETEKMĒJUSI COVID-19 PANDEMIJA?" (%)

* T.sk. nodarbinātie, kas krīzē zaudēja darbu un aizvien ir bezdarbnieki.
Avots: Latvijas Bankas 2020. gada Mājsaimniecību kredītņēmēju aptauja.

1.19. attēls
RESPONDENTU ATBILDES UZ JAUTĀJUMU "KĀ SALĪDZINĀJUMĀ AR IEPRĒKŠĒJO GADU MAINĪJUŠIES JŪSU MĀJSAIMNIECĪBAS KOPĒJIE IENĀKUMI?" (%)

Avots: Latvijas Bankas 2020. gada Mājsaimniecību kredītņēmēju aptauja.

³⁰ Tā veikta no 2020. gada septembra līdz 2021. gada februārim. Aptaujā piedalījās 809 mājsaimniecības ar vismaz vienu mājokļa kredītu. Šajās mājsaimniecībās 2019. gadā bija 1395 nodarbinātas personas vecumā no 15 līdz 64 gadiem.

NFS maksātspēja

Pandēmijas ietekme uz NFS maksātspēju nozaru dalījumā bijusi ļoti atšķirīga. 2020. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu apgrozījums saruka visās nozarēs, izņemot operācijas ar nekustamo īpašumu³¹ un apstrādes rūpniecību, kur tas pieauga vien nedaudz. Krīzes tieši skartajās nozarēs apgrozījuma kritums bija ļoti krass – 39.2% mākslas, izklaides un atpūtas nozarē, 35.3% izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē un 20.9% transporta un uzglabāšanas nozarē. Citās nozarēs tas bija daudz mazāks³² vai pavisam neliels (sk. 1.20. att.). Kopumā NFS apgrozījums 2020. gadā samazinājās vidēji par 6.3%.

Covid-19 pandēmijas tieši skarto nozaru NFS finansiālais stāvoklis ir ļoti pasliktinājies. 2020. gadā tās strādāja ar zaudējumiem. Turklāt izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī transporta un uzglabāšanas nozarē zaudējumi bija ilgstoši visos 2020. gada ceturkšņos. Peļņa un rentabilitāte nozīmīgi samazinājās arī operāciju ar nekustamo īpašumu un tirdzniecības nozarē. Turpretī lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, enerģētikas un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē rentabilitāte 2020. gadā pieauga (sk. 1.21. att.). **NFS kopējā peļņa saruka par gandrīz 1/3 un rentabilitāte – par 1/4, izmaksām samazinoties mērenāk par apgrozījumu³³.**

Nozīmīgi sarūkot NFS peļņai, mazinājusies arī to kopējā parādsaistību apkalpošanas spēja – kopējais procentu maksājumu seguma rādītājs krities aptuveni par 1/4 (sk. 1.22. att.)³⁴. Pasliktināta parādsaistību apkalpošanas spēja, īpaši krīzes vistiešāk skartajās nozarēs,

³¹ Operāciju ar nekustamo īpašumu nozarē būtiski atšķiras aktivitāte mājokļu un komercīpašumu segmentos. Mājokļu tirgū aktivitāte ir augusi, bet komercīpašumu segmentā nozīmīgi kritušies nomas maksas ieņēmumi.

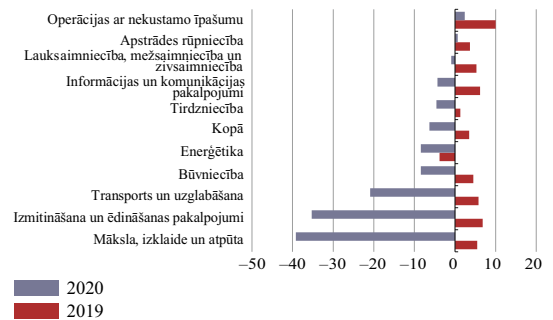
³² Ietekme uz nozari kopumā var būt neliela, bet atsevišķos nozares segmentos tā var būt nozīmīga. Piemēram, tirdzniecības nozarē ierobežojumi daudz tiešāk ietekmējuši segmentu, kas nav saistīts ar pārtikas vai higiēnas preču tirdzniecību, un finansiālā situācija tajā pasliktinājusies būtiskāk.

³³ Dažas lielāko izmaksu pozīcijas turpināja palielināties. Piemēram, personāla izmaksas 2020. gadā pieauga par 2.1%.

³⁴ No 9.5 2019. gadā līdz 7.0 2020. gadā. No aprēķina izslēgta Air Baltic Corporation AS lidmašīnu līzingu līgumu pirmstermiņa pārtraukšanas ietekme uz procentu maksājumu rādītāju 2020. gada 2. ceturksnī.

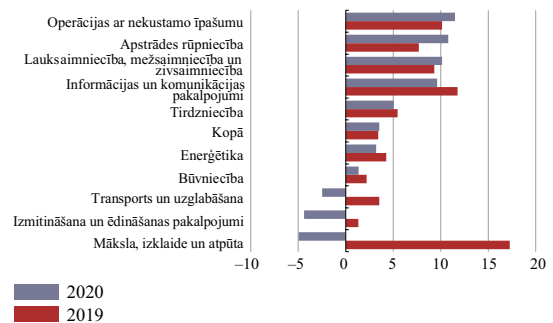
1.20. attēls

NFS APGROZĪJUMA PĀRMAIŅAS 2020. UN 2019. GADĀ (%)

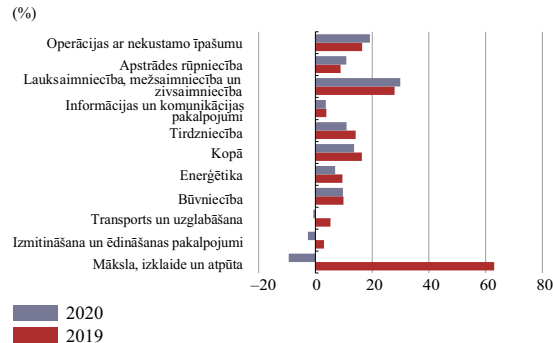
1.21. attēls

NFS RENTABILITĀTE 2020. UN 2019. GADĀ (%)

1.22. attēls

NFS PROCENTU MAKSĀJUMU SEGUMA RĀDĪTĀJS 2020. UN 2019. GADĀ (%)

atspoguļojusies arī aizņēmēju kredītriska pieaugumā. Krīzes tieši skarto nozaru NFS novājinātās finanšu situācijas dēļ pasliktinājies to potenciāls aizņemties investīcijām un attīstībai. Savukārt lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, enerģētikas un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē vienlaikus ar peļņas kāpumu parādsaistību apkalpošanas spēja uzlabojusies.

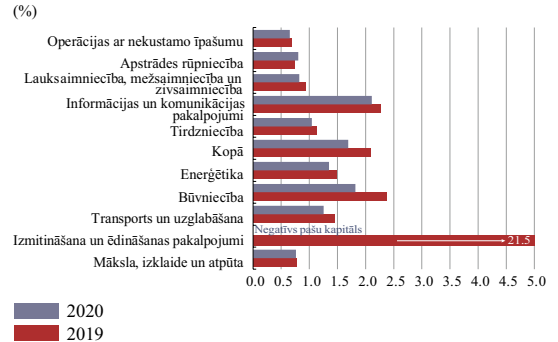
Krīzes negatīvo ietekmi uz NFS maksātspēju mazinājuši valsts atbalsta un pandēmijas seku pārvarēšanas pasākumi, un lielai daļai NFS finansiālais stāvoklis nav pasliktinājies. NFS kopējais

parādsaistību līmenis nav būtiski mainījies³⁵, bet pašu kapitāls ir mēreni pieaudzis. Tādējādi NFS parāda un kapitāla vidējā attiecība ir uzlabojusies³⁶. NFS pamatkapitāla pieaugumu ietekmēja gan uzņēmumu īpašnieku, gan valsts (piemēram, 250 milj. eiro ieguldījums Air Baltic Corporation AS) ieguldījumi.

Atbalsta un pandēmijas pārvarēšanas pasākumi, t.sk. maksātnespējas pieteikšanas ierobežojumi³⁷, novērsuši arī uzņēmumu maksātnespējas lietu skaita kāpumu. 2020. gadā ierosināto maksātnespējas lietu skaits samazinājās par trešdaļu un saskaņā ar SIA "LURSOFT" datiem bija vēsturiski zemākajā līmenī. **Taču finansiālā ievainojamība un maksātnespējas riski krīzes tieši skartajās nozarēs ir ļoti paaugstināti**, īpaši izmitināšanas un ēdināšanas nozarē, kurā NFS kopējais pašu kapitāls 2020. gada nogalē kļuva negatīvs ilgstošu zaudējumu dēļ (sk. 1.23. att.). Pieaugot riskiem pandēmijas tieši skartajās nozarēs, palielinās iespējamie otrreizējie negatīvie efekti arī uzņēmumiem pārējās nozarēs, t.sk. ņemot vērā neskaidrību par ārvalstu sadarbības partneru iespējamām maksātnespējas riskiem.

Maksātnespējas problēmās nonākušu NFS un ierosināto maksātnespējas lietu skaits, visticamāk, palielināsies. Līdzīgi kā citur Eiropā³⁸ to ietekmēs pakāpeniskā valsts atbalsta un pandēmijas pārvarēšanas pasākumu sašaurināšana un pārtraukšana (t.sk. lieguma iesniegt

1.23. attēls
NFS PARĀDA ATTIECĪBA PRET PAŠU KAPITĀLU
2020. UN 2019. GADĀ

juridiskās personas maksātnespējas pieteikumu atcelšana), augsta uzņēmumu finansiālā ievainojamība krīzes tieši skartajās nozarēs, kā arī pandēmijas radītās strukturālās pārmaiņas. Lai saglabātu pandēmijas dēļ grūtībās nonākušu, bet normālos apstākļos dzīvotspējīgu uzņēmumu darbību, svarīgi palīdzēt šiem uzņēmumiem pārvarēt finanšu problēmas.

TAP nodrošina iespēju veiksmīgi atjaunot komercdarbību, bet tā efektivitāte atkarīga arī no uzņēmumu spējas un vēlmes finanšu problēmas laikus identificēt. TAP izmantošana un efektivitāte pēdējos 10 gados bijusi samērā zema³⁹. Vismaz daļēji tas skaidrojams ar to, ka uzņēmēji visbiežāk jau stipri novēloti cenšas risināt savas finanšu grūtības. Šādā gadījumā TAP pasākumu plāna izstrāde un saskaņošana ir pavisam sarežģīta, jo kreditorus pārliecināt par iespēju kaut ko glābt ir vēl grūtāk, un efektīvāk ir uzņēmumu likvidēt.

Uzņēmumu nespēja un nevēlēšanās laikus identificēt un sākt risināt finanšu problēmas rada arī krasa maksātnespējas lietu skaita pieauguma riskus pēc atbalsta pasākumu pārtraukšanas. Līdzīgi kā ierosināto juridisko personu maksātnespējas lietu skaits, valsts atbalsta un pandēmijas pārvarēšanas

³⁵ 2020. gada nogalē NFS kopējais parāds kredītiestādēm, NFS, mājsaimniecībām un citiem finanšu starpniekiem veidoja 55.4% no IKP (2019. gadā – 54.7% no IKP). Pieaugumu pret IKP 2020. gadā noteica IKP kritums. Absolutā izteiksmē NFS parāds samazinājās par 2.2%.

³⁶ No vidēji 1.49 2019. gadā līdz 1.35 2020. gadā.

³⁷ Lai nodrošinātu finansiālo un tiesisko stabilitāti, 2020. gada 21. martā tika noteikts liegums kreditoriem līdz 2020. gada 1. septembrim iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Tas tika atkārtoti pagarināts un pašlaik ir spēkā līdz 2021. gada 1. septembrim. Līdz 2021. gada beigām, īstenojoties vairākiem nosacījumiem, parādniekam nav pienākums iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu; sk. <https://likumi.lv/ta/id/315287-covid-19-infekcijas-izplatibas-seku-parvaresanas-likums>.

³⁸ Saskaņā ar ESRK novērtējumu plašs atbalsta pasākumu loks ES valstīs ir nozīmīgi mazinājis pandēmijas negatīvo ietekmi uz NFS finanšu situāciju, un NFS maksātnespējas lietu skaits 2020. gadā Eiropā kopumā bija vēsturiski zemā līmenī. Taču pēc atbalsta pārtraukšanas maksātnespējas lietu skaits Eiropā varētu būtiski palielināties. Sk. ESRK ziņojumu *Prevention and management of a large number of corporate insolvencies*.

³⁹ Saskaņā ar Maksātnespējas reģistra datiem 2008.–2019. gadā kopumā ierosinātas 1359 TAP lietas jeb vidēji 113 TAP lietu gadā. Salīdzinājumam – šajā periodā ierosināta 13 501 juridiskās personas maksātnespējas procesa lieta jeb vidēji 1125 juridiskās personas maksātnespējas procesa lietas gadā. Pasludināto TAP lietu attiecība pret ierosinātajām TAP lietām 2018. un 2019. gadā bija attiecīgi 13% un 16%. Liela daļa pasludināto TAP lietu ir izbeigtas, neīstenojot reorganizācijas plānu, un tas liek domāt, ka vairākos gadījumos TAP tiek izmantots tikai kā kavēklis kreditoru rīcībai.

pasākumu rezultātā 2020. gadā būtiski samazinājies arī ierosināto TAP⁴⁰ lietu skaits. Tādējādi, iespējams, veidojas vēl nekonstatēta maksātnespējīgo uzņēmumu daļa, kas aktīvi nerisina savas finanšu grūtības. Atbalsta pasākumu pakāpeniskas pārtraukšanas un uzņēmumu finanšu problēmu risināšanas atlikšanas kombinācija rada būtiska maksātnespējīgu uzņēmumu skaita pieauguma riskus. Maksātnespējas vilnis būtu nozīmīgs izaicinājums arī maksātnespējas procesā iesaistītajām institūcijām.

TAP kvalitātes uzlabošanai un ES Pārstrukturēšanas direktīvas⁴¹ ieviešanai **Latvijā izstrādātais likumprojekts mazinās iespējas TAP izmantot tikai kā kavēkli kreditoru rīcībai.** Uzsveramas vairākas galvenās likumprojektā ietvertās pārmaiņas. Pirmkārt, plānots paaugstināt TAP uzraugošo personu kvalifikācijas kritērijus, atbildību un iesaisti TAP pasākumu plāna izstrādē. Otrkārt, paredzēta iespēja TAP lietas ierosināšanas sekas⁴² pagarināt uz ilgāku termiņu (līdz pat sešiem mēnešiem), kas parādniekiem radīs plašākas iespējas sarunām ar kreditoriem, kā arī noteiktos gadījumos atcelt TAP. Tādējādi varētu samazināties gadījumi, kad TAP lietu lūdz ierosināt tikai tāpēc, lai saņemtu tiesas aizsardzību. Plānots arī pastiprināt tiesas kontroli pār TAP procesu kopējo kvalitāti, t.sk. paredzot iespēju tiesai atteikt apstiprināt TAP plānu ja tiesas ieskatā tas nav efektīvs mērķa sasniegšanai. Tiesai arī būs pieejama detalizētāka informācija par parādnieku.

Nekustamā īpašuma tirgus attīstība

Covid-19 pandēmijas ietekme uz mājokļu tirgu bijusi viļņveidīga. Tomēr kopumā tirgū būtiski pieaudzis pieprasījums. Savukārt piedāvājums

⁴⁰ Periodā no 2020. gada 1. marta līdz 2021. gada 28. februārim salīdzinājumā ar iepriekšējo atbilstošo 12 mēnešu periodu ierosināto TAP lietu skaits samazinājās par 19.9%.

⁴¹ Direktīva (ES) 2019/1023 par preventīvās pārstrukturēšanas regulējumu, parādsaistību dzēšanu un diskvalifikāciju un ar pārstrukturēšanu, maksātnespēju un parādsaistību dzēšanu saistīto procedūru efektivitātes palielināšanas pasākumiem. Direktīvas ieviešanai Latvija lūgusi oficiālā termiņa sešu mēnešu pagarinājumu, un tā ieviešama no 2022. gada 17. janvāra.

⁴² Parādnieka pasargāšanai TAP plāna izstrādes laikā pēc TAP ierosināšanas spēkā stājas dažādi aizliegumi kreditoru rīcībai. TAP ierosināšanas sekas uzskaitītas Maksātnespējas likuma 37. pantā (<https://likumi.lv/ta/id/214590#p37>).

atpaliek no pieprasījuma iepriekšējo gadu lēnās mājokļu būvniecības dēļ. Tādējādi mājokļu cenas atkal sākušas palielināties. Turpretī komercīpašumu tirgū tieši pretēji – neilgi pirms Covid-19 pandēmijas būtiski pieauga piedāvājums tirdzniecības centru un biroju segmentos, kurus nozīmīgi skāra Covid-19 pandēmijas ierobežojumi. Kredītiestādes jau sniegušas atvieglojumus lielai daļai tirdzniecības centru kredītu un nelielai daļai biroju telpu kredītu, bet krīzes vismagāk skartā tirgus segmenta – viesnīcu – kredītu 1/4 jau ir ienākumus nenesoša. Kredītiestāžu ieguldījumi komercīpašumos kopumā vērtējami kā mēreni, t.sk. viesnīcu segmentā – kā ļoti mazi.

Mājokļu tirgus

2020. gada 2. pusgadā aktivitāte Latvijas nekustamā īpašuma tirgū būtiski pieauga, bet Covid-19 pandēmijas otrā viļņa laikā (2021. gada sākumā) tā atkal noplaka, taču daudz mērenāk nekā pirmā viļņa laikā. Līdzīgi kā citviet pasaulē attālināta darba iespējas veicinājušas pieprasījumu pēc lielākiem īpašumiem ārpus lielajām pilsētām – 2020. gada vasarā pieauga pieprasījums pēc mājokļiem un/vai zemes ārpus Rīgas. Savukārt rudenī būtiski palielinājās nekustamā īpašuma pirkumu skaits arī galvaspilsētā (sk. 1.24. att.). Pieprasījuma kāpumu veicināja gan atlikto pirkumu īstenošana, gan uzkrājumu pieaugums daļai māsaimniecību, gan valsts atbalsta programmas ģimenēm ar bērniem paplašināšana⁴³. Ņemot vērā māsaimniecību kopējo uzkrājumu apjoma kāpumu un pakāpenisku ekonomiskās aktivitātes atjaunošanos, nekustamā īpašuma tirgus aktivitāte, visticamāk, turpinās augt.

Palielinoties tirgus aktivitātei, 2020. gada nogalē un 2021. gada pirmajos mēnešos pakāpeniski

⁴³ Programmas ietvaros palielināts pieejamais garantijas apjoms vismaz četrus bērnu ģimenēm, kā arī kredītiem augstākas energoefektivitātes klases mājokļu iegādes finansēšanai. Papildus tam uzsākta atbalsta programma "Balsts" daudz bērnu ģimenēm. Ģimenes, kuru vidējie ienākumi uz vienu ģimenes locekli nepārsniedz 17 tūkst. eiro gadā un kurām nepieder cita dzīvojamā telpa, varēs saņemt subsīdiju mājokļa iegādei līdz 12 tūkst. eiro, bet ne vairāk kā 50% no kopējām mājokļa iegādes izmaksām. Maksimālais subsīdijas apjoms pieejams, ja finansējama mājoklis atbilst gandrīz nulles enerģijas ēku prasībām. "Balsts" subsīdiju izmaksu pieejama aizdevumiem kas izsniegti, sākot ar 2020. gada jūliju.

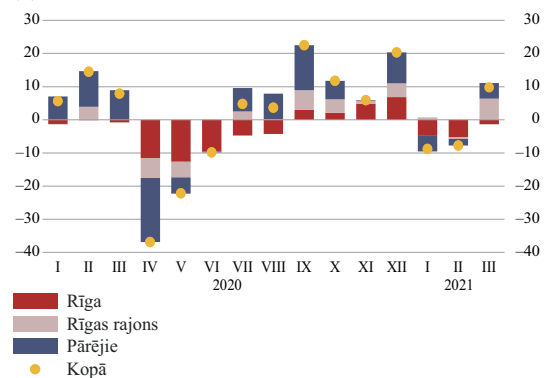
atjaunojās arī mājokļu cenu pieaugums (sk. 1.25. att.). CSP mājokļu cenu indekss, kas atspoguļo kvalitātes pārmaiņu koriģētus mājokļu cenu datus, 2020. gadā pieauga par 3.7% (2019. gadā – par 9.0%), t.sk. jauno mājokļu cenu indekss – par 7.7% (2019. gadā – par 8.8%) un lietotu mājokļu cenu indekss – par 2.8% (2019. gadā – par 8.9%). Savukārt sērijveida dzīvokļu cenu pārmaiņās nav bijušas nozīmīgas svārstības. Ņemot vērā aktivitātes atjaunošanos nekustamā īpašuma tirgū un tautsaimniecībā kopumā, mājokļu cenas turpinās palielināties.

Vidējās neto algas kāpums joprojām nedaudz pārsniedz mājokļu cenu pieaugumu, un mājokļu pieejamība kopumā nav būtiski mainījusies (sk. 1.26. att.). Taču jāņem vērā, ka vidējā alga pandēmijas negatīvo ietekmi uz atsevišķām mājsaimniecību grupām atspoguļo nepilnvērtīgi. Turklāt mājokļu pieejamība būtiski pasliktinājusies tām mājsaimniecībām, kurām zemāku ienākumu dēļ tā bija sliktāka jau pirms Covid-19 pandēmijas.

2020. gadā jaunu mājokļu būvniecība bija mērenāka nekā iepriekšējos gados (sk. 1.27. att.). Saskaņā ar CSP datiem 2020. gadā ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu kopējā platība Latvijā bijusi par 14.7% mazāka nekā 2019. gadā, bet Rīgā tā bijusi par 22.4% mazāka. 2020. gadā Latvijā ekspluatācijā nodots 3101 jaunais dzīvoklis, un tas ir vairāk nekā par 1/2 mazāk no Nacionālā attīstības plāna mērķa vērtības, kas noteikta 2024. gadam⁴⁴, un mazāk nekā 1/3 no mērķa vērtības 2027. gadam. Jaunu mājokļu būvniecība Latvijā ir ilgstoši atpalikusi arī no Lietuvas un Igaunijas būvniecības tempa (sk. 1.28. att.).

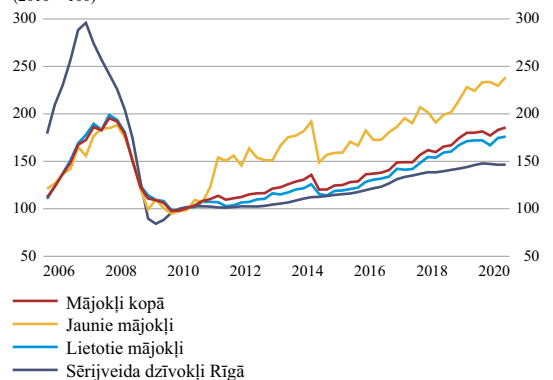
Lai veicinātu kvalitatīvu un pieejamu dzīvojamā fonda pieaugumu, nepieciešama vairāku strukturālo nepilnību (piemēram, birokrātiskie šķēršļi būvniecībai⁴⁵, ēnu ekonomika, atbilstoša darbaspēka trūkums reģionos) risināšana. Kā pozitīvs solis šajā virzienā vērtējami

1.24. attēls
ZEMESGRĀMATĀ REĢISTRĒTO PIRKUMA LĪGUMU
SKAITA GADA PĀRMAIŅAS UN REĢIONU ĒVUMS TAJĀS
(%)

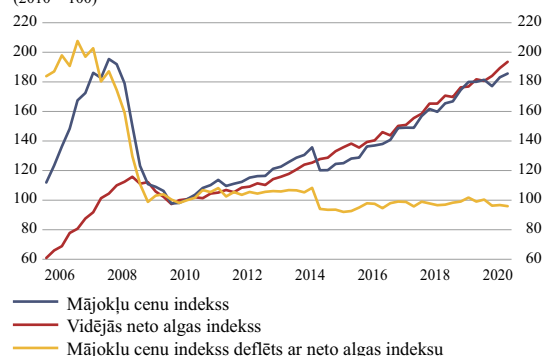

Visi īpašuma veidi, t.sk. zeme.

1.25. attēls
CSP MĀJOKĻU CENU INDEKSS UN NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA
UZŅĒMUMU APKOPOTĀS SĒRIJVEIDA DZĪVOKĻU
VIDĒJĀS CENAS RĪGĀ INDEKSS
(2010 = 100)

1.26. attēls
MĀJOKĻU PIEEJAMĪBA
(2010 = 100)

⁴⁴ Sk. Nacionālās attīstības plāna 74. lpp. (https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf).

⁴⁵ Piemēram, vairāku gadu (t.sk. 2020. gada) *Doing Business* Latvijas vērtējumi atpaliek no pārējām Baltijas valstīm un reģionālā vidējā rādītāja būvatļauju saņemšanas un iespējas izveidot jaunu elektrības pieslēgumu kategorijās un no pārējām Baltijas valstīm – īpašumu reģistrācijas kategorijā.

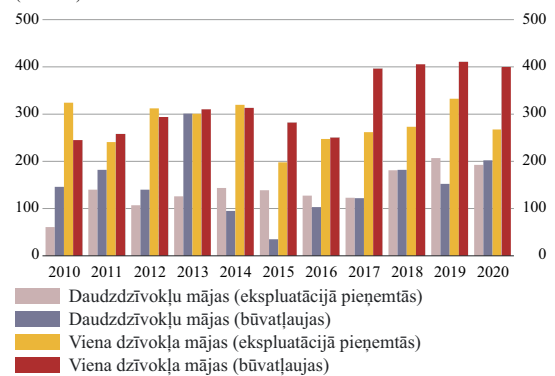
2021. gada martā pieņemtie grozījumi, kas mazina izīrētāja riskus⁴⁶ un padara rentablāku jaunu īres namu būvniecību īres namu attīstītājiem. Grozījumi veicinās jaunu īres mājokļu būvniecību, kas iepriekšējos gados bija nīkuļojusi. Īres mājokļu būvniecību un pieejamību reģionos veicinās arī Eiropas atjaunošanas un noturības mehānisma ietvaros paredzētie 42 milj. eiro aptuveni 700 jaunu īres mājokļu būvniecībai.

Komercīpašumu tirgus

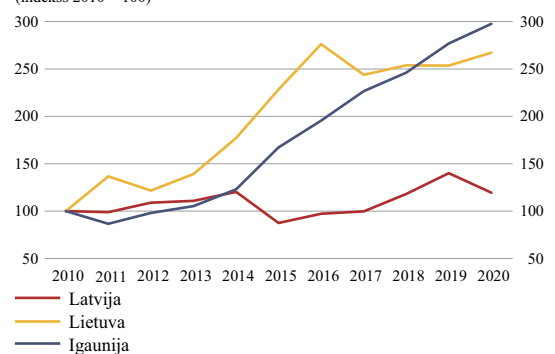
Līdzīgi kā citur pasaulē Covid-19 pandēmija un tās ierobežojošie pasākumi nozīmīgi skāruši viesnīcu, tirdzniecības centru un biroju ēku segmentus komercīpašumu tirgū un šajos segmentos darbojošos aizņēmēju kredītrisku. Ceļošanas ierobežojumu un mazākas iedzīvotāju vēlmēs ceļot dēļ Latvijas viesnīcu noslodze 2020. gadā būtiski samazinājās, un tas rada spēcīgu spiedienu uz to īpašnieku finansēm. 2020. gada vasarā viesnīcu noslodzi nedaudz palielināja "Baltijas ceļošanas burbulis"⁴⁷, bet pandēmijas otrajā vilnī tā atkal krasi kritās (sk. 1.29. att.). Valsts atbalsta pasākumi, daļēji sedzot uzturēšanās izmaksas cilvēkiem, kuriem pandēmijas apstākļos nepieciešama izolācija⁴⁸, nav veicinājuši noslodzes pieaugumu.

Neilgi pirms Covid-19 pandēmijas sākuma biroju segmentā būtiski pieauga jauno un rekonstruēto biroju telpu piedāvājums, taču Covid-19 pandēmijas dēļ vajadzība un iespējas aizpildīt biroju telpas saruka, un neaizpildīto biroju īpatsvars palielinājās (sk. 1.30. att.). Saskaņā ar nekustamā īpašuma kompānijas *Colliers International* novērtējumu 2021. gada 1. ceturksnī neaizpildīto biroju īpatsvars Rīgā sasniedza gandrīz

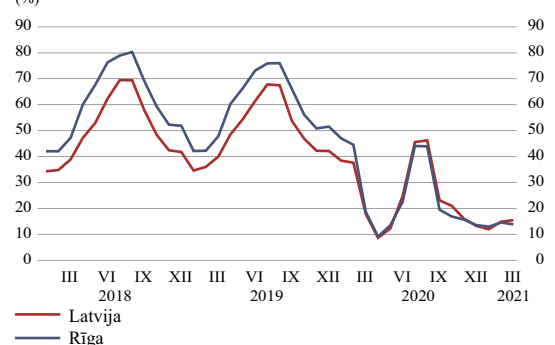
1.27. attēls
EKSPLOATĀCIJĀ PIEŅEMTIE JAUNIE DZĪVOKĻI UN
IZDOTĀS BŪVATĻAUJAS LATVIJĀ
(tūkst. m²)

1.28. attēls
NO JAUNA UZBŪVĒTO VIENA DZĪVOKĻA UN
DAUDZDZĪVOKĻU MĀJU KOPĒJĀ PLATĪBA BALTIJAS
VALSTĪS
(indekss 2010 = 100)

1.29. attēls
LATVIJAS VIESNĪCU NUMURU NOSLODZE
(%)

15%⁴⁹ B1 klases segmentā un gandrīz 28% A klases segmentā.

Turklāt Rīgā palielinās biroju platības ar jau noslēgtu īres līgumu, kuras nomnieks neizmanto pilnā apjomā

⁴⁶ Izīrētāja riski tiek mazināti, piemēram, paredzot iespēju izīrētājam negodprātīgu īrnieku izlikt no dzīvokļa bez tiesas – ar bezstrīdus piespiedu izpildi. Šādu iespēju varēs izmantot tikai tad, ja īrnieks vismaz divus mēnešus nebūs maksājis īri vai neatbrīvos dzīvokli, lai gan beidzies īres līguma termiņš. Līdz šim negodprātīgu īrnieku izlikšana no dzīvokļa bija iespējama tikai ar tiesas lēmumu, kas nereti jāgaida vairākus gadus; sk. https://lvportals.lv/wwwraksti/TEMAS/FAILI/DZI%CC%84VOJAMO_TELPU_I%CC%84RES_LIKUMS.PDF.

⁴⁷ No 2020. gada maija līdz septembrim tika atcelta Baltijas valstu iekšējo robežu kontrole, nodrošinot brīvāku kustību reģionā Baltijas valstu iedzīvotājiem.

⁴⁸ Valsts segusi izdevumus 80% apmērā no izmitināšanas izmaksām, bet ne vairāk kā 35 eiro dienā vienai personai. Šāds atbalsta mehānisms nav izrādījies populārs.

⁴⁹ Viļņā un Tallinā neaizpildīto biroju īpatsvars pieaudzis, taču ir daudz zemāks (2021. gada 1. ceturksnī – A un B1 klases segmentā attiecīgi gandrīz 5% un 11% Viļņā un aptuveni 9% Tallinā).

un daļu no īrētajām telpām piedāvā apakšnomai⁵⁰. Lielākoties šāda situācija novērota ar relatīvi jauniem nomas līgumiem jaunās ēkās, kur nelaužams līgums noslēgts uz pieciem gadiem. Tādējādi finansiālais slogs ir un tuvākajā nākotnē būs vairāk uz nomnieku, nevis iznomātāju pļeciem. Pagaidām uzņēmumi, kuriem šādas platības atbrīvojušās Covid-19 ietekmē, nav būtiski cietuši, un šādu lēmumu galvenokārt noteikusi efektivitāte, nevis finansiāli apstākļi.

Atjaunojoties ekonomiskajai aktivitātei un vienlaikus palēninoties jaunu biroja telpu attīstībai, neaizpildīto biroja telpu īpatsvars varētu mazināties, taču arī pēc pandēmijas ierobežošanas pieprasījums pēc biroju telpām, visticamāk, neatgriezīsies līmenī, kāds bija pirms pandēmijas⁵¹. Ņemot vērā pieprasījuma kritumu pēc biroju telpām, pastāv risks, ka augstais neaizpildīto biroju īpatsvars būs ilgstošs. Iespējams, paradumu maiņas rezultātā biroja telpu loma mainīsies uz darījumu centra, sapulču un komandu koordinācijas funkcijām.

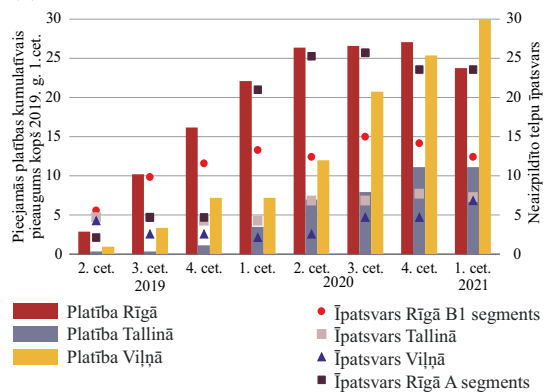
Biroju telpu segments Rīgā ir gan investoru (t.sk. Baltijā reģistrētu AIF) finansēts, gan kredītiestāžu līdzfinansēts. Investoru iesaiste pēdējo gadu laikā attīstītajos biroju projektos bijusi būtiska (diemžēl nav pieejami precīzi dati par kopējo finansējuma apjomu), un tas ir mazinājis kredītiestāžu ieguldījumu nekustamajā īpašumā kredītrisku (sk. 1.3. ielikumu)⁵².

⁵⁰ Saskaņā *Colliers International* aplēsēm 2021. gada sākumā Rīgā pieejami aptuveni 10 tūkst. m² šādu biroju telpu (no kopumā 568 tūkst. m² pieejamām biroju telpām).

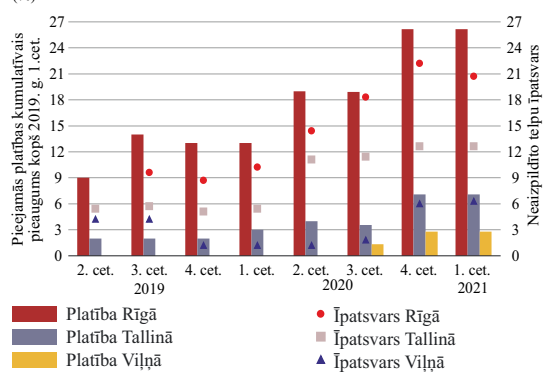
⁵¹ Saskaņā ar Latvijas Bankas šā gada martā veikto aptauju 11% no birojos nodarbinātajiem uzskata, ka arī pēc Covid-19 krīzes un ierobežojumiem turpmāk strādās attālināti. Savukārt 19% no nodarbinātajiem uzskata, ka birojos turpmāk strādās vismaz par 1-2 dienām retāk. Arī nekustamā īpašuma kompānijas SIA "Latīo" un pētījumu centra SKDS 2020. gada nogalē veiktais pētījums liecina par līdzīgām tendencēm – 17% aptaujāto Latvijas uzņēmēju atzinuši, ka, visticamāk, tikai neliela daļa darbinieku atgriezīsies birojos. 18% uzņēmēju ir pārliecināti, ka birojos neatgriezīsies neviens darbinieks, kas patlaban strādā attālināti. Avots: <http://latio.lv/lv/par-mums/jaunumi/432>

⁵² Pēdējo triju gadu laikā lielākie biroja telpu projekti, kurus līdzfinansēja ārvalstu investori, bija *Business Garden* 1. kārtā (investors – Šveices holdingam *Interogo Holding AG* piederībā *Vastint Latvia SIA*), *Mežaparka Biroji* (investors – ASV investoru grupas *NCH Capital* meitas uzņēmums SIA "DOMUSS"), *Jaunā Teika biroji* (Lietuvas *Hanner* grupa), *Origo One* (investors – SIA "Attīstības aģentūra", Norvēģijas nekustamā īpašuma attīstītājs *Linstow Center Management*), *Z-Towers* (investors – starptautiskajai uzņēmumu grupai *SPI group* piederībā AS «Towers Construction Management»).

1.30. attēls
KOPĒJĀS BIROJU PLATĪBAS PIEAUGUMS UN BRĪVĀS PLATĪBAS ĪPATSVARS BALTIJAS GALVAPILSĒTĀS A UN B1 KLAŠES BIROJU SEGMENTĀ (%)

1.31. attēls
KOPĒJĀS TIRDZNIECĪBAS CENTRU PLATĪBAS PIEAUGUMS UN BRĪVĀS PLATĪBAS ĪPATSVARS BALTIJAS GALVAPILSĒTĀS (%)

Pandēmijas un tās ierobežojumu ietekmē audzis arī tirdzniecības segmentā neaizpildīto telpu īpatsvars – 2021. gada 1. ceturksnī tas bija divreiz lielāks nekā pirms pandēmijas (6.9%; sk. 1.31. att.). Jāatzīmē, ka arī tirdzniecības segmentā neilgi pirms pandēmijas sākuma tika atvērti daži lieli tirdzniecības centri, palielinot kopējo tirdzniecības platību un saasinot konkurenci. Pandēmija un tās ierobežojošie pasākumi būtiski skāra nomniekus, kuri nestrādā pārtikas preču, aptieku un mājdzīvnieku preču segmentā. Vairāki lielveikalu telpu nomnieki nespēja vienoties par telpu nomas maksas atlikšanu un bija spiesti pārtraukt līgumus un atbrīvot telpas, jo finansiālais slogs izrādījās pārlielu liels.

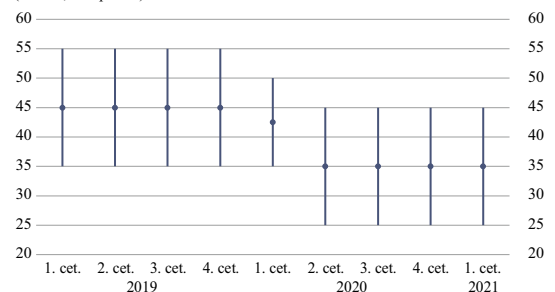
Lielai daļai nomnieku darbības aizliegums būtiski mazinājis iespējas samaksāt arī tirdzniecības centru samazināto nomas maksu. Nomas maksa ir galvenais

tirdzniecības centru ienākumu avots⁵³, un saskaņā ar Nekustamā īpašuma attīstītāju alianses aprēķiniem lielāko tirdzniecības centru nomas maksas ienākumi ir būtiski samazinājušies (sk. 1.32. att.)⁵⁴. Apgrozāmo līdzekļu grants iznomātājus sasniedzis ļoti ierobežotā apjomā, un arī no saņemtajiem līdzekļiem tie nomas maksu iznomātājiem nesamaksā pilnībā. Lai mazinātu tirdzniecības centru zaudējumus, 2021. gada aprīlī valdība apstiprināja atbalsta programmu tirdzniecības centru nomas ieņēmumu krituma kompensācijai, piešķirot vienreizēju grantu jeb dāvinājumu (kopējais apjoms – 20 milj. eiro).

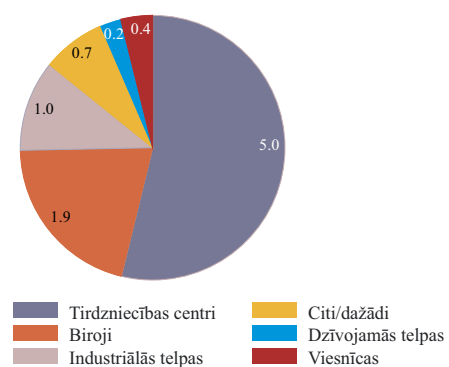
Rūpniecības un noliktavu telpu segmentā nav redzama būtiska Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme. Augot e-komercijas apjomam, noliktavu telpu pieprasījums ir pat palielinājies.

Latvijas Bankas Kredītu reģistra dati sniedz iespēju novērtēt kredītiestāžu pakļautību riskiem komercīpašumu segmentā. **Kredītiestāžu ieguldījumi komercīpašumos kopumā, kā arī vairāk skartajos komercīpašuma segmentos vērtējami kā mēreni.** Kredītiestāžu 89 lielākajiem nekustamā īpašuma nozares aizņēmējiem izsniegtie kredīti⁵⁵ veido 68.2% no kredītiestāžu kopējā nekustamā īpašuma nozarei izsniegto kredītu atlikuma jeb 9.2% no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Lielāko aizņēmēju izlases kredītportfeļi galvenokārt veido tirdzniecības centriem izsniegtie kredīti (sk. 1.33. att.). 31 tirdzniecības centra (t.sk. tādu uzņēmumu, kuru pamatdarbība saistīta ar pārtikas preču tirdzniecību) finansēšanai piešķirti 694.87 milj. eiro jeb 5.0% kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Šajā izlases kredītportfeļi identificēti arī 22 biroja telpu iznomātāji. Tiem kredītiestāžu izsniegto kredītu atlikums ir 269.44 milj. eiro jeb 1.9% kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa. Viesnīcām

1.32. attēls
NOMAS MAKSĀ LIELĀKAJOS TIRDZniecības CENTROS RĪGĀ
(mēnesī, eiro par m²)

1.33. attēls
89 LIELĀKAJĒM NEKUSTAMO ĪPAŠUMU NOZARES AIZŅĒMĒJIEM IZSNIEGTIE KREDĪTI*
(% no kredītiestāžu kopējā kredītportfeļa)

* Lielāko nekustamā īpašuma nozares aizņēmēju izlase 2021. gada martā ar kopējo kredītportfeļa atlikumu 1291.12 milj. eiro. Izlasi veido aizņēmēji, kuru kredītsaistības ir vismaz 5 milj. eiro.

izsniegto kredītu kredītportfelis ir neliels – 50.65 milj. eiro jeb 0.4% kredītiestāžu kredītportfeļa.

Pandēmijas ietekmē pieaudzis tirdzniecības centriem un birojiem izsniegto aizdevumu kredītrisks, bet 1/4 viesnīcu kredītu kvalitāte jau ir pasliktinājusies. Būtiskai daļai tirdzniecības centriem izsniegto kredītu pandēmijas ietekmē jau piešķirti atvieglojumi (šo kredītu kopējais atlikums veido 11.1% no kredītiestāžu nekustamā īpašuma nozarei izsniegto kredītu kopējā atlikuma). Atvieglojumi piešķirti arī nelielai daļai aizņēmēju biroja telpu segmentā. Turpretī vairāk nekā 1/4 viesnīcu segmenta kredītu 2021. gada martā jau bija ienākumus nenesoši, taču to kopējais apmērs ir mazs – tikai 0.7% no nekustamā īpašuma nozares kredītportfeļa atlikuma (sk. 1.34. att.).

⁵³ Saskaņā ar Rīgas 10 lielāko tirdzniecības centru 2019. gada pārskatiem nomas ieņēmumi veidoja 62–100% no tirdzniecības centru kopējā apgrozījuma.

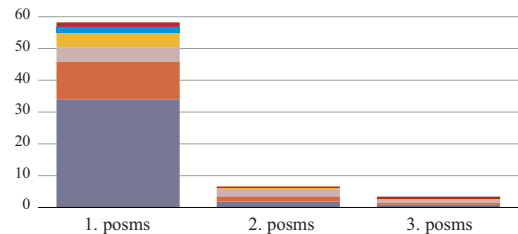
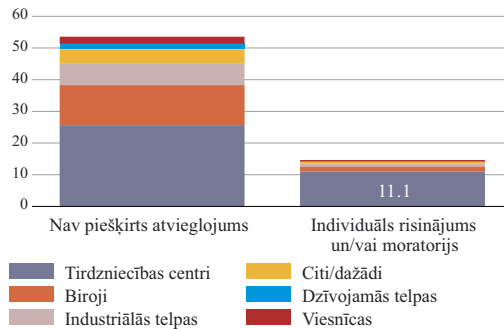
⁵⁴ 2021. gada februārī ienākumi no nomas maksas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada februāri saruka par 8.6 milj. eiro; sk. <https://www.db.lv/zinas/tirdzniecibas-centri-nomas-maksa-zaudejusi-86-miljonus-eiro-501346>.

⁵⁵ Aplūkots lielāko nekustamā īpašuma nozares aizņēmēju izlase 2021. gada martā ar kopējo kredītportfeļa atlikumu 1291.12 milj. eiro. Izlasi veido aizņēmēji, kuru kredītsaistības ir vismaz 5 milj. eiro.

1.34. attēls

89 LIELĀKAJIEM NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA NOZARES AIZŅĒMĒJIEM IZSNIEGTO KREDĪTU KVALITĀTE*

(% no kredītiestāžu kopējā nekustamā īpašuma nozarei izsniegtā kredītportfeļa atlikuma)

* Attēli atspoguļo 89 lielāko nekustamā īpašuma nozares aizņēmēju kopējā kredītportfeļa atlikumu tā kvalitātes dalījumā. Attēla kreisajā pusē atainots, vai kādam no nozares lielāko aizņēmēju kredītiem laika periodā no 2020. gada marta līdz 2021. gada martam piešķirts atvieglojums – individuāls risinājums vai moratorijs. Attēla labajā pusē redzams 89 lielāko nekustamā īpašuma nozares aizņēmēju izsniegto kredītu dalījums 1. posma, 2. posma un 3. posma kredītos.

1.3. IELIKUMS. AIF LOMA KREDĪTIESTĀŽU IEGULDĪJUMU NEKUSTAMAJĀ ĪPAŠUMĀ KREDĪTRISKA MAZINĀŠANĀ

Nekustamā īpašuma AIF samazina Covid-19 izraisīto komerciālā nekustamā īpašuma risku pieauguma potenciālo negatīvo ietekmi uz kredītiestādēm. 2019. gada beigās Baltijā reģistrēto AIF, kuri primāri iegulda nekustamajā īpašumā⁵⁶, aktīvi pārsniedza 1.2 mljrd. eiro. Šie fondi fokusējas uz komerciālajiem nekustamajiem īpašumiem Baltijas valstu galvaspilsētās un galvenokārt iegulda biroju, mazumtirdzniecības un uzglabāšanas (t.sk. loģistikas) segmentos. Šo fondu ieguldījumi ir diversificēti pa valstīm un tirgus apakšsegmentiem, un tas mazina Covid-19 pandēmijas radītos ienākumu un aktīvu vērtības šokus.

Nekustamā īpašuma AIF izmanto parāda finansējumu, lai palielinātu ieguldījumu ienesīgumu. 2019. gada nogalē nekustamā īpašuma AIF kopējās parādsaistības attiecībā pret to aktīviem bija 44.4%, un lielākajā daļā gadījumu tos veidoja kredītiestāžu izsniegtie kredīti. Tādējādi tiek veidota ciešāka saikne ar citiem finanšu sektora dalībniekiem. Taču, tā kā nekustamā īpašuma AIF veic kapitālieguldījumus, šo AIF ieguldītāji uzņemas pirmos zaudējumus no nekustamā īpašuma potenciālā vērtības krituma, vienlaikus samazinot kredītiestāžu izsniegto aizdevumu kredītrisku komerciālo nekustamo īpašumu segmentā.

Lai mazinātu pandēmijas izraisīto šoku uz nekustamā īpašuma AIF īres ienākumiem, daļa AIF pārvaldnieku pieteicās kredītiestāžu izsludinātajiem moratorijiem. Īslaicīgā kredītu maksājumu atlikšana ļāva AIF samazināt īres maksu saviem īrniekiem, saglabāt pozitīvu naudas plūsmu, kurā lielu naudas aizplūdes daļu veido parāda atmaksa, un būtiski nepalielināt neizmantoto telpu īpatsvaru. Daļa AIF arī samazināja dividenžu izmaksas apjomu. Abi šie pasākumi palīdz nekustamā īpašuma AIF uzkrāt likviditātes rezerves gadījumam, ja Covid-19 pandēmija ietilgs.

Kredīta pārfinansēšanas riski nekustamā īpašuma AIF tiek vērtēti kā mēreni, jo šie fondi 1) ir lieli un diversificēti, 2) to portfeļa ieguldījumi ir labi uzturēti un 3) ieguldījumi veikti kvalitatīvos nekustamajos īpašumos. Taču riskus būtiski varētu ietekmēt neizmantoto telpu īpatsvara palielināšanās, jo īpašumu uzturēšanas un apsaimniekošanas izmaksas lielākoties ir fiksētas un, nomnieku skaitam sarūkot, būtiski nesamazinās.

⁵⁶ Apskatīti šādi nekustamā īpašuma AIF: SIA "Baltic Real Estate Fund", Baltic Horizon Fund, East Capital Baltic Property Investors AB, SIA "SG Capital" un I-IV EfTEN Kimmisvarafondi.

2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

Kreditēšanas attīstība

Kreditēstāžu veiktās kreditēšanas tendences krīzes laikā bija svārstīgas, tomēr būtiskas pārmaiņas kopumā nav notikušas. Nebanku kredītportfelis saruka vairāk nekā kredītiestāžu kredītportfelis. Kreditēšanas līdzekļu pieejamību MVU uzlaboja Altum izsniegtie aizdevumi. Arī mājsaimniecību sektorā valsts atbalsta programmai mājokļa iegādei bija svarīga loma, pandēmijas laikā sniedzot iespēju ģimenēm iegādāties jaunu mājokli. Vienlaikus ir risks, ka laika gaitā tā varētu veicināt nesabalansētību veidošanos nekustamā īpašuma tirgū, tādējādi šī atbalsta programma būtu pilnveidojama.

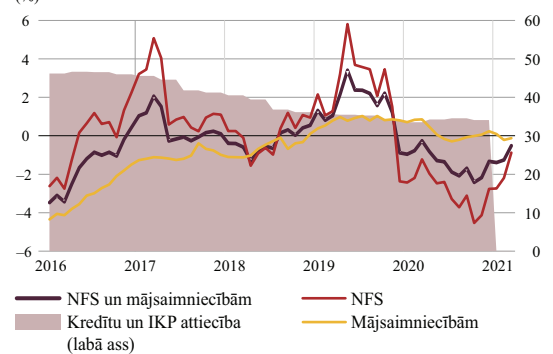
Kreditēstāžu veiktā kreditēšana

Iekšzemes kreditēšana bija gausa jau pirms Covid-19 pandēmijas, un, iestājoties krīzei, tā kļuva vēl vājāka. Taču kopš 2020. gada beigām kredītiestāžu kredītportfeļa gada kritums mīlējās, un 2021. gada marta beigās kredītiestāžu iekšzemes NFS un mājsaimniecībām izsniegto kredītu⁵⁷ atlikums bija gandrīz tādā pašā līmenī kā pirms gada (–0.5% salīdzinājumā ar 2020. gada martu; sk. 2.1. att.). Arī iekšzemes kredītu un IKP attiecība saglabājās stabila un zema – 38.8%.

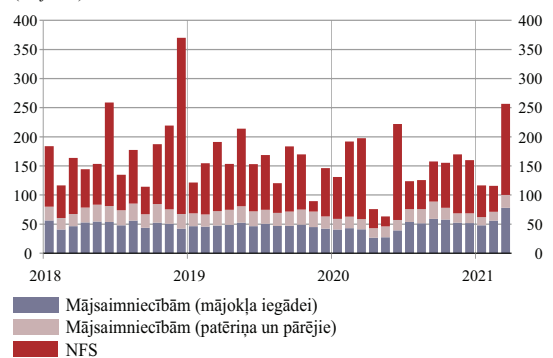
2021. gada iekšzemes kreditēšanas datus nozīmīgi ietekmējis vienreizējs faktors – 2021. gada sākumā AS "Citadele banka" iegādājās Baltijā strādājošu līzingsabiedrību SIA "UniCredit Leasing" un izsniedza tai lielu aizdevumu, aizstājot iepriekšējā līzingsabiedrības īpašnieka finansējumu (sk. 2.1. ielikumu "Baltijas finanšu sektora konsolidācijas turpināšanās"). Šis darījums palielināja iekšzemes kredītu gada pārmaiņu tempus aptuveni par 7 procentu punktiem. Šāda aizdevuma izsniegšana nenozīmē jaunu līdzekļu ieplūdi tautsaimniecībā, un tas paredzēts līzingsabiedrības darbībai ne tikai Latvijā, bet arī pārējās Baltijas valstīs, tāpēc šajā pārskatā šis faktors izslēgts no datu analīzes.

⁵⁷ Pārskatā no datiem par iekšzemes kreditēšanas gada pārmaiņu tempiem izslēgti vienreizējie efekti, t.sk. saistībā ar licenču kredītiestādes darbībai anulēšanu un sektoru pārklassifikāciju.

2.1. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS UN ŠO KREDĪTU ATTIECĪBA PRET IKP (%)

2.2. attēls
NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU APJOMS (milj. eiro)

Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz mājsaimniecību kreditēšanu kopumā ir bijusi krietni mazāka nekā uz NFS kreditēšanu. Pandēmijas sākumā mājsaimniecību kreditēšana nozīmīgi saruka, taču 2020. gada vasarā, būtiski pieaugot mājsaimniecību pieprasījumam pēc mājokļiem, spēji atjaunojās hipotekārā kreditēšana. 2021. gada martā mājsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikums bija par 1.9% lielāks nekā iepriekšējā gada martā, un 2021. gada 1. ceturksnī no jauna izsniegtie kredīti mājsaimniecībām mājokļa iegādei bija par 46% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā (sk. 2.2. att.). Turpretī mājsaimniecību patēriņa kreditēšana pandēmijas laikā ir būtiski sarukusi, ņemot vērā ierobežotās tēriņu iespējas, tādējādi arī kopējais iekšzemes mājsaimniecību kredītportfelis kredītiestādēs bija par 0.1% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

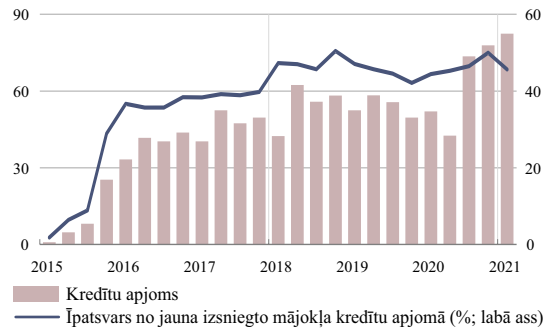
Hipotekāro kreditēšanu būtiski veicinājusi valsts atbalsta programmas, kas paredzēta ģimenēm ar

bērniem mājokļa iegādei, paplašināšana 2020. gada jūlijā (sk. nodaļu par nekustamo īpašumu). Kopš 2020. gada vidus būtiski pieaudzis valsts atbalsta programmas ietvaros no jauna izsniegto mājokļa kredītu apjoms, un tie veido aptuveni pusi no kopējā no jauna izsniegto mājokļa kredītu apjoma (sk. 2.3. att.). Šiem kredītiem ar valsts garantiju ir noteikta 95% maksimālā LTV prasība (vispārējā maksimālā LTV prasība ir 90%⁵⁸). Tas izskaidro LTV vērtības pieaugumu no jauna izsniegtajiem kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei (sk. 2.4. att.).

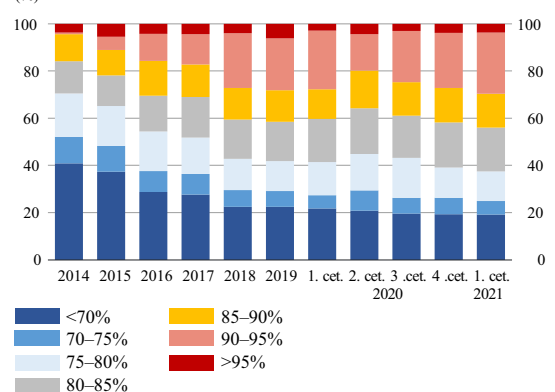
Programma ir palīdzējusi mazināt pandēmijas šoku un aktivizēt hipotekāro kredītešanu. Vienlaikus līdzīgi kā citviet Eiropā, visticamāk, turpmāk hipotekārā kredītešana varētu kļūt vēl straujāka, ņemot vērā mājāsaimniecību uzkrājumu pieaugumu un vēlmi uzlabot dzīves apstākļus, iedzīvotājiem strādājot attālināti. **Svarīgi sekot, lai programma ar laiku neveicinātu nepamatotu kredītešanas standartu kritumu un nesabalansētību veidošanos nekustamā īpašuma tirgū, un pilnveidot programmu, lai novērstu motivāciju pieteikties valsts atbalstam tiem aizņēmējiem, kuriem pēc būtības valsts garantijas nemaz nebūtu nepieciešamas (piemēram, atsaistot atlaidi valsts nodevai par nekustamā īpašuma reģistrēšanu Zemesgrāmatā no programmas). Valsts atbalsta programmas pilnveidē būtu vēlama arī sasaiste ar Latvijas novecojušā dzīvojamā fonda strukturālo problēmu risināšanu (piemēram, ierobežojot stimulus tādu mājokļu iegādei ar valsts atbalstu, kuri neatbilst noteiktām energoefektivitātes vai citām prasībām).**

Covid-19 pandēmijas sākotnējā šoka ietekme uz uzņēmumu kredītešanu bija liela – 2020. gada aprīlī un maijā no jauna izsniegto kredītu apjoms nozīmīgi kritās (sk. 2.2. att.), jo gan aizņēmēji, gan aizdevēji kļuva ārkārtīgi piesardzīgi. Kredītešanas standarti kļuva stingrāki, noraidīto kredītu pieteikumu skaits pieauga, un arī uzņēmumu pieprasījums pēc ilgtermiņa kredītiem būtiski saruka. Taču šoks bija īslaicīgs, un **2020. gada vidū NFS no jauna izsniegto kredītu apjoms pamazām atsāka pieaugt. Tiesa, kredītešanas apjoms joprojām saglabājās pieticīgs** – 2021. gada martā kredītiestāžu iekšzemes NFS izsniegto kredītu

2.3. attēls
VALSTS ATBALSTA PROGRAMMAS IETVAROS MĀJSAIMNIECĪBĀM NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI MĀJOKĻA IEGĀDEI UN TO ĪPATSVARS KOPĒJOS NO JAUNA IZSNIEGTĀJOS KREDĪTOS MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI (milj. eiro)

2.4. attēls
LTV SADALĪJUMS NO JAUNA IZSNIEGTĀJĀM KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI (%)

atlikums bija par 0.9% mazāks nekā iepriekšējā gada martā.

Kredītportfeļa dziļāku kritumu palīdzēja novērst vairāki valsts un kredītiestāžu atbalsta pasākumi – nodokļu brīvdienas, valsts atbalsta programma krīzes skarto NFS atbalstam, FNA izsludinātais moratorijs kredītu pamatsummas maksājumiem un banku individuāli piemērotie atbalsta pasākumi (sk. sadaļu par Covid-19 pandēmijas ietekmes mazināšanas pasākumiem). **Arī stimulējoša monetārā politika veicināja finansējuma pieejamību bankām un mudināja tās aktīvāk kreditēt.** Vēl pirms Covid-19 pandēmijas ECB ieviestās ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperācijas (ITRMO III) palīdzēja kredītiestādēm iegūt centrālās bankas kredītresursus ar ļoti izdevīgiem nosacījumiem. Palielinot kredītportfeli vai vismaz saglabājot to esošajā līmenī, bija iespējams saņemt piemaksu no centrālās bankas. Dažas kredītiestādes Latvijā izmantojušas šādu iespēju un palielināja

⁵⁸ LTV prasība attiecas tikai uz kredītiem, kuru summa pārsniedz četras minimālās mēnešalgas.

uzņēmumu kredītišķas apjomu, lai izmantotu ECB piedāvātās iespējas.

Kreditēšana Latvijā ilgstoši ir bijusi vāja, liecinot par nepilnībām finanšu starpniecībā. Kreditēšanas dinamika Latvijā ilgstoši ir viena no vājākajām eiro zonā, un kredītu un IKP attiecība pašlaik ir viszemākā (sk. 2.5. att.). Vienlaikus kredītiestāžu procentu likmes aizņēmējiem Latvijā ir vienas no augstākajām eiro zonā (sk. 2. pielikumu "Kredītiestāžu NFS izsniegto kredītu procentu likmes. Latvijas Bankas Kredītu reģistra mikrodatu analīze"). Tās saistītas gan ar pieprasījuma, gan piedāvājuma puses faktoriem, t.sk. kredītišķas tirgus segmentāciju, vairākām strukturālām problēmām tautsaimniecībā (piemēram, augstu ēnu ekonomikas īpatsvaru, NFS nepietiekamo kapitalizāciju, tiesiskās vides nepilnībām), kā arī joprojām apgrūtināto kredītiestāžu un klientu sadarbību tāpēc, ka NILLTPF novēršanas prasību ieviešanas veids nav bijis vispusīgi pārdomāts. Lai gan pakāpeniski tiek panākts progress dažās jomās⁵⁹, kopumā situācija neuzlabojas ātri.

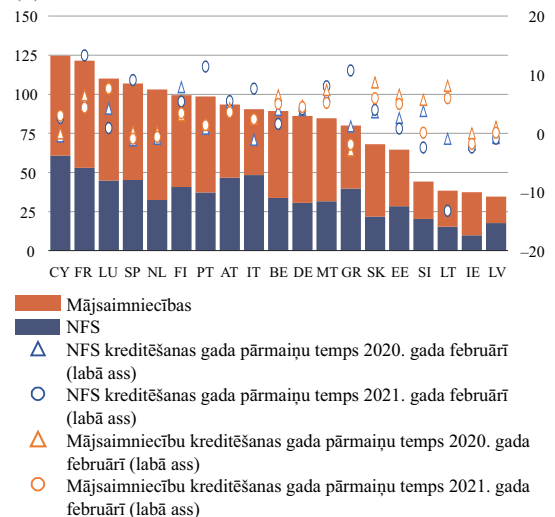
Ilgstoši vājā kreditēšana ir abpusēji saistīta ar ilgstoši vājajām investīcijām. Saskaņā ar Rīgas Ekonomikas augstskolas un FICIL gadskārtējo pētījumu⁶⁰ Ārvalstu investīciju indekss 2020. gadā 5 punktu skalā bija 2.7, taču tas pakāpeniski uzlabojas. Ārvalstu investoru skatījumā lielākie šķēršļi investīcijām ir demogrāfijas tendences, viduvēja izglītības un zinātnes kvalitāte, nepietiekami investīciju stimuli un darbaspēka pieejamība. Saskaņā ar Eiropas Investīciju bankas veikto 370 Latvijas uzņēmumu aptauju⁶¹ nepietiekams finansējums ir svarīgs šķērslis investīcijām, bet vairāki citi faktori vērtēti kā svarīgāki. Tie ir kvalificēta darbaspēka pieejamība, zems pieprasījums pēc precēm un pakalpojumiem (šie aspekti saistīti ar demogrāfiskajām tendencēm), enerģijas cenas, nodokļu politika un uzņēmējdarbības regulējums. Tādējādi vājās kreditēšanas problēmas risināmas sasaistē ar investīciju klimata uzlabošanu.

⁵⁹ Piemēram, reinvestētās peļņas neaplikšana ar UIN, kas ir spēkā kopš 2018. gada, pakāpeniski veicina uzņēmumu kapitalizācijas pieaugumu. 2021. gadā izveidota specializēta Ekonomisko lietu tiesa, kas varētu uzlabot strīdu izskatīšanas efektivitāti. Šā gada maijā pieņemts Segto obligāciju likums u.c.

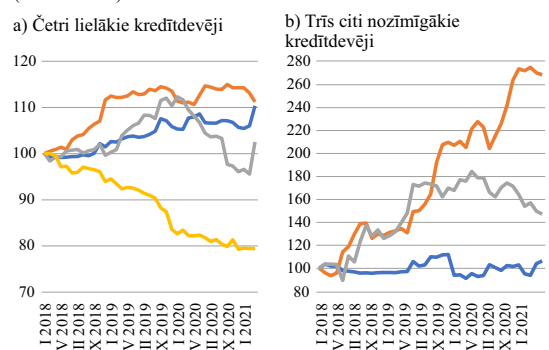
⁶⁰ https://www.sseriga.edu/sites/default/files/2021-02/LV_2020_FICIL_Sentiment_Index_0.pdf

⁶¹ https://www.eib.org/attachments/efs/eibis_2020_latvia_en.pdf

2.5. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTU
ĪPATSVARŠ IKP UN ŠO KREDĪTU GADA PĀRMAIŅAS
(%)

2.6. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO
KREDĪTU ATLIKUMA INDEKSS
(2018 I = 100)

Kreditēšanas norises dažādās kredītiestādēs bija atšķirīgas gan pirms pandēmijas, gan pandēmijas laikā. Daļai lielo kredītiestāžu iekšzemes NFS un mājsaimniecību kredītportfelis saglabājas diezgan stabils (sk. 2.6. att.), bet divas kredītiestādes, kurām pirms pandēmijas kredītportfelis strauji auga, krīzes periodā bija ļoti piesardzīgas un būtiski samazināja kredītportfeli. Savukārt dažas kredītiestādes krīzes laikā būtiski palielināja savu lomu kredītišķas tirgū. **Krīzes laikā samērā aktīvi kredītus izsniedza kredītiestādes, kuras turpina īstenot darbības modeļu maiņu.** Šo iestāžu loma iekšzemes kredītišķas tirgū joprojām ir neliela, tomēr tās spēja to nedaudz palielināt NFS sektorā, kura kredītišķā tās daudz vairāk specializējās arī iepriekš. 2021. gada martā šo iestāžu īpatsvars iekšzemes NFS un mājsaimniecību kredītportfelī bija 7.0%, t.sk. NFS kredītportfelī – 12.1% un mājsaimniecību kredītportfelī – tikai 1.6%. Finansējuma izmaksas

šīm iestādēm ir augstākas, un tāpēc tās nav spējīgas konkurēt ar lielajām kredītiestādēm aizdevuma cenas ziņā. Tomēr, ņemot vērā, ka kreditēšana Latvijā ilgstoši saglabājas vāja un lielāko kredītiestāžu kredītpolitika ir konservatīva, nelielajām kredītiestādēm ir svarīga loma, piedāvājot aizdevumus augstāka riska klientiem, kuriem varētu būt problemātiski atrast alternatīvus finansēšanas avotus, īpaši, ņemot vērā to, ka uzņēmumu obligāciju tirgus Latvijā nav attīstīts.

Nebanku finanšu sektora veiktā kreditēšana

Covid-19 pandēmijas laikā nebanku finanšu sektora veiktā kreditēšana saruka vairāk nekā kredītiestāžu veiktā kreditēšana (sk. 2.7. att.). 2020. gadā nebanku finanšu sektora kredītportfelis⁶² samazinājās par 6.0%, un to galvenokārt noteica kritums līzings aizdevumos NFS. Tādējādi kopējais kredītiestāžu un nebanku iekšzemes NFS un mājāsaimniecību kredītportfelis saruka par 4.1% (pieskaitot Altum izsniegtos kredītus, kritums bija mazāks – 3.5%).

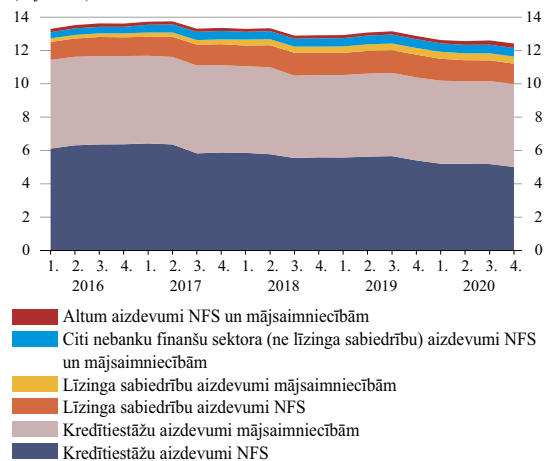
Ņemot vērā, ka nebanku finanšu sektora kopējā kredītportfelī dominē ar kredītiestādēm saistīto līzings sabiedrību aizdevumi un par tiem pieejami jaunāki dati, nebanku finanšu sektora kreditēšanas analīze pārskatā tālāk vērsta uz līzings sabiedrībām, kas saistītas ar kredītiestādēm.

2021. gada martā ar kredītiestādēm saistīto līzings sabiedrību kredītportfelis bija par 9.8% mazāks nekā iepriekšējā gada martā. Tādējādi kredītiestāžu un ar tām saistīto līzings sabiedrību iekšzemes NFS un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikums bija par 1.5% mazāks salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu (sk. 2.8. att.), bet pieskaitot Altum izsniegtos kredītus – par 0.8% mazāks.

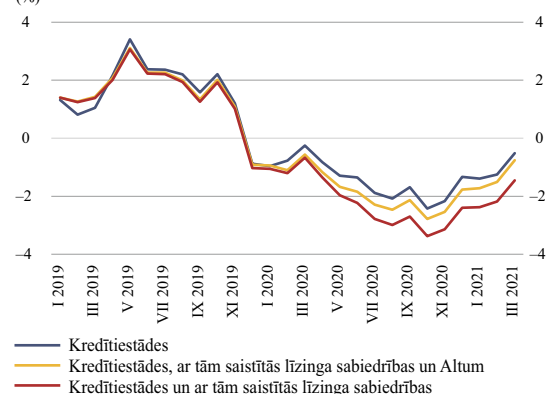
Šķiet, ka **tām mājāsaimniecībām, kuras ir līzings sabiedrību klienti, Covid-19 pandēmijas apstākļos nav bijis tik nozīmīgs ienākumu šoks, jo mājāsaimniecībām izsniegto līzings kredītu atlikums ir samazinājies tikai mazliet** – 2021. gada martā tas bija par 1.1% mazāks nekā 2020. gada martā. Lielāko daļu mājāsaimniecībām

⁶² Nebanku kredītportfelī veido līzings sabiedrību, krājaizdevu sabiedrību un citu kreditēšanas pakalpojuma sniedzēju izsniegtie kredīti (t.sk. ātrie kredīti) un to dati ir pieejami līdz 2020. gada beigām.

2.7. attēls
KREDĪTIESTĀŽU, NEBANKU FINANŠU SEKTORA UN ALTUM AIZDEVUMI NFS UN MĀJSĀIMNIECĪBĀM
(mljrd. eiro)

2.8. attēls
IEKŠZEMES NFS UN MĀJSĀIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU GADA PĀRMAIŅAS KREDĪTIESTĀDĒS, AR TĀM SAISTĪTĀJĀS LĪZINGA SABIEDRĪBĀS UN ALTUM (%)

izsniegto līzings aizdevumu veido kredīti automobiļa iegādei. Iespējams, ka mobilitātes šoks un piegādes ķēžu pārtraukumi ietekmēja iespējas iegādāties vēlamās automobiļus, tādējādi kavējot straujāku kreditēšanu. Mājāsaimniecībām izsniegto līzings aizdevumu kvalitāte saglabājas laba – 2021. gada 1. ceturkšņa beigās kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kopējā mājāsaimniecību līzings portfelī bija 0.4%, un klienti nav aktīvi izmantojuši kredīta moratorijus.

Taču ienākumu un mobilitātes šoki ir būtiski ietekmējuši NFS līzings kredītus. 2020. gada beigās to atlikums bija par 13.9% mazāks salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, bet 2021. gada martā – par 12.2% mazāks nekā 2020. gada martā. 2020. gadā no jauna izsniegto līzings aizdevumu apjoms NFS saruka par 21.9%. Visvairāk (par 60.0%) saruka no jauna izsniegto līzings aizdevumu apjoms

transporta nozarei⁶³. Tirdzniecības nozarei no jauna izsniegto līzings aizdevumu apjoms saruka par 16.7%. Arī šo nozari būtiski skāra mobilitātes ierobežojumi un patēriņa kritums, un atliktās investīcijas. No jauna izsniegtie līzings aizdevumi lauksaimniecības nozarei saruka par 4.4%. Lai gan lauksaimniecība nav būtiski cietusi no Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes, pieprasījumu ietekmēja lielāka piesardzība. Kreditēšanu stimulēja Lauku atbalsta dienests ar dažādām atbalsta programmām.

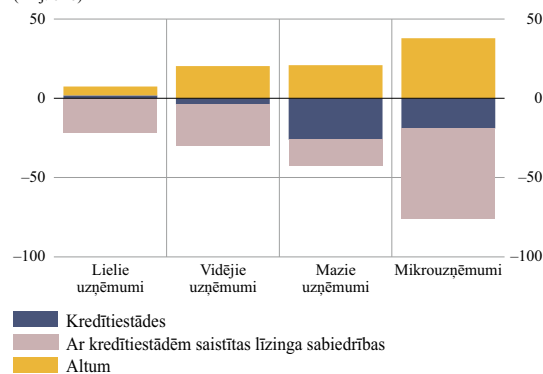
Aptuveni 1/3 no visu līzings sabiedrību NFS kredītportfeļa sarukuma 2020. gadā noteica dažu līzings sabiedrību mērķtiecīga portfēļa samazināšana. Konkurence līzings sabiedrību tirgū samazinās, jo 2021. gada sākumā AS "Citadele banka" nopirka līzings sabiedrību SIA "UniCredit Leasing" ar filiālēm Baltijas valstīs, un jaunu līzings sabiedrību ienākšana tirgū nav prognozēta. 2019. gadā tika paaugstināta gan patērētāju kreditēšanas pakalpojuma licences izsniegšanas maksa no 71 140 eiro uz 250 000 eiro, gan gada uzraudzības maksa no 14 225 eiro līdz 55 000 eiro. Tādējādi ir paaugstinātas barjeras jaunu sabiedrību ienākšanai un konkurēšanai gan līzings, gan citu patēriņa kredītu tirgū. **Konkurences samazināšanās var negatīvi ietekmēt kreditēšanas nosacījumus un attiecīgi arī aizņēmēju konkurētspēju, ja tiem aizņemšanās kļūs dārgāka.**

Covid-19 pandēmija nav būtiski ietekmējusi līzings sabiedrību NFS kredītu kvalitāti. 2021. gada 1. ceturkšņa beigās kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kopējā NFS līzings portfēlī bija 0.9% (iepriekšējā gada atbilstošajā periodā – 1.8%). Arī kredītu ar maksājumu kavējumu līdz 90 dienām atlikums nav būtiski mainījies un 2021. gada 1. ceturkšņa beigās bija 2.7% no NFS līzings portfēļa.

Altum izsniegto aizdevumu loma

Krīzes apstākļos Altum izsniegtie aizdevumi bija atspaidis NFS (galvenokārt MVU) apgrozāmo līdzekļu finansēšanā. 2020. gada aprīlī–2021. gada martā šie aizdevumi kompensēja kredītiestāžu

2.9. attēls
**IEKŠZEMES NFS IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA
GADA PĀRMAIŅAS 2021. GADA MARTĀ**
(milj. eiro)

kredītportfeļa sarukumu un daļēji arī līzings sabiedrību portfēļa kritumu. Kredītiestāžu un ar tām saistīto līzings sabiedrību iekšzemes NFS un mājsaimniecību kredītportfēlim pievienojot attiecīgo Altum kredītportfēli, gada pārmaiņu temps 2021. gada martā būtu par 0.7 procentu punktiem augstāks (t.i., –0.8%, nevis –1.5%; sk. 2.8. att.).

Altum loma pieauga MVU segmentā. Šiem uzņēmumiem krīzes periodā parasti ir lielākas grūtības saņemt banku finansējumu. Tieši MVU segmentā arī būtiski saruka kredītiestāžu un īpaši ar tām saistīto līzings sabiedrību aizdevumu portfēlis (sk. 2.9. att.). Ņemot vērā bezprecedenta situāciju saistībā ar Covid-19 pandēmiju, valsts sektora kredītu piedāvājums Covid-19 pandēmijas periodā kopumā ir vērtējams pozitīvi, tomēr attīstības finanšu iestādei rūpīgi jāseko līdzi aizdevumu piešķiršanas kritērijiem, jāspecializējas segmentos, kur kredītiestāžu finansējums nav pieejams pietiekamā apmērā, un jāspēj vadīt kredītrisku strauji augošajam kredītportfēlim⁶⁴.

Tomēr Altum kredītportfeļa pieaugums ir ļoti diversificēts nozaru dalījumā, un katrā atsevišķā nozarē tā loma ir neliela. Nozaru dalījumā kredītiestāžu kreditēšanas dinamika ļoti atšķiras. Būtiski pieaudzis kredītiestāžu kredītportfēlis divām nozarēm: enerģētikai un mazāk nozīmīgi – arī operācijām ar nekustamo īpašumu, izsniedzot vairākus lielus ilgtermiņa aizdevumus investīciju projektu realizācijai. Būtiskākais

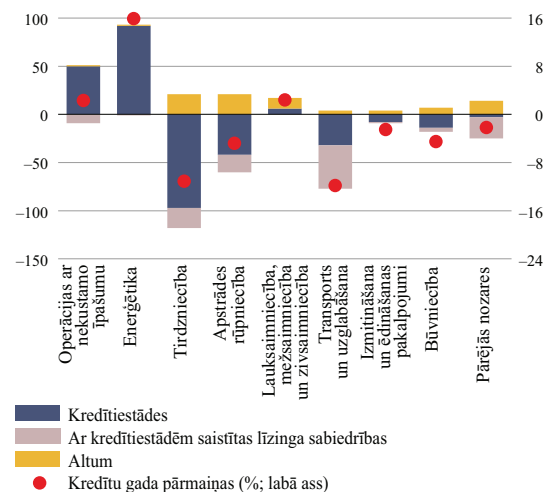
⁶³ Šai nozarei izsniegto kredītu īpatsvars līzings aizdevumu kopējā atlikumā 2020. gadā veidoja 15.9%, lauksaimniecības nozarei – 17.0%, savukārt tirdzniecībai – 15.3%.

⁶⁴ 2021. gada martā Altum iekšzemes NFS kredītportfēlis bija par 49.2% lielāks nekā iepriekšējā gada martā, un tas veidoja 4% no attiecīgā kredītiestāžu un ar tām saistīto līzings sabiedrību kredītportfeļa.

kredītportfeļa sarukums (gan kredītiestādēm, gan līzings sabiedrībām) ir krīzes skartajās tirdzniecības un transporta nozarēs, nedaudz mazāks – apstrādes rūpniecībā, un Altum tikai nedaudz kompensēja šo sarukumu (sk. 2.10. att.).

2021. gadā būtiskas kredītportfeļa pārmaiņas nav gaidāmas. Saskaņā ar kredītiestādes apsekojumu kredītiestādes optimistiskāk vērtē pieprasījumu pēc kredītiem, taču lielās nenoteiktības apstākļos noskaņojums, visticamāk, vēl saglabāsies piesardzīgs. Jaunais Dzīvojamo telpu īres likums varētu veicināt investīcijas īres namu būvniecībā un iekārtošanā, tādējādi veicinot kredītiestādes. Mājsaimniecību kredītiestādes kļūs aktīvāka, ņemot vērā potenciālo aizņēmēju – turīgāko mājsaimniecību – stabilo finanšu situāciju, uzkrājumu pieaugumu, vēlmi mainīt dzīvesvietu, kā arī valsts atbalsta programmu. Vidējā termiņa perspektīvā kredītiestādes sekmēs atveseļošanas

2.10. attēls
IEKŠZEMES NFS IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅAS NOZARU DALĪJUMĀ 2021. GADA MARTĀ
(milj. eiro)

fonda *Next Generation EU* ieviešana un *Rail Baltica* projekta attīstība. Taču veselīgai kredītiestādes attīstībai būtiski ir mazināt strukturālos šķēršļus.

2.1. IELIKUMS. BALTIJAS FINANŠU SEKTORA KONSOLIDĀCIJAS TURPINĀŠANĀS

2021. gada janvārī AS "Citadele banka" pabeidza darījumu, iegādājoties UniCredit S.p.A⁶⁵ Baltijā strādājošo līzings sabiedrību SIA "UniCredit Leasing"⁶⁶, kas ļāva AS "Citadele banka" kļūt par vienu no vadošajiem līzings tirgus dalībniekiem Baltijā, kā arī nozīmīgi palielināt iekšzemes nebankām izsniegto kredītu atlikumu, piešķirot papildu finansējumu tās meitas līzings sabiedrībai. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju darījuma vērtība bija aptuveni 850 milj. eiro⁶⁷ (t.i., gandrīz piektā daļa no AS "Citadele banka" aktīviem 2020. gada beigās⁶⁸). Darījuma veikšanai tika izmantoti Latvijas Bankā un citu Baltijas valstu centrālajās bankās uzkrātie līdzekļi, kā arī pārdota daļa likvīdo vērtspapīru.

Darījuma rezultātā būtiski mainījās AS "Citadele banka" aktīvu struktūra – nozīmīgi pieauga nebanku finanšu institūcijām izsniegto kredītu atlikums, bet būtiski nemainījās nefinanšu privātā sektora kredītportfelis. Šis darījums nozīmīgi ietekmēja arī Latvijas kredītiestāžu kopējo iekšzemes nebanku kredītportfeļa atlikuma pieaugumu – strauji palielinājās nebanku finanšu iestādēm izsniegto kredītu atlikums, palielinot kopējo kredītu atlikumu. Lai varētu pilnvērtīgi novērtēt iekšzemes kredītiestādes tendences, šā darījuma ietekme jāizslēdz no kredītiestāžu kredītportfeļa analīzes.

Šis darījums labi parāda, ka viens no alternatīviem veidiem, kā īsā termiņā palielināt tirgus daļas Baltijā, ir pārpirkēt citu finanšu institūciju biznesu. Saskaņā ar AS "Citadele banka" publisko paziņojumu kredītiestādes ilgtermiņa mērķis ir kļūt par vadošo finanšu pakalpojumu sniedzēju Baltijā gan privātpersonām, gan MVU. AS "Citadele banka" paziņojusi arī par plānu 2021. gadā iegādāties likvidējamās ABLV Bank,

⁶⁵ AS "Citadele Banka" 2020. gada pārskats, 5. lpp.

⁶⁶ UniCredit S.p.A bija SIA "UniCredit Leasing" ar filiālēm Lietuvā un Igaunijā un meitas uzņēmuma SIA "UniCredit Insurance Broker" ar filiāli Igaunijā 100% īpašnieks.

⁶⁷ "Citadele" iegādājas līzings kompāniju "UniCredit Leasing" (forbesbaltics.com)

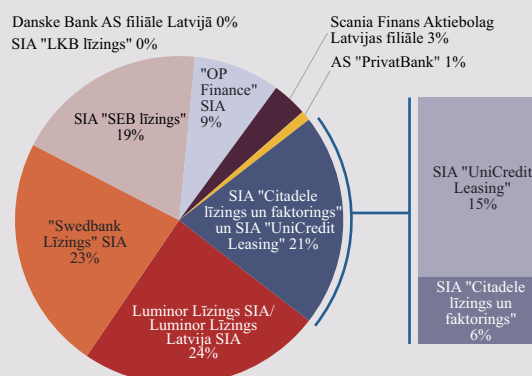
⁶⁸ Banku-statistika-2020.-gada-4.-ceturksnī.pdf (financelatvia.eu)

AS hipotekāro kredītportfeli vairāk nekā 170 milj. eiro vērtībā. Pašlaik AS "Citadele banka" aktīvu ziņā ir otrā lielākā kredītiestāde Latvijā.

Apvienošanās ļauj tirgus dalībniekiem iegūt izmaksu un ienākumu sinerģiju, vienlaikus koncentrācijas palielināšanās un konkurences samazināšanās var negatīvi ietekmēt galapatērētāju. **Šis darījums turpina mazināt līzinga sabiedrību konkurenci.**

Pēc Luminor Bank AS izveidošanas 2017. gada beigās, kad SIA "DNB līzings" (tagad – Luminor Līzings Latvija SIA) un SIA "Nordea Finance Latvia" (tagad – Luminor Līzings SIA) pārstāja savstarpēji konkurēt, izveidojās lielākā saistītā līzinga grupa Latvijā. Arī AS "Citadele banka" 2021. gada janvārī, nopērkot SIA "UniCredit Leasing", samazinājusi konkurenci līzinga tirgū. Patlaban četri lielākie tirgus dalībnieki kontrolē 86.8%⁶⁹ kopējā līzinga tirgus 2019. gada beigās (sk. 2.11. att.).

2.11. attēls
LATVIJAS LĪZINGA DEVĒJU ASOCIĀCIJAS BIEDRU
KREDĪTPORTFELA ĪPATSVARS SABIEDRĪBU DALĪJUMĀ
2019. GADA BEIGĀS (%)

Lieli uzņēmumu pirkšanas darījumi Baltijas finanšu sektorā nav bijuši bieži. Tas norāda uz Baltijas finanšu tirgus, kurā dominē Ziemeļvalstu mātes bankas, inertumu. **Iepriekšējais lielākais pirkšanas un apvienošanās gadījums bija Luminor Bank AS izveidošana, apvienojoties DNB Bank AS un Nordea Bank ABP struktūrvienībām Baltijā** un pēc tam 2019. gadā pārdodot to investīciju fonda konsorcijam Blackstone vadībā. Šajā darījumā tika iegādāti 60% Luminor Bank AS akciju aptuveni 1 mljrd. eiro apjomā. Nozīmīga pārņemšana notika arī 2020. gadā, kad Igaunijas AS LHV Pank iegādājās *Danske Bank Oyj* Igaunijas nebanku sektora kredītportfeli par 273 milj. eiro.

Iespējams, ka Baltijas finanšu sektorā turpmāk vēl varētu notikt konsolidācija. Īpaši aktuāli tas varētu būt dažām vidējām un mazām kredītiestādēm Latvijā, kurām apvienošanās varētu būt labs risinājums rentabībai darbības turpināšanai.

⁶⁹ Individuālu iestāžu līmeņa pēdējie publiski pieejamie dati ir par 2019. gadu. Avots: Latvijas Līzinga devēju asociācija.

Kredītrisks

Valsts atbalsta pasākumu, vienotā saistību moratorija un kredītiestāžu individuālo pasākumu rezultātā Covid-19 pandēmijas ietekme uz kredītu kvalitāti pagaidām ir bijusi ierobežota. Kredītu kvalitātes rādītāji būtiski pasliktinājušies tikai izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarei izsniegtajiem kredītiem. Kopumā kredītiestāžu ieguldījumi krīzes visvairāk skartajās nozarēs nav lieli. Kredītrisku mazina arī tas, ka kredītiestāžu kredīvēšanas politika pirms krīzes bija samērā piesardzīga. Tiesa, vērojams pārskaņāto kredītu un 2. posma kredītu atlikuma

pakāpenisks pieaugums. Kredītriska turpmākā virzība atkarīga no Covid-19 pandēmijas attīstības un tautsaimniecības atjaunošanās.

Neraugoties uz IKP kritumu, kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāte ir uzlabojusies. Kredītiestādēm turpinot pakāpeniski norakstīt iepriekšējos periodos uzkrātos INK, to īpatsvars kredītportfelī sarucis līdz 4.5% 2021. gada marta beigās (5.1% pirms gada; sk. 2.12. att.), bet ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars krities līdz 1.9% (3.3% pirms gada). **Kredītportfeļa kvalitātes pasliktināšanos palīdzēja novērst valsts atbalsta pasākumi Covid-19**

pandēmijas seku mazināšanai, kā arī kredītiestāžu konservatīvā kredīvēšanas politika pirms krīzes, kas ierobežoja nesabalansētību veidošanos.

Turklāt Covid-19 pandēmijas ietekme uz dažādu aizņēmēju grupām nav bijusi viendabīga. Daļai turīgāko māsaimniecību (kas lielākoties arī ir kredītiestāžu klienti (aizņēmēji)) pandēmijas apstākļos ienākumi un uzkrājumi ir pat pieauguši. Māsaimniecībām mājokļa iegādei izsniegto kredītu atlikumā INK sarukuši līdz 2.5%⁷⁰ šā gada marta beigās (2020. gada februārī – 3.0%). Arī māsaimniecību patēriņa kredītu kvalitāte ir uzlabojusies.

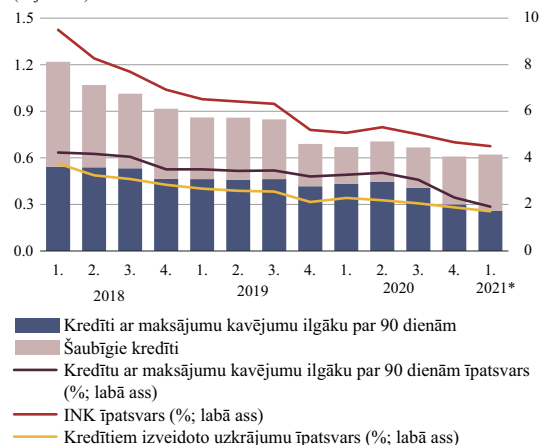
Arī daļai tautsaimniecības nozaru finansiālais stāvoklis nepasliktinājās vai pasliktinājās tikai nedaudz. Lielākajā daļā nozaru kredītu kvalitāte nav būtiski mainījusies. Nozīmīgs kredītu kvalitātes kritums vērojams tikai izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarē, kas pandēmijā cietusi vislielākos zaudējumus. 2021. gada martā INK īpatsvars šai nozarei izsniegtajos kredītos sasniedza 19.0%. Taču nozares īpatsvars kredītiestāžu kopējā kredītportfelī ir neliels (1.3%), tādējādi ietekme uz kopējo kredītportfeli ir nenozīmīga (sk. 2.13. att.). Kredītiestāžu ieguldījumi pārējās visvairāk skartajās nozarēs (piemēram, mākslā, atpūtā un izklaidē, administratīvo un apkalpojošo dienestu darbībā un citos pakalpojumos) ir vēl mazāki, un INK īpatsvars tām izsniegtajos kredītos kopumā nav pieaudzis.

Operācijām ar nekustamo īpašumu izsniegtajos kredītos (tie veido 13.7% no kredītiestāžu kredītportfela) **INK īpatsvars ir palielinājies nedaudz** (no 4.6% 2020. gada februārī līdz 5.2% šā gada martā), **taču turpmāk tas varētu pieaugt nozīmīgāk**, jo vairāki lielie aizņēmēji šajā nozarē ir saistīti ar tirdzniecības centru un biroju biznesu. Šīs nozares aizņēmēji ir samērā aktīvi izmantojuši kredītu pamatsummas maksājumu moratorijus un citus kredītiestāžu individuālus atbalsta pasākumus (sk. sadaļu par nekustamā īpašuma attīstību). Šo risku mazina jauna valsts atbalsta programma tirdzniecības centriem, kā arī lielo aizņēmēju – AIF – kapitālieguldījumi (sk. 1.3. ielikumu).

INK īpatsvars tirdzniecības un transporta nozarei

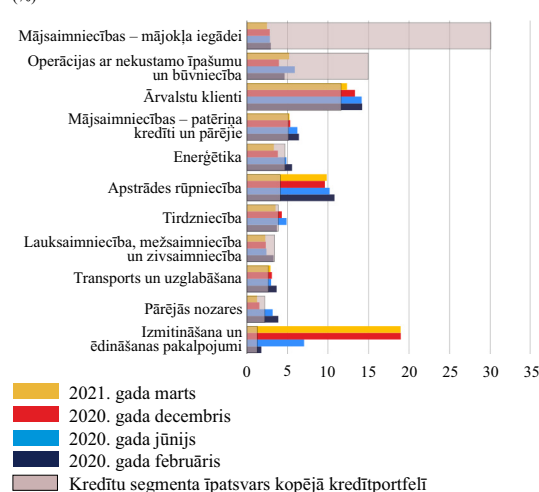
⁷⁰ Šeit un tālāk analizēti kredītiestāžu nekonsolidētie dati.

2.12. attēls
INK ATLIKUMS, UZKRĀJUMI UN TO ĪPATSVARŠ
KREDĪTIESTĀŽU KOPĒJĀ KREDĪTPORTFELĒ
(mljrd. eiro)

* Nekonsolidētie 2021. gada 1. ceturkšņa dati nav pilnībā salīdzināmi ar iepriekšējiem novērojumiem.

2.13. attēls
KREDĪTPORTFEĻA STRUKTŪRA UN INK ĪPATSVARŠ
ATTIECĪGĀJĀ KREDĪTPORTFELĒ
(%)

izsniegtajos kredītos ir sarucis salīdzinājumā ar līmeni, kāds bija pirms pandēmijas, un šā gada martā bija attiecīgi 3.5% un 2.9%. Šīm nozarēm izsniegto kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī ir neliels – attiecīgi 3.9% un 2.6%. Šo nozaru kredītu kvalitātes rādītāji varētu pasliktināties ar laika nobīdi. Tomēr nozīmīga ietekme uz kredītiestādēm nav gaidāma, jo tirdzniecības nozares kredītportfelī lielu daļu kredītu veido kredīti tirdzniecības segmentiem, kuri krīzē tika mazāk skarti. Savukārt transporta nozares lielākie aizņēmēji ir galvenokārt valsts vai pašvaldību uzņēmumi, un tas mazina kredītrisku šiem aizdevumiem.

Ārvalstu kredītportfela kvalitāte bija zema jau pirms Covid-19 pandēmijas un, iespējams, tā turpinās

vēl pasliktināties. Ja šis risks īstenosies, ietekme uz kopējo finanšu sektoru būs ierobežota, jo risks neskar iekšzemes lielākos kredītdevējus un ārvalstu klientiem (neietverot Lietuvas un Igaunijas klientus⁷¹) izsniegto kredītu atlikums turpinās samazināties (2021. gada martā šādu kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī bija sarucis līdz 5.9%⁷²).

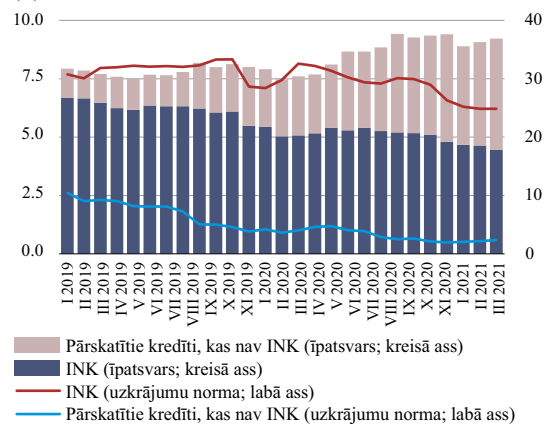
Lai gan INK īpatsvars ir sarucis, būtiski pieaudzis to pārskatīto kredītu atlikums, kuri nav INK. 2021. gada martā šo kredītu īpatsvars kredītiestāžu kopējā kredītportfelī sasniedza 4.8% (pirms krīzes 2020. gada februārī, – 2.4%; sk. 2.14. att.), t.sk. iekšzemes NFS kredītportfelī – 7.2% (2020. gada februārī – 4.3%). Mājsaimniecību sektorā to pārskatīto kredītu īpatsvars, kuri nav INK, ir daudz zemāks un pieaudzis mērenāk – 2021. gada martā tas bija 2.2%, bet 2020. gada februārī – 1.1%. Visstraujāk to pārskatīto kredītu īpatsvars, kuri nav INK, pieaudzis ārvalstu kredītportfelī – no 2.5% 2020. gada februārī līdz 8.8% 2021. gada martā.

Vēl straujāku pārskatīto kredītu pieaugumu palīdzēja novērst vienotais moratorijs kredītu pamatsummas maksājumiem. Kredītiestādes piešķir atvieglojumus vairākiem finansiālajās grūtībās nonākušajiem aizņēmējiem. Saskaņā ar EBI vadlīnijām vienotā moratorija darbības laikā kredītiestādes varēja neklasificēt šos kredītus kā pārskatītus. 2020. gada beigās vienotajā moratorijā iekļauto kredītu uzņēmumu kredītportfelī jau gandrīz nebija, un arī mājsaimniecību kredītportfelī šādu kredītu atlikums saruka. Gandrīz visiem uzņēmumu kredītiem vienotais moratorijs beidzās 2020. gadā. Moratorijā iekļauto mājsaimniecību kredīti 2020. gada 2. pusgadā būtiski saruka un decembra beigās veidoja 2.4% no mājsaimniecību kredītportfeļa jeb 1.0% no kopējā kredītportfeļa (sk. 2.15. att.). Lielākajai daļai no šiem atlikušajiem mājsaimniecību kredītiem moratorijs beigsies, vēlākais, 2021. gada vidū. Tiesa, daļai kredītu pēc vienotā moratorija termiņa noslēgšanās kredītiestāžu piešķirtie atvieglojumi vēl netika atcelti, un tiem tika piešķirta pārskatīšanas pazīme.

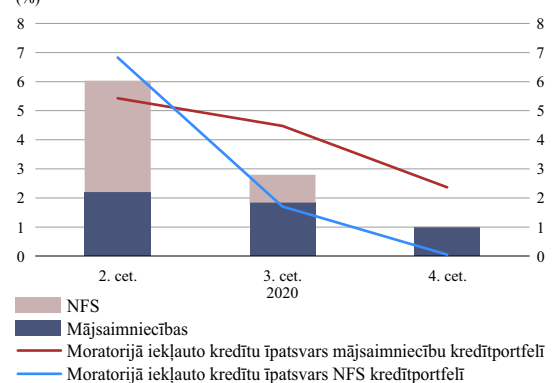
⁷¹ Kredītrisks Lietuvas un Igaunijas klientiem novērtēts līdzīgi kā iekšzemes klientiem. Viena kredītiestāde tiecas būtiski palielināt savu lomu Baltijas kredītiestāžu tirgū.

⁷² 2.13. att. atainoti dati par visiem ārvalstu klientiem (t.sk. Igaunijas un Lietuvas klientiem).

2.14. attēls
PĀRSKATĪTIE KREDĪTI, KAS NAV INK, UN UZKRĀJUMI ATTIECĪBĀ PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU (%)

2.15. attēls
VIENOTAJĀ MORATORIJĀ IEKĻAUTO NFS UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ĪPATSVARS KOPEJĀ UN ATTIECĪGĀ SEKTORA KREDĪTIESTĀŽU KREDĪTPORTFELĒ (%)

Arī pārskatītajos kredītos visstraujākais pieaugums ir izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu nozarei (sk. 2.16. att.) – šai nozarei izsniegto kredītu atlikumā to pārskatīto kredītu īpatsvars, kuri nav INK, 2021. gada martā sasniedza 57.9% (2020. gada februārī – 5.5%). Mērens pārskatīto kredītu pieaugums ir operācijām ar nekustamo īpašumu (attiecīgi no 3.8% līdz 6.4%) un transportam un uzglabāšanai (no 1.6% līdz 4.8%). Šo nozaru uzņēmumiem 2020. gadā tika piešķirti atvieglojumi (moratoriji un kredītiestāžu individuālie atbalsta pasākumi), jo tiem bija grūtības veikt kredītu maksājumus pilnā apjomā.

Kopš pandēmijas sākuma pakāpeniski palielinās 2. posma kredītu⁷³ atlikums, un tas norāda uz mēreni augošu kredītrisku. Šo kredītu īpatsvars pieaudzis no 9.5% 2020. gada februārī līdz 11.2% 2021. gada

⁷³ 2. posma kredīti ir kredīti, kuriem kredītrisks kopš sākotnējās atzišanas ir būtiski pieaudzis, bet nav samazināta kredītvērtība 9. SFPS izpratnē.

martā (sk. 2.17. att.). Lai gan 2. posma kredīti nav INK, tomēr saskaņā ar 9. SFPS to kredītrisks kopš sākotnējās atzīšanas ir būtiski pieaudzis. Nozīmīgākais 2. posma kredītu atlikuma pieaugums ir izmitināšanas un ēdināšanas nozarē un operācijās ar nekustamo īpašumu, kā arī ārvalstu kredītfelī.

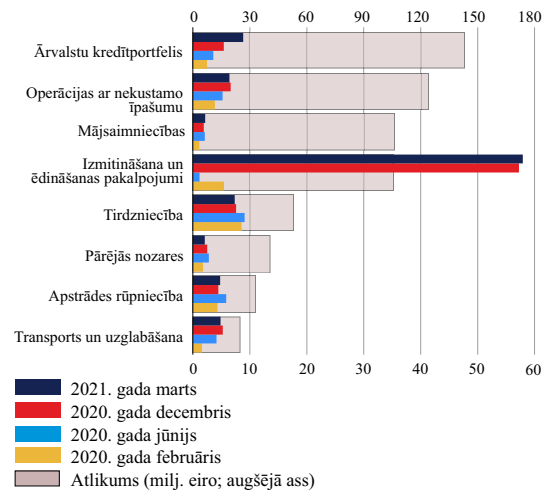
Tomēr kredītiestāžu grupu dalījumā kredītu kvalitātes pārmaiņu dinamika atšķiras. Piemēram, trim lielajām kredītiestādēm, kas iekļautas EBI banku izlasē⁷⁴, 2. posma kredītu īpatsvars kopumā pat nedaudz saruka, bet pārējo kredītiestāžu grupā kopumā pieaugums bija nozīmīgs (sk. 2.18. un 2.19. att.).

Pandēmijas sākumā kredītiestādes izveidoja papildu uzkrājumus INK un potenciālajiem problēm kredītiem, bet vēlāk šie uzkrājumi tika samazināti, un otrā pandēmijas viļņa laikā tie turpināja sarukt. Turklāt visvairāk saruka uzkrājumi 3. posma kredītiem⁷⁵ (sk. 2.17. att.) t.s. pārējo jeb EBI izlasē neiekļauto kredītiestāžu grupā (sk. 2.19. att.). Šāda uzkrājumu veidošanas politika vērtējama kā nepietiekami piesardzīga. Savukārt trijās lielākajās kredītiestādēs, kas iekļautas EBI banku izlasē, uzkrājumu norma 3. posma kredītiem (uzkrājumi šiem kredītiem un šo kredītu atlikuma attiecība) kopš 2020. gada vidus saglabājusies stabila (sk. 2.18. att.).

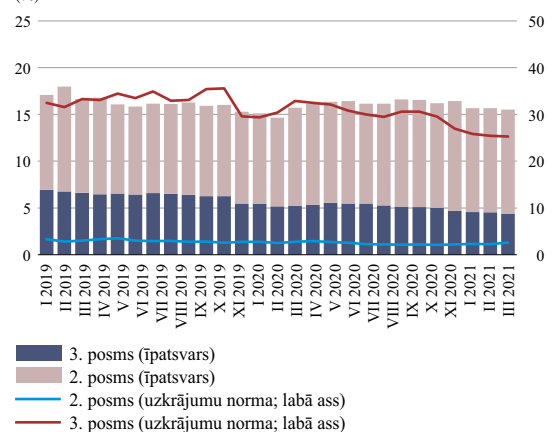
Latvijas lielākajās kredītiestādēs (EBI izlase) kredītu kvalitāte ir laba (t.i., 3. posma kredītu īpatsvars ir samērā zems). Vienlaikus 2. posma kredītu īpatsvars ir nozīmīgs un pārsniedz ES vidējo rādītāju. Tas liecina, ka kredītiestādēs ir pietiekami efektīva agrīnās brīdināšanas sistēma un pārmaiņas kredītu kvalitātē tiek laikus atzītas. Dažās eiro zonas valstīs vērojams, ka nozīmīga daļa kredītu no 1. posma tiek uzreiz pārklassificēti par 3. posma kredītiem, kas liecina, ka kredīti netiek laikus klasificēti par 2. posma aktīviem (sk. 2.20. att.).

Kredītriska pieaugums atspoguļojas kredītu kvalitātes rādītājos ar zināmu laika nobīdi. Ņemot vērā pārskatīto kredītu un 2. un 3. posma kredītu atlikuma pieaugumu, kā arī varbūtību, ka ar Covid-19

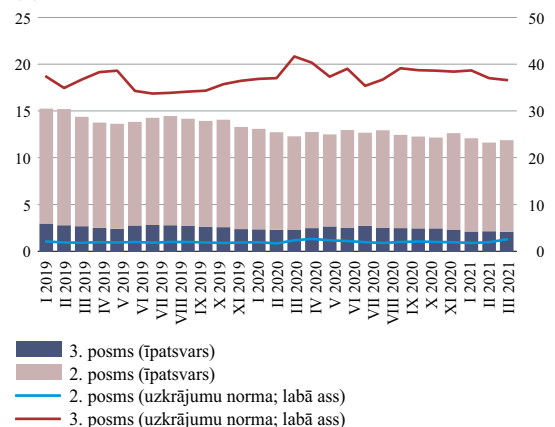
2.16. attēls
PĀRSKATĪTIE KREDĪTI, KAS NAV INK, UN ŠO KREDĪTU ĪPATSVARS ATTIECĪGĀS NOZARĒS, MĀJSAIMNIECĪBU UN ĀRVALSTU KREDĪTFELĪ 2021. GADA MARTĀ (%)

2.17. attēls
2. UN 3. POSMA KREDĪTI (% NO KREDĪTFELĀ) UN UZKRĀJUMU ATTIECĪBA PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU (%)

2.18. attēls
2. UN 3. POSMA KREDĪTI (% NO KREDĪTFELĀ) UN UZKRĀJUMU ATTIECĪBA PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU TRIJĀS LIELĀKAJĀS KREDĪTIESTĀDĒS (EBI IZLASE) (%)

⁷⁴ "Swedbank" AS, AS "SEB banka" un AS "Citadele banka".

⁷⁵ 3. posma kredīti ir kredīti, kuriem ir samazināta kredītvērtība 9. SFPS izpratnē.

pandēmiju saistītie ierobežojumi turpināsies joprojām augstās saslimstības dēļ, **iespējams, ka kredītportfeļa kvalitātes rādītāji turpmāk varētu pasliktināties**. Vienlaikus kredītiestāžu ieguldījumi krīzes visvairāk skartajās nozarēs ir nelieli, un riski tajās lielā mērā jau ir īstenoties. Tiesa gan, pandēmijai ieilgstot, arī pārējās nozarēs un mājāsaimniecību kredītportfelī kvalitāte varētu mēreni pasliktināties, tomēr kredītiestāžu noturība pret šiem potenciālajiem šokiem ir augsta (sk. stresa testa rezultātus).

2021. gadā kredītiestādēm ir svarīgi laikus atzīt kredītu kvalitātes pasliktināšanas problēmas un veidot atbilstošus uzkrājumus. Svarīgi, lai kredītiestādes turpinātu sniegt risinājumus problemātiskiem aizņēmējiem, taču reizē ir nepieciešamas efektīvas risku pārvaldības prakses, kas spētu laikus atšķirt dzīvotspējīgus (*viable*) no nedzīvotspējīgiem (*non-viable*) risinājumiem, tādējādi pasargājot kredītiestādi no negatīvām kredītriska sekām, kā arī laikus jāidentificē un jāatspoguļo šaubīgie (*unlikely to pay*) un pārskatītie kredīti. Jāturpina novērot potenciāli riskantākos kredītportfeļa segmentus, pievēršot pastiprinātu uzmanību aizņēmējiem, kuriem iepriekš piešķirti atvieglojumi. Uzmanība jāpievērš arī dažu kredītiestāžu uzkrājumu veidošanas praksei. Dažām mazākām kredītiestādēm būs jāveido papildu uzkrājumi arī tāpēc, ka pašreizējā uzkrājumu norma tajās ir zema.

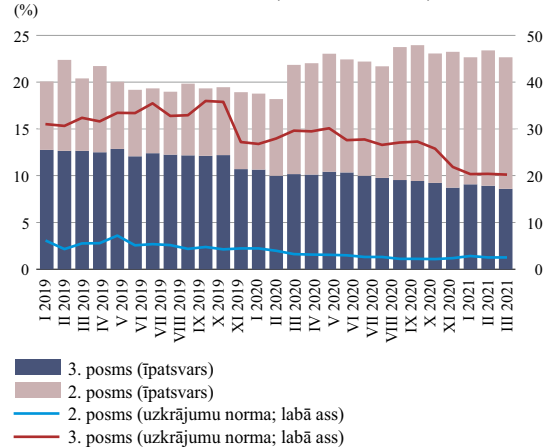
Finansējuma un likviditātes risks

Kredītiestāžu finansējuma un likviditātes riski ir mazāki par vidēju. Kredītiestāžu likviditātes rādītāji ir labi, tāpēc to spēja absorbēt potenciālus likviditātes šokus ir augsta. Kredītiestāžu finansējumu papildinājis nozīmīgais iekšzemes noguldījumu atlikuma pieaugums, kā arī iespēja izmantot ECB ilgtermiņa finansējuma iespējas. Iekšzemes kredītu un noguldījumu attiecība liecina, ka kredītiestādēm ir pietiekami daudz finansējuma kredītu piedāvājuma veidošanai.

Kopš 2020. gada 1. ceturkšņa kredītiestāžu bilances ir palielinājušās. To būtiski ietekmējusi dažu kredītiestāžu dalība Latvijas Bankas organizētajās ECB ilgtermiņa aizņemšanās operācijās ITRMO III. Kredītiestāžu aktīvos pieaudzis vērtspapīru portfelis, kas šajās operācijās tika izmantots kā ķīla. Tiesa,

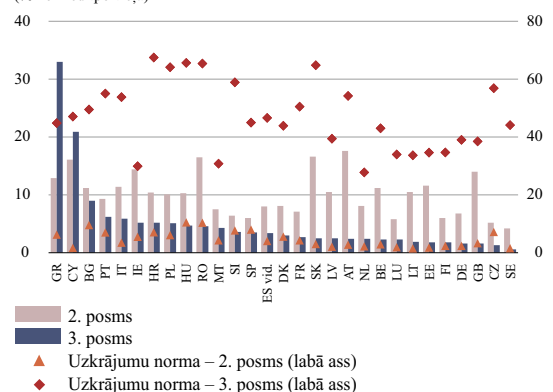
2.19. attēls

2. UN 3. POSMA KREDĪTI (% NO KREDĪTPORTEĻA) UN UZKRĀJUMU ATTIECĪBA PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU PĀRĒJĀS KREDĪTIESTĀDĒS (NAV EBI IZLASĒ) (%)

2.20. attēls

2. UN 3. POSMA KREDĪTI UN UZKRĀJUMU ATTIECĪBA PRET ŠO KREDĪTU ATLIKUMU LIELĀKAJĀS BANKĀS (EBI IZLASĒ) 2020. GADA SEPTEMBRĪ (%) no kredītportfeļa)

dalība šajās operācijās pagaidām nav radījusi nozīmīgu NFS kredītu atlikuma pieaugumu (izņemot kredītu atlikuma kāpumu 2021. gada martā), bet prasības pret Latvijas Banku turpināja palielināties (sk. 2.21. att.).

Savukārt kredītiestāžu saistībās vērojams nozīmīgs iekšzemes noguldījumu atlikuma kāpums. To dominejošā loma kredītiestāžu finansējumā turpināja augt, un 2021. gada marta beigās iekšzemes noguldījumu īpatsvars kredītiestāžu kopējā finansējumā sasniedza 74.7%, bet kopējo noguldījumu īpatsvars – 83.1% visa piesaistītā finansējuma (ņemtas vērā arī ITRMO III operācijas, kuras veidoja 5.9% kopējā finansējuma).

Līdzīgi kā citās eiro zonas valstīs, arī Latvijā Covid-19 pandēmijas apstākļos būtiski pieaudzis iekšzemes noguldījumu atlikums (sk. 2.22. att.). 2021. gada martā

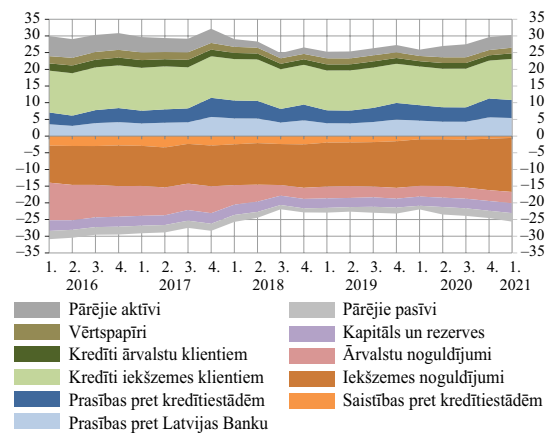
iekšzemes noguldījumu atlikuma gada pieauguma temps Latvijā sasniedza 16.0%, t.sk. iekšzemes mājsaimniecību noguldījumu atlikums palielinājās par 17.5% un NFS noguldījumu atlikums – par 17.6% gadā (sk. 2.23. att.). Privātā sektora noguldījumu atlikuma pieaugums gan Latvijā, gan ārvalstīs galvenokārt skaidrojams ar atlikto patēriņu un atliktajām investīcijām, kā arī ar valsts atbalsta pasākumiem Covid-19 pandēmijas krīzes pārvarēšanai.

2020. gadā Latvijā dažādu pabalstu veidā mājsaimniecībām tika izmaksāti 130 milj. eiro, bet līdz 2021. gada 28. martam vēl 293 milj. eiro⁷⁶ (kopā – 3 procentu punkti no kopējā mājsaimniecību noguldījumu atlikuma gada pieauguma 2021. gada marta beigās). Noguldījumu atlikuma kāpumu ietekmēja atliktais patēriņš un piesardzība saistībā ar pandēmijas ierobežojumiem. Situācijai normalizējoties, iespējams būtisks patēriņa pieaugums. Savukārt NFS⁷⁷ (t.sk. arī ar valsts kapitālu) 2020. gadā tika sniegts valsts atbalsts 1104 milj. eiro apjomā, bet līdz 2021. gada 28. martam – vēl 280 milj. eiro apjomā. Tas nozīmē, ka bez valsts atbalsta NFS to noguldījumu atlikuma gada pārmaiņas visdrīzāk būtu negatīvas, jo NFS noguldījumu atlikums kopš 2020. gada marta sākuma pieauga par 825 milj. eiro.

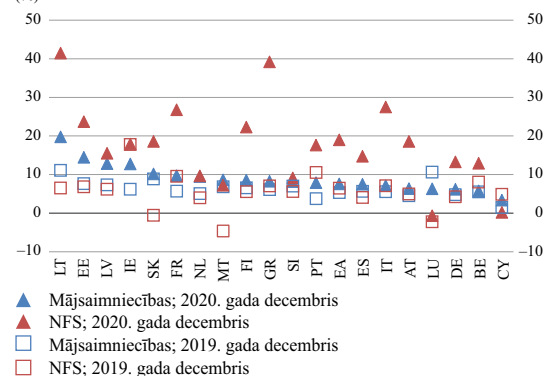
Ārvalstu klientu noguldījumu atlikums ir stabilizējies. 2021. gada martā to īpatsvars kopējā noguldījumu atlikumā veidoja 17.2% (sk. 2.24. att.), t.sk. no ārpus ES esošajām valstīm piesaistīto ārvalstu noguldījumu īpatsvars – 7.0%. Kredītiestādes, kuras iepriekš papildu finansējumu meklēja ārvalstu noguldījumu piesaistes platformās, samazinājušas šāda veida finansējuma piesaisti, arī tāpēc, ka tas ir samērā dārgs un kredītiestādēm iespējams piesaistīt daudz lētāku finansējumu, piemēram, izmantojot ECB ilgtermiņa finansējuma iespējas.

Nemot vērā iekšzemes noguldījumu nozīmīgo pieaugumu un kredītiestāžu piesardzību kredītešanā, kredītiestādēm nav bijusi vajadzība piesaistīt papildu finansējumu finanšu tirgos. Iekšzemes kredītu un noguldījumu atlikuma attiecība 2021. gada marta

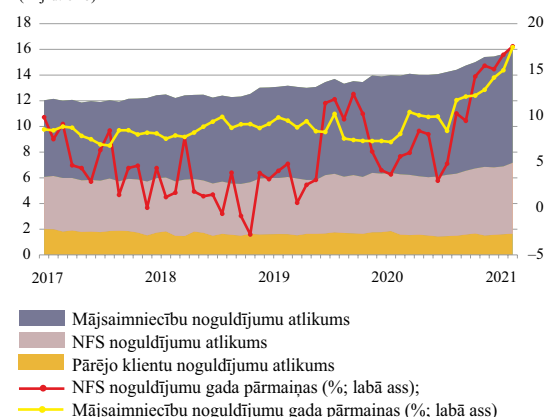
2.21. attēls
KREDĪTIESTĀŽU AKTĪVU UN PASĪVU SASTĀVS
(mljrd. eiro)

2.22. attēls
EIRO ZONAS VALSTU IEKŠZEMES MĀJSAINIECĪBU UN NFS NOGULDĪJUMU APJOMA GADA PIEAUGUMS (%)

2.23. attēls
IEKŠZEMES KLIENTU NOGULDĪJUMU DINAMIKA
(mljrd. eiro)

beigās sasniedza 76.0%, un iekšzemes noguldījumu atlikums ir pietiekams kredītešanas finansēšanai (sk. 2.25. att.).

Uzlabojoties finansējuma pieejamībai, arī mātes bankas turpina samazināt finansējuma apjomu meitas bankās, un tā neto finansējuma apjoms 2021. gada

⁷⁶ <https://www.fm.gov.lv/lv/pieskirto-valsts-budzeta-lidzeklu-sadalijums-un-izlietojums-covid-19-laika>

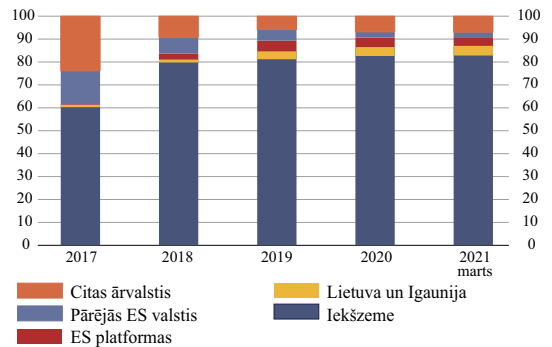
⁷⁷ Aprēķinā nav ņemtas vērā valsts garantijas.

martā bija tuvs nullei vai pat negatīvs. Mātes bankām nav nepieciešamības ieguldīt papildu līdzekļus meitas bankās, jo noguldījumu piesaiste ir lētāks finansējuma avots. Turklāt ir pieejams ECB piedāvātais ilgtermiņa finansējums ITRMO III, kura īpaši izdevīgās procentu likmes periods pagarināts līdz 2022. gada 1. jūnijam, bet galējais atmaksas termiņš ir vēl par gadu vēlāks. 2021. gada marta beigās Latvijas kredītiestādes bija izmantojušas ITRMO III finanšu instrumentu 1.3 mljrd. eiro apjomā.

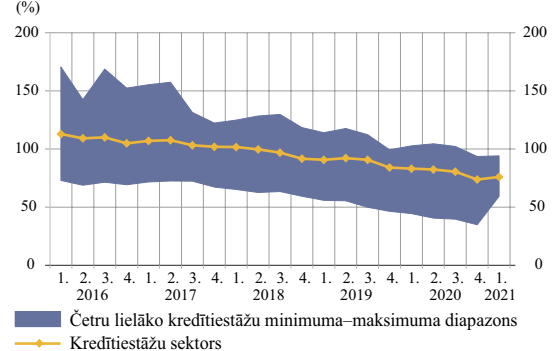
Nākotnē papildu iespējas piesaistīt tirgus finansējumu nodrošinās Segto obligāciju likums.

Saglabājas augsta kredītiestāžu likviditāte. Latvijas kredītiestāžu LSK būtiski pārsniedz minimālo prasību un ES valstu kredītiestāžu vidējo LSK (sk. 2.26. att.). Zemo procentu likmju un vājās kreditēšanas dēļ arvien lielāku likvīdo aktīvu daļu veido noguldījumu atlikums Latvijas Bankā (2021. gada marta beigās – vairāk nekā 70% LSK likvīdo aktīvu un 21% kredītiestāžu kopējo aktīvu). Šis rādītājs bija vēl augstāks 2020. gada beigās pirms AS "Citadele banka" darījuma par SIA "UniCredit Leasing" iegādi (sk. 2.1. ielikumu), kas to nozīmīgi samazināja. Augstais likviditātes rādītājs gan vienlaikus arī liecina par kredītiestāžu ierobežotajām iespējām izvietot līdzekļus likvīdos instrumentos ar pozitīvu ienesīgumu. 2021. gada jūnija beigās stāsies spēkā ilgtermiņa likviditātes sabalansētības rādītāja NSFR prasība (sk. 2.2. ielikumu). Arī NSFR līmenis Latvijas kredītiestādēs ir augsts.

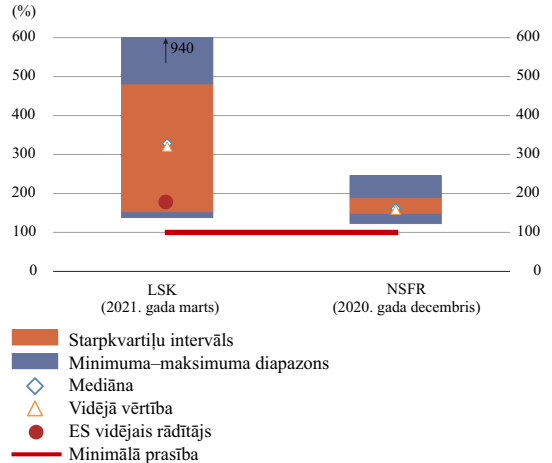
2.24. attēls
KREDĪTIESTĀŽU PIESAISTĪTO NOGULDĪJUMU STRUKTŪRA VALSTU DALĪJUMĀ (%)

2.25. attēls
KREDĪTIESTĀŽU IEKŠZEMES KREDĪTU UN NOGULDĪJUMU ATTIECĪBA (%)

2.26. attēls
KREDĪTIESTĀŽU LSK UN NSFR (%)

2.2. IELIKUMS. 2021. GADA JŪNIJĀ ES STĀSIES SPĒKĀ ILGTERMIŅA LIKVIDITĀTES RĀDĪTĀJS NSFR

2021. gada jūnijā stājas spēkā jauna ilgtermiņa neto stabilā finansējuma rādītāja – NSFR (*net stable financing ratio*) – prasība ES kredītiestādēm. Šī prasība papildinās līdzšinējo īstermiņa likviditātes prasību LSK, un tā ierobežos kredītiestāžu iespējas finansēt ilgtermiņa aktīvus ar īstermiņa finanšu resursiem. NSFR mērķis ir samazināt finansējuma risku, kas var rasties, ja ilgāka stresa situācijās no kredītiestādes aizplūst finansējums. NSFR aprēķina kā attiecību starp pieejamo stabilo finansējumu un nepieciešamo stabilo finansējumu. NSFR nosaka minimālo stabilā finansējuma summu, kas nepieciešama, ņemot vērā

kredītiestādes aktīvu vai darbības profilu. Sākot ar 2021. gada jūniju, NSFR nedrīkstēs būt mazāks par 100%.

Stājoties spēkā NSFR prasībai, ES tiek ieviests Bāzeles komitejas 2014. gada oktobrī publicētais ilgtermiņa likviditātes prasību III standarts. Tiesa, ES tas tiek ieviests ar nelielām specifiskām modifikācijām. Turklāt kredītiestādes, kuras klasificētas kā mazas un nesarežģītas, drīkst pildīt NSFR prasības vienkāršoto formu, saņemot atļauju no FKTK.

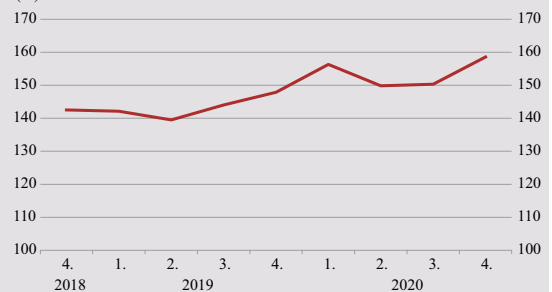
Lai gan līdz šim kredītiestādēm NSFR izpilde nebija obligāta, tām katru ceturksni bija jāiesniedz dati par Bāzeles III standartam atbilstošā NSFR pozīcijām, lai uzraudzības iestādes varētu to aprēķināt NSFR un gūt priekšstatu par tā līmeni. Pēc NSFR prasības stāšanās spēkā ES kredītiestādes sniegs datus par saskaņā ar ES regulējumā noteiktas NSFR prasības izpildi.

Latvijas kredītiestādes spēj izpildīt NSFR prasību jau vairākus gadus (sk. 2.27. att.). 2020. gada beigās Latvijas kredītiestāžu vidējais NSFR, kas aprēķināts saskaņā ar Bāzele III standartu, bija 158.6%.

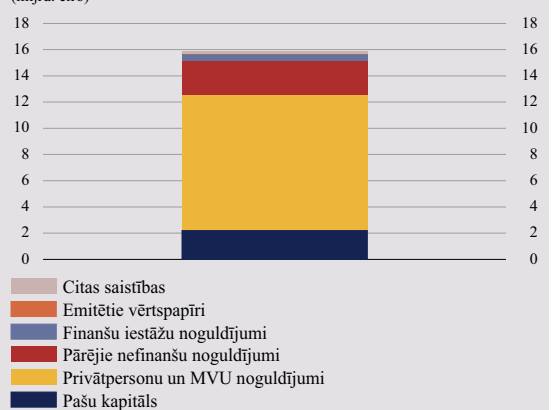
Latvijas kredītiestāžu pieejamajā stabilajā finansējumā dominē privātpersonu un MVU noguldījumi (sk. 2.28. att.). To papildina arī kapitāls un piesaistītie ilgtermiņa finanšu resursi pilnā apjomā, kā arī daļa (jo svērti ar katru finansējuma kategorijai atbilstošiem svāriem) pieprasījuma noguldījumu un citu īstermiņa finansējumu.

Latvijas kredītiestādēm nepieciešamo stabilo finansējumu ietekmē aktīvu struktūra – katrai aktīvu kategorijai tiek noteikti riska svāri, kas nosaka, kādā apjomā katra aktīvu kategorija jāsedz ar pieejamo stabilo finansējumu. 2020. gada beigās Latvijas kredītiestādēm nepieciešamajā stabilajā finansējumā dominēja neatjaunojamie aizdevumi un debitoru parādi (sk. 2.29. att.).

2.27. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU VIDĒJAIS NSFR (SASKAŅĀ AR BĀZELE III STANDARTU)
(%)

2.28. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU PIEEJAMĀS STABILĀS FINANSĒJUMS PĒC ATBILSTOŠO SVARU IZMANTOŠANAS (SASKAŅĀ AR BĀZELE III STANDARTU) 2020. GADA BEIGĀS
(mljrd. eiro)

2.29. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀDĒM NEPIECIEŠAMĀS STABILĀS FINANSĒJUMS, IZMANTOJOT ATBILSTOŠOS SVARUS (SASKAŅĀ AR BĀZELE III STANDARTU) 2020. GADA BEIGĀS
(mljrd. eiro)

Likviditātes stresa testi, kas veikti 2021. gada martā, liecina, ka kredītiestādēm ir pietiekami daudz likvīdu līdzekļu, lai izturētu potenciālus

finansējuma aizplūdes šokus, t.sk. pandēmijas laikā uzkrāto noguldījumu atlikuma potenciālu kritumu (sk. 2.3. ielikumu).

2.3. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU LIKVIDITĀTES STRESA TESTI

Likviditātes stresa testi novērtē finansējuma aizplūdes iespējamo seku nozīmīgumu. Tie veikti, balstoties uz 2021. gada marta beigu datiem un izmantojot likviditātes rādītāju⁷⁸, ko FKTK lieto individuālo papildu likviditātes prasību noteikšanai ārvalstu klientus apkalpojošām kredītiestādēm uzraudzības pārskatīšanas un novērtēšanas procesa ietvaros un kas ir līdzvērtīgs FKTK likviditātes rādītājam, kura minimālā prasība 30% apmērā pirms LSK prasību stāšanās spēkā pilnā apjomā bija saistoša visām kredītiestādēm.

Stresa testu rezultāti rāda, cik lielu iekšzemes ne-MFI klientu noguldījumu un ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu apjoma aizplūdi kredītiestādes varētu izturēt, līdz to likviditātes rādītājs (un tādējādi likvīdo aktīvu apjoms) samazinātos līdz 0, pieņemot, ka kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

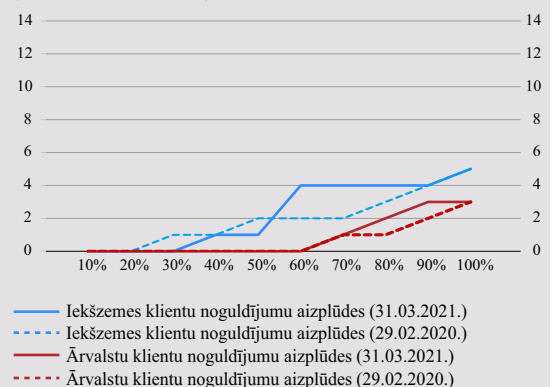
Saskaņā ar stresa testu rezultātiem (sk. 2.30. att.) **visas kredītiestādes varētu izturēt līdz 30% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdes (neliels uzlabojums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada rezultātiem, kad šī robeža bija 20%) un vairāk nekā 60% ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdes.** Mazāka spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi ir lielākajām kredītiestādēm, kuras galvenokārt ir Ziemeļvalstu banku meitas bankas ar centralizētu likviditātes vadību un iespējām iegūt papildu likviditāti no mātes bankām.

Papildus tika veikti stresa testi, izmantojot divus īpaši nelabvēlīgus scenārijus.

Pirmā papildu scenārija pieņēmumi paredz, ka nav iespējams ieķīlāt vai pārdot vērtspapīru portfeli, izņemot eiro zonas valstu valdības vērtspapīrus ar kredītreitingu ne zemāku par A– un citu valstu valdības vērtspapīrus, kuriem vismaz viens no triju starptautisko kredītreitingu aģentūru noteiktajiem ilgtermiņa kredītreitingiem ir AAA. Attiecībā uz eiro zonas valstu valdības vērtspapīriem pieņemts, ka pirmā nelabvēlīgā scenārija ietvaros tie zaudētu 30% vērtības un tos varētu izmantot Eirosistēmas monetārās politikas operācijās, piemērojot 3.0% diskontu.

Otrajā papildu scenārijā pirmais scenārijs papildināts ar pieņēmumu, ka nevienai kredītiestādei nav pieejamas prasības pret tādas valsts kredītiestādēm, pret kuras kredītiestādēm konkrētajai kredītiestādei ir vislielākais prasību apjoms (t.sk. pret grupā ietilpstošajām kredītiestādēm).

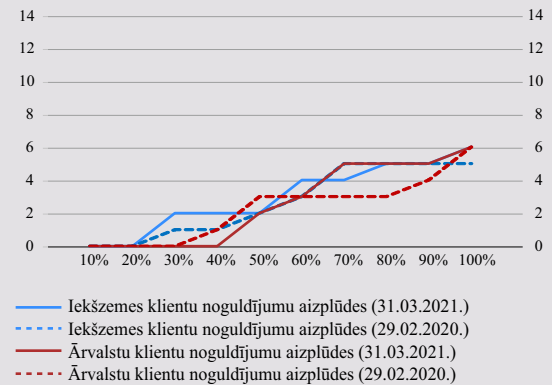
2.30. attēls
LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)

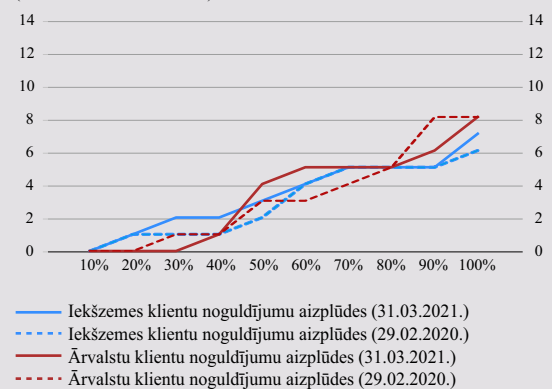
⁷⁸ Neapgrūtinātu likvīdo aktīvu (nauda kasē; prasības pret Latvijas Banku un maksātspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, un prasības ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja atprasīt tās pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos ar dzēšanas (atmaksas, pārdošanas) termiņu līdz 30 dienām, kā arī citi vērtspapīri, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) attiecība pret kredītiestāžu kārtējo saistību, kuru atlikušais maksājumu termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummu.

Pirmā scenārija piemērošana nedaudz pasliktina standarta stresa testa rezultātus, jo vairākām kredītiestādēm daļu likvīdo aktīvu veido ārvalstu vērtspapīri ar nedaudz zemāku likviditāti. Tomēr tās varētu izturēt ne mazāk kā 20% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi un 40% ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi (sk. 2.31. att.). Otrā scenārija piemērošana pasliktina spēju izturēt ne-MFI noguldījumu aizplūdi (sk. 2.32. att.). Kredītiestādes varētu izturēt ne mazāk kā 10% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi un līdz 40% ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdes (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu spēja izturēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi nedaudz uzlabojusies).

2.31. attēls

PIRMĀ PAPILDU SCENĀRIJA STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)

2.32. attēls

OTRĀ PAPILDU SCENĀRIJA STRESA TESTU REZULTĀTI
(nelikvīdo kredītiestāžu skaits)

Pelnītspēja

Covid-19 pandēmija ir ietekmējusi kredītiestāžu peļnītspēju, taču valsts atbalsta pasākumu, uzraudzības iestāžu ātras reakcijas un pašu kredītiestāžu piesardzīgās rīcības rezultātā pandēmijas negatīvā ietekme pagaidām bijusi mērena. Tomēr peļnītspējas risks joprojām ir augsts, jo saglabājas paaugstināta nenoteiktība saistībā ar pandēmijas vidēja termiņa ietekmi uz aizņēmēju maksātspēju un kredītēšanas attīstību.

Kredītiestāžu peļnītspēja Covid-19 pandēmijas ietekmē saruka, taču lielākā daļa kredītiestāžu 2020. gadu noslēdza ar peļņu. Kopējā kredītiestāžu peļņa pirms nodokļu samaksas konsolidētā līmenī

2020. gadā samazinājās par 32.0%⁷⁹ (sk. 2.33. att.). Šo kritumu galvenokārt noteica finanšu instrumentu tirdzniecības sniegtā guvuma samazināšanās, kas savukārt lielā mērā saistīta ar vienas kredītiestādes vienreizējiem zaudējumiem īpašu riska ierobežošanas pasākumu dēļ⁸⁰.

Tīro procentu ienākumu samazinājums bija mērens, ne krasāks kā iepriekšējos gados (sk. 2.34. att.), jo iespēja piemērot kredītu maksājumu moratoriju

⁷⁹ Šajā sadaļā visos peļnītspēju atspoguļojošajos datos izslēgta vienreizēju efektu ietekme: 2018. gadā tika anulēta ABLV Bank, AS licence kredītiestādes darbībai, savukārt 2019. gadā AS "PNB BANKA" tika atzīta par tādu finanšu iestādi, kas atrodas vai nonāks finanšu grūtībās, un tika uzsākts tās maksātspējas process, kura rezultātā kredītiestāde atzina ievērojamus uzkrājumus. No 2016. gada datiem izslēgts arī VISA Europe Limited akciju pārdošanas efekts, bet no 2017. gada datiem – Luminor Bank AS grupas izveidošanas ietekme un AS "Citadele banka" un Signet Bank AS atliktā nodokļa aktīvu norakstīšana sakarā ar grozījumiem Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā.

⁸⁰ AS "Citadele Banka" 2020. gada pārskats, 6. lpp.

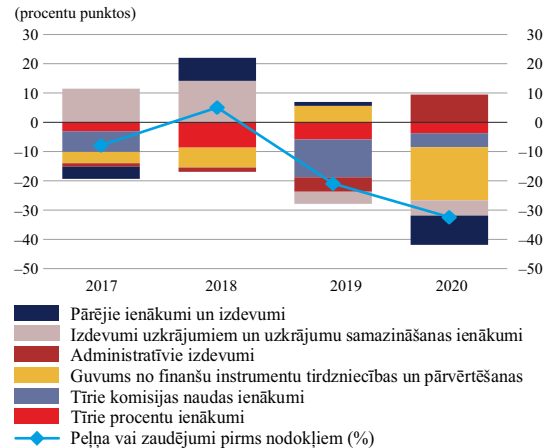
un valsts atbalsta pasākumi smagāk skartajām nozarēm ļāva lielākajai daļai aizņēmēju turpināt veikt vismaz kredītu procentu maksājumus. Tīro procentu ienākumu sarukums lielākoties bija saistīts ar NFS izsniegto kredītu atlikuma sarukumu.

Savukārt kredītiestāžu tīrie izdevumi uzkrājumiem pandēmijas ietekmē pieauga vien neliels gan tāpēc, ka, ieviešot kredītu maksājumu moratoriju un valsts atbalsta pasākumus, pagaidām neradās nepieciešamība strauji kāpināt uzkrājumus INK, gan tāpēc, ka jau 2019. gadā kredītiestāžu tīrie izdevumi uzkrājumiem kopumā tika paaugstināti saistībā ar dažu lielu aizņēmēju kredītriska vērtējuma pasliktināšanos. Administratīvo izmaksu samazinājums galvenokārt saistīts ar pārklasifikācijas efektu⁸¹, jo kredītiestādēs nodarbināto darba samaksa saglabājās gandrīz nemainīga.

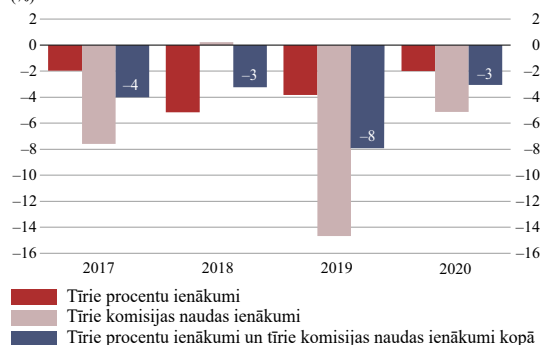
Peļņas sarukums samazinājās kredītiestāžu atdeves rādītājus. 2020. gadā kredītiestāžu ROE saruka līdz 5.4% (iepriekšējā gadā – 9.6%), bet ROA – līdz 0.67% (iepriekšējā gadā – 1.05%). Latvijas lielāko kredītiestāžu pelnītspēja joprojām saglabājās virs ES lielāko kredītiestāžu vidējiem rādītājiem, taču 2020. gadā tā bija zemāka nekā kaimiņvalstu lielāko kredītiestāžu vidējie rādītāji (sk. 2.35. att.)⁸². Pasliktinājās arī kredītiestāžu kopējā izmaksu un izdevumu attiecība – 2020. gadā tā bija 64.5% (2019. gadā – 62.5%).

Saskaņā ar kredītiestāžu sniegtajiem operatīvajiem datiem⁸³ 2021. gada pirmajos trijos mēnešos kredītiestāžu galvenie pelnītspējas avoti – tīrie procentu ienākumi un komisijas naudas ienākumi – salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu saglabājušies samērā stabili. Komisijas naudas ienākumi bija iepriekšējā gada līmenī, bet procentu ienākumi atbilstoši kredītportfeļa pārmaiņām nedaudz saruka. Savukārt lielāko devumu kopējās

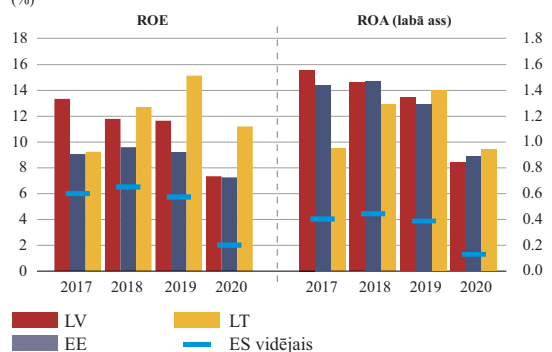
2.33. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ LĪMEŅA PEĻŅAS PIRMS NODOKĻU SAMAKSAS GADA PIEAUGUMA TEMPS UN TO VEIDOJOŠO KOMPONENTU DEVUMS PIEAUGUMĀ

2.34. attēls
TĪRO PROCENTU IENĀKUMU UN TĪRO KOMISIJAS NAUDAS IENĀKUMU GADA PĀRMAIŅU TEMPS (%)

2.35. attēls
BALTIJAS VALSTU UN ES LIELĀKO KREDĪTIESTĀŽU VIDĒJĀ ROE UN ROA (%)

peļņas pārmaiņās radīja labāki dividenžu ienākumi no saistītajiem uzņēmumiem un mazāki izdevumi uzkrājumiem nekā iepriekšējā gadā (2020. gada martā, sākoties pandēmijai, jau tika veikti piesardzības uzkrājumi).

Lai gan šādus kredītiestāžu darbības rezultātus var interpretēt kā situācijas stabilizēšanos, tas var būt

⁸¹ Ziņošanā ieviešot atsevišķu pozīciju iemaksām noregulējuma fondā un noguldījumu garantiju fondā, tās tika pārklasificētas no administratīvajām izmaksām uz citām izmaksām.

⁸² 2.35. attēlā atspoguļoti EBI apkopotās Latvijas lielāko kredītiestāžu izlases dati, kas atšķiras no iepriekš uzrādītajiem datiem par visām Latvijas kredītiestādēm. EBI Latvijas kredītiestāžu izlases vidējā ROA 2020. gadā bija 7.4% un vidējā ROE – 0.8%.

⁸³ Latvijas Bankas apkopotie MFI mēneša bilances pārskati individuālā līmenī.

mānīgs iespaids, jo ar pandēmiju saistītā ekonomiskā krīze vēl joprojām nav beigusies un daļa kredītiestāžu klientu, visticamāk, saskaras ar maksāspējas problēmām ilgstošo darbības ierobežojumu dēļ. Lai gan tiek gaidīts, ka vienlaikus ar plašāku iedzīvotāju vakcināciju tautsaimniecībai piemērotie ierobežojumi tiks mazināti un tās izaugsme atjaunosies, tas var nenotikt pietiekami strauji, lai novērstu aizņēmēju maksāspējas pasliktināšanos un neradītu nelabvēlīgu ietekmi uz kredītiestāžu pelnītspēju. **Lielāko kredītiestāžu pelnītspēja saglabājas samērā laba, un tās spētu izturēt pelnītspējas šokus, neapdraudot savu maksāspēju.** Turklāt lielākās kredītiestādes ir paudušas, ka turpinās piemērot individuālus risinājumus maksāspējas grūtībās nonākušajiem klientiem arī pēc vienotā moratorija beigām, un tas arī turpmāk mazinās nelabvēlīgo ietekmi uz kredītiestāžu pelnītspēju.

Kapitalizācija

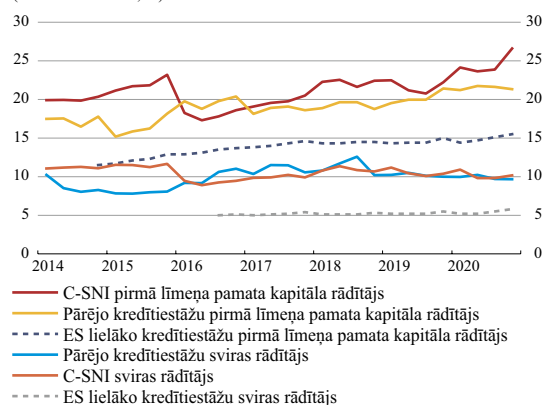
2020. gadā kredītiestāžu kapitalizācija nozīmīgi pieauga, jo, atsaucoties regulatoru aicinājumam, tās atturējās no peļņas sadales. Ņemot vērā valsts atbalsta pasākumus un aizņēmumu maksājumu moratoriju, netika būtiski palielināti uzkrājumi kredīriskam. Kredītiestādēm ir lielas brīvprātīgā kapitāla rezerves, kas liecina, ka to šoku absorbētspēja ir laba un to iespējas palielināt kredītu piedāvājumu tautsaimniecībai neierobežo kapitāla trūkums.

Dividenžu izmaksu ierobežojumi palīdzējuši stiprināt kredītiestāžu kapitalizāciju. 2020. gadā Latvijas kredītiestāžu sektora kopējais pirmā līmeņa pamata kapitāla apjoms pieauga par 262 milj. eiro jeb 13.4% (3.0% no RSA) un nesadalītā peļņa – par 272 milj. eiro jeb 45%, papildinot rezerves, ar kurām varēs absorbēt potenciālos zaudējumus, ja tādi radīsies, beidzoties valsts atbalsta pasākumiem.

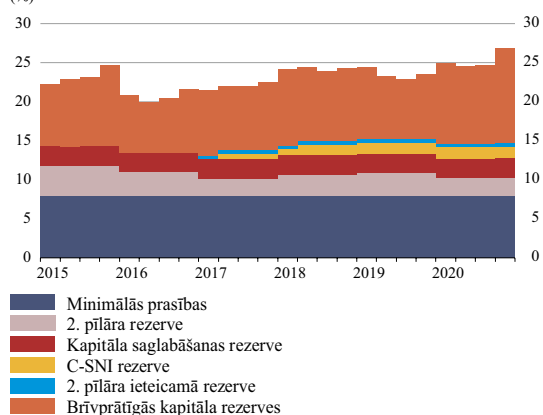
Gan Latvijas kredītiestāžu⁸⁴, gan eiro zonas valstu kredītiestāžu vidējie kapitāla rādītāji sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni. 2020. gada beigās Latvijas kredītiestāžu kopējais kapitāla rādītājs konsolidētā līmenī bija vidēji 26.8%, t.sk. pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs – 25.7% (2019. gadā – attiecīgi 23.4%

⁸⁴ Aprēķinos iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojas 2020. gada beigās.

2.36. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KAPITALIZĀCIJAS RĀDĪTĀJI
(konsolidētā līmenī, %)

2.37. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KAPITĀLA PRASĪBAS
(%)

un 22.1%). Arī sviras rādītājs kredītiestādēm bija augsts – 10.1%⁸⁵ (2019. gadā – 10.3%). Euro zonas valstu kredītiestāžu vidējais pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs 2020. gada beigās bija 15.5%, savukārt sviras rādītājs – 5.8%⁸⁶ (sk. 2.36. att.).

2020. gada beigās Latvijas kredītiestāžu brīvprātīgās kapitāla rezerves sasniedza 12.2 % no RSA un ir daudzārt augstākas nekā vidēji lielākajās ES kredītiestādēs (sk. 2.37. attēlu). Vidējā svērtā pirmā līmeņa pamata kapitāla prasība Latvijas kredītiestādēm 2020. gadā bija 11.6%, ieskaitot kapitāla rezervju prasības. Arī sviras rādītājs Latvijas kredītiestādēm atšķirībā no daudzām eiro zonas valstu kredītiestādēm nav ierobežojošs faktors kapitāla rezervju izmantošanai.

⁸⁵ Iepriekš sviras rādītājs bija novērošanas rādītājs, t.i., tā izpilde tika gaidīta, bet tā nebija obligāta. 2021. gada 28. jūnijā stājas spēkā 3% minimālā sviras rādītāja prasība. Nevienai Latvijas kredītiestādei tā izpilde nesagādās grūtības.

⁸⁶ EBA Risk Dashboard.

Latvijas kredītiestādēm vēl ir pietiekama kapitāla rezerve kredītešanas palielināšanai, bet to kredītešanas attīstība ir gausa. Ne tikai Latvijā, bet arī citās eiro zonas valstīs kredītiestādes saglabā piesardzību kredītešanā, lai neapdraudētu kapitāla rezervju prasību izpildi pat tad, kad ir piemēroti atvieglojumi šo prasību izpildē. Covid-19 pandēmijas izraisītā krīze aktualizēja nepieciešamību pēc tādām kapitāla rezervēm, kas būtu elastīgi atbrīvojamas, lai krīzē absorbētu zaudējumus un turpinātu kredītešanu.

2020. gadā kredītiestāžu uzraugi vairāk vērta uzmanību uz kredītiestāžu spēju pārvarēt pandēmijas izraisīto risku pieaugumu un ieviesa vairākus operacionālos atvieglojumus, lai šo procesu veicinātu. **Latvijas kredītiestādēm neviena no kapitāla prasībām netika palielināta.** 2020. gada maijā stājās spēkā pārskatītās 2. pīlāra prasības⁸⁷ FKTK uzraugamajām bankām. Ņemot vērā iestādēm individuāli specifisko darbības risku mazināšanos, tās tika būtiski samazinātas.

Kopumā kredītiestāžu sektora, īpaši sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu, spēja absorbēt šokus saglabājās laba. Maksāspējas riski palielinājušies vien dažām ļoti nelielām kredītiestādēm, kuru pelnītspēja jau pirms Covid-19 pandēmijas bija zema.

Kreditriskā un turgus riskā šoku absorbētspēja

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka kredītiestāžu noturība pret potenciālajiem šokiem kopumā ir augsta, jo dividendu neizmaksāšanas dēļ ir augusi kredītiestāžu kapitalizācija, un krīzes ietekme uz kredītiestādēm līdz šim nav bijusi nozīmīga, ņemot vērā kredītiestāžu samērā nelielos ieguldījumus krīzes visvairāk skartajās nozarēs. Arī jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus ir būtiski uzlabojusies. Kredītu maksājumu moratorijs un kredītiestāžu individuālie pasākumi nodrošinājuši to, ka kreditriskā vēl nav pilnībā īstenojies kredītiestāžu bilancēs, taču, iespējams, ka pārskatīto kredītsaistību grupā kredītu kvalitāte var pasliktināties.

⁸⁷ Ar šīm kapitāla prasībām nosedz iestādēm specifiskos darbības riskus, kas netiek nosegti ar minimālajām kapitāla prasībām.

Latvijas Banka regulāri veic kredītiestāžu jutīguma analīzi⁸⁸ un makroekonomiskos stresa testus⁸⁹. Aprēķinos izmantoti kredītiestāžu konsolidētie 2020. gada beigu dati. Makroekonomiskā stresa testa novērtējums aptver periodu līdz 2021. gada beigām. Stresa testu pārvarēšanas kritēriji ir 8.0% kopējais kapitāla rādītājs, 6.0% pirmā līmeņa kapitāla rādītājs un 4.5% pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs⁹⁰. Minimālās prasības neizpilde vismaz vienam no kapitāla veidiem automātiski nozīmē kapitāla prasību neizpildi.

2021. gadā Latvijas Bankas makroekonomiskajā stresa testā un jutīguma analīzē tika mainītas uzkrājumu normas. Bāzes scenārijā kredītiem ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām noteikti uzkrājumi 45% apmērā⁹¹ un šaubīgajiem kredītiem (*unlikely to pay*), kuru maksājumu kavējums nepārsniedz 90 dienu, – 25% apmērā, bet stresa scenārijā uzkrājuma normas palielinātas līdz 50% kredītiem ar maksājumu

⁸⁸ Kreditriskā jutīguma analīze rāda, cik lielu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieaugumu kredītiestāde spētu izturēt tā, lai kredītiestādes kapitāla pietiekamības rādītāji nekļūtu mazāki par minimālajām kapitāla prasībām. Tiek pieņemts, ka kredītiestādes kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām portfelim jābūt izveidotiem uzkrājumiem vismaz 50% apmērā un papildus jāveido uzkrājumi 50% apmērā no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma apjoma; šaubīgo kredītu uzkrājumu normai jābūt vismaz 35% apmērā. Kredītiestāžu kapitāls un RSA tiek samazināti par papildus veicamo uzkrājumu apjomu.

⁸⁹ Makroekonomiskajā stresa testā tiek izvērtēta Latvijas kredītiestāžu noturība pret negatīviem makroekonomiskajiem šokiem, kuru īstenošanās ir iespējama, bet ar mazu varbūtību. Kreditriskā stresa testu rezultāti ļauj izvērtēt, vai kredītiestāžu kapitāla apjoms ir pietiekams, lai bez papildu kapitāla piesaistes absorbētu zaudējumus, kas varētu rasties, pieaugot kreditriskā līmenim īpaši nelabvēlīgos un pat ārkārtējos makroekonomiskā stresa apstākļos.

⁹⁰ Latvijas kredītiestāžu kapitāla struktūrai raksturīgi, ka pirmā līmeņa kapitāla prasība tiek pildīta ar pirmā līmeņa pamata kapitālu, tādējādi, kredītiestādēm izpildot pirmā līmeņa kapitāla prasību, vienlaikus tiek izpildīta pirmā līmeņa pamata kapitāla prasība. Rezultātā tiek piemērots diezgan augsts stresa testu pārvarēšanas kritērijs augstas kvalitātes kapitālam.

⁹¹ Konsultējoties ar FKTK, uzkrājumu norma stresa testa bāzes scenārijā samazināta no 60% uz 45%, ņemot vērā augsto nodrošināto kredītu īpatsvaru Latvijas kredītiestāžu kredītportfelī; uzkrājumu norma 50% stresa scenārijā atspoguļo iespējamo nodrošinājuma vērtības samazinājumu stresa apstākļos. Savukārt uzkrājuma normas šaubīgajiem kredītiem nedaudz paaugstinātas. Turpmāk plānots pāriet pie atšķirīgām uzkrājumu normām atkarībā no kredītu nodrošinājuma līmeņa.

kavējumu ilgāku par 90 dienām un līdz 35% šaubīgajiem kredītiem⁹².

Jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka sistēmiski nozīmīgo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos nākotnes zaudējumus ir būtiski uzlabojusies, jo dividenžu neizmaksāšanas dēļ ir pieaugusi kredītiestāžu kapitalizācija. 2020. gada beigās lielākie aizdevēji konsolidētā līmenī bez papildu ieguldījumiem kapitālā spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars pieaugtu par 20.0 procentu punktiem (2019. gada beigās – par 11.0 procentu punktiem). Divām no mazajām kredītiestādēm, kuras 2020. gadā cieta zaudējumus, nav vērā ņemamu brīvprātīgo kapitāla rezervju. Šīm kredītiestādēm pēc uzkrājumu izveidošanas jutīguma analīzes pieņēmumos noteiktajā apjomā zaudējumi no INK pieauguma jāabsorbē no kapitāla saglabāšanas rezerves.

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu noturība pret potenciālajiem šokiem ir augsta, jo kredītiestādes ir labi kapitalizētas. Krīze vēl nav ietekmējusi kredītiestāžu kapitalizāciju, jo kredītiestāžu ieguldījumi krīzes visvairāk skartajās nozarēs ir samērā nelieli un Covid-19 pandēmijas triecienu ir palīdzējuši mazināt dažādi atbalsta pasākumi.

Stresa testa tirgus riska komponentē izmantoti katras kredītiestādes vērtspapīru portfeļa dati, t.sk. patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu peļņas un zaudējumu pārskatā, patiesā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu pārējos apvienotajos ienākumos un amortizētajā iegādes vērtībā vērtētie vērtspapīri. Tirgus šoki piemēroti visiem vērtspapīriem, lai novērtētu vērtspapīru portfeļa tirgus vērtības pārmaiņu kopējo "ekonomisko" ietekmi uz kapitālu, pieņemot, ka jebkurā veidā vērtēto vērtspapīru vērtības pārmaiņas būs nepieciešams atzīt.

Dažām kredītiestādēm grupas līmenī ir atšķirīgi vērtspapīru portfeli, tāpēc izmantoti individuālo kredītiestāžu dati, kas ir detalizētāki (līdz ISIN

līmenim). Savukārt grupas līmeņa vērtspapīru portfelis tika ekstrapolēts, pieņemot, ka tas ir strukturāli līdzīgs kredītiestādes līmeņa portfelim.

Katras kredītiestādes obligāciju portfeļa vērtspapīri sagrupēti pa eksperta vērtējumā būtiskākajiem riska faktoriem (dažādu termiņu eiro zonas un ASV obligāciju likmes, kredītreitinga līmenis, sektors). Atsevišķi izdalītas triju lielāko emitentu obligācijas, ņemot vērā to īpatsvaru portfelī. Katrai obligācijai noteikts modificētā ilguma indekss (*modified duration*), izmantojot *Thomson Reuters* datus vai datu trūkuma gadījumā kā tuvinājumu izmantojot obligācijas atlikušo termiņu līdz dzēšanai. Modificētais ilguma indekss tiek izmantots, lai aprēķinātu ietekmi no procentu likmju šoka scenārija. Valūtas risks izdalīts atsevišķi no pārvērtēšanas efekta, un šoka scenārijs piemērots katras kredītiestādes kopējai atklātās valūtas pozīcijai ASV dolāros un Krievijas rubļos.

Makroekonomiskais stresa tests veikts ar mērķi izvērtēt kredītiestāžu spēju absorbēt potenciālu kredītriska un tirgus riska pieaugumu iekšzemes makrofinansālās vides pasliktināšanās gadījumā. Stresa scenārijā svarīgākie riski ir lēnā vakcinācija un iespējamās jaunas vīrusa mutācijas, kuru ietekmē Latvijā un ārvalstīs ieilgst Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumi, būtiski pasliktinās ārējais pieprasījums un pieaug nenoteiktība. Rezultātā pasliktinās aizņēmēju maksātspēja jau novājinātajās tautsaimniecības nozarēs un padziļinās ekonomiskā lejupslīde. Modelēta arī kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos ārvalstu klientu kredītportfeļa radītos zaudējumus.

Jāatzīmē, ka Covid-19 pandēmijas šoka ietekmē 2020. gadā Latvijas tautsaimniecība saruka par 3.6%. Tādējādi makroekonomiskais stāvoklis stresa testa scenāriju sākumpunktā ir būtiski zemāks nekā iepriekšējos gados veiktajos stresa testos.

Kredītu maksājumu moratorijs un kredītiestāžu individuāli piemērotie pasākumi to aizņēmējiem nodrošinājuši to, ka kredītrisks vēl nav pilnībā īstenojies kredītiestāžu bilancēs, taču ļoti iespējams, ka pārskatīto kredītsaistību grupā kredītu kvalitāte pasliktināsies. Lai atspoguļotu šo risku, gan bāzes,

⁹² Rezultātu tabulā dots zaudējumu salīdzinājums, piemērojot jaunās un vecās uzkrājumu normas.

gan stresa scenārijā paredzēta šo kredītu migrācija uz kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām kategoriju.

Stresa testa scenāriju parametri apkopoti 2.1. un 2.2. tabulā.

Bāzes scenārijā iekšzemes kredītportfelim izmantota Latvijas Bankas 2021. gada jūnija IKP prognoze. Saskaņā ar prognozi 2021. gada sākumā IKP vēl saruks, bet sākot ar 2021. gada 2. pusgadu, mazinoties ar Covid-19 pandēmiju saistītajiem ierobežojumiem, ekonomiskā

izaugsme būtiski paātrināsies, un IKP gada pieaugums 2021. gadā sasniegs 3.3% (sezonāli izlīdzināts).

Bāzes scenārijā pieņemts, ka 35% no pārskatītajiem kredītiem, kuri nav INK, gada laikā migrēs uz kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām kategoriju. Tirgus riska komponentei bāzes scenārijā nav paredzēti būtiski šoki un zaudējumi no vērtspapīru portfeļa pārmaiņām. Tiek pieņemts, ka arī satricinājumu gadījumā vērtspapīru tirgus stresa testa apskatītajā periodā atgriezīsies līdzšinējā stāvoklī.

2.1. tabula

MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI. BĀZES SCENĀRIJS
(%; procentu punktos)

Makroekonomiskie un kredītriska parametri	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Latvija		
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2021. gadā	3.3	–5.8
3 mēnešu EURIBOR prognoze ⁹³	–0.546	–0.546
Varbūtība kredītam, kas ir bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām un nav pārskatīts, gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	4.8
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	19.2
Pārskatīto kredītu, kuri nav INK un kuri gada laikā migrēs uz ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu kategoriju, īpatsvars (%)	35	100
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugums iekšzemes klientu kredītportfelī 2021. gada beigās ⁹⁴ (procentu punktos)	1.4	9.1
NVS klienti – kredīti un prasības pret MFI		
SNV	5	20
SNZ	75	75
Paredzamo zaudējumu norma (<i>loss rate</i>)	3.75	15

⁹³ Gada vidējais 3 mēnešu EURIBOR līdz 2021. gada beigām; *Eurex Exchange*, 29.03.2021.

⁹⁴ Saskaņot kopā kredītus, kas migrējuši no kategorijām "bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām", "šaubīgie kredīti" un "pārskatīti kredīti, kas nav INK" uz kategoriju "kredīti ar maksājuma kavējumu ilgāku par 90 dienām".

Stresa scenārijā Covid-19 pandēmijas dēļ konfidences šoki izraisa ekonomisko lejupslīdi ES, mazinot ārējo pieprasījumu par 15%. Augstās nenoteiktības apstākļos investīcijas sarūk par 35%, privātais patēriņš – par 30%, un IKP kritums 2021. gadā sasniedz 5.8%.

Kopējais INK pieaugums stresa testā tiek novērtēts saskaņā ar kredītriska modeļa rezultātiem. Taču dažādām kredītu grupām INK pieauguma novērtējums atšķiras atbilstoši ekspertu pieņēmumiem par katras kredītu

grupas vai nozares kredītrisku, vienlaikus nemainot INK pieaugumu kopējam kredītportfelim.

Stresa scenārija pieņēmumi par SNV kredītiem dažādām tautsaimniecības nozarēm atspoguļoti 2.2. tabulā. Paredzams, ka atkārtoti Covid-19 pandēmijas ierobežošanas pasākumi visvairāk ietekmēs izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī mākslas, izklaides un atpūtas nozares. Paaugstināta

SNV ir arī transporta nozarē⁹⁵, operācijās ar nekustamo īpašumu, kas atspoguļo Covid-19 pandēmijas ietekmē pieaugušos riskus komercīpašumā (īpaši viesnīcu, tirdzniecības centru, kā arī biroju segmentos) un tirdzniecības nozares segmentos, kuri nav saistīti ar

⁹⁵ Šīs nozares attīstību būtiski ietekmēs arī mobilitātes pakotnes (Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2020/1054) pieņemšana.

pārtikas vai higiēnas preču tirdzniecību. Grupā ar paaugstinātu SNV iekļauti arī kredīti administratīvo un apkalpojošo dienestu darbības nozarei un citu pakalpojumu nozarei. Administratīvo un apkalpojošo dienestu nozarē lielākā daļa ieguldījumu saistīti ar vieglo automobiļu nomu, kas cietusi no ierobežojumu izraisītā mobilitātes krituma, savukārt citu pakalpojumu nozarē – ar ķīmisko tīrīšanu un skaistumkopšanu.

2.2. tabula

KREDĪTRISKA PARAMETRI KREDĪTU GRUPU DALĪJUMĀ STRESA SCENĀRIJĀ (%)

Kredīti Latvijas rezidentiem	Rezidenti kopā	Kredīti mājsaimniecībām	Kredīti NFS		
			Transports un uzglabāšana, operācijas ar nekustamo īpašumu, tirdzniecība, administratīvie un apkalpojošie dienesti, citi pakalpojumi	Izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi, mākslas, izklaide un atpūta	Pārējās nozares
Varbūtība kredītam bez kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām (SNV)	4.8	3.1	8	30	3.1
Uzkrājumu norma	50	50	50	50	50
Paredzamo zaudējumu norma	2.4	1.6	4.0	15.0	1.6
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	19.2	12.4	32	100	12.4
Uzkrājumu norma	50	50	50	50	50
Paredzamo zaudējumu norma	9.6	6.2	16.0	50.0	6.2
Varbūtība kredītam bez kavējuma vai ar kavējumu mazāku par 90 dienām gada laikā kļūt par šaubīgo kredītu	4.8	3.1	8	30	3.1
Uzkrājumu norma	35	35	35	35	35
Paredzamo zaudējumu norma	1.7	1.1	2.8	10.5	1.1

Stresa scenārijā pieņemts, ka visi pārskatītie kredīti, kas nav INK, gada laikā migrēs uz kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām kategoriju. Scenārijā paredzētais INK pieaugums tiek piemērots pēc šīs migrācijas.

Stresa scenārijā veiktie pieņēmumi par ārvalstu ieguldījumiem atspoguļoti 2.3. tabulā. Stresa testa scenārijos pieņemts, ka SNV Baltijas valstu aizņēmējiem izsniegtajiem kredītiem ir tāda pati kā vidēji iekšzemes

klientiem izsniegtajiem kredītiem, bet uzkrājumu norma ir 60%. NVS klientu kredītiem stresa scenārijā SNV noteikta 20% līmenī, savukārt SNZ ir 75%. Pārējo (ārpus Baltijas reģiona un NVS esošo) valstu klientiem izsniegto kredītu SNV vienāda ar iekšzemes klientiem izsniegto kredītu SNV, bet SNZ noteikti 75% līmenī. Lai precīzāk atspoguļotu iespējamus zaudējumus no ieguldījumiem NVS valstīs, tajās veikto ieguldījumu apjoms precizēts saskaņā ar Kredītu reģistra datiem par valsts riska pārnesi.

2.3. tabula
**PIEŅĒMUMI PAR ĀRVALSTU
IEGULDĪJUMIEM STRESA SCENĀRIJĀ**
(%)

Kredīti ārvalstu klientiem	SNV	SNZ	Paredzamo zaudējumu norma
NVS klienti – kredīti un prasības pret MFI	20	75	15
Lietuvas un Igaunijas klienti	4.8	60	2.9
Klienti no pārējām valstīm	4.8	75	3.6

Stresa scenārijs **tirgus riska komponentei** izstrādāts, par atskaites punktu izmantojot vērtspapīru portfeli 2020. gada beigās (ievērojot vienotu atskaites punktu pārējo risku stresa testiem). Tirgus riskam stresa scenārijā modelēts globāls tirgus šoka scenārijs⁹⁶ (sk. 2.4. tabulu), kurā tiek piemēroti nozīmīgi šoki riska prēmijām valdību un uzņēmumu vērtspapīriem, kā arī vērtībai, bet mazāks – ASV dolāra un Krievijas rubļa kursam. Ietekmes aprēķinā pieņemti konstanti sākotnējie RSA.

Atbilstoši bāzes scenārija pieņēmumiem gaidāms, ka pārskatīto kredītu migrācija uz kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām kategoriju varētu palielināt šādu kredītu īpatsvaru iekšzemes kredītportfelī par 1.4 procentu punktiem. Kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 132.9 milj. eiro jeb 0.7% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Šos zaudējumus bāzes scenārijā nosaka prognozētie papildus nepieciešamie uzkrājumi

⁹⁶ Stresa scenārija šoka parametri noteikti, galvenokārt izmantojot katra riska faktoram atbilstoša indeksa vēsturiskās mēneša pārmaiņas un pieņemot, ka pašreizējie ieguldījumi vērtspapīros saglabājas vēsturiski nemainīgi. Tiek aprēķināts 1% gadījumu jeb mēneši ar lielākajiem aprēķinātajiem hipotētiskajiem kredītiestāžu kopējiem tirgus riska zaudējumiem. Identificēto gadījumu vidējās vērtības tiek izmantotas scenārijā. Ņemot vērā, ka Latvijas kredītiestāžu akciju un fondu portfelis ir neliels un ar nozīmīgu tirgus datu trūkumu, tam piemērotajā šoka scenārijā pieņemts vienkāršs portfeļa vērtības procentuāla krituma parametrs, kas atbilst 1% nelabvēlīgākajām S & P 500 akciju indeksa vērtības pārmaiņām kopš 2006. gada. Triju lielāko emitentu vērtspapīriem tiek izmantota līdzvērtīga metode, balstoties uz pieejamo datu laikrindu katra emitenta vērtspapīru vēsturiskajām cenas mēneša pārmaiņām. Atvasinātie finanšu instrumenti ietver ļoti dažādu klāstu ar finanšu aktīviem, kurus raksturo tirgus cenas un likviditātes trūkums, kā arī relatīvi augsts risks. Tādējādi, balstoties uz ekspertu atzinumu, šiem instrumentiem tiek piemērots vienkāršs procentuāls 50% vērtības šoks to patiesajai vērtībai.

2.4. tabula
**TIRGUS RISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI
STRESA SCENĀRIJĀ**

Instruments	Sākotnējā vērtība (%)	Stresa scenārija pārmaiņas (bāzes punktos)
Etalona ienesīguma likne		
EUR vērtspapīri (1 mēnesis – 10 gadi)	–0.5 līdz –0.7	0 līdz –60
USD vērtspapīri (1 mēnesis – 10 gadi)	0.1 līdz 0.9	–27 līdz –118
Riska prēmija galvenajām kategorijām ⁹⁷		
Investīciju klase (valdība, uzņēmumi)	1.3 līdz 1.9	99 līdz 311
Augstas atdeves klase (valdība, uzņēmumi)	2.7 līdz 5.3	332 līdz 767
Riska prēmija lielākajiem emitentiem		
Latvijas valdība	0.5	48
Lietuvas valdība	0.6	12
Swedbank Hypotek AB	0.4	58
Pārējie tirgus šoki	Stresa scenārija pārmaiņas (% salīdzinājumā ar bāzes vērtību)	
USD/EUR kurss		3.1
RUB/EUR kurss		–6.8
Akcijas, fondi, u.c. instrumenti (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus)		–14
Atvasinātie finanšu instrumenti		–50

minētajiem migrējošajiem pārskatītajiem kredītiem, kredītiem NVS valstu klientiem un tas, ka ne visās kredītiestādēs faktiskais uzkrājumu līmenis esošajiem kredītiem ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām sasniedz stresa testā pieņemto uzkrājuma normu.

Stresa testa rezultāti apkopoti 2.5. tabulā.

⁹⁷ Starpība starp vērtspapīra likmi un attiecīgās valūtas etalona likmi. Vācijas un ASV valdību vērtspapīriem netiek piemērots riska prēmijas šoks.

2.5. tabula

APKOPOTIE MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA REZULTĀTI

Rādītājs	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs – jaunās uzkrājumu normas (50% un 35%)	Stresa scenārijs – vecās uzkrājumu normas (60% un 20%)
Novērtētie zaudējumi (milj. eiro)	132.9	722.9	731.9
Papildus nepieciešamie uzkrājumi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	0.7	3.6	3.8
Kopējais kapitāla rādītājs			
To kredītiestāžu skaits, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8%	0	1	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	–	3.7	7.0
Pirmā līmeņa kapitāla rādītājs			
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6%	0	0	1
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	0	0	2.0
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs			
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5%	0	0	0

Stresa scenārijā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī līdz 2021. gada beigām pieaugtu par 9.1 procentu punktu (līdz 10.9%). Stresa scenārija īstenošanās gadījumā kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 722.9 milj. eiro jeb 3.6% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Zaudējumi no tirgus riska veidotu 19.4% no kopējiem zaudējumiem,

bet zaudējumi no ieguldījumiem NVS valstīs – 10.5%. Savukārt 70.1% veidotu zaudējumi no iekšzemes un pārējo valstu klientiem izsniegtajiem kredītiem. Kā rāda 2.5 tabula, uzkrājumu normas mazināšana būtiski neietekmēja stresa testa rezultātus – vienai nelielai kredītiestādei kopējais kapitāla rādītājs ir nedaudz mazāks par 8%.

3. MAKROUZRAUDZĪBAS POLITIKA

Latvijā pašlaik spēkā esošo makrouzraudzības rīku kopumu veido kapitāla rezervju prasības C-SNI un uz aizņēmējiem vērstie instrumenti. 2020. gadā un 2021. gada 1. pusgadā Latvijā netika pieņemti jauni lēmumi, ar kuriem tiktu mainītas makrouzraudzības prasības, taču 2020. gada jūnijā stājas spēkā vairākas uz aizņēmējiem vērstās prasības. Spēkā esošie makrouzraudzības pasākumi ir atbilstoši pašreizējai finanšu stabilitātes situācijai un sistēmisko risku novērtējumam. Krīzes apstākļos būtiska ir arī atbalstoša monetārā politika, fiskālā politika, elastīgāka pieeja mikrouzraudzībā, kā arī veiktās pārmaiņas ES līmeņa regulējošās normās, t.sk. arī uzraugu ieteikumi attiecībā uz dividenžu izmaksu un atļauja izmantot kombinēto kapitāla rezervju un likviditātes prasības. Savukārt ilgstoši vājās kredītēšanas veicināšanai primāri nepieciešami strukturāli pasākumi, bet NFS kredītriska pieauguma mazināšanai – mērķtiecīgs valsts atbalsts dzīvotspējīgu uzņēmumu pārstrukturēšanai un efektīvām maksātnespejas procedūrām.

Latvijā pašlaik spēkā esošo makrouzraudzības rīku kopumu veido kapitāla rezervju prasības un uz aizņēmējiem vērstie pasākumi (sk. 3.1. tabulu). Saskaņā ar Kredītiestāžu likumu Latvijā par makrouzraudzības instrumentu piemērošanu ir atbildīga FKTK. Latvijas Banka novērtē, rekomendē un palīdz ieviest nepieciešamos makrouzraudzības pasākumus kopējās finanšu stabilitātes veicināšanai. Šie pasākumi tiek apspriesti starpinstitūciju konsultatīvajā forumā – Makrouzraudzības padomē⁹⁸.

2020. gadā un 2021. gada 1. pusgadā Latvijā netika pieņemti jauni lēmumi, ar kuriem tiktu mainītas makrouzraudzības prasības, taču 2020. gada jūnijā stājas spēkā vairākas uz aizņēmējiem vērstās prasības: DSTI – 40%, DTI – 6 reizes, izsniegto kredītu maksimālais termiņš – 30 gadu mājokļa iegādei un 7 gadi – patēriņa kredītiem, kā arī LTV limits kredītiem mājokļa iegādei ar mērķi to izīrēt vai citādā veidā gūt ienākumus – 70% un LTV limits aizņēmējiem, kuru ienākumos vairāk nekā 20% veido ienākumi, kas

gūti no darbībām ar nekustamo īpašumu, – 70 %⁹⁹. Lēmums par šīm prasībām tika pieņemts 2019. gada novembrī, un kredītētājiem tika doti seši mēneši, lai sagatavotos to ieviešanai¹⁰⁰.

Neraugoties uz Covid-19 pandēmiju, Latvijā netika pieņemts lēmums atlikt jauno uz aizņēmējiem vērsto prasību stāšanos spēkā vai to mainīšanu, jo Latvijā šie standarti tika ieviesti kā pastāvīgi, strukturāli standarti, kuru mērķis ir stiprināt patērētāju noturību pret iespējamiem finanšu satricinājumiem un veicināt atbildīgu kredītēšanu visa cikla laikā, nevis kā cikliski standarti. Turklāt kredītiestādes šos standartus ievēroja jau pirms prasību pieņemšanas, un tām pieejama arī 10% atkāpes norma šo prasību izpildē¹⁰¹.

Lai gan Covid-19 pandēmijas sākumā nekustamā īpašuma tirgū bija vērojams spējš kritums, 2020. gada vasarā Latvijā, līdzīgi kā citviet pasaulē, pieprasījums pēc mājokļiem strauji atjaunojās, aktivitāte nekustamo īpašumu tirgū sasniedza pēdējo gadu augstāko līmeni un arī mājokļu kredītēšanā atsākās pieaugums. Latvijā šīs norises būtiski veicināja valsts atbalsta programmas paplašināšana ģimenēm ar bērniem, sākot ar 2020. gada jūliju. Kredītiem, kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku un valsts galvojumu atbilstoši likumam "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā", maksimālā LTV vērtība ir 95%, nevis vispārējā kārtībā noteiktie 90% LTV. Nozīmīgi pieaugot ar valsts garantiju izsniegto mājokļu kredītu apjomam, mājokļa iegādei no jauna izsniegto kredītu LTV vērtību daļījumā redzams kredītu ar augstāku LTV vērtību apjoma pieaugums (sk. nodaļu par kredītēšanu). Tādējādi jaunās DSTI un DTI prasības līdzsvaro riskus, kurus izraisa LTV prasības faktiskā mazināšanās aktīvākas valsts

⁹⁹ <https://likumi.lv/ta/id/308173-kreditriskas-parvaldisanas-normativie-noteikumi>

¹⁰⁰ Latvijas Bankas 2020. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 2. pielikumā "Uz aizņēmējiem vērsto pasākumu ieviešana – būtisks papildinājums Latvijas makrouzraudzības rīku klāstā" (FSP_2020.pdf (latvijasbanka.lv)) sniegts detalizēts izklāsts par šo rīku ieviešanas pamatojumu, izvēli un kalibrāciju.

¹⁰¹ 10% no vienā ceturksnī patērētājiem izsniegtajiem kredītiem fiziskajām personām drīkst pārkāpt ierobežojumus.

⁹⁸ <https://www.bank.lv/darbibas-jomas/finansu-stabilitate>

3.1. tabula
LATVIJĀ PIENĒMTIE MAKROUZRAUDZĪBAS PASĀKUMI

Instrumenti	Mērķis	Līmenis	Spēkā stāšanās datums	Normatīvais akts
PKR	Novērst prociklisku kredītiestāžu attīstību, palielināt banku noturību un spēju kreditēt tautsaimniecības lejupslīdes apstākļos	0%	Tiek pārskatīta reizi ceturksnī kopš 21.01.2015.	Kreditētiāžu likums FKTK padomes lēmums https://www.fktk.lv/mediju-telpa/nozares-temati/makroprudenciala-uzraudziba/ pretcikliska-kapitāla-rezerve/fktk-lēmumu-arhivs/
C-SNI kapitāla rezerve	Nodrošināt C-SNI spēju absorbēt potenciālos zaudējumus, tādējādi mazinot iespējamās sistēmiskās riskus un tautsaimniecības izmaksas, jo lielās iestādes var radīt lielākus riskus sistēmai	"Swedbank" AS – 2% AS "SEB banka" – 1.75% AS "Citadele banka" – 1.50% AS "Rietumu Banka" – 1.25%	08.12.2020. Tiek pārskatīta reizi gadā.	Kreditētiāžu likums FKTK padomes lēmums https://www.fktk.lv/mediju-telpa/nozares-temati/makroprudenciala-uzraudziba/sistemiski-nozimigas-iestades/
Aizdevumu un tā nodrošinājuma attiecība (<i>loan-to-value; LTV</i>)	Stiprināt kredītņēmēju un kredītētāju noturību finanšu cikla lejupslīdes fāzē, veicināt efektīvu kredītriska pārvaldību un pārdomātu kredītņēmēju kredītspējas izvērtēšanu	90% visiem patērētāju kredītētājiem, kas izsniedz patērētāju kredītus, kuri pārsniedz 100 minimālo algu un kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku. 95% aizdevumiem, kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku un valsts galvojumu atbilstoši likumā "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā"	10.07.2007. (lēmums pieņemts 17.05.2007.)	Patērētāju tiesību aizsardzības likums https://likumi.lv/doc.php?id=23309
Parāda apkalpošanas izdevumu attiecība pret aizņēmēja vidējiem neto mēneša ienākumiem (<i>debt service-to-income; DSTI</i>) ¹		40%	01.06.2020. (lēmums pieņemts 27.11.2019.)	FKTK normatīvie noteikumi N.242 "Kredītriska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi" https://likumi.lv/ta/id/320095-kreditriskas-parvaldisanas-normativie-noteikumi
Kopējā parāda attiecība pret aizņēmēja neto gada ienākumiem (<i>debt-to-income; DTI</i>) ⁹		6 reizes		
Aizdevuma termiņa griezti fiziskajām personām ⁹		30 gadu hipotekārajam aizdevumam, 7 gadi patērētāja aizdevumam (t.sk. finanšu līzings darījumiem)		
Aizdevuma un nodrošinājuma attiecība (<i>loan-to-value; LTV</i>)		70% aizdevumiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus, kas izriet no kredītņēmēja darbības ar nekustamo īpašumu, kā arī, ja, izvērtējot kredītņēmēja kredītspēju, tā ienākumi no nekustamā īpašuma pārsniedz 20% īpašvaru		
Cits		Aizdevumiem, kuri izsniegti mājokļa iegādei ar mērķi gūt ienākumus, kas izriet no kredītņēmēja darbības ar nekustamo īpašumu, vērtējot aizņēmēja maksātspēju, aizņēmēja prognozētie ienākumi no nekustamā īpašuma ņemami vērā ne vairāk kā 70% apmērā		

¹ FKTK noteikusi iespēju iestādēm daļēji atkāpties no šiem ierobežojumiem – kalendārā ceturksnī atkāpe nedrīkst pārsniegt 10% no iestādes fiziskajām personām no jauna izsniegto kredītu apjoma.

programmas izmantošanas un ar to saistīto LTV atvieglojumu dēļ.

Ja LTV vērtību dalījums pasliktināsies būtiskāk un ja mājokļu kredītešanas temps vai nekustamā īpašuma cenu pārmaiņu temps sāks kļūt pārlietu straujš, būtu apsverama LTV prasības pielāgošana risku līmenim vai valsts atbalsta programmas nosacījumu pārskatīšana. Pagaidām mājokļu cenu gada pārmaiņu temps vēl uzskatāms par mēreni zemu, īpaši, ņemot vērā ilgstoši vājo līdzšinējo kredītešanu. Tomēr iespējams, ka, līdzīgi kā citviet pasaulē, aktivitāte mājokļu tirgū turpinās augt, ņemot vērā uzkrājumu pieaugumu daļai sabiedrības un vēlmi uzlabot dzīves apstākļus vai izmantot nekustamo īpašumu kā alternatīvu ieguldījumu zemo procentu likmju apstākļos. Tādā gadījumā preventīvo patērētāju kredītešanas standartu ieviešana bijusi savlaicīga un palīdzēs novērst potenciāli nesabalansētu attīstību.

Eiropas valstu politika attiecībā uz patērētāju kredītešanas standartiem Covid-19 pandēmijas apstākļos bijusi atšķirīga. No 24 Eiropas valstīm, kurās ir spēkā uz aizņēmējiem vērstie ierobežojumi, tikai sešās valstīs tie tika mazināti¹⁰², lai atbalstītu kredītešanu. **Lielākā daļa valstu tos nav mainījušas,** pamatojot savu izvēli ar to, ka uz aizņēmējiem vērstie pasākumi ir pastāvīgi, strukturāli standarti, un, tos pazeminot, var rasties risks, ka krīzes apstākļos tirgū ienāk aizņēmēji, kuri neatbilst piesardzīgas kredītešanas standartiem, tādējādi pārkāpjot patērētāju aizsardzības principus un arī palielinot politikas veicēju reputācijas riskus, ja šie aizņēmēji, apstākļiem pasliktinoties, vairs nevar izpildīt savas saistības. Ņemta vērā arī mājokļu tirgus straujā atjaunošanās pēc Covid-19 pandēmijas pirmā šoka. Līdzīgi kā Latvijā, vēl trijās valstīs (Francija, Beļģija, Slovākija) lēmums par jauniem patērētāju kredītešanas standartiem tika pieņemts jau 2019. gadā, bet stājās spēkā, kā plānots, bet divās valstīs lēmumi par šādu standartu ieviešanu vai pagarināšanu tika

pieņemti 2020. gadā¹⁰³.

Papildus 2.5% kapitāla saglabāšanas rezervei Latvijā ir spēkā C-SNI kapitāla rezerves norma četrām iestādēm, kas identificētas kā C-SNI, – "Swedbank" AS, AS "SEB banka", AS "Citadele banka" un AS "Rietumu Banka", un tām noteiktās C-SNI rezerves normas ir attiecīgi 2.00%, 1.75%, 1.50% un 1.25% no RSA. 2020. gada novembrī FKTK veica gadskārtējo C-SNI identificēšanu un C-SNI kapitāla rezerves noteikšanu. **C-SNI sarakstu un tām atbilstošās kapitāla prasības tika nolemts nemainīt,** jo šo iestāžu proporcionālais lielums un sistēmiskais nozīmīgums nav būtiski mainījies.

2021. gadā, stājoties spēkā grozījumiem Kredītiestāžu likumā, tiek palielināta maksimāli nosakāmā C-SNI rezerves norma no 2% uz 3% no RSA (sk. ielikumu par pārmaiņām kapitāla prasību ietvarā 2021. gadā). Saistībā ar Covid-19 pandēmijas ietekmi kapitāla prasību palielināšana pagaidām netiek plānota. Turklāt maksimālās 3% C-SNI rezerves noteikšanas iespēju ierobežo arī pārmaiņas Zviedrijas C-SNI regulējumā¹⁰⁴, kas liedz Zviedrijas banku meitas sabiedrībām Latvijā noteikt C-SNI prasību, kas ir lielāka par 2%.

Ņemot vērā ilgstoši vājo kredītešanu, PKR Latvijā jau pirms Covid-19 pandēmijas bija noteikta 0% līmenī. Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes apstākļos finanšu stabilitātes sistēmiskie riski saistībā ar pārmērīgi strauju ciklisko attīstību nav aktuāli, kredītešanas temps nav pārlietu straujš un PKR prasības paaugstināšana no pašreizējā 0% līmeņa pagaidām netiek plānota.

PKR orientieris – kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences – joprojām ir negatīva. 2020. gada beigās tā bija –17.0% saskaņā ar kredītu šauru definīciju un –28.0% saskaņā ar

¹⁰² Piemēram, Čehija, Slovēnija un Malta samazināja DSTI prasību, bet Somija atviegloja LTV prasību, Zviedrija – kredītu amortizācijas prasību, Norvēģija palielināja uz aizņēmējiem vērsto prasību neizpildes pieļaujamo atkāpi. 2021. gadā arī Francija daļu ierobežojumu padarīja brīvākus, bet daļu – stingrākus.

¹⁰³ Luksemburgā 2020. gadā tika pieņemts lēmums, ka, sākot ar 2021. gada janvāri, stājas spēkā LTV prasība, savukārt Norvēģijā atkārtoti pieņēma lēmumu pagarināt spēkā esošo patērētāju kredītešanas standartu termiņu (Norvēģijā tie regulāri jāpārskata).

¹⁰⁴ Citu valstu meitas sabiedrībām, ja tās ir identificētas kā C-SNI vai G-SNI, C-SNI rezerves prasība nedrīkst būt lielāka par 1% no RSA kā C-SNI vai G-SNI rezerves prasība, kas ir noteikta grupas līmenī. Zviedrijā pēc kapitāla rezervju ietvara pārskatīšanas C-SNI rezerves prasība tās C-SNI turpmāk būs 1.0% no RSA.

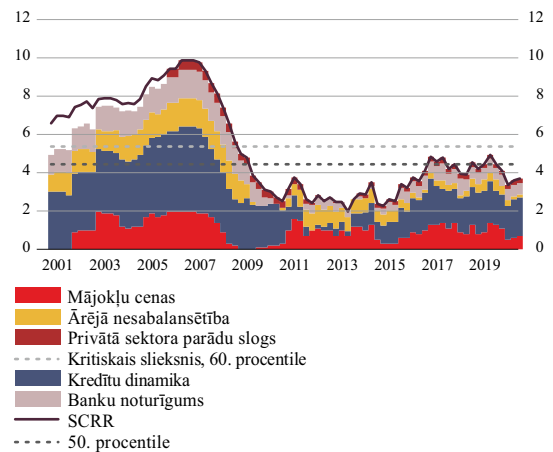
kredītu plašo – finanšu kontu – definīciju 2020. gada 3. ceturkšņa beigās. Tiesa gan, šā rādītāja jau iepriekš ierobežotā ciklisko risku signalizēšanas spēja pašreizējos apstākļos, kad vērojams IKP kritums (attiecīgi pieaug kredītu un IKP attiecība), ir vēl vairāk samazinājusies.

SCRR ir samazinājies no 4.5 2019. gada 4. ceturksnī līdz 3.75 2020. gada 4. ceturksnī (maksimālā SCRR vērtība ir 10; sk. 3.1. att.). Savukārt standartizētais cikliskā riska rādītājs bija –0.5 standartnovirzes attiecībā pret maksimālo 2007. gada 1. ceturkšņa 1.7 standartnovirzi (sk. 3.2. att.).

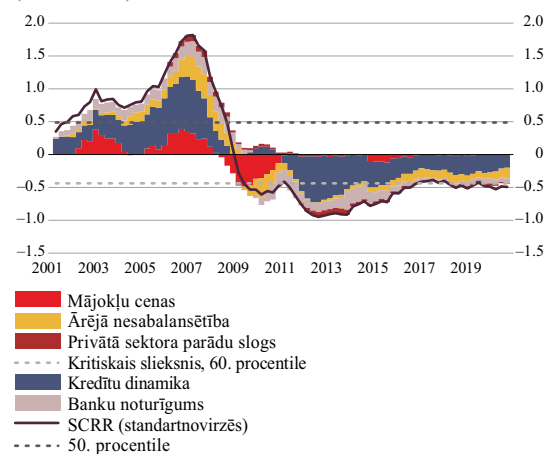
Kopš PKR un citu makrouzraudzības kapitāla rezervju ietvara ieviešanas 2014. gadā šī ir pirmā krīze, kurā varētu izmantot PKR prasības samazināšanas priekšrocības, kad, samazinot pozitīvu (t.i., iepriekšējā cikla laikā noteiktu lielāku par 0%) PKR prasību, tiktu atbrīvoti resursi kredīšanas piedāvājuma uzturēšanai krīzes laikā. No 14 Eiropas valstīm, kas bija paspējušas noteikt pozitīvu PKR prasību vai kurās drīzumā vajadzēja stāties spēkā pozitīvai PKR prasībai, **deviņas valstis samazināja PKR līdz nullei, bet četras valstis daļēji samazināja PKR.**

Latvijā PKR palielināšana virs 0% iepriekšējos gados nebūtu bijusi pamatota vājās kredīšanas dēļ, tomēr arī pozitīvas PKR prasības esamības gadījumā PKR atbrīvošanai pašreizējos apstākļos Latvijā būtu vairāk signalizējoša ietekme un nosacīta ietekme uz kredītu piedāvājuma palielināšanu, jo Latvijas kredītiestādēm ir nozīmīgas brīvprātīgā kapitāla rezerves (2020. gada beigās –12.2% no RSA, t.sk. trim lielākajiem aizdevējiem (EBI izlase) – vidēji 13.8% no RSA) un kredīšanas piedāvājumu neierobežo kapitāla trūkums, bet drīzāk gan aizņēmēju, gan aizdevēju piesardzība augstās nenoteiktības apstākļos, kā arī vairāki strukturāli faktori. Turklāt **kredīšanas piedāvājuma un finanšu stabilitātes uzturēšanā atbalstu sniedz stimulējošā monetārā politika un fiskālie pasākumi.** Izejot no krīzes un pilnīgāk atklājoties uzņēmumu patiesajai maksātspeļai, turpmāk būs svarīgi, lai valsts fiskālais atbalsts būtu mērķēts un tā samazināšana – pakāpeniska, lai būtu efektīvi risinājumi dzīvotspējīgu uzņēmumu pārstrukturēšanai, maksātnespējas procesam, parādu piedziņai un ārpusstiesas strīdiem.

3.1. attēls
LATVIJAS SCRR
(punktos)

3.2. attēls
STANDARTIZĒTAIS SCRR
(standartnovirzēs)

Eiropas valstu pieeja strukturālo kapitāla rezervju atbrīvošanai krīzes apstākļos nav viendabīga. Dažas valstis, kurās nebija spēkā pozitīva PKR prasība, samazināja vai atcēla SRR prasību saistībā ar pandēmijas apstākļiem¹⁰⁵ un/vai samazināja vai pārcēla iepriekš noteikto augstāku C-SNI prasību spēkā stāšanās datumus. No vienas puses, tas atbrīvo kapitālu kredīšanai, lai kredītiestādēm nebūtu jābažģijas par to, ka to kapitalizācijas līmenis, turpinot kredītēt, tuvojas kopējā kapitāla prasību līmenim, taču, no otras puses, strukturālie riski tādējādi paliek nenosēgti ar kapitālu. Šā iemesla dēļ vairākas valstis (t.sk. **Latvija**) **nemazināja strukturālās kapitāla rezervju prasības**¹⁰⁶, īpaši ņemot vērā to, ka krīze vēl nav beigusies un sistēmiski nozīmīgajām iestādēm ir svarīgi saglabāt noturību pret šokiem.

¹⁰⁵ Piemēram, Igaunija, Somija.

¹⁰⁶ Latvija nemainīja spēkā esošās C-SNI prasības. SRR prasība Latvijā nebija noteikta.

Covid-19 pandēmijas laikā Eiropā aktualizējušās diskusijas par makrouzraudzības kapitāla rezervju izmantojamību krīzes apstākļos. Lai gan krīzes sākumā ECB un nacionālās uzraudzības iestādes paziņoja, ka kredītiestādēm ir ļauts izmantot kombinēto kapitāla rezervi,¹⁰⁷ un kapitāla rezerves kopumā ir veidotas tā, lai tās tiktu izmantotas krīzē, pieaug bažas, ka kredītiestādes varētu nevēlēties izmantot rezervju prasības (t.i., samazināt kapitalizāciju), lai turpinātu kredītiestāžu. Piesardzība saistīta ar kredītiestāžu bažām par peļņas sadales ierobežojumiem, tirgus un reitingu aģentūru reakciju un attiecīgi finansējuma cenas pārmaiņām, par nākotnes kredītu zaudējumiem un neskaidrību par to, cik ātri rezervju izpilde būs jāatjauno. Dažas kredītiestādes ar zemiem riska svāriem ierobežo arī bažas par sviras rādītāja prasības izpildi, bet dažas – minimālās pašu kapitāla un atbilstīgo saistību (MREL)¹⁰⁸ prasības. Kredītiestāžu kapitalizācija Eiropā ir pieaugusi (lielā mērā dividendu izmaksu ierobežojuma dēļ), un attiecīgi arī kapitāla rezervju izmantojamība vēl nav pilnībā testēta, taču pirmā empīriskā pieredze liecina, ka tās Eiropas kredītiestādes, kurām ir mazākas brīvprātīgās kapitāla rezerves, kļuvušas piesardzīgākas kredītiestādē. Tādējādi Eiropas makrouzraudzības politikas veicēju uzmanības fokusā ir jautājums, kā uzlabot kapitāla rezervju izmantojamību krīzes apstākļos un pilnveidot kapitāla rezervju ietvaru. Šis jautājums varētu tikt ietverts nākamajā regulārajā ES makrouzraudzības ietvara pārskatīšanā, kas sāksies jau 2022. gadā.

2021. gadā Kredītiestāžu likumā veikti grozījumi atbilstoši iepriekš veiktajām pārmaiņām ES

¹⁰⁷ Kopš 2020. gada marta līdz vismaz 2022. gada beigām kredītiestādēm ļauts izmantot kapitāla saglabāšanas rezervi un 2. pīlāra ieteicamo kapitāla rezervi, kā arī 2. pīlāra kapitāla prasības pildīt ar otrā līmeņa kapitālu vai pirmā līmeņa papildu kapitālu.

¹⁰⁸ MREL prasības (*minimum requirements for own funds and eligible liabilities*) nosaka kapitāla vai par kapitālu konvertējamu saistību minimālo apjomu, kas iestādei ļautu atjaunot kapitāla prasību izpildi neregulējuma gadījumā, kad tā tiktu atzīta par tādu, kas kļūst vai, iespējams, kļūs maksātnespējīga.

makrouzraudzības regulējumā CRD5¹⁰⁹ (sk. ielikumu par pārmaiņām kapitāla prasību ietvarā 2021. gadā). Pārmaiņas makrouzraudzības regulējumā ļaus turpmāk mērķtiecīgāk lietot vairākus makrouzraudzības instrumentus, lai stiprinātu kredītiestāžu noturību pret šokiem un novērstu finanšu stabilitātes riskus.

Papildus tam, ka Covid-19 pandēmijas sākumā ECB un nacionālās uzraudzības iestādes atbrīvoja kredītiestādes no vairāku kapitāla instrumentu pildīšanas vismaz līdz 2022. gada beigām, kā arī īstenoja t.s. pragmatisko pieeju uzraudzībā (tika mazināts ziņošanas slogs, atcelts 2021. gada stresa tests u.c.), **2020. gada jūnijā arī Eiropas Parlaments pieņēma vairākus ātros labojumus (t.s. *quick fix*)¹¹⁰ kapitāla prasību Regulā CRR¹¹¹ un CRR2¹¹²**, lai krīzes apstākļos uz laiku vienkāršotu kapitāla prasību slogu kredītiestādēm un ātrāk, nekā plānots, ieviestu normas, kas atvieglo kredītiestāžu. Šie labojumi ietvēra, piemēram, atvieglojumus sviras rādītāja aprēķinā (atļauja sviras rādītāja prasības aprēķinā neiekļaut darījumus ar centrālajām bankām, tādējādi atvieglojot šā rādītāja izpildi), atļauju pie pirmā līmeņa pamata kapitāla pieskaitīt uzkrājumus, kas 2020. un 2021. gadā izveidoti tādiem finanšu aktīviem, kuriem saskaņā ar 9. SFPS¹¹³ nav samazināta kredītvērtība, kā arī

¹⁰⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Direktīva ES 2019/878, ar ko Direktīvu 2013/36/ES groza attiecībā uz atbrīvotajām sabiedrībām, finanšu pārvaldītājsabiedrībām, jauktām finanšu pārvaldītājsabiedrībām, atalgojumu, uzraudzības pasākumiem un pilnvarām, kā arī kapitāla saglabāšanas pasākumiem. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0878&from=EN>

¹¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula ES 2020/873

¹¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 575/2013 (2013. gada 26. jūnijs) par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012 (EUR-Lex - 32013R0575 - LV - EUR-Lex (europa.eu))

¹¹² Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2019/876 (2019. gada 20. maijs), ar ko groza Regulu (ES) Nr. 575/2013 attiecībā uz sviras rādītāju, neto stabila finansējuma rādītāju, prasībām pašu kapitālam un atbilstīgajām saistībām, darījuma partnera kredītrisku, tirgus risku, riska darījumiem ar centrālajiem darījumu partneriem, riska darījumiem ar kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem, lieliem riska darījumiem, pārskatu sniegšanas un informācijas atklāšanas prasībām un Regulu (ES) Nr. 648/2012 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32019R0876>).

¹¹³ CET1 atskaitījumi noteikti 100% apmērā no 2020. gada līdz 2021. gadam; 75% – 2022. gadā; 50% – 2023. gadā un 25% – 2024. gadā.

atvieglotus uzraudzības nosacījumus kredītiem ar valsts garantijām.

Vienlaikus ar atļauju izmantot kopējo kapitāla rezervju prasību gaidāmo zaudējumu absorbēšanai **kreditēstādes tika aicinātas atturēties no dividenžu izmaksas par 2019. un 2020. gadu, kā arī neveikt tādu akciju atpirkšanu, kas būtu atbildība akcionāriem**¹¹⁴. Sākotnēji šāds ieteikums kreditēstādēm bija dots līdz 2020. gada oktobrim. Turpinoties nenoteiktībai par nākotnes zaudējumu apjomu, jūlijā ECB rekomendācija stiprināt kapitālu tika pagarināta līdz gada beigām. Ņemot vērā, ka 2020. gadā lielākā daļa kreditēstāžu strādāja ar peļņu, 2020. gada decembrī¹¹⁵ **ECB ieteikums neizmaksāt dividendes tika mainīts,¹¹⁶ aicinot kreditēstādes**

saglabāt piesardzīgu dividenžu izmaksas politiku līdz 2021. gada septembra beigām, pieļaujot dividenžu izmaksu 15% apmērā no 2019. un 2020. gada kumulatīvās peļņas, kas vienlaikus nepārsniedz 20 bāzes punktus no pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītāja. FKTK ir aicinājusi kreditēstādes sekot ECB ieteikumam par piesardzīgas dividenžu politikas ievērošanu. Zviedrijas finanšu sektora uzraugs *Finansinspektionen*¹¹⁷ arī ir sniedzis līdzīgu ieteikumu par piesardzības saglabāšanu vismaz līdz 2021. gada septembra beigām, pieļaujot dividenžu izmaksu 25% apmērā no iepriekšējo divu gadu kopējās peļņas. Iepriekš ar uzraugu saskaņota dividenžu izmaksa būtu pieļaujama tām kreditēstādēm, kuras saglabājušas labu pelnītspēju pandēmijas laikā un kurām pēc konservatīva novērtējuma to kapitalizācija nodrošina noturību pret tālākiem šokiem.

¹¹⁴ ECB 2020. gada 27. marta paziņojums presei.

¹¹⁵ ECB 2020. gada 15. decembra paziņojums presei.

¹¹⁶ FKTK 2020. gada 18. decembra paziņojums presei.

¹¹⁷ *Finansinspektionen* 2020. gada 18. decembra paziņojums presei.

3.1. IELIKUMS. PĀRMAIŅAS KAPITĀLA PRASĪBU IETVARĀ 2021. GADĀ

Sākot ar 2021. gada 28. jūniju, tiek piemērotas CRR2 prasības, kas tika izstrādātas ES makrouzraudzības ietvara iepriekšējās pārskatīšanas kārtā. Attiecībā uz kapitāla instrumentiem **CRR2 ievieš minimālo 3% sviras rādītāja prasību**, ar ko tiks papildinātas uz riska svāriem balstītās pašu kapitāla prasības. Daļai ES kreditēstāžu ir pietiekami labi kapitalizācijas rādītāji, kas izteikti attiecībā pret kopējo riska darījumu vērtību, bet vienlaikus samērā zemi sviras rādītāji nelielo riska svaru dēļ.¹¹⁸ Minimālā sviras rādītāja prasība veicinās kapitāla līmeņa pieaugumu šādām kreditēstādēm.

2021. gadā izstrādāti Kreditēstāžu likuma grozījumi, lai pārņemtu CRD5 un BRRD2¹¹⁹ prasības nacionālajos normatīvajos aktos. Grozījumi Kreditēstāžu likumā paredz pārmaiņas SRR un C-SNI kapitāla rezerves lietojumā. SRR turpmāk varēs piemērot gan attiecībā uz visiem riska darījumiem, gan mērķtiecīgāk attiecībā uz atsevišķiem riska darījumu veidiem kādā noteiktā sektorā (risku darījumi ar rezidentiem vai nerezidentiem, fiziskajām vai juridiskajām personām, kuri ir vai attiecīgi nav nodrošināti ar mājokļa vai komercīpašuma hipotēku¹²⁰). SRR elastīgāku piemērošanu veicina arī tas, ka no SRR piemērošanas nosacījumiem ir arī svītrotas atsauce uz to, ka SRR piemēro tikai ilgtermiņa strukturālu neciklisku risku segšanai, kas nozīmē, ka SRR var lietot dažādu veidu sistēmisko risku segšanai.

Vienlaikus ir skaidri nodalīts, ka turpmāk SRR nevarēs izmantot C-SNI kapitāla rezerves vietā, lai segtu

¹¹⁸ Sviras rādītājs ir kreditēstādes kapitāla un ar riskiem nesvērtu aktīvu un ārpusbilances ieguldījumu attiecība.

¹¹⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 20. maija Direktīva ES 2019/879, ar ko groza Direktīvu 2014/59/ES attiecībā uz zaudējumu absorbēšanas spēju kreditēstādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām un Direktīvu 98/26/EK (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0879&from=LV>).

¹²⁰ Pēc konsultēšanās ar ESRK 2020. gada septembrī EBI publicēja vadlīnijas EBA/GL/2020/13 nacionālajām kompetentajām iestādēm par sektorālo apakškopu noteikšanu, kurām tās var noteikt SRR. Kreditēstāžu likuma 35¹⁷. panta 1.–5. punkts detalizēti uzskaita darījumus, uz kuriem var attiecināt papildu SRR prasību.

ar C-SNI specifiku saistītos riskus. Līdz šim vairākās valstīs C-SNI kapitāla rezerves vietā tika noteikta SRR, jo saskaņā ar iepriekšējo regulējumu SRR maksimālais limits bija 3%, bet C-SNI – 2% no kopējās riska darījumu vērtības.

Turpmāk SRR maksimālais limits būs 5%, bet C-SNI kapitāla rezervei – 3% (saskaņojot ar EK, būs iespējams noteikt arī augstāku rezerves līmeni). Arī ārvalstu banku meitas sabiedrībām nosakāmais C-SNI kapitāla rezerves maksimālais limits ir paaugstināts līdz 1% virs mātes bankai noteiktās C-SNI kapitāla rezerves vai G-SNI kapitāla rezerves (bet ne vairāk kā 3%). **Turklāt sistēmiskā riska rezervi turpmāk varēs izmantot arī kombinācijā ar C-SNI kapitāla rezervi.**¹²¹ Kombinēti lietota C-SNI kapitāla rezerve un SRR nevarēs pārsniegt 5% no kopējās riska darījumu vērtības, ja vien tas netiks saskaņots ar EK.

Pašlaik Zviedrijas banku meitas sabiedrībām Latvijā ir noteiktas C-SNI kapitāla rezerves saskaņā ar 2% griestiem no iepriekšējā CRD4¹²² regulējuma, lai gan to sistēmiskā nozīme, iespējams, prasītu augstāku kapitāla rezervi. **2020. gada septembrī Zviedrijas banku uzraugs ierosināja pazemināt trim lielākajām Zviedrijas bankām C-SNI kapitāla rezerves prasību no 2% uz 1% no kopējās riska darījumu vērtības**¹²³. **Netieši ar šo lēmumu Latvijā sistēmiski nozīmīgajām Zviedrijas banku meitas sabiedrībām tiek saglabāti 2% griesti C-SNI kapitāla rezervei arī pēc pārmaiņām kapitāla prasību ietvarā.** Lai saglabātu regulējošo prasību proporcionalitāti, C-SNI kapitāla rezerves augšējais sliekšnis būs zemāks arī tām Latvijas C-SNI, kuras neierobežo šādu prasību griesti.

¹²¹ Iepriekšējais regulējums paredzēja, ka jāpiemēro augstākā no C-SNI kapitāla rezerves un SRR.

¹²² Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, ar ko groza Direktīvu 2002/87/EK un atceļ Direktīvas 2006/48/EK un 2006/49/EK (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:02013L0036-20150101&from=EN>).

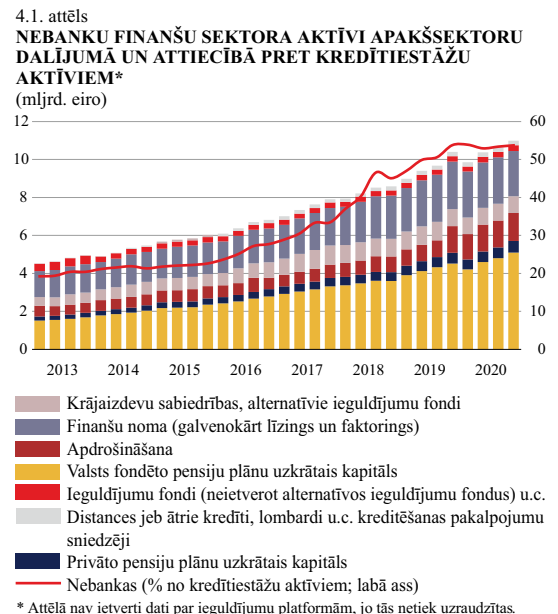
¹²³ Consultation memorandum: New capital requirements for Swedish banks (Summary) (fi.se).

4. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

Covid-19 pandēmijas ietekmē nebanku finanšu sektora izaugsme ir palēninājusies. Stimulējošas fiskālā un monetārā politika nodrošināja to, ka sākotnējais aktīvu vērtības šoks bija īslaicīgs un krīzes līdzšinējā ietekme uz nebanku finanšu sektoru kopumā bijusi ierobežota. Gan pensiju fondu, gan apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu atdeve saglabājusies pozitīva. Apdrošināšanas sabiedrībām ir augsta likviditāte un maksātspēja. Konkurences palielināšanās un Valsts fondēto pensiju likuma grozījumi veicinājuši pensiju 2. un 3. līmeņa pārvaldīšanas izmaksu būtisku kritumu, taču ir svarīgi turpināt uzlabot iedzīvotāju finanšu prātību, lai iedzīvotāji pilnvērtīgi izmantotu pensijas uzkrāšanas iespējas.

Covid-19 pandēmijas ietekmē nebanku finanšu sektora izaugsme, kas iepriekš bija strauja, būtiski palēninājusies. 2020. gadā nebanku finanšu sektora aktīvi pieauga par 5.7% (2019. gadā – par 21.3%), gada beigās sasniedzot 11.0 mljrd. eiro jeb 37.5% attiecībā pret IKP un 44.8% attiecībā pret kredītiestāžu sektora kopējiem aktīviem. Nebanku finanšu sektora aktīvu kāpumu galvenokārt noteica stabilās iemaksas pensiju 2. līmenī (sk. 4.1. att.). Covid-19 pandēmijas sākumā būtiski saruka pensiju 2. un 3. līmeņa aktīvu vērtība, taču valsts stimulējošā fiskālā un monetārā politika nodrošināja to vērtības pieauguma atjaunošanos līdz 2020. gada beigām. Lielākais bija līzings sabiedrību aktīvu izaugsmes kritums – tie 2020. gadā samazinājās par 4.9% galvenokārt tāpēc, ka Covid-19 pandēmijas apstākļos atlikto investīciju un atliktā patēriņa dēļ bija vērojams kredīšanas sarukums, kā arī piesardzīgāka aizdevēju attieksme un mērķtiecīga kredītportfeļa samazināšana dažās līzings sabiedrībās.

Latvijas finanšu sistēmā nebanku finanšu sektora pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta, jo, kādam tirgus dalībniekam izstājoties, samērā zemās tirgus koncentrācijas dēļ tā sniegtos pakalpojumus Latvijas finanšu sistēmas darbības nodrošināšanai var aizstāt citi, tādējādi nebanku finanšu sektors nerada sistēmiskus riskus finanšu sistēmai. Latvijas nebanku finanšu sektora loma finanšu sektorā un tautsaimniecībā salīdzinājumā ar pārējām eiro zonas

valstīm joprojām ir krietni mazāka. To galvenokārt nosaka zema iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumu līmenis, kas Latvijā veidojies īsāku laika periodu nekā daudzās citās eiro zonas valstīs.

Uzkrājumu pakalpojumu sniedzēji

Lielāko nebanku finanšu sektora aktīvu daļu veido mājāsaimniecību uzkrājumi pensijai. 2020. gada beigās VFPS uzkrātie līdzekļi veidoja 46.4%, bet pensiju 3. līmeņa aktīvi – 5.6% no nebanku finanšu sektora kopējiem aktīviem.

Covid-19 pandēmijas radītais aktīvu vērtības šoks bija īslaicīgs, un vērtības dinamika līkne veidoja V veida formu, jo laikus tika veikti krīzi mazinoši pasākumi un stimulējoša monetārā un fiskālā politika veicināja cenu atjaunošanos finanšu tirgos. Tādējādi 2020. gadā gan VFPS, gan privāto pensijas plānu aktīvu atdeve bija pozitīva (attieciņi 2.1% un 2.0%).

VFPS aktīvu pieaugumu primāri nosaka dalībnieku iemaksas (2020. gadā – 460 milj. eiro, t.i., par 11.0% mazāk nekā iepriekšējā gadā). Iemaksu samazinājumu galvenokārt noteica reģistrētā bezdarba līmeņa pieaugums valstī no 6.2% 2019. gada beigās līdz 7.7% 2020. gada beigās, sociālā nodokļa nemaksāšana no dīkstāves pabalstiem un nodokļu (t.sk. sociālā nodokļa)

maksājumu termiņa pagarinājums, kas nākotnē varētu palielināt šīs iemaksas. Iemaksu samazinājums pensiju 2. līmenī arī nebija tik liels, jo darba samaksas fonds 2020. gadā pieauga par 2.1% (2019. gadā – par 8.0%).

2008. gada finanšu krīzē iedzīvotājiem bija raksturīga izvairīšanās no riska (*risk aversion*), pārejot no aktīvo 50%¹²⁴ investīciju kategoriju ieguldījumu plāniem uz konservatīvākiem¹²⁵ ieguldījumu plāniem. Tādā veidā cilvēki fiksēja nerealizēto ieguldījumu vērtības samazinājumu un zaudēja, neizmantojot nākamo gadu straujo akciju tirgu izaugsmi. Savukārt 2020. gadā šāda izvairīšanās no riska netika novērota, un, **neraugoties uz krīzi, VFPS dalībnieki pat palielināja dalību ieguldījumu plānos ar augstāku riska pakāpi.** 2020. gadā aptuveni 2/3 pensiju 2. līmeņa dalībnieku ieguldījumu plānu maiņas¹²⁶ bija pāreja uz progresīvākiem 75%¹²⁷ ieguldījumu plāniem. Galvenokārt līdzīgi kā 2019. gadā šīs pārejas veica aktīvās 50% investīciju kategorijas ieguldījumu plānu dalībnieki. Tādējādi lielākā sabiedrības daļa nerealizēja īstermiņa cenu kritumu un Covid-19 satricinājums neradīja zaudējumus ieguldījumu plānu dalībniekiem. Neizvairīšanos no riska Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes ietekmē varētu skaidrot ar to, ka finanšu tirgu kritums bija īslaicīgs un cilvēki neapzinājās, ka viņu pensiju 2. līmeņa kapitāls ir samazinājies, ņemot vērā sabiedrības zemo informētību par pensiju sistēmu.

2021. gada sākumā tika veikti būtiski grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, radot iespēju palielināt sabiedrības pensiju uzkrājumu izaugsmes potenciālu ilgtermiņā, taču vienlaikus arī palielinot īstermiņa svārstību risku un nepieciešamību palielināt sabiedrības informētību par pensiju uzkrājumu ieguldījumiem:

Likums atceļ liegumu ieguldīt maksimālo summu – 75%

¹²⁴ Ieguldījumu plāni, kuru prospektos maksimālais atļautais ieguldījums kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos nepārsniedz 50% no plāna aktīviem.

¹²⁵ Ieguldījumu plāni, kuru prospektos nav atļauts ieguldīt plāna līdzekļus kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos.

¹²⁶ Aprēķinos netiek ņemts vērā to dalībnieku skaits, kuri migrējuši vienas investīciju kategorijas ietvaros.

¹²⁷ Ieguldījumu plāni, kuru prospektos maksimālais atļautais ieguldījums kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos nepārsniedz 75% no plāna aktīviem.

no ieguldījumu plāna aktīvu apjoma – kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos vērtspapīros. Tādējādi varētu tikt veidoti ieguldījumu plāni, kuros visi aktīvi ieguldīti akcijās vai riska ziņā tām pielīdzināmos instrumentos, palielinot VFPS atkarību no akciju cenu svārstībām un kopējo sistēmas riska līmeni. Līdz 2021. gada beigām ir iespēja pārklasificēt tos ieguldījumu plānus, kuru prospektā minētie ieguldījumi akcijās un riska ziņā tām pielīdzināmos instrumentos ir 50–75%, kā tādus ieguldījumu plānus, kuros visi aktīvi ieguldīti akcijās vai riska ziņā tām pielīdzināmos instrumentos. 2020. gada beigās šādu potenciāli pārklasificējamu ieguldījumu plānu īpatsvars kopējos VFPS aktīvos bija 12.0%. Strauja ieguldījumu plānu pārklasificēšana varētu lēciņveidā palielināt kopējo sistēmas risku, taču no ilgtermiņa izaugsmes potenciāla viedokļa īpaši zemo procentu likmju apstākļos atļauja veidot tādus ieguldījumu plānus, kuros visi līdzekļi ieguldīti akcijās un riska ziņā tām pielīdzināmos instrumentos, ir atbalstāma. Būtu nepieciešams arī pārskatīt Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumus¹²⁸ par to, kā VFPS pārvaldnieks uzskaita un ietur atlīdzības mainīgo daļu, analogiski pievienojot stratēģiskā sadalījuma īpatsvaru $KAP^{129} = 0.72$ agresīvajiem 100%¹³⁰ ieguldījumu plāniem.

Tika veikti arī ieguldījumu fondu limitu grozījumi, atļaujot palielināt viena ieguldījumu fonda īpatsvaru ieguldījumu plāna aktīvos no 10% līdz 25%, ja šis ieguldījumu fonds replicē parāda vai kapitāla vērtspapīra indeksa sastāvu. Mērķis ir samazināt ieguldījumu plānos esošo ieguldījumu fondu pārvaldīšanas izmaksas, tādējādi palielinot to atdevi. Ja pārvaldītāji ieguldīs naudu plašos diversificētos fondos, kuri replicē indeksa sastāvu, netiek gaidīts, ka tas būtiski palielinās

¹²⁸ Ministru kabineta 2017. gada 19. decembra noteikumi Nr. 765 "Kārtība, kādā valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītājs aprēķina maksājumu par ieguldījumu plāna pārvaldi, un kārtība, kādā tiek veikta minētā maksājuma uzskaitē un ieturēšana".

¹²⁹ KAP – akciju indeksa daļa, kas tiek noteikta atbilstoši ieguldījumu plāna prospektā paredzētajam maksimālajam ieguldījumu īpatsvaram kapitāla vērtspapīros, alternatīvajos ieguldījumu fondos vai tādus ieguldījumu fondos, kuri var veikt ieguldījumus kapitāla vērtspapīros vai citos riska ziņā tiem pielīdzināmos finanšu instrumentos.

¹³⁰ Ieguldījumu plāni, kuru prospektos maksimālais atļautais ieguldījums kapitāla vērtspapīros un riska ziņā tiem pielīdzināmos instrumentos ir 100% plāna aktīvu.

ieguldījuma risku. Savukārt, ja pārvaldītāji ieguldīs naudu ieguldījumu fondā, kas replicē specifisku tirgus nišu, vai neveidos ģeogrāfisku diversifikāciju starp ieguldījumiem, iegūtais izmaksu samazinājums var netikt atsvērts ar paaugstināto investīciju koncentrāciju un diversifikācijas samazinājumu.

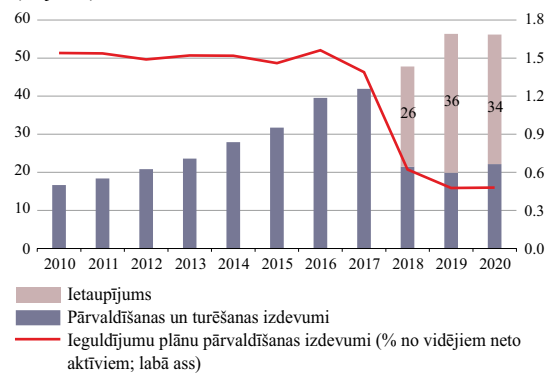
Likumā noteikts palielināts AIF un riska kapitālā veikto ieguldījumu īpatsvars.¹³¹ Tas gan būtiski neietekmēs VFPS aktīvus, jo 2020. gada beigās aktīvo 50% ieguldījumu plānu AIF īpatsvars bija tikai 4.4% un AIF un riska kapitāla īpatsvars – 6.0% no kopējiem šīs ieguldījumu riska kategorijas aktīviem. Tas liecina, ka aktīvu pārvaldītāju AIF un riska kapitāla pieprasījums ir mazs, jo limiti pirms Valsts fondēto pensiju likuma grozījumiem netika pilnībā izmantoti, taču nākotnē pieprasījums varētu augt.

Zemās procentu likmes turpina palielināt pensiju uzkrājumu risku un mazina iespējas ar obligācijām diversificēt ieguldījumu plānu risku. Normālos apstākļos, kad centrālo banku procentu likmes nav pie nulles robežas, obligācijas krīzes brīžos darbojas kā diversifikators – centrālajām bankām samazinot procentu likmes, obligāciju cenas aug un kompensē krīžu laikā raksturīgo akciju cenu kritumu. Savukārt zemo procentu likmju apstākļos centrālajām bankām ir ierobežots potenciāls samazināt procentu likmes.

Lai novērstu straujo ieguldījumu vērtības samazinājumu Covid-19 pandēmijas radītā šoka dēļ 2020. gada sākumā, Latvijas Republikas Saeima grozīja Valsts fondēto pensiju likumu, paredzot, ka, pieprasot vecuma pensiju (t.sk. priekšlaicīgi), VFPS dalībniekiem ir tiesības uz laiku līdz 2021. gada 30. novembrim atlikt

4.2. attēls

PENSĪJU 2. LĪMEŅA PĀRVALDĪŠANAS (T.S.K. TURĒŠANAS) IZDEVUMI, KOMISIJAS MAKSAS SAMAZINĀŠANAS RADĪTĀ IETAUPĪJUMA APLĒŠE UN IEGULDĪJUMU PLĀNU PĀRVALDĪŠANAS IZDEVUMI
(milj. eiro)

fondētās pensijas kapitāla izmantošanas izvēlī¹³².

Taču cilvēki samērā maz izmantojuši šo iespēju. Tas nozīmē, ka, neraugoties uz to, ka sabiedrībai pieejami instrumenti, lai samazinātu ieguldījumu vērtības īstermiņa svārstības un palielinātu pensijas apjomu, būtu jāuzlabo iedzīvotāju finanšu pratība.

Kopš 2018. gada būtiski samazinātas ieguldījumu plānu pārvaldīšanas izmaksas, un tās ir nostabilizējušās 0.48% līmenī no vidējā neto aktīvu apjoma. **Pēdējos trijos gados kopā, samazinoties komisijas naudas maksājumiem, pensiju 2. līmeņa dalībniekiem ietaupīti 96 milj. eiro** (sk. 4.2 att.).

Komisijas maksas samazināšana palielinās mēneša pensijas izmaksu par 115 eiro un algas aizstājamības koeficientu – par 3.5 procentu punktiem¹³³. Komisijas maksas samazināšanas tendence vērojama arī pensiju 3. līmenī, kurā pārvaldīšanas un administrēšanas

¹³¹ Jaunie nosacījumi paredz, ka kopējo ieguldījumu AIF drīkst palielināt no 15% līdz 25% no ieguldījumu plāna aktīviem, ja vairāk nekā 70% šo papildu AIF aktīvu ieguldīti ilgtspējīgos ieguldījumos. Grozījumi arī palielina kopējo ieguldījumu limitu AIF un riska kapitālā no 20% līdz 25% ieguldījumu plāna aktīvu.

¹³² Piemēram, personai, kura pensionējas, tiktu aprēķināta un izmaksāta pensija, balstoties uz šīs personas pensiju 1. līmeņa kapitāla apjomu. Savukārt tās atliktais pensiju 2. līmeņa kapitāls pēc 2021. gada 30. novembra tiktu pieskaitīts šīs personas pensiju 1. līmeņa kapitālam, attiecīgi palielinot mēneša pensijas izmaksas apjomu, vai arī tiktu izmaksāts apdrošināšanas sabiedrībai, noslēdzot mūža pensijas līgumu. Brīdī, kad piedzīvots būtisks vērtspapīru tirgus vērtības īstermiņa kritums, ir izdevīgāk nogaidīt pensiju 2. līmeņa kapitāla izmaksu.

¹³³ Aprēķinu pamatā ir pieņēmums, ka persona, kura sākusī darba gaitas 20 gadu vecumā, pensionējas 65 gadu vecumā, tās mūža ilgums ir 80 gadu, alga pirms nodokļu samaksas sākotnēji bijusi 1000 eiro un palielinās par 3.5% gadā, tiek veiktas 6% iemaksas pensiju 2. līmenī ar 0.18% komisijas maksu VSAA no katras iemaksas. Bruto ieguldījumu plāna atdeve ir 3.0%, un komisijas maksa samazinās no 1.39% līdz 0.48% no neto aktīviem.

izmaksas sarukušas no 1.8% no vidējiem neto aktīviem 2017. gada beigās līdz 1.0% no vidējiem neto aktīviem 2020. gada beigās. To var skaidrot ar prognozēto konkurences palielināšanos privāto pensiju tirgū, kā arī ar jaunu indeksēto pensiju plānu izveidošanu. Pensiju 3. līmeņa komisijas maksas samazināšanās palielinās mēneša pensijas izmaksu pensiju 3. līmeņa jauniešiem dalībniekiem par 4.0%¹³⁴ jeb 89 eiro mēnesī. Pensiju 2. un 3. līmeņa komisijas maksas samazināšanās kopā palielina algas aizstājamības koeficientu no 64.0% līdz 70.2% jeb par 204 eiro mēnesī (sk. 4.3. att.).

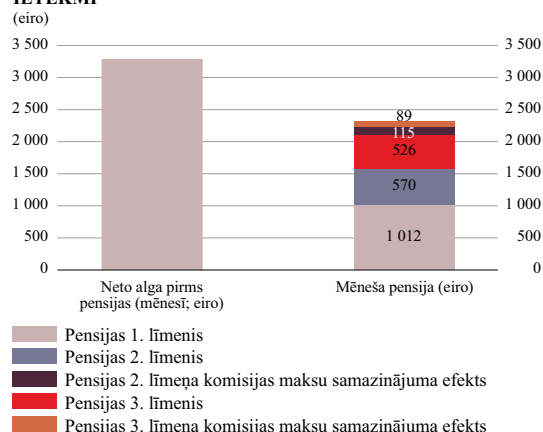
Pensijas kapitāla atstāšana mantojumā palielina mājāsaimniecību finansiālo stabilitāti un vairo uzticību pensiju sistēmai. 2020. gadā gan tikai 13.4% pensiju 2. līmeņa dalībnieku izvēlējās kādu no kapitāla nodošanas mantojumā veidiem, ja persona nomirtu pirms pensijas vecuma sasniegšanas. No šiem dalībniekiem 71.0% izvēlējās nodot pensiju 2. līmeņa kapitālu mantojumā Civillikumā noteiktajā kārtībā, dodot mantiniekiem izvēles iespēju to pievienot savam pensiju 2. līmeņa kapitālam vai ieskaitīt savā bankas norēķinu kontā. Izvēloties to ieskaitīt savā bankas norēķinu kontā, personai no mantojamā kapitāla summas būs jāmaksā IIN. Savukārt, pievienojot to savam pensiju 2. līmenim, IIN būs jāmaksā no tās mēneša pensijas daļas, kura pārsniedz neapliekamo minimumu. 27.0% iedzīvotāju izvēlējās uzkrāto kapitālu pievienot citas personas pensiju 2. līmeņa uzkrājumam. Bet 2% pensiju 2. līmeņa dalībnieku izvēlējās personas nāves gadījumā uzkrāto kapitālu ieskaitīt valsts pensiju speciālajā budžetā. Kopumā zemā aktivitāte norāda uz vajadzību palielināt iedzīvotāju izpratni par pensiju sistēmu un pensijas mantošanas iespējām, lai sabiedrība būtu noturīgāka pret finanšu satricinājumiem.

Apdrošināšanas sabiedrības

Covid-19 pandēmijas līdzšinējā ietekme uz apdrošināšanas sabiedrību finanšu rādītājiem

¹³⁴ Aprēķinu pamatpieņēmumi izklāstīti iepriekšējā zemsivītras piezīmē, un papildus tiek pieņemts, ka iemaksas pensiju 3. līmeņa plānā katru mēnesi veido 6% no bruto algas, neto alga pirms pensionēšanās ir 70% no bruto algas, FKTK iemaksu nodeva – 0.39% un pensijas 3. līmeņa komisijas maksa (t.sk. administratīvās komisijas iemaksas pensijas fondā) samazinās no 1.8% līdz 1.0% no vidējiem neto aktīviem.

4.3. attēls
ALGAS AIZSTĀJAMĪBA PENSIJU LĪMEŅU DALĪJUMĀ, ŅEMOT VĒRĀ PENSIJU PLĀNU PĀRVALDĪŠANAS KOMISIJAS MAKSU (T.SK. TURĒŠANAS UN ADMINISTRĒŠANAS MAKSAS) SAMAZINĀŠANĀS IETEKMI

kopumā bijusi nebūtiska. Apdrošināšanas sabiedrību aktīvi ir auguši, arī to maksāspējas rādītājs SCR (*solvency capital ratio*)¹³⁵ ir palielinājies un saglabājas augsts. Gan dzīvības, gan nedzīvības apdrošinātāji turpina nodrošināt pozitīvu aktīvu un ieguldījumu atdevi, samazinot izdevumus un realizējot ieguldījumus (sk. 4.1. tabulu). Nedzīvības apdrošināšanas sabiedrību peļņas kāpums daļēji skaidrojams ar ekonomiskās aktivitātes kritumu, jo, mazinoties ekonomiskajai aktivitātei, 2020. gadā saruka arī izmaksājamās atlīdzības (par 11.7%).

4.1. tabula
APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU
GALVENIE RĀDĪTĀJI

Rādītājs	2018	2019	2020
Aktīvi (milj. eiro)	829.4	1408.9	1472.7
Dzīvības apdrošinātāju aktīvu atdevē (%)	-1.9	1.1	0.4
Nedzīvības apdrošinātāju aktīvu atdevē (%)	2.5	3.8	7.3
Dzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdevē (%)	-1.3	12.6	9.3
Nedzīvības apdrošinātāju ieguldījumu atdevē (%)	1.0	2.0	5.5

¹³⁵ Pieejamā pašu kapitāla attiecība pret maksāspējas kapitāla prasību izteikta procentos. Maksāspējas kapitāla prasības aprēķins balstīts uz visu to risku novērtējumu, kuriem pakļauta apdrošināšanas sabiedrība, t.sk. apdrošināšanas parakstīšanas riska, tirgus riska, kredītriska un operacionālā riska novērtējumu. Katru riska moduli kalibrē pēc VaR (99.5%) vienam gadam metodes; sk. <https://www.vestnesis.lv/op/2021/7.14>.

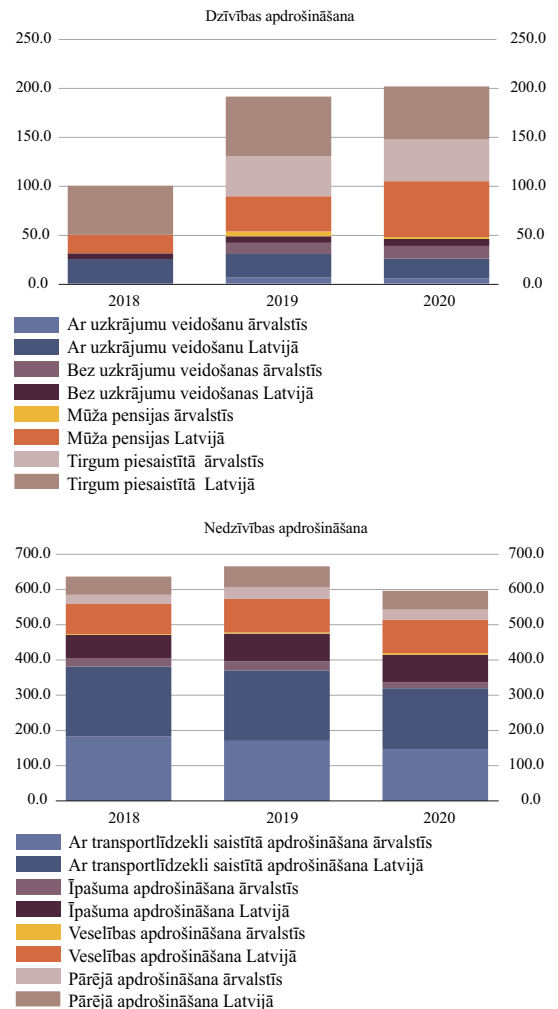
Savukārt parakstīto prēmiju pārmaiņās vērojama nozīmīga Covid-19 pandēmijas ietekme. 2020. gadā **nedzīvības apdrošināšanas parakstītās prēmijas saruka** (par 10.5%; to noteica gan patēriņa kritums, gan OCTA cenu kritums), **savukārt dzīvības apdrošināšanas prēmijas pieauga** (par 5.4%; to galvenokārt noteica būtisks mūža pensijas apdrošināšanas prēmiju pieaugums). **Citās Eiropas valstīs vērojama pretēja tendence** – saskaņā ar EAAPI datiem¹³⁶ 2020. gada 1. pusgadā EEZ parakstītās nedzīvības apdrošināšanas prēmijas strauji palielinājās (par 8.6% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu), bet parakstīto dzīvības apdrošināšanas prēmiju apjoms nedaudz saruka (par 0.9% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu).

Vienlaikus ārvalstīs parakstīto prēmiju apjoms saglabājas augsts – 33.1% nedzīvības apdrošināšanas prēmiju un 31.2% dzīvības apdrošināšanas prēmiju. Tas liecina par Latvijas nelielo apdrošināšanas tirgu un apdrošinātāju centieniem gūt papildu ienākumus ārvalstu tirgos (sk. 4.4. att.).

Latvijā dominē obligātā transportlīdzekļu apdrošināšana, taču arvien nozīmīgākas kļūst mūža pensijas polises – 2020. gadā mūža pensiju apdrošināšanas apjoms pieauga par 60%. Tas skaidrojams ar arvien lielāku to pensionēšanās iespēju izmantojošo personu skaitu, kuras pensionējoties izvēlas iegādāties mūža pensijas apdrošināšanu, nevis pievienot pensiju 2. līmeņa kapitālu valsts fondētajai pensijai. Jāatzīst, ka šāds apdrošināšanas veids ar noteiktu un garantētu līdzekļu izmaksu nākotnē kopā ar zemo procentu likmju vides radītajiem riskiem nākotnē dzīvības apdrošinātājiem var radīt problēmas.

Apdrošināšanas sabiedrību turpmākās darbības lielākos riskus rada varbūtēja Covid-19 pandēmijas ieilgšana un ar to saistītā otrreizējā ietekme uz iedzīvotāju un uzņēmumu patēriņa struktūru. Krīzes padziļināšanās gadījumā klienti var pārskatīt patēriņa grozu un atteikties no dažiem apdrošināšanas produktiem. Ja apdrošināšanas sabiedrības nespēs kompensēt apgrozījuma kritumu ar citiem mehānismiem

4.4. attēls
LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU UN ĀRVALSTU APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU FILIĀĻU PARAKSTĪTĀS PRĒMIJAS
(gadā; milj. eiro)

* Ārvalstīs parakstītajās prēmijās ietilpst gan prēmijas, kas parakstītas ārvalstu filiālēs, gan pakalpojumu sniegšanas brīvības ietvaros parakstītās prēmijas.

vai arī nepilnīgi novērtēs parakstītos riskus, var augt to maksāspējas risks.

Covid-19 pandēmijas apstākļos Latvijas apdrošināšanas sabiedrības spējušas uzlabot savu maksāspējas rādītāju (sk. 4.5. att.). Turklāt neviena no Latvijas apdrošināšanas sabiedrībām neizmanto un Covid-19 pandēmijas dēļ nav sākusī lietot regulējuma pielāgātās atkāpes¹³⁷, kas uzlabotu maksāspējas rādītāju.

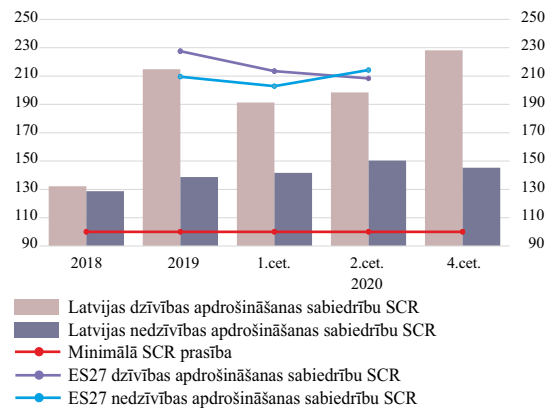
¹³⁷ Atkāpes izmanto, piemēram, Vācija, Dānija, Nīderlande un Portugāle. Atkāpēs ietilpst, piemēram, ilgtermiņa garantiju novērtējums un ilgtermiņa bezriskā procentu likmes laika prēmija, ko izmanto tehnisko rezervju diskontēšanai. Dažās valstīs Covid-19 ietekme uz apdrošinātāju maksāspēju bijusi tik augsta, ka vairāki apdrošinātāji pieteicās jaunām atkāpēm, ko apdrošinātāji uzraugi arī piešķir.

¹³⁶ EAAPI 2020. gada decembra Finanšu stabilitātes pārskats; sk. https://www.eiopa.europa.eu/sites/default/files/publications/20205804_eiac20002enn_pdf.pdf.

Latvijas nedzīvības apdrošinātāji ir arī adekvāti novērtējuši riska segumu. 2020. gadā tie samazināja savas tehniskās rezerves par 10.4%, t.i., tādā pašā apmērā kā sarukušas parakstītās prēmijas (par 10.5%). Vienlaikus **Latvijas apdrošinātāju bilance ir samērā likvīda**, jo 2020. gadā nauda un tās ekvivalenti veidoja 8.1% kopējā aktīvu apjoma, bet visnelikvīdākie aktīvi – nekustamie īpašumi un aizdevumi – tikai 1.9%. ES apdrošinātāju ieguldījumu portfelis vidēji ir daudz nelikvīdāks – 2020. gadā nauda un tās ekvivalenti veidoja 4.6%, bet nekustamie īpašumi un aizdevumi – 7.4%¹³⁸ ES apdrošināšanas sabiedrību ieguldījumu portfeļa.

Apdrošināto aizsardzības fonda uzkrāto līdzekļu atlikums 2020. gada beigās sasniedza 19.4 milj. eiro (minimālais līdzekļu atlikuma apjoms – 5 milj. eiro dzīvības apdrošināšanai (reālais atlikums – 5.7 milj. eiro) un 11 milj. eiro nedzīvības apdrošināšanai (reālais atlikums – 13.7 milj. eiro)). Uzkrātie līdzekļi ir papildu rezerve apdrošināšanas sabiedrības maksātnespējas gadījumam.

4.5. attēls
LATVIJAS UN ES APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU MAKSĀTSPĒJAS RĀDĪTĀJS (SCR)
(%)

¹³⁸ 2020. gada 1. pusgada dati. EAAPI 2020. gada decembra Finanšu stabilitātes pārskats.; sk. https://www.eiopa.europa.eu/sites/default/files/publications/20205804_eiac20002enn_pdf.

Vērtēšana

Pagaidām trūkst vienota globāla metodoloģijas standarta, lai novērtētu vērtspapīru klimata riskus, tāpēc katra vērtspapīru grupa – uzņēmumu vērtspapīri, valstu obligācijas un pārējie finanšu instrumenti – tika vērtēta atsevišķi, balstoties uz atšķirīgām vērtējuma mērauklām¹⁴⁴.

Uzņēmumu vērtspapīriem (akcijām un obligācijām) kā atskaides punkts tika piemēroti vērtspapīru emitenta radītie CO₂ ekvivalentie izmeši tonnās uz 1 milj. ASV dolāru apgrozījuma¹⁴⁵ (tālāk tekstā – CO₂pmUSD). Kur tas iespējams, izmantoti katra emitenta ziņotie rādītāji. Ja individuāli dati nav pieejami, lietots emitenta NACE2 nozares vidējais CO₂ izmešu rādītājs¹⁴⁶.

Valstu emitēto obligāciju novērtēšanai izmantots katras izdevējvalsts EPI¹⁴⁷ rādītājs.

Pārējiem finanšu instrumentiem, kas ietver dažādus vērtspapīru indeksus, fondu ieguldījumu apliecības un instrumentus, kuriem nav novērtējams pats vērtspapīru emitents, izmantots *Morgan Stanley Capital International* sniegtais ESG reitings vai *Morgan Stanley Capital International* datubāzē atrodamais instrumenta sastāvā esošo uzņēmumu CO₂pmUSD vidējais rādītājs. Ja par emitentu pieejami vairāki vērtējumi, tika izmantots emitenta individuāli ziņotais CO₂pmUSD rādītājs.

Ņemot vērā, ka dati ir nepilnīgi, klimata riskus iespējams novērtēt tikai aptuveni. Piemēram, uzņēmumi, kuri pārstāv nozares ar lielāku CO₂ ekvivalento izmešu līmeni, potenciāli ir vairāk pakļauti klimata riskiem, jo tos vairāk ietekmēs pārmaiņas regulējumā, patērētāju noskaņojumā, investīciju politikā un tehnoloģijās.

Lai atšķirīgo vērtspapīru grupu vērtējumi par to pakļautību klimata riskiem būtu savstarpēji salīdzināmi, **katrai vērtspapīru grupai tika izveidota pakļautības klimata riskiem skala no 1 līdz 10, kur 1. kategorijā ietilpst klimata riskiem visvairāk pakļautie vērtspapīri, bet 10. kategorijā – tiem vismazāk pakļautie vērtspapīri.** Skala veidota, katrai novērtētajai vērtspapīru grupai piemērojot attiecīgo procentiļu intervālu (1. kategorijai atbilst intervāls 0–10% utt.). Jāpiebilst, ka uzņēmumu vērtspapīri, kuri ietilpst zemākajās kategorijās, būs klimata riskiem vairāk pakļauti nekā tāda paša līmeņa kategoriju valstu vērtspapīri. Tomēr arī valstis, kuras nespēs samazināt klimata riskus, būs skartas visaptveroši, un šo valstu izdotie vērtspapīri būs pakļauti vērtības korekcijai. P1.1. tabulā ilustrēti raksturīgākie vērtspapīru grupu piemēri katrā klimata risku kategorijā.

¹⁴⁴ Šāds dalījums veidots tāpēc, ka atsevišķi uzņēmumi, kuri ziņo par pakļautību klimata riskiem, var tikt izvērtēti visprecīzāk, jo līdzīgi kredītriska vērtējumam paša uzņēmuma pakļautība klimata riskiem pārsvarā arī atspoguļo vērtspapīra pakļautību šiem riskiem. Savukārt par valstu pakļautību klimata riskiem pašlaik ir vismazāk vērtējumu, tāpēc tās jāvērtē atšķirīgi. Finanšu instrumenti, kuri nav balstīti uz viena izdevēja klimata riska profilu, jāvērtē kompleksāk, tāpēc arī tiem piemērota atšķirīga pieeja.

¹⁴⁵ Avots: *Reuters Refinitiv* datubāze.

¹⁴⁶ Nozares vidējais rādītājs balstīts uz visiem šīs nozares uzņēmumiem, kuri publicēja informāciju par saviem izmešiem. Izņēmums ir lauksaimniecības nozare, kurā netika atrasti šādi uzņēmumi, un šīs nozares rādītājs aprēķināts, ņemot vērā CO₂ izmešu apjoma attiecības pret nozares bruto pievienoto vērtību ASV dolāros vidējo vērtību ES valstīs (*Agricultural Statistics and Climate Change, September 2019*; https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/835762/agriculture-9edition-02oct19.pdf, 97. lpp.).

¹⁴⁷ *Environment Protection Index*, kuru izstrādā Jēlas Universitāte un Kolumbijas Universitāte sadarbībā ar Pasaules Ekonomikas forumu un EK apvienoto izpēti centru ar mērķi novērtēt valstu vides politiku salīdzināmo ietekmi (<https://epi.yale.edu/>).

P1.1. tabula

KLIMATA RISKU KATEGORIJU RAKSTURĪGĀKIE PIEMĒRI VĒRTSPAPĪRU IZDEVĒJU UN INSTRUMENTU DALĪJUMĀ

Kategorija	Uzņēmumu vērtspapīri	Valstu vērtspapīri	Pārējie finanšu instrumenti
1.–4.	Enerģijas ieguve un apstrādes rūpniecība	Tuvo Austrumu valstis un Latīņamerikas valstis	Uz naftas ieguves uzņēmumiem balstītie fondi
5.–7.	Finanšu nozare	Atsevišķas Austrumeiropas valstis (t.sk. Latvija)	Uz Eiropas uzņēmumu parādu balstītie fondi
8.–10.	Tehnoloģiju nozare un atsevišķi finanšu uzņēmumi ¹⁴⁸	Atsevišķas Rietumeiropas valstis	Eiropa zonas valdību indeksi, ESG fondi

Aprēķinot tautsaimniecības nozaru globālos vidējos rādītājus, P1.2. attēlā redzams, ka nozares ar visaugstākajiem CO₂pmUSD rādītājiem ir enerģētika un ieguves rūpniecība. Tām seko ūdensapgāde, transports un apstrādes rūpniecība. Turklāt šajās nozarēs ir būtiska novērojumu izkliede, jo šo nozaru uzņēmumiem ir ļoti atšķirīgs izmešu apjoms.

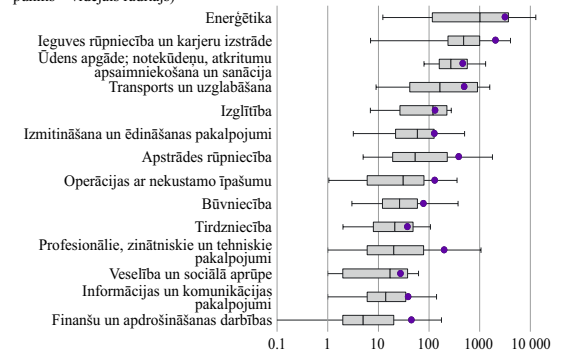
Izstrādātā metodoloģija ļauj novērtēt 97.5% no 2020. gada vērtspapīru portfeļa, 95.6% no 2019. gada vērtspapīru portfeļa un 94.8% no 2018. gada vērtspapīru portfeļa. Attēlos nenovērtējamā daļa atzīmēta kā 0. kategorija. Augstā vērtspapīru portfeļa novērtēšanas iespēja liecina, ka izstrādātā metodoloģija ir visaptveroša, taču vienlaikus arī virspusīga, jo būtiska daļa vērtspapīru portfeļa ieguldījumu vērtēta pēc emitenta NACE2 nozares, kas ir visai aptuvena rādītājs. Pētījuma prioritāte bija aptvert pēc iespējas plašāku vērtspapīru loku, lai identificētu potenciālo ievainojamību.

Rezultāti

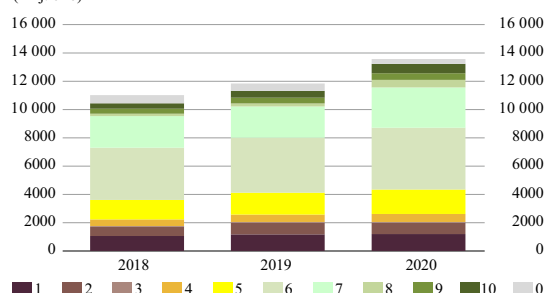
Secināts, ka Latvijas finanšu nozares pakļautība klimata riskiem ir zema, jo tiem visvairāk pakļautie ieguldījumi (t.i., 1.–4. kategorijas vērtspapīri; tālāk tekstā – "brūnie" vērtspapīri) **2020. gada beigās veidoja 2.6 mljrd. eiro jeb 19.8% no finanšu sektora kopējā ieguldījumu portfeļa.** "Visbrūnāko" jeb 1. kategorijas vērtspapīru īpatsvars kopējā vērtspapīru portfelī bija 9.0% jeb 1.2 mljrd. eiro. Turklāt "brūno" vērtspapīru īpatsvars kopš 2018. gada sarucis, bet klimata risku vismazāk skarto (8.–10. kategorijas) vērtspapīru īpatsvars pieaudzis. 2020. gadā tas sasniedza 12.6% no kopējā vērtspapīru portfeļa. 2020. gada beigās trešdaļu no vērtspapīru portfeļa veidoja ieguldījumi 6. kategorijas vērtspapīros (sk. P1.3. att.).

Kreditīestāžu un apdrošināšanas sabiedrību vērtspapīru portfeli videji ir mazāk pakļauti klimata riskiem nekā citu turētāju vērtspapīru portfeli (sk. P1.4. att.), turklāt šī pakļautība nav būtiski mainījusies. 2020. gada beigās apdrošināšanas sabiedrību vērtspapīru portfeļa vidējā svērtā kategorija bija 6.55, bet

P1.2. attēls
NACE 2 NOZARU VIDĒJIE CO₂ EKVIVALENTIE IZMEŠI (TONNĀS) UZ 1 MILJ. ASV DOLĀRU APGROZĪJUMU SASKAŅĀ AR REUTERS REFINITV NOVĒRTĒJUMU
(pelēkais taisnstūris – vidējā 50% procentile; līnijas – 90% procentile; punkts – vidējais rādītājs)

P1.3. attēls
LATVIJAS FINANŠU PAKALPOJUMU SNIEDZĒJU KOPĒJAIS VĒRTSPAPĪRU APJOMS KLIMATA RISKU PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU DALĪJUMĀ
(mlj. eiro)

¹⁴⁸ Uzņēmumu ziņotie rādītāji var būtiski atšķirties no nozaru vidējiem rādītājiem.

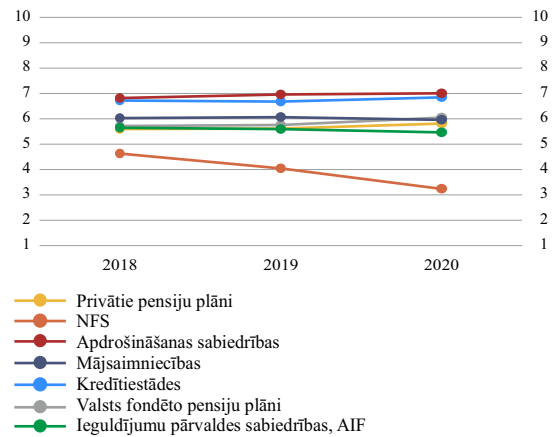
kredītiestāžu – 6.40. Savukārt NFS vērtspapīru portfeli "brūno" vērtspapīru proporcija pieauga – 2018. gadā NFS vērtspapīru portfeļa vidējā svērtā kategorija bija 4.35, bet 2020. gadā – 3.06.

Vienlaikus dažu turētāju vērtspapīru portfeliem piemīt augsts koncentrācijas risks (sk. P1.5. att.). Visticamāk, vērtspapīru turētāju segmentā, kurā vērtspapīru portfelis ir diversificētāks, būs iespējams vieglāk mainīt vērtspapīru portfeļa struktūru, un šie turētāji būs mazāk pakļauti kāda individuāla vērtspapīru emitenta klimata riskiem. Savukārt vērtspapīru turētājiem ar lielāku vērtspapīru portfeļa koncentrāciju nepieciešams izvērtēt emitentu pakļautību klimata riskiem. Piemēram, ja tas ir viens uzņēmums, – jāizvērtē, vai tā darbību un attiecīgi instrumenta vērtību nesatrinās augstāka CO₂ kaitējuma maksa vai patērētāju uzvedības maiņa. Turklāt tradicionālie, t.i., uz vēsturisko informāciju balstītie, modeļi šos jaunus riskus var neņemt vērā.

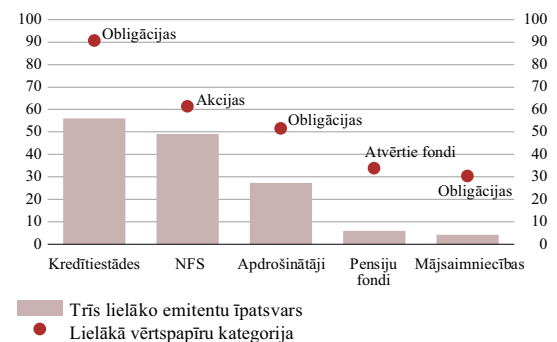
Kredītiestāžu vērtspapīru portfeli dominē 6. un 7. kategorijas vērtspapīri (2020. gadā tie kopā veidoja 82.0%; sk. P1.6. att.). Savukārt "brūno" vērtspapīru īpatsvars sarucis no 9.8% 2018. gada beigās līdz 6.6% 2020. gada beigās. Vienlaikus jāpiebilst, ka "brūno" vērtspapīru portfeļa atlikums absolūtos skaitļos nav būtiski mainījies. Turklāt sarucis neidentificējamo vērtspapīru īpatsvars.

Latvijas apdrošināšanas sabiedrību vērtspapīru portfelis vidēji klimata riskiem pakļauts mazāk nekā Latvijas finanšu nozare kopumā. Vienlaikus pakāpeniski uzlabojas apdrošināšanas sabiedrību vērtspapīru portfeļa novērtēšanas kvalitāte. 2020. gadā pēc izstrādātās metodoloģijas bija iespējams novērtēt 92.2 % apdrošināšanas sabiedrību vērtspapīru portfeļa (2018. gadā – 87.5%). **Apdrošināšanas sabiedrības arvien vairāk izvēlas tādus vērtspapīrus, kuri mazāk pakļauti klimata riskiem** (2020. gadā šādu vērtspapīru īpatsvars veidoja 14.8% vērtspapīru portfeļa). Vienlaikus tās arī atsakās no "brūnajiem" vērtspapīriem (2020. gadā šādu vērtspapīru īpatsvars vērtspapīru portfeli bija 5.4%). Apdrošināšanas sabiedrībām ir būtiski nodrošināt vērtspapīru portfeļa ienesīgumu ilgākā laika periodā, turklāt ienesīgums netiek veicināts ar klimata riskiem vairāk pakļautiem vērtspapīriem.

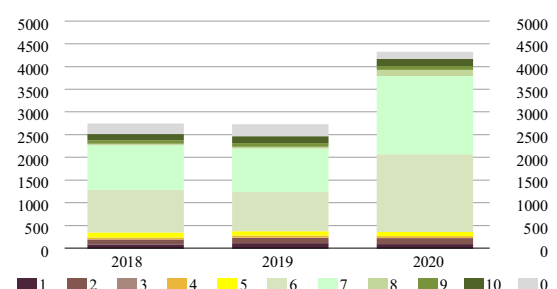
P1.4. attēls
LATVIJAS VĒRTSPAPĪRU TURĒTĀJU PORTFELU VIDĒJĀ SVĒRTĀ KLIMATA RISKU PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJA

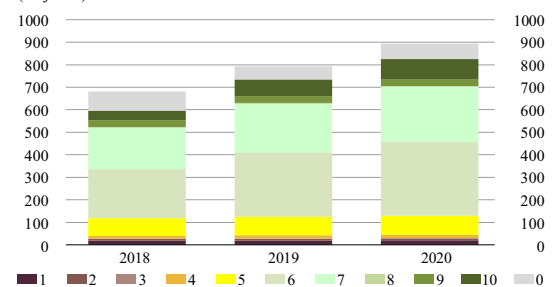
P1.5. attēls
IZPLATĪTĀKIE INSTRUMENTI UN TO EMITENTU KONCENTRĀCIJA KATRA VĒRTSPAPĪRU TURĒTĀJU SEGMENTA VĒRTSPAPĪRU PORTFELĒ 2020. GADA BEIGĀS (%)

P1.6. attēls
LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU VĒRTSPAPĪRU PORTFELIS KLIMATA RISKU PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU DALĪJUMĀ (milj. eiro)

P1.7. attēls
LATVIJAS APDROŠINĀŠANAS SABIEDRĪBU VĒRTSPAPĪRU PORTFELIS KLIMATA RISKU PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU DALĪJUMĀ (milj. eiro)

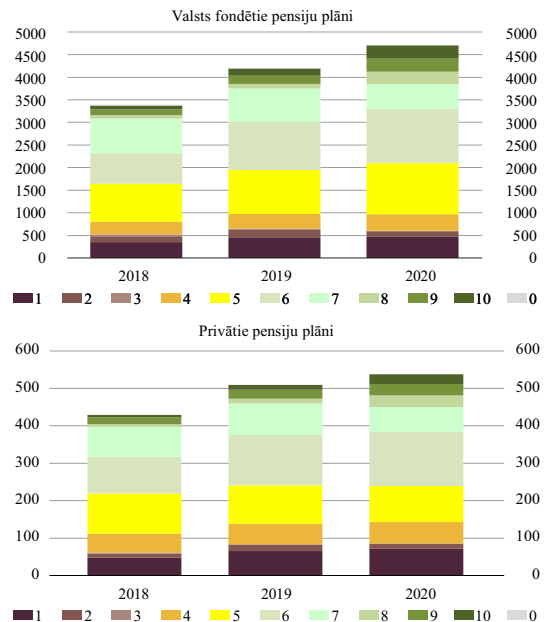
Latvijas pensiju fondu vērtspapīru portfeli vērojamas divējādas tendences: **privātajos pensiju fondos ir vidēji augstāks "brūno" vērtspapīru īpatsvars** (2020. gada beigās 26.5% vērtspapīru bija 1.–4. kategorijas vērtspapīri; valsts fondēto pensiju plānos – 20.6%), **tomēr samērā augsts ir arī klimata riskiem mazāk pakļauto vērtspapīru īpatsvars**. Šie rezultāti liecina, ka vismaz privāto pensiju fondu pārvaldniekiem citu risku pārvaldīšanai, visticamāk, ir augstāka prioritāte nekā klimata riskam. Pensiju plānu vērtspapīru portfeli bija iespējams novērtēt gandrīz pilnībā (2020. gadā – 99.9%).

Latvijas mājsaimniecību ieguldījumos dominē klimata riskiem mazāk pakļauti ieguldījumi, t.sk. "tīrie" jeb 8.–10. kategorijas vērtspapīri veido 16.7% vērtspapīru portfela. Mājsaimniecību portfeli lielāku daļu veido dažādi finanšu un tehnoloģiju uzņēmumu vērtspapīri, kam raksturīga arī mazāka pakļautība klimata riskiem.

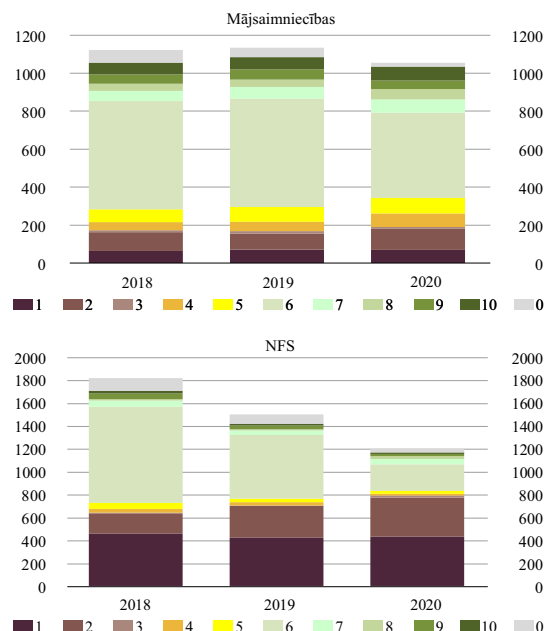
Savukārt **Latvijas NFS vērtspapīru portfeli vairāk nekā puse (2020. gada beigās – 69.1%) bija klimata riskiem pakļautie 1.–4. kategorijas vērtspapīri.** Turklāt t.s. tīrie – 8.–10. kategorijas vērtspapīri – veidoja tikai 4.9% vērtspapīru portfela. Lai arī NFS spēj uzņemties nākotnē iespējamo "brūno" vērtspapīru vērtības korekcijas risku, Latvijas NFS būtu ieteicams izvērtēt savu ievainojamību, ko varētu radīt šādu vērtspapīru turēšana ilgtermiņā (sk. P1.9. att.).

Pārējo ieguldījumu pakalpojumu sniedzēju vērtspapīru portfeli vairāk nekā citu turētāju vērtspapīru portfēlos ir nenovērtējamie vērtspapīri (2020. gada beigās tie veidoja 7.6% kopējā vērtspapīru portfela). Tas daļēji skaidrojams ar lielākiem nepubliskiem vērtspapīru ieguldījumiem. 2020. gada beigās 24.2% novērtētā vērtspapīru portfela vērtspapīru ietilpa 1.–4. kategorijā, bet 8.–10. kategorijas vērtspapīru īpatsvars bija tikai 2.9%. Ievērojot to, ka šo pārējo pakalpojumu sniedzēju ieguldījumu stratēģija ir vērsta uz riskantākiem ieguldījumiem, arī to ieguldījumu portfelis atspoguļo ieguldītāju spēju vai vēlmi uzņemties augstākus klimata riskus (sk. P1.10. att.).

P1.8. attēls
LATVIJAS VALSTS UN PRIVĀTO PENSIJU PLĀNU
VĒRTSPAPĪRU PORTFELIS KLIMATA RISKU
PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU DALĪJUMĀ
(milj. eiro)

P1.9. attēls
LATVIJAS MĀJSAIMNIECĪBU UN NFS VĒRTSPAPĪRU
PORTFELIS KLIMATA RISKU PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU
DALĪJUMĀ
(milj. eiro)

Secinājumi

Latvijas finanšu pakalpojumu sniedzēju vērtspapīru portfela pakļautība klimata riskiem kopumā ir samērā zema.

Klimata riskiem vismazāk pakļautais vērtspapīru portfelis ir Latvijas apdrošinātāju vērtspapīru portfelis. Tam seko kredītiestāžu un māsaimniecību vērtspapīru portfeļi. Savukārt visvairāk klimata riskiem ir pakļauts NFS vērtspapīru portfelis. Turklāt NFS ieguldījumiem raksturīgs arī augsts koncentrācijas risks, kas paaugstina pakļautību klimata riskiem.

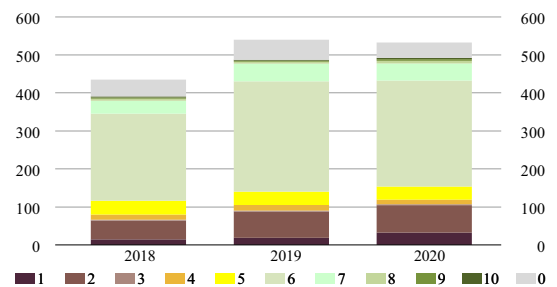
Pēc pilnīgākas NFRD ieviešanas pētījums jāatkārto ne tikai tāpēc, lai uzlabotu novērtēšanas precizitāti, bet arī lai novērtētu, kā NFRD prasības atklāt ieguldījumu pakļautību klimata riskiem ietekmējušas vērtspapīru portfeļi. Izstrādātā metodoloģija ļauj novērtēt gandrīz visu (97.5%) ieguldījumu portfeļi, nevis tikai atsevišķu uzņēmumu vērtspapīrus.

Būtiska analīzes daļa balstīta uz nozaru vidējā CO₂pmUSD rādītāja izmantošanu. Ņemot vērā faktisko rādītāju izkliedi, šis rādītājs **var pārāk negatīvi novērtēt atsevišķu uzņēmumu klimata riskus**. To būtu iespējams novērst, ja uzņēmumi, īpaši Latvijas vērtspapīru izdevēji, ziņotu par savu pakļautību klimata riskiem, t.sk. CO₂pmUSD rādītāju. Šāda uzlabota ziņošana pozitīvi ietekmētu Latvijas uzņēmumus, kuri piesaista finansējumu, jo jau tuvākajā nākotnē pēc līdzīgiem principiem tos vērtēs arī finansējuma sniedzēji¹⁴⁹.

Ieteikumi

1. Tirgus dalībniekiem **izvērtēt sava ieguldījumu portfela kompozīciju un potenciālo aktīvu cenu pārvērtēšanu**, kas saistīta ar klimata pielāgošanās politikas ieviešanu (CO₂ kaitējuma maksa, emisiju ierobežošana, ilgtspējīgas tautsaimniecības atbalsta pasākumi).
2. Emitentiem, kuri vairāk pakļauti klimata riskiem to pārstāvētās nozares dēļ, ieteicams veikt un publicēt **CO₂ izmešu apjoma, elektrības un degvielas patēriņa novērtējumu**, lai būtu pieejami uzņēmuma patiesie, nevis nozares vidējie CO₂ izmešu apjoma un elektrības un degvielas patēriņa dati, tādējādi uzlabojot savu pievilcību investoru acīs.
3. Tā kā informācija par CO₂ izmešu apjoma, elektrības un degvielas patēriņu ir nozīmīga ne vien vērtspapīru un finanšu instrumentu turētājiem to ilgtspējas novērtēšanai, bet arī kredītiestāžu un nebanku aizdevumiem, **Latvijas uzņēmumiem gada pārskatos iekļaut vismaz informāciju par elektrības un degvielas patēriņu gada laikā**.
4. Latvijas vērtspapīru izdevējiem **aktīvāk izmantot iespējas iegūt starptautiski atzītu klimata risku novērtējumu** (ESG reitings, atbilstība ES ilgtspējas taksonomijai u.c.), kas ne tikai potenciāli samazinātu finansējuma piesaistes izdevumus, bet arī paaugstinātu vērtspapīra kā ieguldījuma objekta pievilcību dažādās investoru grupās.
5. Veicināt starpinstitutionālo sadarbību Latvijā datu apmaiņas jomā, lai sekmētu **tirgus dalībnieku spēju novērtēt ieguldījumu pakļautību klimata riskiem**.

P1.10. attēls
LATVIJAS IEGULDĪJUMU PĀRVALDES SABIEDRĪBU,
IEGULDĪJUMU BROKERU SABIEDRĪBU UN AIF
VĒRTSPAPĪRU PORTFELIS KLIMATA RISKU
PAKĻAUTĪBAS KATEGORIJU DALĪJUMĀ
(milj. eiro)

¹⁴⁹ NFRD noteikts, ka, sākot ar 2022. gada 1. janvāri, lielajiem finanšu sektora dalībniekiem (t.sk. Latvijas lielākajām kredītiestādēm to grupu līmenī) jāziņo par to kredītu un vērtspapīru portfeļu pakļautību klimata riskiem. Turklāt EBA rekomendē, ka gadījumos, kad par finansējuma saņēmēju nav pieejami ES taksonomijai atbilstoši rādītāji, vēlams piemērot koeficientus vai aptuvenus rādītājus.

2. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU NFS IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES. LATVIJAS BANKAS KREDĪTU REĢISTRA MIKRODATU ANALĪZE

Kreditīestāžu NFS izsniegto kredītu procentu likmes Latvijā ir augstākas nekā pārējās Baltijas valstīs un, pretēji eiro zonas tendencēm, palielinās, tāpēc tika izpētīts, kādi faktori visvairāk ietekmē NFS izsniegto kredītu procentu likmju variāciju. Secināts, ka kreditēšanas tirgū pastāv augsta segmentācija, jo kredītu procentu likmju piemērošanas variāciju vislabāk skaidrojošais faktors ir kredītiestāde, kura izsniedz kredītu. Savukārt no aizņēmēju specifiskajiem faktoriem svarīgākie ir aizņēmēja lielums, nozare, kuru tas pārstāv, un procentu likmes fiksācijas veids (fiksēta vai mainīga procentu likme). Kredītrisku tieši raksturojošais faktors – iespējamie kredīta zaudējumi –, izrādās, ir mazāk svarīgs kredītu procentu likmju variācijas izskaidrošanā. Nekustamā īpašuma nodrošinājums būtiski nesamazina kredīta procentu likmi, jo vismaz MVU segmentā tas ir priekšnosacījums kredīta izsniegšanai.

Latvijas kredītiestāžu iekšzemes NFS izsniegto kredītu procentu likmes ilgstoši ir augstākas nekā pārējās Baltijas valstīs. Turklāt atšķirībā no citām eiro zonas valstīm, kurās kopš ECB kvantitatīvās stimulēšanas pasākumu uzsākšanas 2015. gadā kredītu procentu likmēm ir tendence samazināties, Latvijā (un arī pārējās Baltijas valstīs) tās pieaug (sk. P2.1. att.).

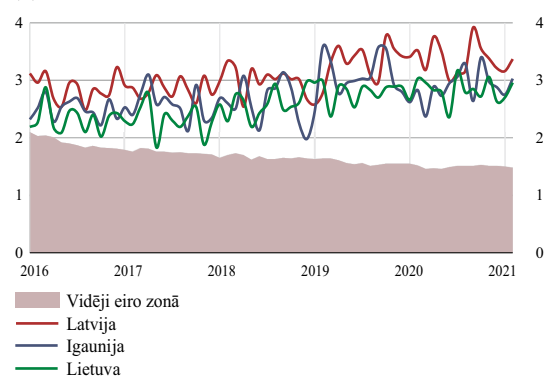
Šajā kontekstā ir svarīgi labāk izprast, kuri faktori nosaka kredītiestāžu izsniegto kredītu procentu likmes Latvijā. Lai atbildētu uz šo jautājumu, izmantoti detalizēti Latvijas Bankas Kredītu reģistra mikrodati (individuālu kredītu līmenī), kuros kopš 2018. gada 2. ceturkšņa iekļauta informācija arī par kredītu procentu likmēm, analizēti dažādi faktori, kas nosaka kredītu procentu likmes, un sniegts kvantitatīvs novērtējums tam, cik liels ir ar šiem faktoriem izskaidrojamās svērtās procentu likmes variācijas īpatsvars, sakārtojot šos faktorus pēc svarīguma.

Aprakstošā statistika

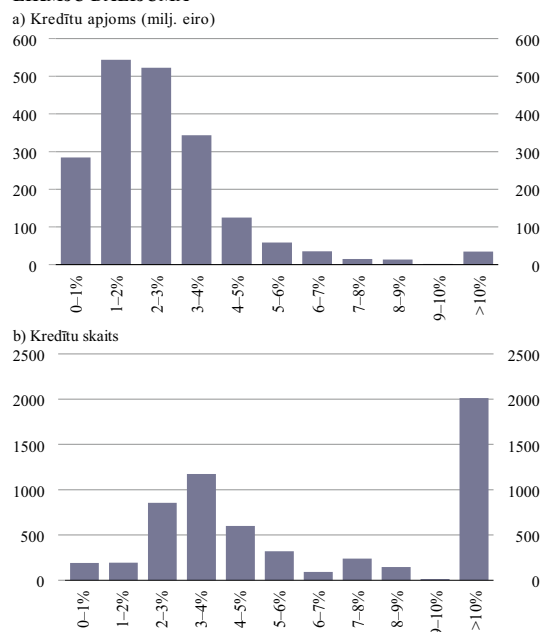
Pārskata periodā¹⁵⁰ kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 2.7%, taču procentu likmēm raksturīga ļoti liela variācija. Apjoma ziņā 86% NFS kredītu procentu likme bija zemāka par 4%, bet skaita ziņā 41% kredītu procentu likme pārsniedza 10% (sk. P2.2. att.).

¹⁵⁰ Ietverti dati par kredītiem, kuri no jauna izsniegti iekšzemes NFS no 2018. gada jūlija līdz 2020. gada jūnijam (dati atlasīti pēc norēķinu datuma, t.i., datuma, kurā notikusi naudas līdzekļu izmaksa klientiem).

P2.1. attēls
KREDĪTIESTĀŽU IEKŠZEMES NFS NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES (%)

P2.2. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI PROCENTU LIKMJU DALĪJUMĀ

Liela daļa kredītiestāžu izsniegto kredītu ar procentu likmēm virs 10% bija NFS izsniegtie norēķinu karšu kredīti. Šo kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 17.9%, bet pārskata periodā tie veidoja tikai 0.8% no kopējā no jauna izsniegto kredītu apjoma. Izslēdzot šos kredītus, kopējā vidējā svērtā procentu likme šajā periodā būtu bijusi 2.6%.

Kredītiestāžu konkurence par lielajiem aizdevumiem ir liela, un šo kredītu procentu likmes ir samērā zemas. Savukārt mazāku kredītu (zem 1 milj. eiro) un pavisam mazo kredītu (zem 50 tūkst. eiro) procentu likmes ir augstas.

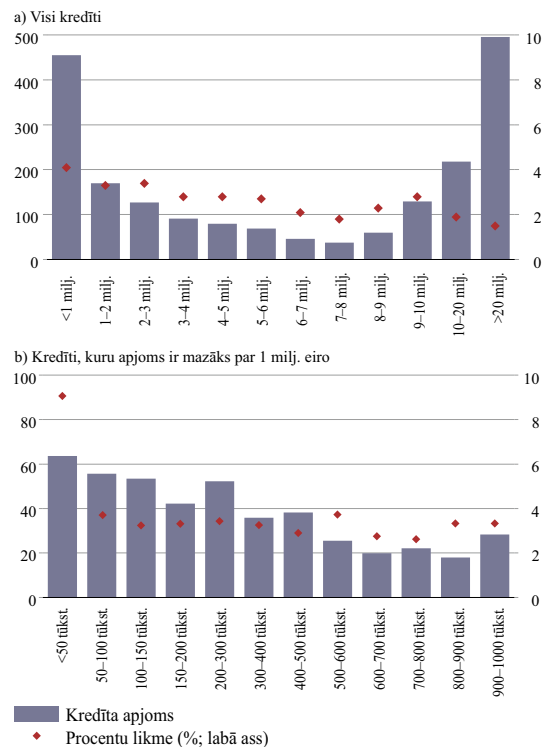
Kopumā NFS izsniegto kredītu procentu likme atkarīga no kredīta lieluma. Tas varētu būt skaidrojams ar lielo kredītu izmaksu relatīvo samazinājumu:

- ļoti lielo kredītu (virs 20 milj. eiro) īpatsvars NFS no jauna izsniegto kredītu apjomā bija 25%. Pārskata periodā šādu kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 1.5%;
- kredītu zem 1 milj. eiro īpatsvars no jauna izsniegto kredītu apjomā sasniedza 23%, un to vidējā svērtā procentu likme bija 4.1% (sk. P2.3. att.);
- kredītu diapazonā 50 tūkst.–1 milj. eiro vidējās svērtās procentu likmes atkarībā no apjoma būtiski nevariēja un vidēji bija zemākas par 4%;
- vismazāko kredītu (mazāk par 50 tūkst. eiro) vidējā svērtā procentu likme bija visaugstākā – 9.1% (izslēdzot norēķinu karšu kredītus, kuru īpatsvars no jauna izsniegto kredītu apjomā bija visai nenoīmīgs, –6.2%).

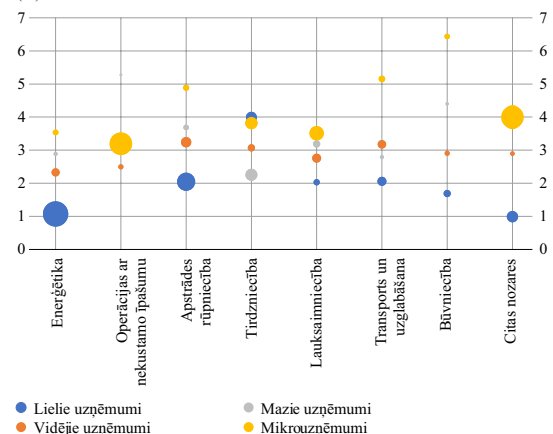
Lielāki uzņēmumi var cerēt uz zemāku procentu likmi. Šī sakarība ir aktuāla lielākajā daļā nozaru. Uzņēmuma lielums ir cieši saistīts ar kredīta apjomu un tādējādi – arī ar tā procentu likmi. Lielo uzņēmumu darbība parasti ir stabilāka, tāpēc šie uzņēmumi ir arī uzticamāki nekā mazie uzņēmumi un mikrouzņēmumi. Pārskata periodā lielajiem uzņēmumiem no jauna izsniegto kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 1.7%, bet mikrouzņēmumiem – 3.7%.

Nozaru dalījumā vislētākie kredīti ir enerģētikas nozarē (1.3%). Pārskata periodā nozares īpatsvars kredītiestāžu no jauna izsniegtajos kredītos bija 22.1%. Tas skaidrojams ar sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem izsniegtajiem apjomīgajiem kredītiem, jo šīs nozares ir samērā stabilas un mazāk pakļautas ekonomiskās attīstības cikla svārstībām. Pārējām nozarēm izsniegto kredītu vidējās svērtās procentu likmes svārstās no 2.5% līdz 3.5%, bet mazajiem uzņēmumiem un mikrouzņēmumiem tās ir daudz augstākas (sk. P2.4. att.).

P2.3. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI PROCENTU LIKMJU DALĪJUMĀ ATKARĪBĀ NO KREDĪTA LIELUMA
(milj. eiro)

P2.4. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES UN APJOMS (APĻA LIELUMS) UZŅĒMUMU LIELUMA UN NOZARU DALĪJUMĀ
(%)

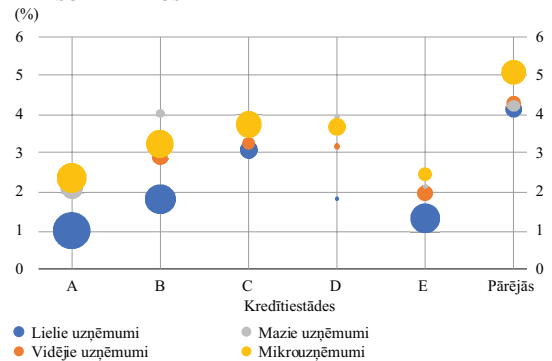
Mikrouzņēmumu grupā viszemākās procentu likmes ir tiem uzņēmumiem izsniegtajiem kredītiem, kuri veic operācijas ar nekustamo īpašumu (3.2%). Jāpiebilst, ka šajā nozarē pārsvarā darbojas mikrouzņēmumi, jo pēc klasifikācijas bieži arī lielle šīs jomas aizņēmēji (nekustamo īpašumu projektu attīstītāji) samērā nelielā darbinieku skaita dēļ var tikt atzīti par mikrouzņēmumiem.

Procentu likmes kredītiestāžu dalījumā ļoti atšķiras, norādot uz augstu kredīšanas tirgus segmentāciju. Divas kredītu tirgū aktīvākās kredītiestādes (A un E; sk. P2.5. att.) fokusējas uz lielāko un nosacīti visdrošāko klientu kredīšanu, piedāvājot tiem procentu likmes vidēji ap 1%. Trešās kredītiestādes (B) dati liecina par lielāku riska toleranci, jo tās no jauna izsniegtajos kredītos nedominē kredīti lielajiem uzņēmumiem, turklāt tie izsniegti ar augstākām procentu likmēm. Vēl divu iekšzemes NFS kredītu tirgū samērā aktīvu kredītiestāžu (C un D) procentu likmes ir ievērojami augstākas (vidēji virs 3%). Savukārt pārējās kredītiestādēs procentu likmes ir daudz augstākas (vidēji virs 4%), īpaši MVU segmentā.

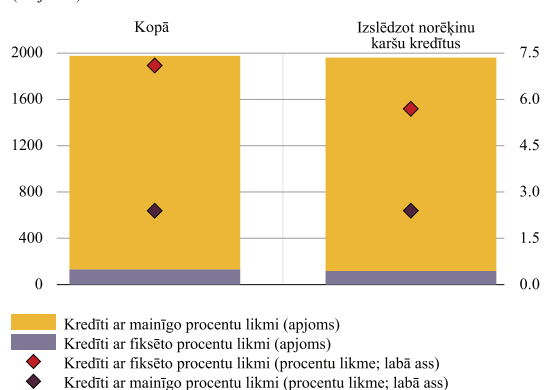
Dažādu kredītiestāžu piemēroto kredītu procentu likmju lielā variācija skaidrojama ar kredītiestāžu specifiskajiem faktoriem – atšķirībām to finansējuma, kapitāla un citās darbības izmaksās, kas ietekmē to darbības stratēģiju un riska tolerances pakāpi. Kredītu tirgus piedāvājuma puses segmentēšanās nosaka to, ka konkurējošo piedāvājumu pieejamība aizņēmējiem faktiski ir mazāka, nekā varētu šķist. Īpaši tas ietekmē aizņēmējus MVU grupā – tie uzņēmumi, kuri nekvalificējas kredīta nosacījumiem divās kredītiestādēs ar viszemākajām kredītu procentu likmēm, kredītus citās kredītiestādēs var saņemt jau ar būtiski augstākām procentu likmēm. Segmentācijas pieaugums saistībā ar nozīmīga tirgus dalībnieka – Luminor Bank AS – kredītportfeļa samazināšanu¹⁵¹ ir viens no faktoriem, kas noteica procentu likmju pieaugumu 2019. gadā.

Lai gan kredītu ar fiksēto procentu likmi īpatsvars ir visai neliels, šo kredītu procentu likmes ir ļoti augstas, tāpēc diezgan būtiski ietekmē arī vidējo svērtā procentu likmi. Kredīti ar fiksēto procentu likmi veido tikai 7% no jauno kredītu apjoma (6%, ja no aprēķina tiek izslēgti norēķinu karšu kredīti, kuriem ir fiksētas un ļoti augstas procentu likmes). Latvijas kredītiestādes pieprasa samērā augstu prēmiju par iespēju fiksēt likmi – kredītu ar fiksētu procentu likmi vidējā svērtā procentu likme arī pēc norēķinu karšu kredītu izslēgšanas pārskata periodā bija 5.7% (sk. P2.6. att.). Šo procentu likmi ietekmē arī kredītiestāžu prakse un kredītu produkts. Arī saskaņā ar ECB statistiku kredītiem ar procentu likmes fiksācijas periodu ilgāku par vienu gadu procentu likmes Latvijā ir daudz augstākas nekā citās eiro zonas valstīs (sk. P2.7. att.). Izslēdzot kredītus ar fiksēto procentu likmi, NFS izsniegto kredītu vidējā svērtā procentu likme būtu 2.4%.

P2.5. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU PROCENTU LIKMES UN APJOMS (APĻA LIELUMS) UZŅĒMUMU LIELUMA UN KREDĪTIESTĀŽU DALĪJUMĀ, IZSLĒDZOT NORĒĶINU KARŠU KREDĪTUS

P2.6. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI PROCENTU LIKMES FIKSĀCIJAS DALĪJUMĀ (milj. eiro)

¹⁵¹ Latvijas Bankas 2020. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" minēts, ka saistībā ar pārmaiņām finansējuma struktūrā kredītiestādes iekšzemes NFS izsniegto kredītu kredītportfelis 2019. gadā būtiski sarucis ne tikai Latvijā, bet arī pārējās Baltijas valstīs.

Procentu likme nav būtiski atkarīga no nodrošinājuma veida, bet lielākajai daļai MVU hipotēkas nodrošinājums nepieciešams, lai saņemtu aizdevumu. Viszemākās procentu likmes ir nenodrošinātajiem kredītiem, kuri tiek izsniegti lielākajiem un tādējādi nosacīti visdrošākajiem aizņēmējiem. Lielajiem uzņēmumiem izsniegto nenodrošināto kredītu īpatsvars bija 44%, MVU – daudz mazāks (9%). Lielajiem uzņēmumiem izsniegto nenodrošināto kredītu un kredītu ar hipotēku un citu nodrošinājumu procentu likmes ir būtiski zemākas nekā attiecīgās MVU izsniegto kredītu procentu likmes (sk. P2.8. att.). Tas arī apliecina, ka uzņēmuma lielums ir ļoti svarīgs faktors, kas nosaka piemērojamo procentu likmi. Lielākajai daļai (63%) MVU izsniegto kredītu kredītiestādes pieprasīja hipotēkas nodrošinājumu potenciālo zaudējumu mazināšanai augstākas zaudējumu iestāšanās varbūtības dēļ.

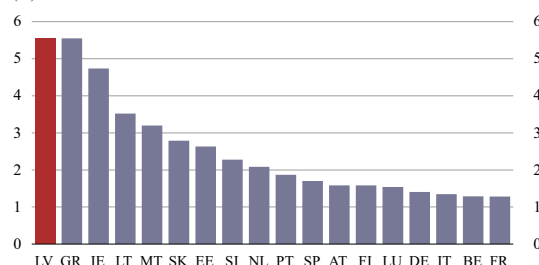
Kuri ir būtiskākie faktori? Noteicošo faktoru dominances analīze

Lai noteiktu dažādu faktoru ietekmes uz procentu likmi nozīmīgumu, tika veikta daudzfaktoru regresiju analīze un uz tās bāzes – arī dominances analīze¹⁵².

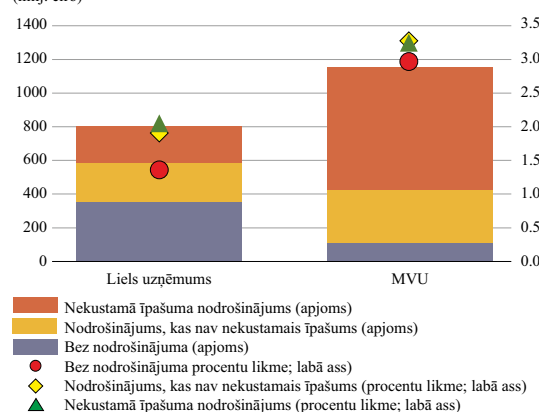
Pārskata periodā Latvijas Bankas Kredītu reģistrā atrodami dati par 5815 NFS no jauna izsniegtiem kredītiem¹⁵³. Par katru kredītu pieejama šāda informācija: kredīta apjoms, valūta, kurā kredīts izsniegts, kredīta veids, kredītiestāde, kurā kredīts izsniegts, kredīta izsniegšanas datums un kredīta līguma beigu datums (no kura aprēķināts kredīta termiņš), kredīta nodrošinājums, kā arī informācija par kredītam noteikto procentu likmi: procentu likme, procentu likmes veids (fiksētā vai mainīgā), procentu likmes griesti, procentu likmes grīda un atsaucē likme. Informācija par NFS lielumu (liels, vidējs, mazs uzņēmums, mikrouzņēmums) un to pamatdarbības nozari tiek iegūta valsts reģistros. Procentu likmju analīze veikta ar svērto regresiju, par svarīgiem izmantojot kredīta apjomu. Uz regresiju rezultātiem balstītas dominances statistikas un mainīgo ranžēšana atainotas P2.1. tabulā.

Svarīgākais procentu likmju atšķirības skaidrojošais mainīgais ir kredītiestāde, kura izsniedz kredītu¹⁵⁴. Šis mainīgais ietver sevī atšķirības kredītiestāžu kredītu politikā, darbības izmaksās un riska apetītē.

P2.7. attēls
NFS IZSNIEGTO JAUNO KREDĪTU AR PROCENTU LIKMES FIKSĀCIJU ILGĀKU PAR VIENU GADU PROCENTU LIKMES (%)

P2.8. attēls
NFS NO JAUNA IZSNIEGTO KREDĪTU APJOMS UN PROCENTU LIKMES ATKARĪBĀ NO NODROŠINĀJUMA VEIDA UN AIZŅĒMĒJA LIELUMA (milj. eiro)

¹⁵² Dominances analīze daudzfaktoru regresijas gadījumā nosaka skaidrojošo mainīgo relatīvo nozīmi, balstoties uz mainīgā ieguldījumu kopējā modeļa pielāgošanas kvalitātes statistikā (determinācijas koeficientā R^2). Dominances analīze ir ansamblu metode, kurā mainīgā skaidrojošā spēja tiek noteikta, rēķinot vidējo vērtību šā mainīgā marginālajam ieguldījumam determinācijas koeficientā visos modeļos, kuros mainīgais iekļauts, novērtējot visas iespējamās kombinācijas ar p neatkarīgajiem mainīgajiem (sk., piemēram, [1]). Noderīga vispārējo dominances statistiku īpašība ir tā, ka, saskaitot visu mainīgo dominances statistikas, iegūst pilnā modeļa determinācijas koeficientu (sk., piemēram, [2]).

¹⁵³ Analīze veikta individuālu kredītu līmenī. Katram kredītam izlasē atbilst viens ieraksts neatkarīgi no aizņēmēju skaita.

¹⁵⁴ Faktormainīgais, kura vērtības ir kredītiestāžu numuri. Regresijās tas tiek atspoguļots kā kredītiestāžu fiktīvo mainīgo (*dummy*) kopums.

P2.1. tabula

DOMINANCES ANALĪZES REZULTĀTI

Skaidrojošie mainīgie	Visi kredītu veidi		Visi kredītu veidi, izņemot kredītkartes		IRB kredītiestādes ¹⁵⁵ , izņemot kredītkartes	
	Dominances statistikas	Rangs	Dominances statistikas	Rangs	Dominances statistikas	Rangs
Aizdevēja kredītiestāde	21.6%	2	29.6%	1	4.6%	7
Procentu likmes veids (fiksēta/mainīga)	13.7%	3	11.6%	2	5.5%	5
Aizņēmēja nozare	5.8%	4	7.5%	3	16.8%	1
Aizņēmēja uzņēmuma lielums	5.6%	5	6.6%	4	11.5%	2
Zaudējumu norma (<i>loss rate</i>)	X	X	X	X	7.5%	3
Kredīta apjoms	3.5%	6	4.6%	5	6.7%	4
Laika periodu fiktīvie mainīgie ¹⁵⁶ (<i>dummy</i>)	2.6%	7	3.8%	6	5.2%	6
Kredīta veids	21.9%	1	3.0%	7	1.7%	9
Hipotēkas nodrošinājums	0.6%	8	0.9%	8	3.3%	8
Kredīta termiņš	0.4%	9	0.1%	9	0.2%	10
Kopā (R²)	75.7%		67.7%		63.0%	

Norēķinu karšu kredītu procentu likmes ir daudz augstākas nekā pārējo kredītu veidu procentu likmes, tāpēc, veicot regresiju ar visiem kredītu veidiem, kredīta veids izskaidro vislielāko procentu likmes variācijas daļu – 22% (sk. P2.1. tabulas 1. aili). Izslēdzot kredītkaršu kredītus no analīzes, šā mainīgā izskaidrojošā spēja saruka līdz 3%, un par galveno skaidrojošo mainīgo kļuva aizdevumu izsniegusī kredītiestāde. Šis mainīgais izskaidro gandrīz 30% svērtās procentu likmes variācijas (sk. P2.1. tabulas 2. aili).

Nozīmīgs faktors ir arī procentu likmes veids¹⁵⁷ – procentu likmes kredītiem ar fiksētu procentu likmi ir ievērojami augstākas nekā pārējiem kredītiem. Tiesa gan – kredītu ar fiksētu procentu likmi īpatsvars kopējā NFS izsniegto kredītu apjomā ir visai zems (izslēdzot norēķinu karšu kredītus – tikai 6%).

Nozare un uzņēmuma lielums ir nākamie nozīmīgākie faktori, kuriem modelī ir diezgan augsta izskaidrojošā spēja.

Paredzamo zaudējumu norma¹⁵⁸ izskaidro vien 7.5% IRB kredītiestāžu svērtu procentu likmju variāciju.

Ņemot vērā, ka šīs kredītiestādes Latvijas Bankas Kredītu reģistrā sniedz arī datus par saistību nepildīšanas varbūtības novērtējumu (PD) un saistību nepildīšanas zaudējumiem (LGD), tika veiktas atsevišķas regresijas, izmantojot tikai šo divu kredītiestāžu datus, lai noteiktu kredītriska parametru ietekmi uz kredīta cenojumu. Tā kā paredzamo zaudējumu normas izskaidrojošā spēja bija augstāka nekā tikai PD, rezultāti atspoguļoti, iekļaujot regresijās paredzamo zaudējumu normu kā skaidrojošo mainīgo. Regresijas modelī šis mainīgais ir augsti nozīmīgs, bet tas izskaidro tikai 7.5% svērtu procentu likmju variācijas, savukārt gan nozares, gan uzņēmuma lieluma izskaidrojošā spēja ir daudz lielāka. **Tas norāda, ka kredītiestāžu piemērotās procentu likmes vairāk ietekmē aizņēmēja pārstāvētā nozare un uzņēmuma lielums nekā šā aizņēmēja individuālie kredītriska rādītāji** (sk. P2.1. tabulas 3. aili).

Hipotēkas nodrošinājuma tieša ietekme uz procentu likmi ir vāja. To apstiprina arī dominances analīzes rezultāti.

¹⁵⁵ Kredītiestādes, kuras kredītriska vērtēšanā izmanto uz iekšējiem reitingiem balstīto (*internal ratings-based*) pieeju.

¹⁵⁶ Laika periodu fiktīvie mainīgie (*dummy*) pamatā akumulē sevī EURIBOR pārmaiņas (katram periodam specifiskas procentu likmes svārstības, kas ir kopīgas visām kredītiestādēm un kredītu grupām ar mainīgo likmi).

¹⁵⁷ Indikatormainīgais, kas parāda, vai konkrētā kredīta procentu likme ir vai nav fiksēta uz visu kredīta termiņa laiku.

¹⁵⁸ Paredzamo zaudējumu norma jeb *loss rate* ir PD un LGD reizinājums.

Aizņēmējus raksturojošo papildu rādītāju ietekme

Šajā sadaļā analīze tika veikta individuālu aizņēmēju līmenī¹⁵⁹. Latvijas Bankas Kredītu reģistrā nav informācijas par uzņēmumu finansiālajiem rādītājiem, turklāt analīzei pieejamie mikrodati ir anonimizēti un neļauj identificēt uzņēmumus. Tomēr pieejamā informācija ļāva izveidot dažus rādītājus, kas labāk raksturo aizņēmēju vai tā attiecības ar kredītiestādēm:

- uzņēmuma kredītvēstures ilgums (gados);
- to kredītiestāžu skaits, kurās aizņēmējam ir aktīvie kredīti;
- kredītu skaits konkrētajā kredītiestādē pirms jauna kredīta izsniegšanas;
- vēsturiskā maksājumu pārkāpumu esamība¹⁶⁰;
- kredītu skaits konkrētajā kredītiestādē kredīta izsniegšanas laikā, t.sk. izsniedzamais kredīts.

Dominances analīzes rezultāti atainoti P2.2. tabulā.

P2.2. tabula

DOMINANCES ANALĪZES REZULTĀTI AR AIZŅĒMĒJU RAKSTUROJUMU

Visi kredītu veidi, izņemot kredītkaršu kredītus		
Skaidrojošie mainīgie	Dominances statistikas	Rangs
Aizdevēja kredītiestāde	27.1%	1
Procentu likmes veids (fiksēta/mainīga)	11.3%	2
Nozare, kurā darbojas aizņēmējs	7.1%	3
Aizņēmēja uzņēmuma lielums	4.7%	4
Kredīta apjoms	4.7%	5
Laika periodu fiktīvie mainīgie (<i>dummy</i>)	3.6%	6
Uzņēmuma kredītvēstures ilgums (gados)	3.5%	7
Kredīta veids	2.7%	8
Kredītu skaits konkrētajā kredītiestādē pirms jauna kredīta izsniegšanas	1.6%	9
To kredītiestāžu skaits, kurās aizņēmējam ir aktīvie kredīti	1.5	10
Hipotēkas nodrošinājums	0.9	11
Kredīta termiņš	0.1%	12
Kopā (R²)	68.8%	

Vienīgais no visiem šajā pielikumā aplūkotajiem papildu rādītājiem, kuram atklājās vērā ņemama izskaidrojošā spēja, ir kredītvēstures ilgums. Neraugoties uz statistisko nozīmīgumu, tas spēj izskaidrot tikai 3.5% procentu likmes variācijas.

Potenciāli ļoti svarīgs mainīgais varētu būt arī vēsturiskā maksājumu pārkāpumu esamība, tomēr tas neizrādījās noderīgs analīzei, jo aizņēmējiem ar nepietiekami labu kredītvēsturi kredītiestādes ļoti reti izsniedz jaunus kredītus (kopumā izveidotajā izlasē bija tikai 135 šādi novērojumi, un no tiem tikai 92 bija unikālie aizņēmēji).

¹⁵⁹ Dažiem kredītiem iepriekš aplūkotajā datu kopā bija divi aizņēmēji. Šajā sadaļā katrs aizņēmējs izlasē tiek aplūkots atsevišķi, to kopējai informācijai par kredītu (procentu likme, kredīta apjoms) atkārtojoties. Tas regresijā tiek koriģēts ar atbilstošiem svariem.

¹⁶⁰ Indikatormainīgais, kas norāda, ka pēdējo piecu gadu laikā aizņēmējam bijuši maksājuma kavējumi ilgāk par 60 kalendārjām dienām, un visu klienta kavēto maksājumu summa, t.sk. kavējuma procenti un līgumsods, sasniedza vai pārsniedza 150 eiro. Šī informācija kredītiestādei pieejama Latvijas Bankas Kredītu reģistrā pirms kredīta izsniegšanas potenciālajam aizņēmējam.

Secinājumi

NFS kredītešanas tirgū pastāv augsta tirgus segmentācija. Tādējādi konkurējošo piedāvājumu pieejamība aizņēmējiem ir mazāka, nekā varētu šķist, ņemot vērā samērā lielo kredītiestāžu skaitu Latvijā. Tas īpaši ietekmē aizņēmējus MVU grupā. Kredītu procentu likmes visbūtiskāk nosaka tas, kura kredītiestāde izsniegusi konkrēto aizdevumu. Šis faktors ietver kredītiestāžu kredītu politikas, darbības izmaksu un riska apetītes atšķirības.

Uzņēmuma lielums, nozare, kuru tas pārstāv, un procentu likmes fiksācijas veids ir nākamie nozīmīgākie faktori, kuri nosaka procentu likmju atšķirības. Paredzamo zaudējumu apjoms¹⁶¹ ir mazāk nozīmīgs procentu likmi ietekmējošs faktors.

Hipotēkas nodrošinājums būtiski nesamazina kredīta procentu likmi. MVU segmentā tas drīzāk ir nepieciešams priekšnosacījums kredīta izsniegšanai.

Uzņēmuma kredītvēstures ilgums ir visnozīmīgākais aizņēmēju papildu raksturojošais faktors, taču šā rādītāja izskaidrojošā spēja ir zemāka nekā uzņēmuma lielums un nozare, kurā uzņēmums darbojas.

ATSAUCES

[1] Azen, R., & Budescu, D. V. (2003). *The dominance analysis approach for comparing predictors in multiple regression. Psychological Methods*, vol. 8, issue 2, pp. 129–148.

[2] Grömping, U. (2007). *Estimators of Relative Importance in Linear Regression Based on Variance Decomposition. The American Statistician*, vol. 61, pp. 139–147.

¹⁶¹ Kredītiestādēm, par kurām šāda informācija ir pieejama.

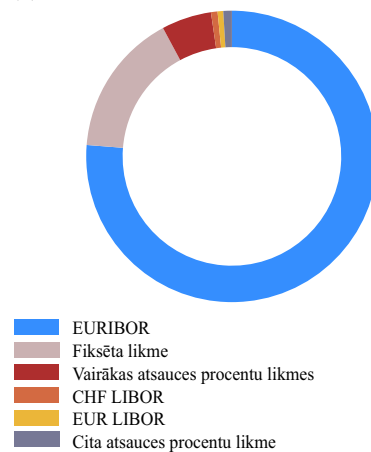
3. PIELIKUMS. NAUDAS TIRGUS ETALONLIKMJU REFORMAS TURPINĀS

Pašlaik globālajā finanšu tirgū noris pāreja uz drošāku etalonlikmju ieviešanu un piemērotāko alternatīvo etalonlikmju izstrādāšana gadījumam, ja etalonlikme vairs nebūtu pieejama. LIBOR administrators jau paziņojis par etalonlikmju publicēšanas pārtraukšanu paredzamā nākotnē. EONIA tiks aizstāta ar €STR, bet EURIBOR nākotnē ir neskaidra. Jebkuras pārmaiņas attiecībā uz EURIBOR un citām etalonlikmēm būtiski ietekmētu Latvijas kredītiestāžu sistēmas darbību, ņemot vērā, ka Latvijas kredītiestāžu izsniegto kredītu lielākās daļas procentu likme piesaistīta EURIBOR starpbanku tirgus procentu likmei vai kādai citai naudas tirgus etalonlikmei.

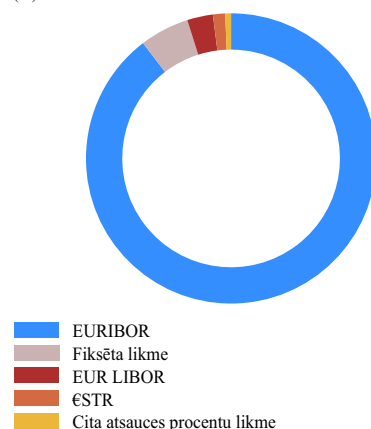
Lielākajai daļai Latvijas kredītiestāžu izsniegto kredītu procentu likme piesaistīta EURIBOR starpbanku tirgus procentu likmei vai kādai citai naudas tirgus etalonlikmei jeb naudas tirgus indeksam, kas izmantots kā atsauce, aprēķinot procentu likmi un atbilstošo naudas summu, kas jāmaksā saistībā ar finanšu instrumentu vai līgumu. 2020. gada beigās 76% mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma kā atsauce izmantota EURIBOR etalonlikme, 16% veidoja kredīti ar fiksētu procentu likmi, bet pavisam mazu daļu – kredīti, kas piesaistīti procentu likmēm citās valūtās (sk. P3.1. att.). NFS segmentā EURIBOR etalonlikme bija vēl nozīmīgāka – tā bija izmantota kā atsauce procentu likme 90% kopējā kredītiestāžu NFS izsniegto kredītu atlikuma (sk. P3.2. att.).

Etalonlikmes jeb indeksi, kas izmantoti kā atsauce, aprēķinot procentu likmi un atbilstošo naudas summu, kas jāmaksā saistībā ar finanšu instrumentiem vai līgumiem, ir nozīmīgi finanšu tirgos. To vērtībai piesaistīti daudzi finanšu instrumenti, t.sk. noguldījumi, kredīti, parāda vērtspapīri un atvasinātie tirgus instrumenti. Etalonlikmes piesaistījušas pastiprinātu tirgus dalībnieku un regulatoru uzmanību jau kopš 2008. gada, kad *The Wall Street Journal* publicēja rakstu¹⁶², kurā tika paustas aizdomas par manipulāciju ar LIBOR etalonlikmēm. Turpmāko gadu laikā vairākas bankas, kas atradās LIBOR panelī, tika atzītas par vainīgām manipulācijās un samaksāja iespaidīgus naudas sodus. Vēlāk tika atklāts, ka arī EURIBOR bija pakļauts manipulācijām. Pēdējā laikā vērojama tendence, ka etalonlikmju paneļos, īpaši tajos, kuri bijuši iesaistīti skandālos, iekļauto banku skaits samazinās. Šādu banku skaita sarukums paaugstina paneļa koncentrāciju un var samazināt procentu likmju etalona reprezentativitāti.

P3.1. attēls
KREDĪTIESTĀŽU MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMS ATSAUCES LIKMJU DALĪJUMĀ (%)

P3.2. attēls
KREDĪTIESTĀŽU NFS IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMS ATSAUCES LIKMJU DALĪJUMĀ (%)

¹⁶² <https://www.wsj.com/articles/SB120831164167818299>

Drīz pēc šiem notikumiem finanšu tirgū bija skaidrs, ka etaloni to esošajā formātā ilgi pastāvēt vairs nevarēs un būs jāreformē. 2013. gadā IOSCO publicēja finanšu tirgus etalonu principus¹⁶³. Šie principi ietvēra finanšu tirgus etalonu pārvaldības, kvalitātes un uzticamības prasības. Līdztekus citiem principiem tika noteikts, ka etaloniem, cik vien tas iespējams, jābalstās uz tirgus darījumiem. 2016. gadā tika publicēta un no 2018. gada tiek piemērota ES regula par indeksiem, ko izmanto kā etalonus finanšu instrumentos un finanšu līgumos vai ieguldījumu fondu darbības rezultātu mērīšanai¹⁶⁴ (tālāk tekstā – regula par indeksiem). Saskaņā ar šo regulu EONIA un EURIBOR tika klasificēti kā kritiski svarīgi etaloni. To sākotnējā formā šie etaloni neatbilda IOSCO finanšu etalonu principiem, tāpēc tika nolemts EONIA aizstāt ar €STR, bet EURIBOR aprēķināt saskaņā ar jaunu metodoloģiju. Arī citās valūtās plaši izmantotais LIBOR tika reformēts, bet 2020. gada beigās tā pārvaldītājs ICE (*Intercontinental Exchange*) paziņoja par nodomu pārtraukt atsevišķu LIBOR indeksu aprēķinu pēc 2021. gada 31. decembra¹⁶⁵.

Arī EURIBOR etalonlikmes ir pakļautas to izstrādes pārtraukšanas riskam, tāpēc ES regula par indeksiem un IOSCO ieteikumi paredz, ka līgumos, kuros izmantota atsauce uz etalonlikmi, jāievieš alternatīvas etalonlikmes jeb aizstājējlikmes.

Kopš 2019. gada 2. oktobra, kad ECB sāka publicēt jauno eiro naudas tirgu raksturojošo etalonlikmi €STR, EONIA tiek aprēķināta pēc jaunas metodoloģijas (€STR + 8.5 bāzes punkti), un plānots, ka to turpinās publicēt līdz 2022. gada 3. janvārim, kad EONIA publicēšana tiks pārtraukta. **Tirgus dalībniekiem tiek rekomendēts finanšu līgumos, kuros līdz šim tika izmantota atsauce uz EONIA, aizstāt to ar jauno eiro īstermiņa etalonlikmi €STR, kā arī pakāpeniski pāriet uz €STR esošajos līgumos, kuru darbības laiks ir ilgāks par 2022. gada 3. janvāri¹⁶⁶.** Saskaņā ar 2020. gadā veikto metodoloģijas pārskatu¹⁶⁷ €STR etalonlikme balstīta uz pietiekami lielu darījumu apjomu un precīzi atspoguļo īstermiņa naudas tirgus dinamiku. Latvijas kredītiestāžu aizdevumos NFS jau parādās līgumi, kuros kā atsauce izmantota €STR. 2020. gada beigās Latvijas kredītiestāžu NFS izsniegtajā kredītu atlikumā kredīti, kuriem kā atsauces procentu likme izmantota €STR, veidoja 1.6%.

ECB, Finanšu pakalpojumu un tirgu iestādes (FSMA), Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestādes (ESMA) un EK izveidotā eiro bezriskā procentu likmju darba grupa turpina strādāt pie darbības plāna gadījumam, ja EURIBOR etalonlikmes vairs nebūtu pieejamas. 2021. gadā plānots publicēt ieteikumus par EURIBOR etalonlikmes aizstāšanai piemērotākajām alternatīvajām etalonlikmēm jeb aizstājējlikmēm dažādās aktīvu klasēs. Daļa kredītiestāžu jau pauž interesī par rezerves nosacījumu (*fallback provisions*) iekļaušanu aizdevumu līgumos, kas, domājams, pastiprināsies pēc minēto rekomendāciju publicēšanas.

Tikmēr, lai atbalstītu pāreju uz €STR izmantošanu arī līgumos, kuros kā atsauces procentu likme izmantota ilgāka termiņa atsauces procentu likme, ECB 2021. gada 15. aprīlī sāka publicēt indeksa un saliktās vidējās procentu likmes, kas balstītas uz €STR. Saliktās €STR vidējās procentu likmes un €STR indekss tiek aprēķināti, balstoties uz publiski pieejamām vēsturiskajām €STR procentu likmēm. ECB tīmekļvietnē tie tiek publicēti katru dienu, tādējādi nodrošinot publisku un neierobežotu pieejamību. Saliktās €STR vidējās procentu likmes tiek publicētas termiņiem, kas atbilst pašreizējiem EURIBOR termiņiem (1 nedēļa, 1 mēnesis, 3 mēneši, 6 mēneši, 12 mēneši), tādējādi piedāvājot stabilas aizstājējlikmes līgumiem, kuros kā atsauces likme izmantots EURIBOR. Papildus tam saliktais €STR indekss ļauj aprēķināt salikto procentu likmi nestandarta termiņiem.

¹⁶³ <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD415.pdf>

¹⁶⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:02016R1011-20210213&qid=1618320549605&from=EN>

¹⁶⁵ <https://www.theice.com/iba/libor>

¹⁶⁶ https://www.ecb.europa.eu/paym/interest_rate_benchmarks/WG_euro_risk-free_rates/html/transition.en.html

¹⁶⁷ €STR annual methodology review (europa.eu)

Arī citām ietekmīgākajām centrālajām bankām, līdzīgi kā ECB, ir liela nozīme, veicot etalonlikmju reformas un sniedzot iespējami lielu atbalstu jaunu aizstājējlikmju nodrošināšanai. ASV alternatīvo atsauces likmju komiteja kā ieteicamo alternatīvu ASV dolāra LIBOR indeksam nosaukusi nodrošinātā naudas tirgus finansēšanas likmi SOFR. Lai palīdzētu nodrošināt veiksmīgu pāreju no ASV dolāra LIBOR, 2020. gada martā tika sākta datu publicēšana par SOFR indikatīvajiem saliktajiem vidējiem rādītājiem dažādiem termiņiem un SOFR indeksu. Papildus tam tiek veicināta atvasināto finanšu instrumentu, kas kā atsauci izmanto SOFR, tirgus attīstība, tādējādi veicinot uz nākotni balstītu atsauces likmju attīstību. Lielbritānijas sterliņu mārciņu raksturojošā īstermiņa naudas tirgus likme SONIA ir etalonlikme, ko bezriskā atsauces etalonlikmju darba grupa iesaka kā alternatīvu pārejai no LIBOR GBP. Lai atbalstītu šo pāreju, jau 2020. gada augustā tika uzsākta SONIA saliktā indeksa publicēšana.

4. PIELIKUMS. KIBERDROŠĪBAS RISKĀ AKTUALITĀTE TURPINA PIEAUGT

Covid-19 pandēmijas apstākļos būtiski pieaugot attālināti veikta darba nozīmei, palielinājušies arī kiberdrošības riski. Pasaules mērogā palielinās informācijas izvilināšana no lietotājiem, kā arī notikuši vairāki lieli kiberuzbrukumi, kuriem gan nebija tiešas ietekmes uz finanšu sistēmu. Vienlaikus tiek veikti arī pasākumi, lai mazinātu kiberrisku ES – 2020. gada septembrī EK nāca klajā ar regulas par finanšu sektora digitālās darbības noturību priekšlikumu.

Attālināta darba lomas pieaugums palielina lietotāju ievainojamību no kiberdrošības viedokļa, jo arvien vairāk darbinieku savus darba pienākumus veic no mājām, bez tiešas kolēģu klātbūtnes un atbalsta personāla, t.sk. IT speciālistu, pieejamības, un nereti bez korporatīvo datortīklu sniegtās aizsardzības. Tas palielina ne tikai pašu individu, bet arī iestāžu, kurās tie ir nodarbināti, kiberdrošības risku. CERT.LV informē, ka 2020. gadā salīdzinājumā ar periodu pirms pandēmijas kiberuzbrukumu skaits Latvijas privātpersonām mājāsaimniecībās audzis par 15–30%¹⁶⁸. Tādējādi būtiski palielinājusies datorlietotāju izglītības nozīme kiberdrošībā.

2020. gadā pasaulē notika arī vairāki lieli kiberdrošības incidenti. Piemēram, 2020. gada augustā Jaunzēlandes fondu birža saskārās ar piekļuves atteices (*distributed denial-of-service*) uzbrukumu¹⁶⁹, kas nozīmīgi ietekmēja tās spēju apkalpot klientus, jo klientu piekļuve kādai tās informācijas sistēmai tika apturēta divas dienas pēc kārtas. Šis incidents rāda, ka finanšu sistēmai nozīmīgas iestādes darbību var ietekmēt ar samērā sen zināmu uzbrukuma veidu – piekļuves atteices uzbrukumu.

2020. gada nogalē tika atklāts, iespējams, pēdējos 10 gados lielākais kiberdrošības incidents. Tika kompromitēta ASV kompānijas *SolarWinds*¹⁷⁰ programmatūras produktu atjauninājumu piegādes sistēma (tās klienti lejuplādēja un uzstādīja uzbrucēju modificētus programmatūras atjauninājumus), kas padarīja klientu informācijas sistēmas pieejamas uzbrucējiem. Tā kā šī programmatūra tiek diezgan plaši lietota, tika skarti vairāk nekā 18 tūkst. klientu, t.sk. vairākas ASV valdības iestādes. Šāda mēroga uzbrukumam ir potenciāls radīt sistēmisku ietekmi, t.sk. arī uz finanšu sistēmu, jo uzbrukumā kā piekļuves kanāls uzņēmumu sistēmām tika izmantota plaši lietota programmatūra. Arī iepriekšējā Finanšu stabilitātes pārskatā norādīts¹⁷¹, ka ir svarīgi pievērst pastiprinātu uzmanību valstij vai reģionam specifiskas plaši lietotas programmatūras kiberdrošības noturībai, jo tieši šādiem plaši lietotiem programmatūras produktiem ir potenciāls tikt izmantotiem kā piekļuves kanāliem plaša uzņēmumu un institūciju loka informācijas sistēmām ar potenciāli sistēmiskām sekām.

Minētie incidenti apstiprina, ka kiberdrošības jomā jautājums nav par to, vai būs sekmīgs uzbrukums, bet gan kad un cik plašas sekas tas radīs. Tāpēc svarīgi laikus izstrādāt rīcības plānus, kā rīkoties sekmīga kiberuzbrukuma gadījumā, kā mazināt tā nodarīto kaitējumu un nepieļaut ilgstošu darbības paralīzi, un nodrošināt datu drošību un atjaunojamību to kompromitēšanas gadījumā. Īpaši svarīgi tas ir finanšu iestādēm, kuru informācijas sistēmas ir ļoti kompleksas un nereti satur arī novecojušas sistēmas, savukārt pandēmijas ietekme var aizkavēt to modernizāciju¹⁷².

¹⁶⁸ CERT.LV darbības pārskats par 2020. gadu (<https://cert.lv/lv/2021/04/cert-lv-darbibas-parskats-par-2020-gadu>)

¹⁶⁹ New Zealand stock exchange halted by cyber-attack. 26.08.2020. (<https://www.bbc.com/news/53918580>)

¹⁷⁰ CERT.LV "Apjomīgā incidenta "SolarWinds" ietekme uz Latvijas kibertelpu" (<https://cert.lv/lv/2021/01/apjomiga-incidenta-solarwinds-ietekme-uz-latvijas-kibertelpu>)

¹⁷¹ Latvijas Banka. "Finanšu Stabilitātes Pārskats. 2020", 3. pielikums "Kiberdrošības risks – ikdienas digitālajā tagadnē" (https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf)

¹⁷² ECB *Financial Stability Review*, May 2021, 63. lpp. (<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/fsr/ecb.fsr202105~757f727fe4.en.pdf>).

Lai veicinātu noturību pret kiberdrošības riskiem ES, 2020. gada septembrī EK nāca klajā ar regulas par finanšu sektora digitālās darbības noturību priekšlikumu¹⁷³ (*Regulation on digital operational resilience for the financial sector*, DORA), kas ir daļa no Digitālā finansējuma paketes¹⁷⁴. Šis priekšlikums paredz plašāku un vienotāku pieeju kiberdrošības risku pārvaldībai ES finanšu sektorā. Kā svarīgākās pārmaiņas finanšu nozarei var izdalīt kritisko ārpakalpojumu sniedzēju pārraudzību, kiberdrošības noturīguma testēšanu (*threat-led penetration testing*), vienotāku un efektīvāku ziņošanu par kiberdrošības incidentiem, kā arī ciešāku sadarbību starp finanšu iestāžu uzraugiem, Eiropas uzraudzības iestādēm (EBI, EAAP un IOSCO) un informācijas sistēmu drošības incidentu novēršanas institūcijām (piemēram, Latvijā – CERT.LV). Lai arī regulas projekts vēl nav pabeigts, tās stāšanās spēkā var prasīt vairāk nekā gadu un pēc tam tā vēl tiks papildināta ar sekundārajiem tiesību aktiem, regulas projekts vērtējams kā ļoti svarīgs solis reģiona kiberdrošības noturīguma veicināšanā. Protams, šis priekšlikums radīs nepieciešamību finanšu nozares uzraugiem attīstīt kapacitāti jauno uzdevumu veikšanā, kā arī finanšu iestādēm veikt turpmākus ieguldījumus kibernetikas nodrošināšanā. Taču šie ieguldījumi ir nepieciešami, lai nodrošinātu finanšu nozares pakalpojumu drošību un nepārtrauktību, kā arī palīdzēs mazināt sistēmisku risku iestāšanās varbūtību.

Kiberdrošības risks joprojām ir būtisks drauds gan privātpersonām, gan uzņēmumiem, t.sk. potenciāli sistēmisks drauds finanšu sistēmai, un tā aktualitāte tikai turpina pieaugt, arvien vairāk pakalpojumiem pārceļoties digitālajā vidē. Taču kopīgiem spēkiem ir iespējams tam pretdarboties, mazināt potenciālo nelabvēlīgo ietekmi. Privātpersonām tas nozīmētu izglītības gan kiberdrošības¹⁷⁵, gan finanšu prātības¹⁷⁶ jautājumos, uzņēmumiem – pievērst pastiprinātu uzmanību savu informācijas sistēmu drošībai un darbinieku izglītībai kiberdrošības jautājumos. Savukārt finanšu iestādēm – turpināt sadarbībā ar uzraugošajām iestādēm stiprināt savu kiberdrošības noturību, izmantojot visu pieejamo informāciju par labākajām praksēm.

¹⁷³ Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Eiropas Padomes regulai par finanšu sektora digitālās darbības noturību (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:52020PC0595>)

¹⁷⁴ Digitālā finansējuma pakete: Komisija izklāsta jaunu, vērienīgu pieeju, lai veicinātu atbildīgu inovāciju, no kuras iegūtu patērētāji un uzņēmumi (https://ec.europa.eu/latvia/news/digit%C4%81l%C4%81-finans%C4%93juma-pakete-komisija-izkl%C4%81sta-jaunu-v%C4%93rien%C4%ABgu-pieeju-lai-veicin%C4%81tu-atbild%C4%ABgu_lv)

¹⁷⁵ <https://www.esidross.lv/>

¹⁷⁶ <https://www.finansupratiba.lv/>

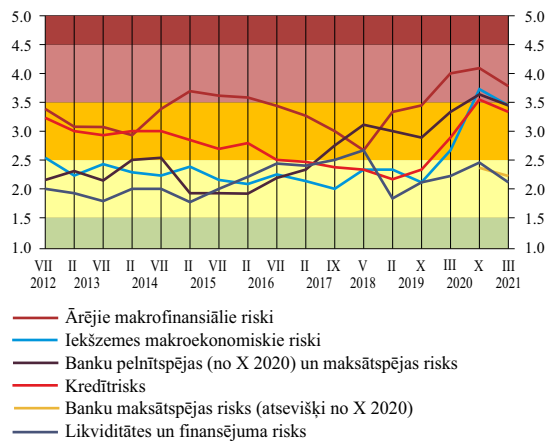
5. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU APTAUJA PAR RISKIEM

Riska faktori

1. Latvijas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās iekšzemes faktoru un Covid-19 pandēmijas ietekmē.
2. Būtiskas ārējās makrofinansiālās vides pasliktināšanās negatīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību.
3. Mājsaimniecību maksāspējas pasliktināšanās.
4. NFS maksāspējas pasliktināšanās.
5. Straujas mājokļu nekustamā īpašuma cenu pārmaiņas.
6. Nozīmīgs pieprasījuma kritums komercīpašumu tirgū.
7. Risku pieaugums Latvijas lielāko kredītiestāžu mātes bankās vai to mītnes zemēs (t.sk. makrofinansiālo risku pieaugums to mītnes zemju tautsaimniecībā vai finansējuma risku pieaugums mātes bankās).
8. IT drošības risks Latvijas finanšu sistēmai.
9. Reputācijas riski un citi riski, kas saistīti ar NILLTPF novēršanas norisēm Latvijā un Ziemeļvalstīs.
10. Klimata pārmaiņu fizisko risku un pārejas risku ietekme uz Latvijas finanšu sistēmu (atšķirībā no pārējiem riskiem šo tika lūgts izvērtēt vidējā (5–7 gadi) termiņā).

P5.1. attēls

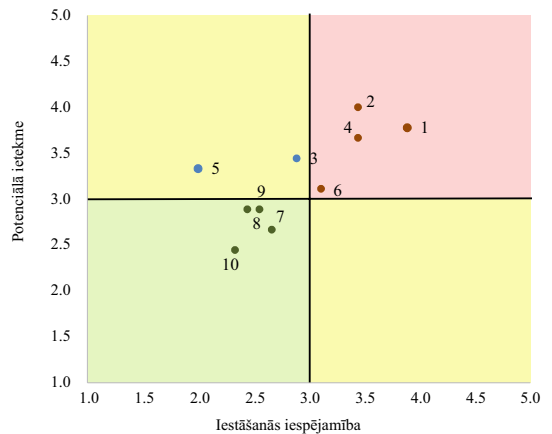
KREDĪTIESTĀŽU* VEIKTAIS GALVENO RISKU KATEGORIJU RISKU PAKĀPES VĒRTĒJUMS (NEMOT VĒRĀ RISKĀ IESTĀŠANĀS IESPĒJAMĪBU UN IESPĒJAMO NEGATĪVO IETEKMI)

* 2021. gada martā Latvijas Bankas veica kredītiestāžu aptauju par to, kā tās vērtē Latvijas finanšu sistēmas riskus. Atbildes iesniedza "Swedbank" AS, AS "SEB banka", Luminor Bank AS Latvijas filiāle, AS "Citadele banka", AS BlueOrange Bank, AS Expobank, AS "Reģionālā investīciju banka", AS "LPB Bank" un Signet Bank AS.

P5.2. attēls

KREDĪTIESTĀŽU SNIEGTAIS VĒRTĒJUMS PAR RISKU FAKTORIEM (2021. GADA MARTA DATI)

6. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS

Ārējie makrofinansialie riski	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>iBoxx EUR HY NFC</i> vērtspāpīru ienesīguma prēmijas starpība																
<i>Dow Jones EURO STOXX 50</i> svārstīguma indekss																
CISS eiro zonas valstīm (vienādi svērtis, vidējā vērtība ceturksnī)																
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs ES (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Imports galvenajās tirdzniecības partnervalstīs (gada pārmaiņas; %)																
Euro zonas valstu valdību 10 un 2 gadu obligāciju peļņas likmju starpība (procentu punktos)																
Euro zonas privātā sektora parāda un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Iekšzemes makrofinansialie riski																
Ekonomiskā noskaņojuma rādītājs Latvijā (ilgtermiņa vidējais = 100)																
Latvijas valdības piecu gadu CDS starpība																
Mājokļu cenu indeksa gada pārmaiņu četru periodu slidošais vidējais																
Iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecība (%)																
Latvijas valdības parāda un IKP attiecība (%)																
Tekošā konta un IKP attiecība (%)																
Mājsaimniecību kredītrisks																
Mājokļu cenu indeksa attiecība pret vidējās neto darba samaksas indeksu (%)																
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Mājsaimniecību gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
Mājsaimniecību noguldījumu atlikuma un kredītu atlikuma attiecība (%)																
Nefinanšu sabiedrību kredītrisks																
Procentu maksājumu segums (četru ceturkšņu slidošais vidējais; %)																
Nefinanšu sabiedrību parāda attiecība pret pašu kapitālu (%)																
Nozaru koncentrācija iekšzemes kredītportfelī (HH indekss)																
Nefinanšu sabiedrību gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																
Nefinanšu sabiedrību kredītu atlikuma un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																
Kredītiestāžu maksāspējas un pelnītspējas risks																
ROA																
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)																
Kapitāla un rezervju attiecība pret akīviem (%)																
Izdevumu un ienākumu attiecība (%)																
Procentu likmju starpība no jauna izsniegtajiem kredītiem																
Kredītiestāžu ieguldījumi valsts sektorā (% no aktīviem)																
Kredītiestāžu sektora īpatsvars finanšu sektorā (%)																
Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma risks																
Lielāko iekšzemes kredītiestāžu* FKTK likviditātes rādītājs (%)																
Pārējo kredītiestāžu FKTK likviditātes rādītājs (%)																
Iekšzemes kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)																
Tīro ārējo aktīvu un aktīvu attiecība (%)																

* Līdz 2019. gadam datus ietvertas četras, bet 2019. gadā – trīs lielākās kredītiestādes, jo filiāles netiek iekļautas likviditātes rādītāja aprēķinā. Likviditātes rādītājs šo kredītiestāžu grupā ir relatīvi zemāks, jo meitas banku likviditāte tiek pārvaldīta grupas līmenī. Lai gan mātes bankas atbalsts mazina likviditātes risku un FKTK likviditātes rādītājs tiek izmantots risku novērošanā.

Piezīmes. Risku panelis ir tikai viens no Latvijas Bankas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzes rīkiem. Noteiktā riska pakāpe neraksturo absolūto riska līmeni, bet gan sniedz salīdzinājumu ar izvēlēto rādītāju vēsturiskajām vērtībām, brīdinot par risku veidošanos. Risku panela metodoloģijas skaidrojumu sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" pielikumā "Risku panelis – analītisks rīks Latvijas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzei".

Riska pakāpe, kas izriet no rādītāja attiecības pret tā vēsturisko vidējo vērtību, apzīmēta ar krāsu:

zema	vidēja	vidēji augsta	augsta
------	--------	---------------	--------

Komentāri par 2020. gada agrīnās brīdināšanas rādītāju risku paneļa rezultātiem

Ārējie makrofinansālie riski. Pasaules tautsaimniecības attīstība un ekonomiskais noskaņojums turpina viļņveidīgi sekot pandēmijas dinamikai un tās ierobežošanas pasākumiem. Atbalsta pasākumu finansēšana palielina valsts valdības parādu, kā arī daļēji veicina uzņēmumu un mājsaimniecību parāda pieaugumu. Nenoteiktība un svārstīgums kopš pandēmijas sākuma ir pieauguši.

Iekšzemes makrofinansālie riski. Covid-19 pandēmijas ietekmē 2020. gadā Latvijā bija vērojams ekonomiskās aktivitātes un konfidences sarukums. Valdības un citu veidu atbalsts uzlaboja tautsaimniecības noturību. Budžeta deficīts un valdības parāds 2020. gada beigās sasniedza augstāko līmeni kopš iepriekšējās krīzes, taču valsts finanšu ilgtspēja nav apdraudēta. Finansējuma nosacījumi gan privātajam sektoram, gan valdībai kopumā nav pasliktinājušies. Covid-19 pandēmijas negatīvā ietekme uz mājokļu tirgu ir bijusi īslaicīga.

Mājsaimniecību kredītriski. Covid-19 pandēmija nozīmīgi ietekmēja to iedzīvotāju daļu, kuri nodarbināti krīzes visvairāk skartajās nozarēs, taču kopumā mājsaimniecību maksātspēja joprojām ir noturīga – to kopējais parāda līmenis un procentu maksājumu slogs ir zems, maksājumu disciplīna nav pasliktinājusies. Mājsaimniecību kopējie uzkrājumi un algu fonds palielinājās, turklāt algas vidēji auga straujāk par mājokļu cenām.

NFS kredītriski. Krīzes negatīvo ietekmi uz NFS maksātspēju mazinājuši valsts atbalsta un pandēmijas seku pārvarēšanas pasākumi, un lielai daļai NFS finansiālā ievainojamība nav nozīmīgi pasliktinājusies. Taču ievainojamība un maksātnespējas riski krīzes tieši skartajās nozarēs ir ļoti paaugstināti. Maksātspējas problēmās nonākušu NFS skaits, visticamāk, pieaugs līdz ar pakāpenisku valsts atbalsta un pandēmijas pārvarēšanas pasākumu sašaurināšanu un pārtraukšanu.

Kredītiestāžu maksātspējas un pelnītspējas riski. Covid-19 pandēmijas sākumā kredītiestādes veica piesardzības uzkrājumus, kā arī guva zaudējumus no finanšu instrumentu tirdzniecības un pārvērtēšanas, kas samazināja ROA un palielināja izdevumu un ienākumu attiecību. Savukārt procentu likmju starpība saglabājās stabila, jo valsts atbalsta pasākumu un kredītu maksājumu moratoriju ietekmē aizņēmēju spēja maksāt vismaz procentu maksājumus būtiski nemainījās.

Kredītiestāžu likviditātes un finansējuma riski. Lielākajām kredītiestādēm FKTK likviditātes rādītājs ir zems, jo tās galvenokārt ir Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības ar centralizētu likviditātes vadību un iespējām iegūt papildu likviditāti no mātes bankām. Pārējās kredītiestādes uztur augstas likviditātes rezerves. Kopumā kredītiestādes ar piesaistītajiem iekšzemes nebanku noguldījumiem var pilnībā finansēt izsniegtos iekšzemes kredītus.

7. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

Rādītājs	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021. g. marts
Bilances rādītāji							
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	27	23	21	20	19	16	16
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	31 937.7	29 496.1	28 387.7	22 870.5	23 202.9	24 558.1	25 642.3
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	46.0	51.3	50.9	59.3	58.1	52.7	54.5
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma gada pieauguma temps (%)	-1.5	3.1	-2.8	-4.1	-1.5	-3.3	6.0
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	72.8	72.4	71.4	71.4	74.2	76.0	76.3
No iekšzemes klientiem piesaistīto noguldījumu atlikuma gada pieauguma temps (%)	1.0	12.6	0.0	6.6	7.3	8.4	14.0
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	114.6	104.9	101.9	91.7	84.1	73.8	76.0
Pelnītspēja¹⁷⁷							
ROE (%) ¹⁷⁸	10.7	13.9	6.3	9.7	3.1	5.4	7.5
ROA (%) ¹⁷⁹	1.2	1.4	0.7	1.2	0.3	0.5	0.7
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ¹⁸⁰	51.2	53.2	58.1	60.0	65.2	64.5	63.2
Kapitāla pietiekamība¹⁸¹							
Pašu kapitāls (milj. eiro)	3184.9	2910.2	3063.7	2697.3	1936.8	2315.4	2325.4
Pirmā līmeņa pamata kapitāls (milj. eiro)	2764.5	2471.0	2732.0	2454.2	1802.6	2219.5	2232.2
RSA (milj. eiro)	14 583.8	14 269.0	14 844.3	12 091.3	9188.8	8633.5	9398.5
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	21.8	20.4	20.6	22.3	21.1	26.8	24.7
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)	19.0	17.3	18.4	20.3	19.6	25.7	23.7
Svīras rādītājs (%)	9.4	9.2	9.6	10.4	9.3	10.1	9.7
Likviditāte¹⁸²							
Likvīdo aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ¹⁸³	40.2	33.8	37.4	31.8	32.1	35.6	33.0
LSK (%)	–	342.7	313.4	252.9	286.3	353.7	301.0
SFK (%) ¹⁸⁴	148.2	148.5	146.0	138.2	144.9	155.9	142.1
Aktīvu kvalitāte¹⁸⁵							
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfeli (%)	5.2	4.2	3.7	3.1	3.3	1.9	1.7
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfelī (%)	6.3	4.7	4.2	4.0	3.9	2.3	1.9
INK īpatsvars kredītportfelī (%)	10.2	9.3	8.5	7.5	7.1	4.7	4.5

¹⁷⁷ 2016.–2021. gada rādītāji aprēķināti, balstoties uz FKTK datiem konsolidētā līmenī, bet 2015. gada rādītāji – balstoties uz ECB konsolidēto banku statistiku. No peļņitspējas rādītājiem nav izslēgti 2. nodaļā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski" minētie vienreizējie efekti.

¹⁷⁸ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

¹⁷⁹ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

¹⁸⁰ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nemateriālo aktīvu un pamatlīdzekļu vērtības nolietojums un atsavināšana)/(tīrie procentu ienākumi + dividendu ienākumi + neto komisijas naudas + finanšu instrumentu tirdzniecības darījumu peļņa vai zaudējumi + finanšu instrumentu pārvērtēšanas rezultāts + neto parastie ienākumi + pārdošanai pieejamo finanšu aktīvu vērtības samazinājuma korekcija) × 100.

¹⁸¹ Dati uzrādīti konsolidētā līmenī.

¹⁸² Dati uzrādīti individuālu kredītiestāžu līmenī.

¹⁸³ Likvīdie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez būtiskiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

¹⁸⁴ Latvijas Bankas aprēķins.

¹⁸⁵ Kredītu kvalitātes rādītāji 2016.–2020. gadam aprēķināti, balstoties uz konsolidētiem datiem konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm un individuālu kredītiestāžu datiem pārējām kredītiestādēm un ārvalstu banku filiālēm (2015. gadam – tikai uz konsolidētiem datiem konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm, 2021. gada 1. ceturksnim – individuālu kredītiestāžu datiem). Kredītriska rādītāji uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 2. nodaļā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski".